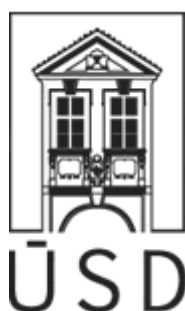

**ZPRAVODAJ
GRANTOVÉHO PROJEKTU
KOMUNISTICKÁ STRANA ČESKOSLOVENSKA
A BOLŠEVISMUS**

4/2011

Ústav pro soudobé dějiny Akademie věd České republiky, v. v. i.
Praha

Komunistická strana Československa a bolševismus
Grantový projekt GA ČR č. 409/08/1621: 2008–2012
Řešitel: Prof. PhDr. Jiří Kocian, CSc.
Nositel: Ústav pro soudobé dějiny Akademie věd České republiky, v.v.i.

Vědecký redaktor: PhDr. Jaroslav Pažout, Ph.D.
Editorka: Mgr. Jana Váchová
Vydává Ústav pro soudobé dějiny Akademie věd České republiky, v.v.i.
v nákladu 80 výtisků

Přetiskování je možné pouze se souhlasem Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR, v. v. i.

Obsah

I. ÚVODEM O PROJEKTU

Jiří Kocian:	4
Grantový projekt Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR, v.v.i. „ <i>Komunistická strana Československa a bolševismus</i> “ ve čtvrtém roce řešení	

II. MATERIÁLY

Pavel Kmoch:	7
KSČ a „malá retribuce“	
Vladimír Černý:	65
Procesy s agenty gestapa, kteří působili proti komunistickému odboji, u Mimořádného lidového soudu v Brně v letech 1945–1948	
Jakub Pernes:	114
Postoj jihomoravské krajské organizace KSČ ke snahám o obnovu zemského zřízení v roce 1968	

III. ZPRÁVY

Knižní novinky	132
----------------	-----

Grantový projekt Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR, v. v. i. „Komunistická strana Československa a bolševismus“ ve čtvrtém roce řešení (2011)

Ve čtvrtém roce řešení pětiletého grantového projektu GA ČR (2008–2012) „Komunistická strana Československa a bolševismus“ pokračoval řešitelský tým ve složení prof. Jiří Kocian (řešitel), doc. Jiří Pernes, dr. Jaroslav Pažout a Mgr. Jana Váchová (všichni Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, v.v.i.) spolu s prof. Zdeňkem Kárníkem (zemřel v září 2011) a doc. Jakubem Rákosníkem (oba Filozofická fakulta UK v Praze) v plánované heuristické práci a další ediční a organizační činnosti. Ve spolupráci s dalšími spolupracovníky pokračovali řešitelé též v přípravě a zpracování podkladových textů jednotlivých kapitol syntetizujícího přehledu dějin KSČ a také v rešeršních pracích za účelem výběru dokumentů do doprovodné edice této syntézy.

Řešitelé se i nadále soustředili zejména na studium fondů v Národním archivu v Praze, kde je uložena značná část základních dokumentů k tématu projektu. Pozornost byla též upřena k fondům v dalších ústředních, mimopražských, ale i v zahraničních archivech (Archiv bezpečnostních složek a Archiv Ministerstva zahraničních věcí v Praze, Zemský archiv v Opavě, univerzitní knihovna v Hradci Králové; Ruský státní archiv nejnovějších dějin a Archiv Ministerstva zahraničních věcí v Moskvě, Archiwum Akt Nowych ve Varšavě, Slovenský národní archiv v Bratislavě a univerzitní knihovna v Prešově). Zkoumané otázky byly studovány v domácí a zahraniční historické literatuře a v edicích dokumentů. Stranou pozornosti nezůstal ani dobový tisk.

Řešitelský tým se scházel na pravidelných pracovních poradách a jeho členové se též účastnili jako garanti odborných setkání a jednání pracovních skupin, které průběžně pracovaly na podkladových textech chronologicky vymezených kapitol připravovaného přehledu dějin Komunistické strany Československa. V březnu 2011 jednal J. Kocian s kolegy z Historického ústavu SAV z Bratislavy o práci na kapitolách 1945–1948 a 1948–1960. Byli též kontaktováni slovenští kolegové z Prešovské univerzity v Prešově (především prof. Švorc) ke spolupráci na zpracování studie a podkapitoly o problematice KSČ na Podkarpatské Rusi. J. Kocian se podílel v červnu 2011 na programové přípravě a moderoval mezinárodní seminář pod názvem „Květnové volby 1946 – volby prohrané, či vítězné? Československo před bouří“, který pořádal ÚSD AV ČR ve spolupráci s Nadačním fondem angažovaných nestraníků. Na semináři vystoupili k otázkám činnosti poválečné KSČ a KSS člen řešitelského týmu J. Rákosník a spolupracovník projektu, slovenský historik Marek Syrný z Muzea SNP v Banské Bystrici. J. Kocian byl též koordinátorem, programovým organizátorem a moderátorem odborné sekce „Moderní a soudobé dějiny v současné mediální a odborné interpretaci“, která se konala v rámci X. sjezdu českých historiků v Ostravě v září 2011. Na sekci zazněly příspěvky také k tematice interpretování dějin a činnosti KSČ. Řešitelský tým se aktivně podílel na organizační a programové přípravě významné mezinárodní konference „90 let českého a slovenského komunismu“, pořádané společně Ústavem pro soudobé dějiny AV ČR a Ústavem pro studium totalitních režimů, která proběhla v listopadu 2011. J. Kocian byl moderátorem konference, s referáty na ní vystoupili členové týmu J. Pažout, J. Pernes a J. Rákosník a další spolupracovníci projektu. Jednání a výsledky konference daly též podnět k přípravě společné kolektivní monografie tematicky zaměřené k reflexi českého a slovenského komunismu ve 20. století. Člen řešitelského týmu J. Rákosník a spolupracovník projektu J. Mervart vystoupili

li v roce 2011 na metodologických seminářích ÚSD AV ČR, zabývajících se sociální a kulturní politikou KSČ.

Členové řešitelského týmu připravili v roce 2011 do tisku třetí svazek publikace *Bolševismus, komunismus a radikální socialismus v Československu*. Její součástí budou tematické texty, které pojednávají např. o ilegálních komunistických tiskovinách na Moravě za 2. světové války (M. Borák), o komunistických mládežnických organizacích na Moravě v letech 1939–1945 (V. Černý), o poválečných osudech německých komunistů-antifašistů z Československa (D. Kovařík), o Komunistické straně Slovenska od roku 1948 do počátku 60. let (J. Pešek), o jihomoravském krajském výboru KSČ v letech 1967–1970 (R. Slabotínský), o vztazích mezi KSČ a SED v letech 1969 až 1989 (T. Vilímek) a o reflexi politiky Komunistické strany Československa v tisku Československé strany lidové (M. Pehr). V září 2011 byl distribuován Zpravodaj grantového projektu KSČ a bolševismus 3/2010. J. Pažout a J. Váchová připravili k vydání tento Zpravodaj 4/2011.

V rámci grantového projektu připravili k publikaci řešitelé J. Kocian, J. Pažout a J. Váchová v edici Studijních materiálů ÚSD AV ČR studii Maňák, J.: Od ústupu k porážce, od omezování k likvidaci. Postup „normalizace“ a jeho vyvrcholení v „očistě“ liberecké okresní organizace KSČ (Studijní materiály ÚSD, Praha 2011, 169 s.); Frolík, J.: Příspěvek ke zkoumání příčin a okolností vzniku funkce náměstků ministrů v Československu v rámci reorganizace státní správy po únoru 1948 (v tisku, 70 s.); Výběrová bibliografie k dějinám KSČ 1921–1989. Zpracovala Slavěna Rohlíková (v tisku, 140 s.); Božena Vlčková (ed.): Ohlas událostí roku 1968. Dokumenty, I. část (v tisku, 150 s.)

Také v roce 2011 pokračovala spolupráce s Národním archivem na digitalizaci důležitých pramenných celků k dějinám KSČ za účelem jejich zpřístupnění na webových stránkách projektu formou faksimilových edicí. Bylo digitalizováno 22 kartonů zpráv a hlášení o schůzích KSČ v období první Československé republiky, které jsou uloženy ve fondu Policejní ředitelství Praha II – prezidium. J. Pažout spolu s dr. Kokoškovou z Národního archivu v současnosti připravují naskenované dokumenty k publikování na webových stránkách projektu. V roce 2012 se počítá s digitalizací a zpřístupněním podobně velkého celku zpráv o průběhu komunistických schůzí z téhož období. V současnosti započala digitalizace dalšího celku, konkrétně dálnopisů a dopisů odesílaných z ÚV KSČ podřízeným složkám v letech 1969–1989. Na této edici spolupracuje dr. Pažout s dr. Noskovou z NA.

Publikační výstupy členů řešitelského týmu vztahující se k tématu projektu v roce 2011

Čelko, V.: Ivan Dérer – poslední etapa. In: Dr. Ivan Dérer. Politik, právník a publicista. Miroslav Pekník a kolektiv. Bratislava 2010, s. 621–630, ISBN 978-80-224-1168-4. (Studie byla zpracována v rámci grantového projektu GA ČR č. 409/08/1621: 2008–2012, řešitel Jiří Kocian, nositel: Ústav pro soudobé dějiny Akademie věd České republiky, v.v.i.)

Kmeť, N.: V rozpore so socialistickou morálkou vyžadujú niektorí pracovníci rôzne úplatky za vybavovanie vecí a zabezpečovanie úloh, ktoré patria k ich povinnostiam. Vedenie komunistickej strany a jeho prejavy o korupcii. In: Forum Historiae, roč. 5, 2011, č. 2, s. 266–284, ISSN: 1337-6861

Maňák, J.: Od ústupu k porážce, od omezování k likvidaci. Postup „normalizace“ a jeho vyvrcholení v „očistě“ liberecké okresní organizace Komunistické strany Československa.

K vydání připravili Jaroslav Pažout a Jana Váchová. Praha, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, v.v.i. 2011, 169 s., ISBN 978-80-7285-144-7. (jde o společný výstup z grantových projektů „Komunistická strana Československa a bolševismus“, reg. č. 409/08/1621, GA ČR 2008–2012, řešitel J. Kocian a „Kádrový posudek si píše každý sám: Kádrování, prověřování a čistky v Československu 1948–1989“, reg. č. 409/08/1633, GA ČR 2008–2011, řešitel J. Cuhra, nositel grantů ÚSD AV ČR, v.v.i.)

Zpravodaj grantového projektu Komunistická strana Československa a bolševismus, 3/2010. Vědecký redaktor Jaroslav Pažout, editorka Jana Váchová. Praha, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, v.v.i. 2010, 55 s. (Grantový projekt GA ČR č. 409/08/1621: 2008–2012, řešitel Jiří Kocian, nositel: Ústav pro soudobé dějiny Akademie věd České republiky, v.v.i.)

Kocian, J.: „Přebytečný“ agrárník: Ladislav Feierabend v londýnském exilu 1948–1950. In: Studie z dějin emigrace, svazek 6. Historické práce centra pro československá exilová studia. Eds. Jana Burešová, Jitka Pelikánová. Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc 2010, s. 81–92, ISBN 978-80-244-2634-1

Pernes, J.: Mezi mlýnskými kameny nacismu a komunismu. Tragický příběh Margarete Buber-Neumannové. In: Kontexty. Časopis o kultuře a společnosti roč. III/2011, č. 3, str. 26–33, ISSN 1803-6988

Jiří Kocian

KSČ A „MALÁ RETRIBUCE“¹

Proces retribuice

Retribuce po druhé světové válce byla logickým procesem, jenž měl postihnout skutečné i domnělé válečné zločince z řad okupantů, stejně jako zrádce, kolaboranty a odrodilce z řad vlastních. Tento proces proběhl v různé formě v celé Evropě, respektive ve všech zemích za války okupovaných, ve státech, které byly spojencem nacionálně socialistického Německa i v okupačních zónách Německa samotného.²

V Československu proběhla retribuice dvěma různými způsoby. Na Slovensku ji legislativně určilo nařízení Slovenské národní rady č. 33/1945 Sb., v českých zemích pak tři tzv. retribuční dekrety. Jednalo se o dekret č. 16/1945 Sb. o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech – tzv. velký retribuční dekret,³ a dekret č. 17/1945 Sb. o Národním soudu,⁴ které kodifikovaly tzv. velkou retribuici. Tzv. malá retribuice proběhla na základě dekretu č. 138/1945 Sb. o trestání některých provinění proti národní cti – tzv. malého retribučního dekretu.⁵

Retribuce v ČSR lze dělit také podle časového hlediska. „První retribuice“ proběhla od okamžiku platnosti dekretů (tedy v případě „velké retribuice“ od června, v případě „malé retribuice“ od října 1945) do 4. května 1947, a v praxi pokračovala rozhodováním okresních soudů i po tomto datu. „Druhá“, „obnovená retribuice“, nebo též revize proběhly v období od 2. dubna 1948 do 31. prosince téhož roku. Ve skutečnosti ale opět některá řízení k tomuto datu ještě neskončila a navíc se ještě několik dalších let vlekla řada odvolání. První retribuční období bylo poznamenáno vcelku úspěšnou snahou KSČ o jeho ovlivnění a řízení, mnohé retribuční normy a předpisy vznikly z iniciativy komunistů. Druhé období proběhlo již zcela v komunistické režii, třebaže jeho výsledky zdaleka nesplnily očekávání, jež do něj strana vkládala.

Ambice a vliv KSČ

Komunistická strana Československa (KSČ) byla v poválečném období, za tzv. třetí republiky s její omezenou demokracií, kdy Košický vládní program povolil existenci pouze některých

¹ Tato studie vznikla v rámci projektu Studentské grantové soutěže Technické univerzity v Liberci v roce 2010 „Trestní nalézací komise – pomsta nebo spravedlnost?“.

² K retribuici v jiných zemích např.: FREI, Norbert (Hrsg.): *Transnationale Vergangenheitspolitik: Der Umgang mit deutschen Kriegsverbrechern in Europa nach dem Zweiten Weltkrieg*. Göttingen, Wallstein Verlag 2006; DEÁK, István – GROSS, Jan T. – JUDT, Tony (eds.): *The Politics of Retribution in Europe*. Princeton, Princeton University Press 2000.

³ JECH, Karel – KAPLAN, Karel: *Dekrety prezidenta republiky. Dokumenty. Díl I*. Brno, Doplněk – Ústav pro soudobé dějiny Akademie věd ČR 2002, s. 237, nebo dostupný i elektronicky: Dekret č. 16/1945 Sb. o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech. In: *Sbírka zákonů a mezinárodních smluv*. Stránky Ministerstva vnitra České republiky, <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/sbirka/1945/sb09-45.pdf>, [citováno 14.2.2011].

⁴ Tamtéž, s. 269, nebo dostupný i elektronicky: Dekret č. 17/1945 Sb. o Národním soudu. In: *Sbírka zákonů a mezinárodních smluv*. Stránky Ministerstva vnitra České republiky, <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/sbirka/1945/sb09-45.pdf>, [citováno 14.10.2011].

⁵ Tamtéž, *Díl II.*, s. 951, nebo dostupný i elektronicky: Dekret č. 138/1945 Sb. o trestání některých provinění proti národní cti. In: *Sbírka zákonů a mezinárodních smluv*. Stránky Ministerstva vnitra České republiky, <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/sbirka/1945/sb57-45.pdf>, [citováno 9.9.2011].

politických uskupení,⁶ velmi silnou a ambiciózní stranou. Svě ambice směřovala i do procesu retribuční, tedy poválečné odplaty válečným zločincům, zrádcům a kolaborantům. KSČ se snažila retribuční proces ovlivňovat a do značné míry řídit a vložit do něj ideologický náboj. Podle opakovaného tvrzení představitelů této strany se kolaborace, zrady a spolupráce s okupanty dopustily především morálně nepevné a za všech okolností prospěch hledající „buržoazní vrstvy“. Tuto tezi KSČ soustavně prosazovala, ale retribuční spravedlnost její platnost naprosto nepotvrdila. Mezi odsouzené v retribučních procesech i trestních řízeních nakonec patřili často tzv. „obyčejní lidé“ – dělníci, úředníci, zaměstnanci, ženy v domácnosti a podobně. Tato skutečnost se stala předmětem rozhodné kritiky představitelů KSČ, kteří jako její příčinu deklarovali nesprávný, potažmo zrádný postup ministerstva spravedlnosti v čele s národně socialistickým ministrem Prokopem Drtinou, a aktivitu a zájmy ČSNS jako takové.

Vliv KSČ na retribuční se realizoval v několika rovinách. V československé vládě bylo několik ministrů za KSČ, kteří se z této pozice účastnili tvorby retribučních dekretů. Post ministra vnitra zastával významný člen KSČ Václav Nosek. Pod ministerstvo vnitra (MV) spadaly národní výbory, které nahradily dosavadní systém samosprávy. Národní výbory⁷ kodifikoval ústavní dekret prezidenta republiky č. 18/1944 Úředního věstníku československého o národních výborech a prozatímním národním shromáždění z prosince 1944, a dále Košický vládní program z dubna 1945. Tyto výbory nahradily „politicky zprofanované“ radnice. Jejich systém byl několikastupňový: v každé obci byl místní národní výbor (MNV), nad ním okresní národní výbor (ONV), v několika velkých městech ústřední národní výbor (ÚNV). Nejvýše v hierarchii stály zemské národní výbory (ZNV). Národní výbory měly být samostatnými výkonnými úřady, volenými „lidem“, a jako takové měly uskutečňovat politiku vlády. Nikde už ale nebylo uvedeno, jak takové volby do národních výborů mají vypadat. Vládní nařízení o volbě a pravomoci národních výborů pouze stanovilo, že „národní výbory podléhají kontrole lidu. Lid může jejich členy odvolati a nahraditi jinými. Způsob odvolání a nahrazování bude určen volebním řádem; dokud se tak nestane, pečují o řádné ustavení, odvolávání nebo doplňování národních výborů nadřízené orgány“.⁸ Tedy – dokud tento volební řád nevznikl – odpovědnost a pravomoc nad národními výbory mělo pouze MV. Členy výborů se mohly stát toliko osoby slovanského původu, označované jako „spolehlivé“, které nebyly dříve členy některé z nyní zakázaných politických stran. Tato kodifikace zcela nedemokraticky vyřadila z možnosti vykonávat jakousi zastupitelskou funkci všechny – i sebevíc demokratické – Němce, Maďary, bývalé agrárníky a členy dalších po válce nepovolených stran a vůbec kohokoli, kdo by byl z nějakého důvodu označen jako „nespolehlivý“.⁹ V národních výborech měla KSČ už před únorovým převzetím moci silné zastoupení, jednalo se o 51 % jejich členů. Vzápětí po únoru 1948 stoupl toto číslo v souvislosti s personálními čistkami na 95 %.¹⁰

⁶ K systému Národní fronty více nejnověji: KAPLAN, Karel: *Národní fronta 1948–1960*. Praha, Academia 2012.

⁷ K problematice národních výborů např.: ŠULC, Stanislav: *Národní výbory. Vývoj, právní základy, poslání, práce*. Brno, Zář 1946.

⁸ FUSEK, Jaroslav: *Provinění proti národní cti*. Praha, V. Linhart 1946, s. 33.

⁹ V praxi samozřejmě existovaly výjimky. I osoby vyjmenovaných kategorií bylo možno v politickém zájmu jednotlivě označit za spolehlivé na základě jejich účasti v odboji, perzekuce okupačním režimem nebo momentální příslušností k některé povolené politické straně. Taková změna kategorie byla ovšem poněkud účelová, neobjektivní a zneužitelná.

¹⁰ FROMMER, Benjamin: *Národní očista. Retribuce v poválečném Československu*. Praha, Academia 2010, s. 424.

V okresech s převahou „politicky nespolehlivého“ obyvatelstva (tedy na převážně německojazyčném území a na Slovensku na území, obývaném převážně Maďary) byly místo národních výborů vytvořeny okresní správní komise. Národní výbory a správní komise hrály zásadní úlohu při poválečné retribuci, protože dodávaly seznamy soudců z lidu pro mimořádné lidové soudy (MLS) a tvořily a kontrolovaly trestní nalézací komise (TNK), které prováděly „malou retribuci“, stejně jako vyšetřovací komise (VK), které prošetřovaly veškeré retribuční případy. Vzhledem k jednostrannému způsobu tvorby národních výborů a diskriminačním podmínkám je jasné, že jejich existence a činnost měla destruktivní vliv na demokratický zastupitelský systém. Stejně tak měly výbory vliv i na celostátní pojetí demokratické volby, protože na základě volby delegátů národních výborů bylo v říjnu 1945 ustaveno Prozatímní Národní shromáždění.

Pro komunisty byly národní výbory, jak se vyjádřil Gottwald, „*hlavní arénou politického boje*“. ONV a ÚNV si nárokovaly policejní funkce, úkolovaly oddělení Sboru národní bezpečnosti (SNB), rozhodovaly o tom, kdo bude postižen retribucí a kdo bude zařazen k vysídlení. Mnohdy prováděly svou vlastní formu „spravedlnosti“ a „justice“, a vůbec působily jako lokální mocenská centra, která se často odmítala podřídit jakékoli autoritě. Jen v nemnoha případech lze s jistotou říci, že konkrétní národní výbor jednal v měsících následujících po osvobození korektně a v zájmu spravedlnosti. Tak tomu bylo například v případě ONV v Třebíči, který ve svých vyhláškách, počínaje 11. květnem 1945, zakázal „*svémocné trestání jakýchkoli činů*“, odmítl přijímat anonymní udání a přislíbil „*trestání vykonstruovaných obvinění, založených na osobní zášti a pomstě*“.¹¹ Je s podivem, že o funkci a činnosti národních výborů dodnes neexistuje žádná studie, která by byla vydána po pádu komunismu.¹²

Pro státní politiku – a především pro KSČ – byla důležitá „lidovost“ retribučního soudnictví. Tato „lidovost“ spočívala v tom, že do MLS i TNK byli jmenováni soudci z lidu, u nichž se nevyžadovala a nepředpokládala žádná soudní či právnická praxe ani znalost. Právní systém „první republiky“ již dříve znal institut porotních soudů, kde zasedali laičtí přísedící. V retribuci ovšem soudci z lidu rozhodovali nejen o vině, ale i o výši trestu.¹³ Lidovost tak byla jen jiným termínem jednak pro amatérismus, jednak pro političnost, která spočívala ve skutečnosti, že tyto osoby jmenovaly národní výbory, konstituované pouze povolenými politickými stranami. Proces tzv. „velké“ retribuční tresty sice spadl do kompetence ministerstva spravedlnosti, řízeného národním socialistou Stránským a později jeho stranickým kolegou Drtinou, ale národní výbory byly institucemi, které sestavovaly seznamy jednak předsedů MLS, jednak jejich soudců z lidu.

Součástí „velké“ retribuční tresty byl i dekret o Národním soudu a procesy podle něj vedené. Dekret č. 17/1945 Sb. o Národním soudu iniciovali a prosadili především komunisté. O zřízení Národního soudu se rozhodlo na jednáních v Moskvě na jaře 1945. Celý projekt, s kterým se původně při retribuci nepočítalo, byl plodem snažení KSČ, a týkal se nejvýznamnějších představitelů protektorátního režimu: členů vlády, zástupců aktivistických institucí a organizací a kolaborantských novinářů. Účelem tohoto projektu bylo exemplárně a viditelně soudit a potrestat představitele režimu, z nichž mnozí měli vazby a kořeny v prvorepublikových stranách, jejichž činnost již nebyla po válce povolena. Po stránce skutkové podstaty

¹¹ Tamtéž, s. 91.

¹² Tamtéž, s. 76–82.

¹³ Viz KOČOVÁ, Kateřina: *Činnost mimořádných lidových soudů – MLS Česká Lípa, Liberec a Litoměřice*. Disertační práce. Hradec Králové, Fakulta humanitních studií Univerzity Hradec Králové 2006, s. 27–28.

trestných činů, jež měl posuzovat Národní soud, nebyl oproti „velkému retribučnímu dekretu“ rozdílný. Národní soud byl vázán hmotně-právními předpisy retribučního dekretu (tzn. měl soudit podle stejných paragrafů a za stejných podmínek).

Podle dekretu o Národním soudu mohly být souzeny pouze osoby české národnosti, a to jen takové, na které by se asi hodil pozdější termín „osobnosti veřejného a politického života“. Šlo o osoby, které měly být svým „vlasteneckým chováním“ ostatním občanům vzorem. Jednalo se zároveň jak o soud trestní, tak o soud čestný. Jakožto soud čestný měl tyto osoby Národní soud soudit v případě, že se sice nedopustily trestných činů, ale „*nechovaly se po 21. květnu 1938, jak se slušelo na věrné a statečné občany československé*“.¹⁴ Přisídící senátů byli jmenováni vládou na návrh ministra spravedlnosti ze seznamů, připravených ZNV. I v nich převládal vliv KSČ, např. předsedou Zemského národního výboru v Praze (s působností pro zemi českou) byl Ladislav Kopřiva.¹⁵ Před soudem nestanuli např. významní představitelé Národní odborové ústředny zaměstnanecké (NOÚZ) Evžen Erban a Jindřich Jungmann, kteří po válce udělali kariéru v ÚRO,¹⁶ protože se za ně postavila komunistická strana.

Na druhou stranu se staly některé procesy Národního soudu jasným politickým zneužitím retribuční. Měly za cíl odsouzení předních politických odpůrců komunistů a národních socialistů už z doby „první“ i „druhé“ republiky a jejich politickou likvidaci, která v některých případech vyústila až v likvidaci fyzickou. Prostřednictvím odsouzení některých osob, např. Rudolfa Berana,¹⁷ měla být odsouzena celá v současnosti už zakázaná agrární strana a její politika. Původní předpoklad komunistů, že se bude jednat o exemplární a tvrdé potrestání obviněných, se ale v mnoha případech nepotvrdil. Např. v procesu s protektorátní vládou nepadl ani jeden rozsudek smrti, třebaže jej požadovala jak KSČ (a to jak přímo, tak prostřednictvím tisku a stranou organizovaných peticí např. závodních rad), tak sovětsí poradci, a nátlak na soud byl vyvíjen přímo vládou.¹⁸

„Malý retribuční dekret“

Asi nejvýrazněji se vliv KSČ projevil v „malé“ retribuční. „Malý dekret“ byl součástí správního práva a prováděly jej národní výbory na úrovni okresů. Původně měl „velký“ dekret o retribučním soudnictví postihnout také méně závažná provinění, a k jejich řešení by tedy byly kompetentní soudy. V tomto duchu se menšími proviněními zabývala exilová Státní rada na přelomu léta a podzimu 1944. Nakonec ale méně závažná provinění ve „velkém dekretu“ za-

¹⁴ Dekret č. 17/1945 Sb. o Národním soudu. In: *Sbírka zákonů a mezinárodních smluv*. Stránky Ministerstva vnitra České republiky, <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/sbirka/1945/sb09-45.pdf>, [citováno 14.10.2011].

¹⁵ Kopřiva byl nejen předsedou ZNV, ale současně i jeho bezpečnostním referentem, předsedou Svazu osvobozených politických vězňů (SOPV) a předsedou Komise pro vnitřní národní bezpečnost (KVNB). Od března 1946 byl členem předsednictva ÚV KSČ. V květnu 1950 se stal ministrem národní bezpečnosti. Viz KALOUS, Jan a kol.: *Bibliografický slovník představitelů ministerstva vnitra v letech 1948–1989. Ministři a jejich náměstci*. Praha, Ústav pro studium totalitních režimů 2009, s. 92.

¹⁶ Ústřední rada odborů (ÚRO) byla už podle poválečného mínění přímým dědicem Národní odborové ústředny zaměstnanecké (NOÚZ), od které přebrala nejen organizační aparát, ale i mnohé čelné úředníky. Viz FROMMER, *Národní očista*, c. d., s. 394.

¹⁷ K osobě Rudolfa Berana a agrární strany viz nejnověji ROKOSKÝ, Jaroslav: *Rudolf Beran a jeho doba. Vzestup a pád agrární strany*. Praha, Ústav pro studium totalitních režimů 2011. Za Beranovo odsouzení se zasadili soudci z lidu za KSČ, podpoření soudci za ČSSD. Tamtéž, s. 731–734.

¹⁸ KUKLÍK, Jan: *Mýty a realita tzv. „Benešových dekretů“*. *Dekrety prezidenta republiky 1940–1945*. Praha, Linde 2002, s. 380. Více k procesům se členy protektorátní vlády např.: TOMÁŠEK, Dušan – KVAČEK, Robert: *Obžalovaná je vláda*. Praha, Themis 1999.

pracována nebyla. Dekret prezidenta republiky č. 138/1945 Sb. o trestání některých provinění proti národní cti se tedy stal právní normou, s jejímž vznikem se původně nepočítalo a jejíž potřebu ukázala až retribuční praxe. Brzy se totiž ukázalo být problémem, že tzv. „velký retribuční dekret“ nepamatoval na menší viníky, ať už skutečné, nebo domnělé. Těch ovšem bylo poměrně hodně, a potrestání těchto provinilců požadovalo jejich bezprostřední okolí – sousedé, spolupracovníci a lidé, kteří je osobně znali. Spadaly sem každodenní drobnější prohřešky, jako např. tzv. renegátství, tedy přihlášení se k německé či maďarské národnosti, nebo dobrovolný styk s okupanty s cílem dosažení majetkových výhod.

Vláda pověřila ministra vnitra Noska vypracováním zákonné normy, která by podobné případy řešila, již v květnu 1945. Nosek se vyjádřil, že provedením trestních řízení podle nového dekretu skončí dílo „národní očisty“; „malý dekret“ měl postihovat drobnou, „každodenní“ kolaboraci. Chrobáková Lněničková tuto formu kolaborace charakterizuje jako kombinaci „*nepevného charakteru s dějinnou příležitostí, [...] osobního zájmu na nějaké výhodě nebo pomýleného pocitu, že souzení mohou mít moc a být součástí „velkého“ dění [...] [a především] [...] občanské lhostejnosti*“.¹⁹ Zpočátku se uvažovalo o novelizaci „velkého dekretu“ a zapracování nových skutkových podstat do jeho znění. Diskuze ale vyústily ve vydání nové zákonné normy, která měla být k „velkému dekretu“ jakýmsi doplňkem.²⁰

Dekret prezidenta republiky č. 138/1945 Sb. o trestání některých provinění proti národní cti, tzv. malý retribuční dekret, byl vydán 27. října 1945 a účinnosti nabyl dnem vyhlášení, 27. listopadu 1945. Tuto normu prosazovali především komunisté: návrh na rozšíření a zpřísnění „velkého dekretu“ podal Klement Gottwald, zatímco ministr spravedlnosti Stránský to původně odmítal. Po dlouhé debatě jmenovala vláda 24. října 1945 meziresortní komisi pod vedením komunistického ministra vnitra Noska, která měla návrh nového dekretu připravit. Tento návrh byl hotov již druhý den ráno.²¹ Chvat, s jakým byl dekret napsán, se odrazil v jeho strohosti a nekonkrétnosti.

Tato právní norma byla spolu s více než čtyřiceti dalšími dekrety vydána pouhý den před zahajovací schůzí Prozatímního národního shromáždění. Jakkoli byl tento parlament, volený nikoli řádně, ale prostřednictvím národních výborů, pouhou hrou na řádnou demokracii, jeho vznik fakticky znamenal konec dekretálního období. Na poslední chvíli tak byly vládou schváleny zásadní právní normy týkající se mj. znárodnění, konfiskací, nucených prací a retribuce. Je pravdou, že PNS všechny dekrety prezidenta republiky v březnu 1946 zpětně ratihabovalo,²² čímž je prohlásilo za zákony a fakticky se tak pod ně podepsalo. Samotná tvorba podobných zákonů v parlamentě, jakkoli vzniklém ne zcela demokraticky, by ale zcela jistě nebyla tak jednoduchá a rychlá, jako tomu bylo v případě dekretů, a je otázkou, zda by byla vůbec možná.

Dekret č. 138/1945 Sb. byl oproti „velkému retribučnímu dekretu“ velmi stručný. Toto tvrzení je někdy označováno jako klišé, ale rozsah dekretu, který nedosahuje ani celé jedné strany, jiné označení nezasluhuje. Stejnými slovy ostatně dekret hodnotí i dobová právnická příručka.²³ Detaily provinění ani způsobem jejich souzení se nezabýval a jeho znění lze cha-

¹⁹ CHROBÁKOVÁ LNĚNIČKOVÁ, Andrea: „Malý“ retribuční dekret v Ostravě 1945–1948. Disertační práce. Brno, Filozofická fakulta Masarykovy univerzity v Brně 2011, s. 11.

²⁰ Viz STACH, Jindřich: *Provinění proti národní cti a jejich trestání podle dekretu prezidenta republiky ze dne 27. října 1945, č. 138 Sb.* Brno, Zář 1946, s. 5.

²¹ FROMMER, *Národní očista*, c.d., s. 252.

²² Ústavní zákon č. 57/1946 Sb. In: Stránky Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky, <http://www.psp.cz/docs/laws/dek/u1946.html>, [citováno 16. 7. 2010].

²³ Viz: STACH, *Provinění proti národní cti*, c.d., s. 5.

rakterizovat jako velmi neurčité. Příčinu tohoto stavu lze hledat jednak v relativně velmi krátké době přípravy dekretu, jednak lze vysledovat pravděpodobný úmysl.

Právě jeho konečné zkrácené, vágní a nekonkrétní znění v kombinaci s nátlakem komunistů zřejmě vedlo k tomu, že dekret vládou nakonec prošel. Pouze v § 1 odst. 3 dekret odkazoval na závaznost směrnic, které v této věci vydá ministr vnitra, a v tom byl právě háček. Směrnice s konkrétnějšími pokyny následně vytvářelo MV již z vlastní iniciativy, třebaže po konzultacích a sporech s ministerstvem spravedlnosti. Legislativně se směrnice opíraly, kromě § 1 odst. 3 dekretu, „o § 1, odst. 2 vládního nařízení o volbě a pravomoci národních výborů, který zmocňoval ministra vnitra, aby upravil prozatím způsob, jakým národní výbory vykonávají svou působnost“.²⁴ Směrnice, které určovaly rámec správního řízení „malé retribuce“ včetně skutkové podstaty provinění, byly vydány mimo jiné na základě pravomoci ministra vnitra upravovat činnost národních výborů. Zmíněná Stachova právní příručka dále konstatuje, že „nejsou tudíž obyčejným prováděcím nařízením, nýbrž s ohledem na jejich závaznost možno na ně hleděti jako na součást zákona“.²⁵

Tyto směrnice byly vydány 26. listopadu 1946²⁶ pod názvem „Směrnice ministra vnitra ze dne 26. listopadu 1945 ku provedení dekretu prezidenta republiky č. 138/1945 Sb., o trestání některých provinění proti národní cti“. Konkretizovaly mechanismus shromažďování udání, vyšetřování a souzení přečinů proti „národní cti“. Důležitá byla „Příloha ke směrnicím ministerstva vnitra“, která uváděla seznam fašistických organizací k odst. 10, písm. b) směrnic. Třebaže měla zdánlivě jasnou dikci a seznam fašistických organizací, v nichž bylo členství podle dekretu trestné (tzv. členský delikt)²⁷ uváděla exaktně, i zde ponechávala prostor pro samostatné rozhodování TNK. Seznam organizací uváděla totiž věta, že „za fašistické organizace je nutno považovati zejména“ (tedy nikoli výhradně), načež následuje samotný seznam.²⁸

Úpravy a novelizace dekretu a retribuční praxe

Zkušenosti již probíhající „malé retribuce“ a vědomí nedostatků jak dekretu samotného, tak směrnic ministerstva vnitra si vynutily průběžnou úpravu některých konfliktních bodů retribučního řízení. Po celou dobu „malé retribuce“ docházelo na ONV množství oběžníků MV, ale i ZNV, které určovaly postup v některých rozporuplných otázkách a zpřesňovaly výklad dekretu, respektive směrnic. Problémy a proces korekce „malé retribuce“ se – kromě množství článků například v odborných časopisech *Právník* a *Právní praxe* – projevily především v právních příručkách např. vrchního odborného rady ministerstva vnitra, Jaroslava Fuska²⁹ nebo Jindřicha Stacha ze studijního oddělení MV,³⁰ které „aktuálně reagovaly na velký počet nevyřešených případů způsobený nejasnostmi při aplikaci tzv. malého dekretu, s nimiž se

²⁴ FUSEK, *Provinění proti národní cti*, c. d., s. 19.

²⁵ STACH, *Provinění proti národní cti*, c. d., s. 6.

²⁶ Stalo se tak jeden den před vyhlášením „malého retribučního dekretu“, a tedy počátkem jeho platnosti. Dekret sám o sobě, tedy bez směrnic, v platnosti nikdy nebyl.

²⁷ KULHAVÝ, Ondřej: *Potrestání válečných zločinců a kolaborantů po 2. světové válce s ohledem na situaci na Benešovsku*. Diplomová práce, Praha, Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze 2007, s. 15.

²⁸ Stachova příručka nicméně žádné rozšiřování o další organizace nedoporučovala. Viz STACH, *Provinění proti národní cti*, c. d., s. 9.

²⁹ FUSEK, Jaroslav: *Provinění proti národní cti*. Praha, V. Linhart 1946.

³⁰ STACH, Jindřich: *Provinění proti národní cti a jejich trestání podle dekretu prezidenta republiky ze dne 27. října 1945, č. 138 Sb.* Brno, Zář 1946.

potýkaly pro tento účel ustavené vyšetřující komise národních výborů“.³¹ Přesné datování vydání obou příruček není jasné, ale například exemplář Stachovy příručky, který jsem měl k dispozici, nese knihovnické razítko již z 8. března 1946. Tyto příručky, stejně jako oběžníky, neměly právní závaznost a jejich znění bylo pro ONV pouze doporučující, jakkoli se jimi výbory většinou řídily. Celá retribuce se ostatně nesla zcela v duchu podobné improvizace: k praxi MLS se po skončení retribuční vyjádřil ministr spravedlnosti Drtina: „Mnoho instrukcí, informací a pokynů bylo dáváno telefonicky i písemně, jak to právě kvap a naléhavost okamžiku vyžadovala“.³²

Právně závaznou kodifikaci doporučených a používaných postupů přinesly postupně troje dodatky směrnic. 7. května 1946 byl příslušným úřadům rozeslán „Dodatek ke směrnícím ministra vnitra ze dne 26. listopadu 1945 ku provedení dekretu prezidenta republiky č. 138/1945 Sb., o trestání některých provinění proti národní cti, kterým se směrnice doplňují na podkladě § 1, odst. 3“.³³ 28. listopadu 1946 vydalo ministerstvo vnitra druhý dodatek ke směrnícím. Ten upravoval především konkrétní podobu TNK, zvyšoval počet jejích členů na pět a konkretizoval způsob jejich výběru na základě nominace politickými stranami. Také zmiňoval skutečnost, že jednotlivých TNK může být zřízeno příslušným ONV více. Tato opatření byla pravděpodobně důsledkem jednak lokálních sporů o obsazování komisí, jednak byla očividným důsledkem relativní pomalosti probíhající retribuční. Důvodem zvýšení počtu členů komise na pět se stala snaha dosáhnout většího počtu odsouzených případů. Do doby vydání druhého dodatku byly komise pouze čtyřčlenné a údajně se často stávalo, že členové komisí nominovaní za KSČ a ČSSD hlasovali pro vinu, zatímco členové nominovaní za ČSNS a ČSL pro nevinu. Při paritě hlasů bylo nutno zvolit rozhodnutí příznivější obviněnému, tedy nevinu.³⁴ Pátým členem komise se měl nyní stát zástupce strany, která zvítězila v daném okrese v minulých parlamentních volbách. Podle dohody politických stran z jara 1946 měly být totiž národní výbory obměněny nikoli volbami, ale měly se přizpůsobit poměru hlasů, odevzdaných v parlamentních volbách v tom kterém volebním obvodu.³⁵ Vzhledem k výsledkům voleb, jež v českých zemích vyhrála KSČ, získali komunisté přerozdělením míst v ONV předsednictví ve sto dvaceti sedmi okresech, ČSL v osmnácti, ČSNS v osmi a ČSSD v sedmi ONV.³⁵ Podle stejného klíče měly být komise doplněny i v okresech, kde některá ze stran nebyla vůbec zastoupena. Mezi členy komise měly být rovněž osoby, které se osvědčily v boji proti nacismu – např. bývalý političtí vězni nebo lidé perzekvovaní nacistickým režimem. MV

³¹ ZEMAN, Pavel: Česká literatura o retribučním soudnictví. In: BORÁK, Mečislav (ed.): *Retribuce v ČSR a národní podoby antisemitismu. Židovská problematika a antisemitismus ve spisech mimořádných lidových soudů a trestních komisí ONV v letech 1945–1948*. Praha – Opava, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR a Slezský ústav Slezského zemského muzea v Opavě 2002, s. 13.

³² DRTINA, Prokop: *Na soudu národa. Tři projevy ministra spravedlnosti dr. Prokopa Drtiny o činnosti Mimořádných lidových soudů a Národního soudu*. Praha, Ministerstvo spravedlnosti 1947, s. 45.

³³ Viz zprávu ministerstva vnitra okresním národním výborům o průběhu „malé retribuční“ z června 1946. Státní oblastní archiv v Praze (dále SOA v Praze), fond Trestní nalézací komise Benešov (dále TNK Benešov), kart. 24.

³⁴ Vládní nařízení č. 120 ze dne 27. května 1946 o obnovení národních výborů na podkladě výsledků voleb do ústavodárného Národního shromáždění. In: Sbírká zákonů a mezinárodních smluv. Stránky Ministerstva vnitra České republiky, <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/sbirka/1946/sb52-46.pdf>, [citováno 7.3.2012]. Tímto opatřením byla do jisté míry narušena dosud dodržovaná zásada paritního zastoupení politických stran, a vzhledem k výsledkům voleb (viz dále) na něm nejvíce „vydělal“ KSČ. Machala ovšem tvrdí, že podle publikovaných parlamentních tisků se jeví, že iniciativa k této změně nevyšla od komunistů, ale naopak od demokratických stran. MACHALA, Jan: *Trestání některých provinění proti národní cti v okrese Holešov 1945–1948*. Diplomová práce. Olomouc, Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci 2006, s. 78.

³⁵ MATES, Pavel: Vývoj volebního práva v letech 1945–1989. In: MALÝ, Karel – SOUKUP, Ladislav (eds.): *Vývoj práva v Československu v letech 1945–1989*. Praha, Karolinum 2004, s. 221.

si od tohoto opatření slibovalo rozhodující hlasy pro vinu, ale jak se v praxi ukázalo, jednalo se o mylný předpoklad.

29. ledna 1947 rozeslalo ministerstvo vnitra v souvislosti s druhým dodatkem směrnic *Vysvětlivky ke Směrnicím k provedení dekretu*, kde připomínalo nutnost přihlížet k zastoupení všech politických stran v komisích, stejně jako ke skutečnosti, aby alespoň jeden z členů komise měl právnické vzdělání. Zároveň poznamenalo, že podle zákona č. 246/1946 Sb. „*je občanskou povinností přijmout a zastávat funkci člena trestní komise nalézací. Na porušování těchto povinností jsou stanoveny sankce. Podle tohoto ustanovení jsou tedy i osoby práva znalé povinny přijmouti a zastávat zmíněnou funkci.*“ MV opět odůvodnilo nutnost účasti právně vzdělaných osob na činnosti TNK potřebou právní bezvadnosti řízení i vydaných trestních nálezů. Právně špatně podložené nálezy bylo totiž možno napadnout pomocí odvolání. Ze stejného důvodu ministerstvo doporučovalo jednotlivým ONV, aby své právnické úředníky využili při konceptních pracích u jednotlivých řízení a dokonce při řízeních samých. Tato účast se měla dít bez hlasovacího práva a bez možnosti, aby se takový úředník vůbec vyslovoval o vině, trestu a průkaznosti důkazů. Měl v podstatě působit jako právní poradce TNK ve věci formální správnosti řízení.³⁶

Dne 7. ledna 1947 vyšel třetí dodatek, který rozšiřoval možnost postihu za hlášení se k německé národnosti na osoby i jiné státní příslušnosti než československé, a dále ve stejné kategorii osob postihoval i ucházení se o německou státní příslušnost.

Oběžníků průběžně korigujících retribuční rozeslalo MV velké množství. Ministerstvo navíc nebylo jediným úřadem, který podobné pokyny vydával. Tak např. 25. února 1947 byl vydán oběžník ZNV v Praze č. 216, který obsahoval závazné pokyny, formulované „*se zřetelem na nutnost vytvořit potřebné předpoklady ke splnění dvouletého budovatelského plánu a k ustanovením zákona č. 246/1946 Sb.*“. Oběžník upozorňoval na blížící se datum konce retribuce a konstatoval, že neskončené případy budou muset být projednány okresními soudy. Veřejný zájem ale údajně vyžadoval, aby tyto kauzy projednaly orgány k tomuto účelu vytvořené. Vzhledem k tomu, že okresní soudy by nápad další agendy přetížil, ukládal ZNV komisím, aby „*řízení ve všech případech bez průtahů projednaly*“. Přednostně měly komise projednat případy velkého rozsahu nebo takové, které „*rázem provinění, postavením obviněného nebo z jiných důvodů působí rozkladně mezi obyvatelstvem a jejichž spravedlivé potrestání může přispět ke konsolidování poměrů v kraji, nutné ke zdárnému provádění dvouletého budovatelského plánu*“. Tento oběžník dále upozorňoval členy TNK na jejich odpovědnost vůči plénu ONV a povinnosti vyplývající ze zákona. ONV se vyzývaly, aby „*ve všech případech zjištěného zanedbávání povinností nebo liknavosti členů TNK vyvodili z takového jednání důsledky a nedbalé a liknavé členy nahradily členy energickými a důslednými ve vykonávání povinností*“. V závěru bylo členům TNK kladeno na srdce, aby si uvědomili, že plněním svých povinností a snahou o urychlené vyřízení všech případů přispějí k plnění dvouletého budovatelského plánu.³⁷ Z těchto pokynů nebyla ani tak znát snaha o konsolidaci a spravedlnost, jako spíše snaha o politizaci retribuční a třídní kategorizaci obviněných, stejně jako snaha za každou cenu dosáhnout procentuálně vyššího podílu odsouzených. Tato skutečnost není příliš překvapivá, protože funkci předsedy ZNV v Praze zastával v této době Ladislav Kopřiva, dlouholetý vysoce postavený člen KSČ a budoucí ministr národní bezpečnosti.

³⁶ Výnos MV, spis. zn. B-2220-18/12-46-1/2, viz SOA v Praze, TNK Benešov, kart. 24, folio 39.

³⁷ Oběžník ZNV v Praze č. 216, spis. zn. TOK 5078, viz tamtéž, folio 88.

Samotný „malý dekret“ prošel dvěma novelizacemi formou zákonů, které měnily některá jeho ustanovení. Primární záměr novel byl – stejně jako v analogickém případě „velkého dekretu“ – nepřipustit promlčení dosud nezahájených případů a prodloužit dobu, nutnou pro retribuční řízení.

První z těchto novel se stal *Zákon č. 123/1946 Sb. ze dne 16. května 1946, kterým se doplňují ustanovení dekretu presidenta republiky ze dne 27. října 1945, č. 138/1945 Sb., o trestání některých provinění proti národní cti.*³⁸ I k tomuto zákonu vydalo MV vysvětlivky.³⁹ Zákon prodlužoval promlčecí lhůtu u činů, o nichž ONV nabyl vědomosti ze spisů, které se nacházely 24. května 1946 u soudu, veřejného žalobce nebo správního orgánu a které byly ONV postoupeny až po tomto datu. Promlčecí lhůta v tomto případě počínala až datem obdržení spisů. Řízení však TNK musely zahájit před skončením účinnosti „velkého dekretu“ (vzhledem k tomu, že zákonem č. 22/1946 Sb. byl dekret č. 16/1945 Sb. prohlášen za zákon, byl v textu tohoto zákona dekret označován již jako „zákon“); pokud tato účinnost skončí do 31. prosince 1946, pak nejpozději do tohoto data. Účelem bylo zamezit promlčitelnosti případů, které se ve velkém množství nacházely jako nevyřízené u MLS a u nichž existoval předpoklad, že skončí zastavením a budou postoupeny k řízení podle „malého dekretu“.⁴⁰

Ještě před uplynutím této lhůty ale vešla 19. prosince 1946 v platnost další novela dekretu, zákon č. 246/1946 Sb., *kterým se mění ustanovení dekretu presidenta republiky o trestání některých provinění proti národní cti.*⁴¹ Tento zákon doplňoval dekret v tom smyslu, že do jeho textu dodával, že trestní řízení musí být zahájeno před skončením účinnosti „velkého dekretu“. Dále zákon uváděl, že přijetí funkce člena TNK bylo občanskou povinností. Pokud člen TNK tuto povinnost bez závažných důvodů porušil, zejména tím, že se nedostavil k řízení nebo se v jeho průběhu vzdálil, měl mu předseda uložit pořádkovou pokutu ve výši do 5000 Kčs nebo vězení v délce do pěti dnů, případně i náhradu nákladů zmařeného řízení. Proti této sankci se postižený mohl odvolat do patnácti dnů k ZNV. Toto ustanovení bylo zřejmým důsledkem personálních problémů, které jednání TNK provázely, a očividné nechuti mnoha členů TNK utrácet svůj čas při – z jejich pohledu – pravděpodobně nepříliš důležitých zasedáních.

Jako datum konce „velké“ i „malé“ retribuce zákon stanovil 4. květen 1947. V řízení „malé“ retribuce do tohoto dne neskončeném měl pokračovat podle návrhu veřejného žalobce příslušný okresní soud za využití hmotně právních ustanovení dekretu č. 138/1945 Sb.⁴² Ří-

³⁸ Zákon č. 123/1946 Sb. ze dne 16. května 1946, kterým se doplňují ustanovení dekretu presidenta republiky ze dne 27. října 1945, č. 138/1945 Sb., o trestání některých provinění proti národní cti. In: *Sbírka zákonů a mezinárodních smluv*. Stránky Ministerstva vnitra České republiky, <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/sbirka/1946/sb53-46.pdf>, [citováno 20.9.2010].

³⁹ Viz oběžník Ministerstva vnitra ze dne 18. 5. 1946, spis. zn. B-2220-18/5-46-I/2. SOA v Praze, TNK Benešov, kart. 24, folio 28.

⁴⁰ FUSEK, *Provinění proti národní cti*, c. d., s. 15.

⁴¹ Zákon č. 246/1946 Sb. ze dne 19. prosince 1946, kterým se mění ustanovení dekretu presidenta republiky o trestání některých provinění proti národní cti. In: *Sbírka zákonů a mezinárodních smluv*. Stránky Ministerstva vnitra České republiky, <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/sbirka/1946/sb106-46.pdf>, [citováno 20. 9.2010].

⁴² Ve všech okresech, do jejichž agendy TNK jsem měl možnost prostřednictvím různých bakalářských a diplomových prací nahlédnout, tomu tak samozřejmě bylo. Chrobáková Lněničková ale uvádí vcelku šokující skutečnost, že v Ostravě s koncem retribucí TNK nezanikly a dále vyvíjely činnost. Uvádí 28 zasedání TNK po dubnu 1947, přičemž poslední se konalo 25. listopadu 1947. CHROBÁKOVÁ LNĚNIČKOVÁ, c. d., s. 96. Stejná praxe panovala v Trutnově, kde TNK zasedala v období od května 1947 do března 1948 sedmnáctkrát. ČERVINKOVÁ, Zdeňka, *Trestní nalézací komise v Trutnově 1945–1948: Diplomová práce*. Liberec, Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická Technické univerzity v Liberci 2012, s. 43. Jelikož touto činností

zení se považovalo za zahájené doručení obsílky obviněnému; pokud byl jeho pobyt neznámý, bylo možno obsílku doručit ediktem. Odsouzení pro tyto správní přestupky se nezapisovalo do rejstříku trestů. Zákon konkretizoval, že trest veřejného pokárání se měl vykonat veřejným vyvěšením pravoplatného rozsudku v místě bydliště odsouzeného, případně v obci, kde byl čin spáchán. Zákon nabyl účinnosti dnem vyhlášení a platil jen pro české země.

Dobové hodnocení „malého dekretu“ v demokratickém tisku, respektive hodnocení trestních řízení podle dekretu vedených, vyznívalo podle Boráka mnohdy značně nelichotivě.⁴³ Pisatele zarazelo vysoké procento případů, které byly po prošetření shledány bezpodstatnými (až přes 80 %). Chybu neviděli v nedostatečné činnosti komisí, ale v tom, že vyhlášení „malého dekretu“ zvedlo vlnu pomstychtivosti a vyprovokovalo příval nesmyslných udání. Na potrestání původců křivých obvinění dekret bohužel nepamatoval a výsledkem se tak staly dlouhé měsíce nejistoty a atmosféra strachu z falešného nařčení. Mnozí z autorů se shodovali v tom, že by bylo potřeba celou retribuci co nejdříve dovést do konce a ukončit období uměle vyvolávané nejistoty. Oproti tomuto názoru nebral komunistický tisk vůbec v potaz lavinu pomstychtivých a lživých udání, ale malé procento odsouzených kladl za vinu trestním nalézacím komisím. Do týdeníku Pochodeň napsal Jindra Uher, komunistický poslanec ÚNS, dne 21. června 1946 článek *Trestní, či osvobozující komise dle malého dekretu?*. Konstatoval, že v rámci „malé retribuce“ byly v Hradci Králové sestaveny tři komise převážně ze členů Svazu osvobozených politických vězňů a že všichni tři předsedové jsou členy Svazu. SOPV byl tedy podle něj mravně spoluodpovědný za činnost komisí. Komise dosud projednaly asi 200 případů, z nichž 180 skončilo zprošťujícím nálezem. Podle Uhra se jednalo o věc přímo neuvěřitelnou, v Čechách a na Moravě údajně neměla obdoby a dala se srovnat pouze s poměry, panujícími v dané době na Slovensku.⁴⁴

Podobné názory ostatně komunisté vyjadřovali v průběhu retribuce neustále: například již dne 4. ledna 1946 vyšel v Pochodni článek dalšího komunistického poslance, Josefa Tesly, *Kam kráčíš, spravedlnosti? Světla a stíny lidového soudnictví*. Autor vcelku chválil mimořádné lidové soudy i vyšetřovací komise a jejich práci i složení, ale kladl si otázku, „[...] jak je možné, že veškerá přísnost lidového soudnictví vybíjí se většinou na lidech sociálně nejslabších a dosud jsme neviděli před zdejšími lidovými soudem kromě udavačů a konfidentů, tedy případů tak zvaně vyložených, žádného kolaboranta, jak se nám jeví v řadách různých ředitelů, továrníků a vůbec osob z tak zvaných lepších společenských vrstev?“ Odpověď nacházel poslanec v práci a přístupu veřejných žalobců, kteří tvořili překážku mezi „poctivou prací“ VK a MLS, jasné případy kolaborantů zastavovali, nepodávali žaloby a „zrádce a kolaboranty“ propouštěli. (Jaksi samozřejmé bylo označovat za zrádce a kolaboranty osoby neuvěřené, notabene ani nesouzené; jednalo se o obvyklou presumpci viny.) Následoval obsáhlý výčet případů i s detaily. Závěrem autor doporučoval „prověřit v úřadě veřejného žalobce“, a bezelstně odhaloval i stranický motiv pomsty: „Máme ještě ve velmi dobré paměti, jak právě v dobách první republiky úřady státních zastupitelstev dávaly bezohledně stíhati komunisty a proto nás nyní tím více zarazí, že právě titíž lidé místo žalobců dělají Němcům

příslušné TNK ignorovaly zákon č. 246/1946 Sb., lze říci, že veškeré trestní nálezy vydané v tomto období byly nezákonné.

⁴³ Viz BORÁK, Mečislav: *Spravedlnost podle dekretu. Retribuční soudnictví v ČSR a Mimořádný lidový soud v Ostravě (1945–1948)*. Šenov u Ostravy, Tilia 1998, s. 38.

⁴⁴ Viz UHER, Jindra: *Trestní, či osvobozující komise dle malého dekretu? Pochodeň* (krajský orgán KSČ pro Královéhradecko), 21. června 1946.

a zrádcům obhájce“.⁴⁵ Téměř v každém čísle Pochodně vycházely články s titulky: *Sud' te spravdivě, Stíhejte nepřítel státu* apod., poukazující na „*neudržitelné poměry v úřadě veřejného žalobce*“. V článku *Národní očistu – nebo amnestii kolaborantům?* napadal opět Josef Tesla předsedu hradecké TNK dr. Navaru, který, ač bývalý politický vězeň, „*obhajoval před plénem ONV osvobozování kolaborantů pod záminkou, že všem členům komise šlo o to, aby nikomu z obviněných neublížili*“.⁴⁶ Snahu o spravedlnost a dodržení práva poslanec vykládal jako chybné a amorální jednání.

Důležitým právním aktem v souvislosti s retribučními byl *Zákon ze dne 21. února 1946 o úpravě stálých seznamů voličských*.⁴⁷ Podle § 22 každý, na koho se vyskytlo trestní oznámení kvůli údajné kolaboraci a současně u něj došlo k uvalení vyšetřovací vazby, byl automaticky zbaven volebního práva (respektive jej úřady vůbec nezapsaly do voličských seznamů) až do doby, kdy jeho případ skončil odložením nebo vyřešením (jednalo se o obvinění podle „velkého dekretu“, dekretu o Národním soudu a nařízení SNR č. 33). V případě odsouzení ztráta volebního práva trvala.

Obviněných podle „malého dekretu“ se ztráta volebního práva týkala pouze v případě odsouzení. Podle výše trestu ztratili volební právo na 1–3 roky (tři roky v případě trestu vězení delšího než šest měsíců nebo zařazení do pracovního útvaru alespoň na tuto dobu; jinak na jeden rok, počínaje výkonem nebo prominutím trestu). Ovšem § 23 tohoto zákona stanovil, že u osob, proti nimž bylo učiněno trestní oznámení, nebo úřady zahájily řízení pro trestný čin podle některého z ustanovení § 22 (tedy jak podle „velkého“, tak i „malého dekretu“), „*může být*“ ve voličských seznamech učiněna poznámka o překážce výkonu volebního práva, „*vyžaduje-li to veřejný zájem*“. Stejně tak se toto opatření vztahovalo i na funkcionáře a členy fašistických organizací, uvedených v příloze směrnic MV k „malému dekretu“ (tedy například i na všechny obžalované řadové vlajkaře, kteří nebyli TNK většinou odsouzeni).

O záznamu překážky volebního práva ve voličských seznamech měla rozhodovat zvláštní komise ONV.⁴⁸ Překážku měla komise ze seznamů vymazat, „*odpadnou-li předpoklady usnesení pro její vyznačení, nebo skončilo-li trestní řízení pro členství v organizacích...zastavením nebo rozsudkem zprošťujícím*“. Tvrzení Chrobákové Lněničkové, že při „malé retribuci“ „*nejzávažnějším postihem byla ztráta volebního práva od data zahájeného vyšetřování*“, je tedy poněkud nepřesné.⁴⁹ Tato ztráta ze zákona bezpodmínečně nevyplývala, a mohla být aplikována, nebo nemusela. V roce 1948 oběžník ZNV „*Volby 1948 a provinění podle retribučních dekretů*“⁵⁰ uváděl, že „*ve všech případech, kdy budou zjištěny zákonné důvody, má být ve volebních seznamech vyznačena překážka volebního práva*“. Tento oběžník odkazoval na existenci podobného opatření z roku 1946. TNK voličské právo neřešila; případná fakta lze zřejmě dohledat v archivech bezpečnostních referátů ONV nebo

⁴⁵ TESLA, Josef: Kam kráčíš, spravedlnosti? Světla a stíny lidového soudnictví. *Pochodeň*, 4. ledna 1946.

⁴⁶ TESLA, Josef: *Národní očistu – nebo amnestii kolaborantům?* *Pochodeň*, 9. srpna 1946.

⁴⁷ Zákon ze dne 21. února 1946 o úpravě stálých seznamů voličských. In: *Sbírka zákonů a mezinárodních smluv*. Stránky Ministerstva vnitra České republiky, <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/sbirka/1946/sb11-46.pdf>, [citováno 8.10.2010]

⁴⁸ Touto zvláštní komisí byla čtyřčlenná volební odvolací komise ONV, tvořená stejně jako TNK paritním zastoupením politických stran NF. MACHALA, Jan: *Retribuce podle „malého dekretu“*. In: *Archivní ročenka*, r. 8, 2002. Holešov, Státní okresní archiv v Kroměříži 2002, s. 85.

⁴⁹ CHROBÁKOVÁ LNĚNIČKOVÁ, Andrea: „Malý“ retribuční dekret a německy hovořící obyvatelstvo v Ostravě v letech 1945–1948. In: ARBURG, Adrian von – DVORÁK, Tomáš – KOVAŘÍK, David a kol. (eds.): *Německy mluvící obyvatelstvo v Československu po roce 1945*. Edice Země a kultura ve střední Evropě, sv. 15. Brno, Matice moravská, Výzkumné středisko pro dějiny střední Evropy: prameny, země, kultura 2010, s. 468.

⁵⁰ Oběžník je uložen in: SOA v Praze, fond TNK Benešov, kart. 24, folia 685–686.

v archivech volebních odvolacích komisí, pokud jsou dochovány. I tak zůstává otázkou, jakou formou byla překážka výkonu volebního práva poznamenávána, a lze-li tedy zjistit, co vlastně bylo v jednotlivých případech jejím důvodem.

Opatření spustilo lavinu falešných udání.⁵¹ Frommer uvádí, že podle tehdejších tvrzení demokratických stran bylo neoprávněně zbaveno možnosti volit údajně až 300 tisíc lidí, což mělo mít zásadní vliv třeba na složení vedení národních výborů v Praze a v Plzni (kde přešlo na komunisty), ale i na většinu v nově zvoleném Ústavodárném národním shromáždění, a tím i na složení vlády.⁵² Z výše uvedeného ale vyplývá, že toto číslo a vývody na něm založené byly přinejmenším nepodložené: jednalo se totiž pouze o lidi, u kterých mohla být překážka volebního práva vyznačena, ale jestli se tak stalo, ve skutečnosti prokázáno není. Je jasné, že zákon byl vydán s úmyslem zkrátit určité skupiny obyvatelstva o volební právo a je nepochybné, že mnohá udání byla podána právě z tohoto důvodu. Chrobáková Lněničková⁵³ například v souvislosti s revizemi akcentuje právě tuto účelovost, kdy se u ostravské TNK objevila v podstatě nesmyslná obvinění například z členství v SA⁵⁴ nebo v Národním souručenství.⁵⁵

Do jaké míry se ale skutečně podařilo překážku volebního práva prosadit, nehledě na velké množství takto motivovaných udání, je otázka jiná. Je tristní, že drtivá většina autorů, kteří se k problematice volebního práva v souvislosti s retribuicí vyjadřují, si zmíněný zákon pravděpodobně vůbec nepřečetla a neúnavně opakuje a navzájem od sebe přejímá tvrzení o tom, že volební právo ztratil automaticky každý, kdo si vyslechl obvinění podle dekretů. Není mi známo, že by se někdo badatelsky zabýval skutečným počtem osob, které ztratily volební právo nebo jim byla vyznačena překážka jeho výkonu. V případě odsouzených osob lze tento údaj stanovit poměrně přesně na základě celkových výsledků retribuice, ale v případě osob vazebně stíhaných nebo jen obviněných jsou veškeré odhady zcela nepodložené.

Československo bylo první evropskou zemí, kde retribuice skončily.⁵⁶ Většina politiků, veřejnosti i tisku vítala konec retribuicí, nehledě na jejich rozporuplné hodnocení, s částečným zadostiučiněním, ale především s úlevou, že končí nenormální doba nejistoty. Už dva týdny před skončením retribuicí ale komunistický poslanec Gregor zlověstně varoval, že „*národní očista rozhodně není uzavřenou kapitolou*“. Podobně se vyjádřil ministr informací Kopecký, který „*prohlásil retribuici za nejtrapnější kapitolu v poválečné transformaci*“. I předseda KSČ a předseda vlády Gottwald retribuici označil za „*totální fiasko*“.⁵⁷ Na druhou stranu ministr spravedlnosti Prokop Drtina se ve své odpovědi na vyčítavý projev komunistického poslance dr. Steinera v Ústavodárném národním shromáždění dne 11. června 1947 podívoval, proč se tedy KSČ, pokud shledávala průběh retribuice takto tristním, sama už před rokem nepřihlásila k zodpovědnosti a aktivní práci a nejevila zájem o obsazení ministerstva spravedlnosti v Gottwaldově vládě, vzešlé z květnových voleb roku 1946. Podle Drtiny by na takový nárok měla – vzhledem k výsledkům voleb – dostatečný mandát. Drtina uštěpačně dodal, že národní

⁵¹ Ta ale nebyla způsobena pouze touto okolností a nepochybně by proběhla i v případě, že by omezení volebního práva s retribuicí svázáno nebylo.

⁵² FROMMER, *Národní očista*, c. d., s. 284–286.

⁵³ CHROBÁKOVÁ LNĚNIČKOVÁ, c. d., s. 211–212.

⁵⁴ Tento delikt vůbec nespadal pod „malý dekret“. Během „první retribuice“ postihovaly členy SA zpočátku mimořádné lidové soudy, posléze nebyli bývalí SA-mani v zájmu odsunu často už postihováni vůbec, protože Mezinárodní tribunál v Norimberku SA jako zločineckou organizaci nedefinoval.

⁵⁵ V seznamu fašistických organizací k „malému dekretu“ Národní souručenství vůbec nefiguruje.

⁵⁶ Viz: FROMMER, B.: *Národní očista*, c. d., s. 412.

⁵⁷ Tamtéž, s. 410.

socialisté nijak netrvali na ministerstvu spravedlnosti a byli by se klidně spokojili například s ministerstvem národní obrany nebo vnitra.⁵⁸

„Druhá retribuice“

Jak již bylo uvedeno, vzápětí po únorovém převratu v roce 1948 KSČ retribuice obnovila. V politickém, právním a soudním aparátu proběhly okamžité čistky, více než 28 tisíc osob bylo odvoláno z funkce. V rámci národních výborů se procentuální zastoupení funkcionářů ze strany lidové, národně socialistické a sociálně demokratické scvrklo ze 49 % na pouhých 5 %.⁵⁹ Vládní akční program označil nedůsledně provedenou retribuici za jeden z kořenů únorové vládní krize.⁶⁰ Již za měsíc po převzetí moci komunisty, 25. března 1948, byl ve vládě projednáván návrh zákona, který měl obnovit platnost retribučního dekretu. Tento zákon byl dílem KSČ, jejíž stanovisko tlumočil nový ministr spravedlnosti a Gottwaldův zeť, JUDr. Alexej Čepička. Podle Čepičky výsledky očisty (tedy hubené výsledky, které nesplnily představy komunistické strany a rovněž neodpovídaly předpokládanému třídnímu hledisku) způsobily v národě rozčarování a vyvolávaly velký neklid, a ztrátou důvěry ve spravedlnost mohla být ohrožena důvěra národa v lidově demokratické zřízení.⁶¹ Čepička prohlásil, že jeho předchůdci na ministerstvu brzdili výkon spravedlnosti „*záměrnou nepřipraveností soudního aparátu*“, a že jejich vinou „*osoby nemajetné a společensky nevýznamné byly trestány mnohem přísněji a naproti tomu osoby majetné se společenskými vlivy unikaly spravedlivému potrestání*“.⁶²

K dojemné péči doktora Čepičky o spravedlnost je třeba dodat několik slov dokreslujících, jak JUDr. Čepička spravedlnost vnímal. Čepička byl od června 1945 předsedou Městského národního výboru v Kroměříži a posléze předsedou TNK při kroměřížském ONV (členem ONV ale nebyl). Před touto kariérou se v posledních dnech května 1945 (kdy vydával různá rozhodnutí jménem „Vyšetřovací komise Národního výboru města Kroměříže“) pokusil o zrušení soudu s tím, že „*dosavadní zákony a předpisy pozbyly platnosti. Jedinými normotvornými orgány jsou dnes Národní výbory*“.⁶³ Celou jeho činností se v té době jako červená nit táhlo porušování zákonů, zneužívání moci, věznění, vyslýchání, týrání vězňů a diktátorské manýry. Jeho pojetí spravedlnosti dobře dokresluje dva jeho další citáty: „*Když to nepůjde po kroměřížsku, půjde to po buchenwaldsku*.“ „*Ano, přiznávám, a půjdu přes zákon vždycky, kdykoli toho budou vyžadovat politické zájmy*“.⁶⁴

25. března 1948 byl vydán Zákon č. 34/1948 Sb., o revisi trestního řízení v některých případech provinění proti národní cti.⁶⁵ Tato právní norma umožňovala revize pravomocně skončených případů; zahájení revize mělo účinek zahájení řízení podle dekretu. Proti zavedení revize nebyl přípustný žádný opravný prostředek. Podle § 2 tohoto zákona měly v trestních

⁵⁸ Viz DRTINA, *Na soudu národa*, c. d., s. 36.

⁵⁹ FROMMER, *Národní očista*, c. d., s. 424.

⁶⁰ JARKOVSKÁ, Lucie: Retribuční soudnictví 1948 – národní očista nebo třídní justice? In: PEJČOCH, Ivo – PLACHÝ, Jiří a kol. (eds.): *Okupace, kolaborace, retribuice*. Praha, Ministerstvo obrany České republiky – Prezentační a informační centrum Ministerstva obrany 2010, s. 188.

⁶¹ BORÁK, *Spravedlnost podle dekretu*, c. d., s. 75.

⁶² JARKOVSKÁ, *Retribuční soudnictví*, c. d., s. 188.

⁶³ PERNES, Jiří – POSPÍŠIL, Lukáš: *Alexej Čepička. Šedá eminence rudého režimu*. Praha, Brána 2008, s. 63.

⁶⁴ Tamtéž, s. 67.

⁶⁵ Zákon č. 34/1948 Sb. ze dne 25. března 1948 o revisi trestního řízení v některých případech provinění proti národní cti. In: Sbíрка zákonů a mezinárodních smluv. Stránky Ministerstva vnitra České republiky, <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/sbirka/1948/sb16-48.pdf>, [citováno 20.9.2010].

řízení, předaných podle zákona č. 246/1946 Sb. soudům a dosud neskončených, nadále pokračovat ONV. Ty také mohly provést revizi řízení ve všech případech, kdy řízení skončilo rozsudkem osvobozujícím, nebo kdy bylo zastaveno. Podle § 3 mohly ONV otevřít i nové, dosud nezahájené případy za podmínky, že příslušné spisy byly u soudu, veřejného žalobce nebo správního orgánu nejpozději do 31. prosince 1947, u přestupků, spáchaných v cizině do 30. června 1948. Promlčení případů nebylo překážkou revizního řízení; to však muselo být zahájeno nejpozději do 31. července 1948. Zákon avizoval, že samotné řízení upraví ministr vnitra směrnicemi, které budou pro národní výbory závazné. Trestní nálezy, rozhodnuté do 4. května 1947, ale doručené až následně, prohlašoval tento zákon za včas doručené a kauzy tedy za skončené. Zákon nabyl účinnosti dnem vyhlášení a platil pouze pro české země.⁶⁶

12. dubna 1948 vydalo MV avizované směrnice ministra vnitra k provedení zákona č. 34/1948 Sb.⁶⁷ Směrnice konkretizovaly, že revize může být provedena, jestliže byl případ pravomocně skončen, tedy pokud TNK obviněného odsoudila, jestliže řízení zastavila (nebo obviněného osvobodila) nebo pokud od stíhání nebo potrestání obviněného upustila. Stejně tak mohla být revize zahájena, jestliže případ skončil osvobozením nebo zastavením po 4. květnu 1947 před soudem. Řízení mohlo být zahájeno nově i u dosud neotevřených případů, pokud se dané dokumenty, dávající podnět k trestnímu řízení (udání, přihláška k německé národnosti) nacházely u příslušných úřadů nejpozději do 31. prosince 1947, u činů spáchaných v cizině do 30. června 1948. Zde se pravděpodobně počítalo s otevřením velkého množství dosud neřešených kauz, na které se během „první retribuční“ nedostalo. V podstatě se obnovená retribuce mohla týkat kohokoli bez ohledu na to, jestli byl již dříve odsouzen, osvobozen, obviněn nebo neobviněn. Směrnice stanovily místní příslušnost jednotlivých ONV k provedení řízení.

O zahájení revizního řízení měla rozhodnout v neveřejném jednání zvláštní revizní komise (RK), složená z předsedy a dvou členů. Tuto komisi volila rada ONV (tedy na rozdíl od TNK nikoli celé plénum), podle potřeby mohla takovýchto komisí zvolit i několik, a členové komise nemuseli být členy ONV. Podle směrnic mohla být revize provedena i u případů, u nichž došlo podle „malého dekretu“ k promlčení, a stejně tak mohla revizní komise zahájit řízení u zcela nových případů. Rozhodnutí o zahájení revize musela obviněnému doručit nejpozději do 31. července 1948 a řízení se dnem doručení považovalo za zahájené. Následoval vzor rozhodnutí o zahájení revizního řízení. Doručení tohoto rozhodnutí mohlo být provedeno též jeho vyvěšením na úřední desce ONV po dobu nejméně osmi dnů, nejpozději do 31. července 1948. Řízení se pak považovalo za zahájené dnem vyvěšení rozhodnutí. Revize mohla být provedena i ve prospěch obviněného, ale jen v případě, že pro ni existovaly závažné důvody. Takovouto revizi mohla RK zahájit jen na příkaz MV nebo s jeho souhlasem. Při rozhodování o zahájení revize musel ONV dbát konkrétních pokynů ZNV a MV. Podle směrnic měl být opis rozhodnutí o zahájení revizního řízení současně s jeho zasláním obviněnému zaslán i ZNV a MV a spisy měly být předány TNK k dalšímu řízení (rozhodnutím o revizi tedy činnost RK končila a vlastní trestně správní řízení provedla TNK).

Revizní řízení mělo být zahájeno i u případů, které během „první retribuční“ skončily u MLS nebo NS odložením. Současně se zahájením řízení podle „malého dekretu“ mělo být

⁶⁶ Třebaže Frommer tvrdí opak, tato skutečnost je v zákoně v § 7 jasně uvedena. Viz FROMMER, *Národní očista*, c. d., s. 427. Působnost na území celé republiky měl pouze zákon č. 33/1948 Sb., který obnovoval účinnost jak „velkého dekretu“, tak nařízení SNR č. 33.

⁶⁷ Směrnice ministra vnitra k provedení zákona č. 34/1948 Sb., spis. zn. B-2220-8/4-1948-I/2, viz in: SOA v Praze, TNK Benešov, kart. 24, folia 230–233.

vyžádáno stanovisko veřejného žalobce, jestli případ bude navržen k revizi podle „velkého dekretu“. V řízení podle dekretu „malého“ měla TNK pokračovat až v případě, že k revizi podle „velkého dekretu“ nedošlo. Směrnice se dále zabývaly formou řízení před TNK a způsobem odvolání a jeho vyřízení. V závěru stanovily, že pokud z těchto směrnic něco konkrétně nevyplývalo, měly se komise *přiměřeně* řídit směrnicemi k „malému dekretu“ z listopadu 1945.⁶⁸

Pokyny a vysvětlivky k zákonu vydalo MV 16. dubna 1948 pod titulem *Pokyny a vysvětlivky ke směrnicím ministerstva vnitra ze dne 12. dubna 1948, k provedení zákona ze dne 25. března 1948, č. 34 Sb., o revisi trestního řízení v některých případech provinění proti národní cti*.⁶⁹ Konstatovalo v nich, že směrnice neobsahují ustanovení ani pokyny, jakými hledisky se má revizní komise řídit při rozhodování, zda zahájit řízení. Tyto pokyny a vysvětlivky ukládaly, že revizní komise *„přezkoumají zejména ty případy, kdy zastavení řízení (osvobození obviněného) nebo jeho potrestání neúměrně nízkým trestem bylo způsobeno pravděpodobnou politickou intervencí nebo vyvolalo pobouření nebo projevy nesouhlasu ve veřejnosti, nebo kdy došlo k zastavení řízení pro rovnost hlasů při rozhodování trestní komise nalézací o vině obviněného nebo kdy další okolnosti (např. pozdější chování obviněného) odůvodňují revisní řízení“*. Otázkou je, nakolik mohla revizní komise posoudit, že k danému rozhodnutí došlo díky politické intervenci, nebo jaký trest byl neúměrně nízký.

Dále předpisy stanovily, že revizní komise měly přihlídnout zejména k těm případům, které podle své povahy nebo okolností *„zvláště hrubě urážejí národní cítění českého nebo slovenského lidu (např. hlášení se k německé nebo maďarské národnosti)“* – tedy nikoli přijetí státní příslušnosti (!). Jednalo se o očividný politický nátlak (zvláště v souvislosti se složením komisi). Důležité bylo potrestat lidi, jejichž nepotrestání údajně vadilo „lidu“, a tím si tento „lid“ politicky získat. Současně se ale na tentýž „lid“ vyvíjel mediální a propagandistický nátlak, aby pochopil, kteréže přečiny jsou pro něj nadmíru urážející a které bude tedy třeba exemplárně potrestat. Pokyny dále konstatovaly způsob zahájení řízení, jak jej určily směrnice, a dodávaly, že pokud bude hrozit na konci lhůty nebezpečí z prodlení pro pozdní zaslání obsílek, ONV musí řízení zahájit ediktem. Pokyny deklarovaly, že jednání TNK je nevěřejné, ale komise se může usnést, že chce jednat veřejně. MV doporučovalo, aby jednání pokud možno veřejné bylo.

ONV také mohly provést revizi řízení v případě, že proti zamítnutí odvolání došlo přede dnem účinnosti zákona č. 34/1948 Sb., tedy do 2. dubna 1948, k podání stížnosti k nejvyššímu správnímu soudu. Řízení mohl příslušný ONV zahájit a provést též v případech, kdy o trestných činech nevěděl, ale příslušné spisy, dávající k řízení podnět (např. udání, přihláška k německé národnosti) se nacházely u soudu, veřejného žalobce nebo správního orgánu nejpozději do 31. prosince 1947. Pokud se jednalo o činy spáchané v cizině, prodlužovala se tato lhůta do 30. června 1948. Ministerstvo vnitra dalo v textu pokynů jasně najevo, s jakým záměrem byly revize naplánovány: nešlo o spravedlnost a důkladné vyšetření případů, ale především o ukončení revizních kauz přísným trestem: *„V příloze B směrnic jest připojen vzorec trestního nálezu, a to jednak pro případy, kdy bude v revizním řízení trest zvýšen, jednak pro ty výjimečné případy, kdy původní nález zůstane nezměněn. Ministerstvo vnitra poznamenává, že vzorec, uvedený sub II příl. B bude použit pouze v ojedinělých případech, kdy trestní komise nalézací uzná, že zvýšení trestu oproti trestu již vyslovenému v původním řízení*

⁶⁸ Tamtéž.

⁶⁹ Tento dokument vydaný pod spis. zn. B-2220-15/4-1948-I/2 viz in: SOA v Praze, TNK Benešov, kart. 24, folia 234–235.

není třeba“.⁷⁰ Nutno dodat, že v praxi, alespoň při revizních řízeních např. v Benešově, nebyl počet nálezů, které by trest oproti původnímu nálezu zvyšovaly, zdaleka převažující; naopak, velmi často docházelo k vynesení osvobozujícího výroku.

4. května 1948 byl vydán přípis ZNV, který nesl podtitul *Volby 1948 a provinění podle retribučních dekretů. Šetření*.⁷¹ Mimo jiné konstatoval, že ONV před minulými volbami obdržely výpisy z dotazníků k zjištění německé národní příslušnosti, aby podle nich mohly vyznačit překážky volebního práva ve voličských seznamech.⁷² Jelikož podle názoru úřadu výpisy zřejmě nebyly u ONV v současnosti po ruce, a protože se zjistily další případy, ZNV zašle výpisy nyní znovu (důvod této aktivity byl zřejmý, a koneckonců jej bezelstně uvedl i podtitul přípisu: blížily se volby). Podle těchto výpisů měly ONV zjistit: zda se již rozhodlo o státním občanství těchto osob, zda se proti nim zavedlo řízení podle retribučních dekretů a s jakým výsledkem. Pokud se zjistí, že řízení zavedeno nebylo, třebaže k tomu existovaly důvody, mělo se zahájit nyní. Ve všech případech, kdy se zjistí zákonné důvody, měly ONV ve volebních seznamech vyznačit překážku volebního práva. Aby se pro tuto akci získal spolehlivý podklad, došlo k prohlídce všech zachovaných spisů po německých úřadech. V mnoha případech se zjistilo, že jednotlivým osobám byla přiznána německá státní příslušnost, nebo že o ni zažádaly, přičemž samotný dotazník nalezen nebyl. V těchto případech ZNV vyhotovil krátké záznamy s osobními údaji. Považoval za nutné zjistit pobyt těchto osob, a pokud se zdržují v ČSR, měly být vyzvány (jsou-li české nebo jiné slovanské národnosti), aby své československé státní občanství prokázaly předložením dokladu, nebo aby ihned podaly žádost o osvědčení o národní spolehlivosti, respektive osvědčení o československém státním občanství. Pokud se jednalo o osoby národnosti německé nebo maďarské, nesmělo se jim *za žádných okolností přiznati volební právo*, pokud rozhodnutím MV nebylo jejich československé státní občanství výslovně zachováno nebo vráceno.

S revizemi těsně souvisí vyhláška ministra vnitra ze dne 19. června 1948 o amnestii ve správních věcech trestních, vydaná v souvislosti s amnestií prezidenta republiky u příležitosti jeho volby dne 14. června.⁷³ Tato vyhláška přinesla nezavedení, eventuálně zastavení řízení v případech správních přestupků, ovšem s výjimkou přestupků podle „malého dekretu“ a přestupků podle Zákona č. 15/1947 Sb., o stíhání černého obchodu a podobných pletich. Tresty, uložené v řízení podle „malého dekretu“, které ještě nebyly vykonány nebo které teprve budou uloženy, amnestovala tato vyhláška zcela, pokud nepřekročily hranici jednoho roku vězení nebo pokuty ve výši 100 000 Kčs. V praxi se to vztahovalo téměř na všechny tyto tresty, protože jeden rok vězení byla horní hranice trestu podle „malého dekretu“ a výše pokuty 100 000 Kčs nebyla např. na Benešovsku v rozsudku nikdy překonána. Vyhláška se nevztahovala na osoby německé národnosti.

Dopad této vyhlášky se stal pro „malou retribuici“ poměrně zásadní. V podstatě všechny do té doby nevykonané nebo jen částečně⁷⁴ vykonané tresty vyhláška v tuto chvíli amnestovala. Ještě větší dopad měla vzhledem k formulaci „*kteří teprve budou uloženy*“

⁷⁰ Tamtéž.

⁷¹ SOA v Praze, TNK Benešov, kart. 24, folia 685–686.

⁷² Tato formulace odkazuje na zjevnou existenci analogického pokynu či oběžníku, vydaného již v roce 1946.

⁷³ *Úřední list Republiky Československé, částka 115, I. díl nařizovací ze dne 20. června 1948*. SOA v Praze, TNK Benešov, kart. 24, folio 300–301.

⁷⁴ Např. splátky pokut nebo tresty vězení odpykané jen částečně vazbou, proti nimž podali odsouzení odvolání, které ještě nebylo do té doby většinou vyřešeno. Na amnestii tak ve většině případů „vydělali“ ti, kteří trest nepřijali a odvolali se. Na odsouzené, kteří se trestu nevzpírali, se nevztahovala, protože v době jejího vyhlášení již tresty většinou vykonali.

na probíhající případy „druhé retribuce“. Ministerstvo vnitra upozorňovalo svým oběžníkem ze dne 14. července 1948, že je třeba revidovat především takové případy, u nichž lze dopředu předpokládat, že trest bude přesahovat hranici stanovenou amnestií. Z tohoto důvodu nebyly mnohé kauzy do revize vůbec navrženy, nebo revizní komise pro jejich revizi neshledala faktického důvodu, a to právě proto, že by případný trest nebyl vykonán. Oběžník konstatoval, že v zásadách pro výběr případů k reviznímu řízení, jak je stanovily Směrnice a prováděcí pokyny, se vládním usnesením o amnestii ve správních věcech trestních ze dne 18. června 1948 nic nezměnilo. „*Nicméně je třeba, mají-li se souběžně se splněním dvouletého hospodářského plánu vyřídit do 28. října 1948 ve veřejné správě všechny nedodělky, aby revise trestního řízení, resp. zahájení trestního řízení podle shora uvedeného výnosu se omezilo jen na případy závažné [...]*“ – tedy především na případy, u nichž lze dopředu předpokládat, že trest bude přesahovat hranici stanovenou amnestií. Podle tohoto oběžníku v případech, kde by k samotnému výkonu trestu z důvodu amnestie již nedošlo, neměly ONV revizi zahajovat. Obdobně měly postupovat v případech, kdy jim zákonem č. 34/1948 Sb. byla vrácena od soudů rozhodovací pravomoc.⁷⁵ Oběžníkem z 15. října 1948 MV upřesnilo, že omezení, aby byly – v důsledku amnestie, zamezující výkon nižších trestů – revizně řešeny jen případy závažné, není zákazem, nýbrž doporučením. Toto doporučení neznamenalo, že jiné kauzy být řešeny nemohly. Závažnost případu musel posoudit ONV.⁷⁶

Revize byly sice zvlášť KSČ, nicméně souhlas s opakováním retribucí dal Gottwaldovi osobně prezident Beneš. Podle bývalého ministra spravedlnosti Drtiny (který byl v téže době po neúspěšném pokusu o sebevraždu vzat do vazby, pět let vyšetřován pro „ochraňování zrádců“ před retribucí a teprve v roce 1953 v tajném vykonstruovaném politickém procesu odsouzen na patnáct let) tím Beneš porušil ústavu, protože povolením retribucí fakticky zrušil Drtinovu zprávu o skončení retribucí z roku 1947, kterou schválil parlament. Vědomě a protizákonně tak otevřel cestu, kterou se dříve sice politická, ale stále ještě do jisté míry nezávislá retribuce stala procesem, řízeným třídní justicí komunistické strany.⁷⁷ Revize skončily v podstatě debaklem: zdaleka se nepodařilo odsoudit původně plánované počty provinilců, protože justiční aparát i ONV přes proběhlé čistky ještě vykazovaly zbytky jisté právní kultury a ani ony, ani veřejnost nebyly dosud připraveny na masivní zneužití práva. Zřejmě z tohoto důvodu nebyly výsledky revizí nikdy zveřejněny.⁷⁸ KSČ brzy nalezla účinnější nástroje pro zúčtování s ideovými a „třídními“ odpůrci – zákon na ochranu republiky a Státní soud.

Vliv KSČ na „malou retribuci“ je z právních norem, procesu jejich vzniku a ze všech ostatních zmíněných skutečností zjevný. Co je ale méně zjevné, je retribuční praxe. Spisy a protokoly většinou nezaznamenaly barvitou realitu, nezdokumentovaly to, co bylo „za zrcadlem“. Trestní řízení probíhala na úrovni okresů, kde se lidé často znali a měli mezi sebou nejrůznější vztahy. Jejich jednání ovlivňovaly prosté faktory, letité i momentální spory a animozity, ale i materiální a politické zájmy jak stran, tak i jednotlivců. Politické pozadí některých kauz dokreslí dva příklady z retribuční praxe okresu Benešov u Prahy.

Alexandr Runge byl Němec, povoláním šofér a bývalý velitel Hauptkraftfahrparku ve výcvikovém prostoru SS. Během okupace se přihlásil o německou státní příslušnost, která

⁷⁵ Výnos spis. zn. B-2220-7/7-1948-I/2. SOA v Praze, TNK Benešov, kart. 24, folio 237.

⁷⁶ Výnos spis. zn. B-2220-13/10-1948-I/2. SOA v Praze, TNK Benešov, kart. 24, folio 240.

⁷⁷ BORÁK, *Spravedlnost podle dekretu*, c. d., s. 78.

⁷⁸ Tamtéž, s. 80.

mu byla udělena.⁷⁹ Po válce žádal o vrácení československého občanství a byl pro přijetí německé příslušnosti obviněn před TNK. V jeho případě není jasné, jestli mu bylo československé občanství navraceno nebo ne, případně jestli byl nakonec jako Němec vysídlen. TNK řízení proti němu dne 23. února 1946 zastavila s odůvodněním, že je německým státním příslušníkem (především měla TNK ale posuzovat, zda je německé nebo české národnosti; ačkoli to ze spisu nevyplývá, dá se usoudit, že byl posouzen jako bývalý československý občan německé národnosti). Rungeho případ se dočkal i revize; nejprve proti němu bylo dne 2. července 1948 trestní řízení obnoveno. Vzápětí, 9. července, bylo rozhodnuto, že obnova řízení provedena nebude, protože pro ni nejsou podstatné důvody, a Runge byl dopisem vyzván, aby jemu zasláné rozhodnutí o započetí revize okamžitě vrátil. Jako předseda revizní komise je pod tímto dopisem v zastoupení podepsán František Bobek. Ten ale předsedou revizní komise nebyl. Nebyl dokonce ani členem RK, pouze náhradníkem TNK. Byl však štábním strážmistrem SNB ve výslužbě, členem KSČ, vrchním komisařem politické správy ONV v Benešově a především bezpečnostním referentem ONV, který předkládal revizní komisi případy k rozhodnutí.

Součástí Rungeho spisu je zajímavý dopis, zasláný redakcí Rudého práva dne 4. ledna 1946 ONV v Benešově. Redakce v něm ONV informuje, že jí došel dopis, ve kterém se „obyvatelstvo Nespek“ velmi pozastavuje nad způsobem provádění národní očisty v Benešovském okrese. Runge, rodilý Němec, prý chodil za okupace vždy v uniformě, a v době zákazu staveb si dokonce postavil chatu. V květnu 1945 údajně nadšeně mával německým tankům na cestu do Prahy. Nyní setřásl poslední zbytky strachu, pohybuje se bez bílé pásky, povinné pro Němce, a donedávna prý jezdil dokonce autem, přičemž je zajímavou otázkou, kdo mu uvolňoval přiděl benzínu. Runge je prý pravděpodobně chráněn vlivnou osobností z ONV. MNV v Nespekách nechal Rungeho dvakrát zajistit, ale ONV rozhodnutí vždy zrušil a Rungeho dokonce zaměstnal ve státním pivovaru.

Jako P.S. tohoto dopisu redakce Rudého práva dodala, že se do redakce následně dostavil jmenovaný Runge spolu s jedním občanem, který se představil jako příslušník KSČ z Nespek. Oba žádali, prý jménem organizace KSČ, aby dopis, zasláný redakci, nebyl otiskován, protože Runge je „hodný“ Němec. Redakce Rudého práva údajně požadovala, aby jí tato žádost byla podána písemně s razítkem organizace, ale to se nestalo.

V jiném dopise, tentokrát zasláném benešovskému ONV 8. září 1945 Josefem Čurdou, kolektivním správcem obchodního domu Marsoner-Wied v Karlových Varech a továrny na kufry a kožené zboží Ernst Wied v Pirkenhamru se potvrdovalo, že pan Lexa Rounge (!) byl prý členem ilegální skupiny „Vlast“, byl udán Gestapu za spolupráci s Čechy, dodával skupině „Vlast“ zbraně a rozšiřoval ilegální tiskoviny. Byl údajně protinacistického smýšlení. Čurdou sepsaný dopis končí pozdravem „Práci čest“.

Těžko říci, jak vážně TNK oba tyto dopisy brala, ale faktem je, že v trestním nálezu se žádná ze skutečností v nich zmíněných neodrazila.⁸⁰ Nezbyvá než se zamyslet nad tím, jaké vlastně bylo pozadí retribučních kauz, které v protokolech zachyceno není, kdo vlastně kde tahal za nitky, jak často byl dán průchod spravedlnosti a jak často zvítězilo pragmatické řešení „bližší košile než kabát“.

⁷⁹ Podle „Výpisu z dotazníku ke zjištění německé příslušnosti“ zažádal Runge o tuto příslušnost dne 26. 7. 1940 a přiznána mu byla dne 10. 4. 1941. SOA v Praze, TNK Benešov, kart. 6, složka Alexandr Runge/Jan Burkert/František Tietz.

⁸⁰ SOA v Praze, TNK Benešov, kart. 6, složka Alexandr Runge/Jan Burkert/František Tietz.

Stíhání se nevyhnulo ani některým členům ONV. Tak například úředník benešovské nemocnice a současně člen ONV Jan Křížek čelil obvinění z vychvalování okupantů a hanobení Čechů a prezidenta republiky. Měl se jej mj. dopustit tím, že se ve společnosti dobře bavil ve své době běžnou posměšnou písničkou, kde se zpívalo o tom, že „*Beneš je malý pán, který má aeroplán*“. Obvinění bylo založeno na výpovědi bývalé sekretářky ortsguppenleitara (místního skupinového vedoucího) NSDAP, udavačky a agentky gestapa Gisely Sochůrkové.⁸¹ Zajímavostí je, že Sochůrková se o Křížkovi, v inkriminované době zaměstnaném ve stejné nemocnici jako ona, vyjadřovala jako o svém příteli, který jí byl údajně dokonce za svědka na svatbě.

VK předala kauzu dne 25. listopadu 1946 TNK s informací, že byla již před několika měsíci oznámena radě ONV s tím, aby se k případu vzhledem ke Křížkově členství v ONV vyjádřila. Podle zápisu bezpečnostního referenta Bobka ze dne 27. září 1947 „*rada ONV odepřela vydat souhlas s projednáním věci, protože je věc promlčena*“, a spis byl založen ad acta. To, že došlo k promlčení, je nesporné, na druhou stranu měla TNK tuto skutečnost konstatovat v běžném řízení. Rada ONV sice měla právo nedat souhlas se stíháním člena ONV, ale pak to měla prostě konstatovat a nemusela se vymlouvat na promlčení, pro něž by byl případ stejně zastaven. Daným postupem se sice rada ONV nevměšovala do kompetence TNK, ale svým vyjádřením se snažila navodit dojem, že to není ona, kdo případ zastavuje, ale že je to důsledek okolností. Podle zápisu v rejstříku TNK došlo k zastavení případu 2. prosince 1946.⁸²

Tento záznam není posledním, kdy lze na jméno Jan Křížek narazit. V Archivu bezpečnostních složek se nachází několik dokumentů z roku 1946, ve kterých se ZNV dotazoval Zemského odboru bezpečnosti (ZOB) na vyšetřování obviněné Sochůrkové. ZNV zajímalo, zda výsledky Sochůrkové probíhají správně a zda nedochází k zamlčování udaných jmen příslušníků některých politických stran. Chtěl vědět, kde vzal vyslýchající JUC. Dráb⁸³ automobil, kterým v dané době jezdil, a zda se nejednalo o věcný úplatek. Úřadovna ZOB Tábor odpověděla na všechna podezření negativně. Tato podezření byla založena na písemném udání přímo z Benešova: „*Šetření provádí Dr. Schenk a JUC. Dráb a je podezření že jako v předcházejících případech budou jako vedoucí činitelé strany nár. soc. hleděti nepříjemné věci týkající se občanů okresů kam moc komisaře Strobela sahala sprovodit ze světa, aby nebyli postiženi kolabor. kteří jsou dnes členy nár. soc.*“⁸⁴ Podle poznámky v dokumentu je původcem informací z ONV v Benešově jednak předseda ONV Bartoň, jednak Jan Křížek, sociální referent ONV.

Pikantní dohrou celé kauzy je skutečnost, že v roce 1948 se náhradníkem revizní komise, který se rozhodování i aktivně účastnil, stal jakýsi Jan Křížek. Podle politického složení komisí v roce 1948 byl s největší pravděpodobností komunistou.⁸⁵ Jestli člověkem, který měl rozhodovat o revizi retribučních kauz, byl skutečně údajný bývalý přítel a svatební svědek

⁸¹ Sochůrková byla zadržena až v červnu 1946 a případy malé retribuce, které byly na základě jejích výpovědí zahájeny, skončily nakonec promlčením. V roce 1947 byla odsouzena Mimořádným lidovým soudem v Táboře, senátem v Benešově ke dvaceti letům těžkého žaláře s čtvrtletním půstem, ztrátě občanských práv na dvacet let a propadnutí jmění ve prospěch státu. Propuštěna byla podmíněčně v roce 1953. KMOCH, Pavel: „*Malá retribuce*“ a *Trestní nalézací komise v Benešově u Prahy*. Diplomová práce. Liberec, Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická Technické univerzity v Liberci 2011, s. 133–137.

⁸² SOA v Praze, TNK Benešov, kart. 15, složka Jan Křížek.

⁸³ Veřejný žalobce MLS.

⁸⁴ ABS, fond 2M – Odbor politického zpravodajství MV, sign. 10935.

⁸⁵ V té době byl zástupcem předsedy OAV NF. Viz přípis bezpečnostního referenta radě ONV v Benešově z 19. 7. 1948. SOA v Praze, TNK Benešov, kart. 24, folio 248c.

odsouzené kolaborantky, udavačky, „poloviční Němky“ a sekretářky ortsguppenleiters NSDAP Gisely Sochůrkové, a po válce člen ONV, obviněný podle „malého retribučního dekretu“, nelze vzhledem k nedostatku dalších identifikátorů tvrdit se stoprocentní jistotou. Nicméně pokud by tomu tak nebylo, jednalo by se o skutečně velmi závažující shodu jmen a okolností. Podobné případy, kdy se bývalí kolaboranti úspěšně kryli členstvím v KSČ (a nejen v ní, ale i v jiných stranách), jsou popsány ostatně i jinde.⁸⁶

Samotný „malý“ dekret byl již několikrát publikován⁸⁷ a je dostupný i v elektronické podobě.⁸⁸ Také směrnice k dekretu, včetně jejich přílohy – seznamu fašistických organizací – byly publikovány v dostupné literatuře.⁸⁹ Méně dostupné jsou již troje dodatky směrnic. Elektronicky publikované jsou oba novelizační zákony k „malému“ dekretu: zákon č. 123/46 Sb.⁹⁰ a zákon č. 246/46 Sb.⁹¹ Stejně tak byl publikován i zákon č. 34/1948 Sb., který obnovoval „malou“ retribuci.⁹² Běžně nejsou dostupné např. vysvětlivky MV k dodatkům směrnic nebo k novelizačním zákonům, stejně jako oběžníky MV a ZNV. Totéž platí pro směrnice k reviznímu zákonu, pokyny a vysvětlivky k těmto směrnicím a mnohé oběžníky, týkající se revizí. Taktéž není běžně dostupná vyhláška ministra vnitra ze dne 19. června 1948 o amnestii ve správních věcech trestních.⁹³ Z výše uvedených důvodů se jevílo užitečné doprovodit článek faksimilovou edicí. Pro ni byly vybrány právě dokumenty, jejichž dostupnost není běžná.

Pavel Kmoch

⁸⁶ FROMMER, *Národní očista*, c. d., s. 173–175.

⁸⁷ Např. KUKLÍK, *Mýty a realita tzv. „Benešových dekretů“*, c. d., s. 468–469; JECH – KAPLAN (eds.), *Dekrety prezidenta republiky 1940–1945*, c. d., s. 946; FROMMER, *Národní očista*, c. d., s. 473–474.

⁸⁸ Dekret č. 138/1945 Sb. o trestání některých provinění proti národní cti. In: *Sbírka zákonů a mezinárodních smluv*. Stránky Ministerstva vnitra České republiky, <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/sbirka/1945/sb57-45.pdf>, [citováno 9.9.2011].

⁸⁹ Např. KUKLÍK, *Mýty a realita tzv. „Benešových dekretů“*, c. d., 469–473; BORÁK, *Spravedlnost podle dekretu*, c. d., s. 326; FROMMER, *Národní očista*, c. d., s. 475–481.

⁹⁰ Zákon č. 123/1946 Sb. ze dne 16. května 1946, kterým se doplňují ustanovení dekretu prezidenta republiky ze dne 27. října 1945, č. 138/1945 Sb., o trestání některých provinění proti národní cti. In: *Sbírka zákonů a mezinárodních smluv*. Stránky Ministerstva vnitra České republiky, <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/sbirka/1946/sb53-46.pdf>, [citováno 20.9.2010].

⁹¹ Zákon č. 246/1946 Sb. ze dne 19. prosince 1946, kterým se mění ustanovení dekretu prezidenta republiky o trestání některých provinění proti národní cti. In: *Sbírka zákonů a mezinárodních smluv*. Stránky Ministerstva vnitra České republiky, <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/sbirka/1946/sb106-46.pdf>, [citováno 20.9.2011].

⁹² Např.: BORÁK, *Spravedlnost podle dekretu*, c. d., s. 334; Zákon č. 34/1948 Sb. ze dne 25. března 1948 o revisi trestního řízení v některých případech provinění proti národní cti. In: *Sbírka zákonů a mezinárodních smluv*. Stránky Ministerstva vnitra České republiky, <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/sbirka/1948/sb16-48.pdf>, [citováno 20. 9. 2010].

⁹³ *Úřední list Republiky Československé, částka 115, I. díl nařizovací ze dne 20. června 1948*. SOA v Praze, TNK Benešov, kart. 24, folio 300–301.

Dokumentární příloha

KVNB	KOMISE PRO VNITŘNÍ NÁRODNÍ BEZPEČNOST V ČECHÁCH PŘI ZEMSKÉM NÁRODNÍM VÝBORU V PRAZE PRAHA II. WASHINGTONOVA 7 TELEFON 097, 293-78, 356-22
Týká se:	V Praze dne 11.9.1945.
Značka:	
Udělení něm. stát.přís.	Titl. Vyšetřující komisi okresního národního výboru v... <u>Benešov</u> ... Sdělujeme Vám, že v kartotéce Zemského národního výboru v Praze jsou uloženy dotazníky osob české národnosti, kterým byla udělena německá státní příslušnost. Zemský národní výbor bude vyšetřujícími komisím okresních národních výborů zasílat opisy těchto dotazníků, resp. přihlášek, aby jich mohlo být použito při vyšetřování, případně jako důkaz při řízení před mimořádným lidovým soudem. V případě potřeby pokud toho vyžaduje stav řízení, mohou vyšetřující komise okresních národních výborů samy žádat o taková sdělení. Dotazy v tomto ohledu adresujte Zemskému národnímu výboru v Praze Presidium/pan Špírek/Praha XVI., Preslova 1c. Z těchto přihlášek není patrné, zda k udělení něm.stát.příslušnosti došlo na základě dobrovolné žádosti, nebo jinak. To by bylo lze zjistit jen na základě korespondence, pokud bude nalezena. Pokud jest to nutno zjistit v zájmu stihání bylo by nutno u Zemského národního výboru učinit zvláštní dotaz v tom ohledu. Za: Ústřední vyšetřovací výbor při Komisi pro vnitřní národní bezpečnost Praž Praha II, Washingtonova 7 Současně přikládáme oběžník Ministerstva vnitra Z/7958/45: " Směrnice o převodu dětí ze sběrných táborů. "

Přípis Komise pro vnitřní národní bezpečnost v Čechách při Zemském národním výboru v Praze ve věci využití dotazníků osob české národnosti žádajících za války o udělení německé příslušnosti při vyšetřování nebo při řízení před mimořádnými lidovými soudy z 11. 9. 1945. (SOA v Praze, TNK Benešov, kart. 24, folio 177)

Ministerstvo vnitra.

Č. B-2220-12/4-46-I/2.

D o d a t e k

ke směrnicím ministra vnitra

ze dne 26. listopadu 1945

ku provedení dekretu presidenta republiky č. 138/1945 Sb., o
trestání některých provinění proti národní cti.

Směrnice ministra vnitra ze dne 26. listopadu 1945 ku provedení dekretu presidenta republiky č. 138/1945 Sb., o trestání některých provinění proti národní cti /výnos minist.vnitra č.B-2220-23/11-45-I/2/ doplňují se na podkladě § 1, odst. 3 dekretu takto :

I.

Odstavec 10 směrnic.

Do odstavce 10 směrnic ministra vnitra ze dne 26. listopadu 1945 ku provedení dekretu presidenta republiky č. 138/1945 Sb., o trestání některých provinění proti národní cti, zařazuje se za písm. ch/ toto další ustanovení :

"i/ vědomě nebo z hrubé nedbalosti učiněné nesprávné prohlášení o státní a národní spolehlivosti osoby, která se provinila proti Československé republice nebo národu českému nebo slovenskému, mohl-li ten, kdo prohlášení učinil, důvodně předpokládati, že prohlášení může býti předmětem úředního jednání".

II.

Příloha ke směrnicím.

Příloha k odst.10, písm.b/ směrnic doplňuje se tak, že se za Národní obec fašistickou /N.O.F., organisátor Rud.Gajda/ ještě uvede :

"Obóz Zjednoczenia Narodowego /t.j. Tábor národního sjednocení/, pokud jde o činovníky pracovavší ilegálně před odtržením Těšínska od Československé republiky".

III.

Řízení proti veřejným zaměstnancům.

/Poměr dekretu č.138/1945 Sb.k dekretu č.105/1945 Sb./

Při konkurenci činů trestných podle dekretu presidenta republiky č. 138/1945 Sb., o trestání některých provinění proti národní cti, a podle dekretu presidenta republiky č. 105/1945 Sb., o očištných komisích pro přezkoumání činnosti veřejných zaměstnanců, jest postupovati takto :

/1/ Okresní národní výbory, u nichž bylo podáno proti veřejnému zaměstnanci trestní oznámení podle dekretu č. 138/1945 Sb., učiní po zahájení řízení oznámení služebnímu úřadu a vyčkají výsledku řízení podle dekretu č. 105/1945 Sb.

/2/ Služební úřad /:úřad příslušný podle § 15 dekretu č. 105/1945 Sb.:/ uvědomí o svém rozhodnutí okresní národní výbor a to tím, že mu buď zašle opis kárného oznámení nebo sdělí, proč kárné oznámení nečiní.

/3/ Koná-li služební úřad šetření podle dekretu č. 105/1945 Sb. proti zaměstnanci z vlastního podnětu, uváží v každém případě, zda jsou u něho dány též předpoklady pro stihání podle dekretu č. 138/1945 Sb., t.j. bylo-li nepřístojným chováním, urážejícím národní cítění českého nebo slovenského lidu vzbuzeno veřejné pohoršení. Dojde-li k tomuto závěru, zašle opis kárného oznámení zároveň příslušnému okresnímu národnímu výboru, který po zahájení řízení podle dekretu č. 138/1945 Sb. vyčká výsledku očištného řízení.

/4/ O výsledku provedeného očištného řízení vyrozumí služební úřad okresní národní výbor, u něhož bylo proti zaměstnanci zahájeno řízení podle dekretu č. 138/1945 Sb.

/5/ Okresní národní výbor přihlédne při svém rozhodování k výsledku řízení provedeného podle dekretu č. 105/1945 Sb., pokud se týče ke sdělení služebnímu úřadu podle odstavce 2.

/6/ Provinění veřejných zaměstnanců proti národní cti, spáchaná v době od 21. května 1938 do 29. září 1938 a v době po 4.květnu 1945 nutno posuzovati podle dekretu č. 138/1945 Sb. bez újmy stihání podle disciplinárních předpisů platných pro veřejné zaměstnance. Podle dekretu č. 138/1945 Sb. trestají se totiž provinění proti národní cti spáchaná v době zvýšeného ohrožení republiky, kterážto doba od 21.května 1938 dosud trvá, /vládní vyhláškou č.162/1945 Sb.,

o ukončení stavu branné pohotovosti státu, nebyla prohlášena za skončenou/ kdežto řízení proti veřejným zaměstnancům podle dekretu č.105/1945 Sb.vztahuje se jen na dobu nesvobody, t.j.na dobu od 30.září 1938 do 4.května 1945 včetně. V těchto případech je postupovati podle obdoby předpisů uvedených pod body 1 až 5.

IV.

Řízení proti vojenským gážístům.

Pro řízení proti vojenským gážístům platí ustanovení vojenského kárného zákona ve znění vyhlášky č.65/1935 Sb. Nutno proto příslušné trestní spisy okresního národního výboru předložit ministerstvu národní obrany k dalšímu opatření.

U osob, které nejsou vojenskými osobami z povolání, buď řízení formálně zahájeno, leč s vydáním trestního nálezu buď posečkáno až do doby, kdy tyto osoby budou z vojenské služby propuštěny.

V.

Opatření proti promlčení deliktu.

Okresní národní výbory, které dosud z jakýchkoliv důvodů nemohly zahájit trestní řízení proti osobám, na něž bylo učiněno trestní oznámení, zejména je vyslechnouti, zahájí neprodleně toto řízení alespoň tak, že jim zašlou výměr tohoto znění :

"Okresní národní výbor v zahajuje proti Vám trestní řízení pro přestupek § 1 dekretu presidenta republiky ze dne 27.října 1945 č. 138 Sb., o trestání některých provinění proti národní cti.

O tom se uvědomujete s tím, že obsílka k výsledku bude Vám doručena zvlášť."

/Datum, razítko, podpis/.

Koncept tohoto vyřízení buď spolu s průkazem o doručení /návratkou/ uložen u spisu.

VI.

Tento dodatek ke Směrnicím jest podle § 1, odst. 3 dekretu presidenta republiky č. 138/1945 Sb.pro národní výbory závazný.

Ministr vnitra
N o s e k v.r.

4

První dodatek ke směrnicím ministra vnitra z 26. listopadu 1945 k provedení dekretu presidenta republiky č. 138/1945 Sb. o trestání některých provinění proti národní cti. (SOA v Praze, TNK Benešov, kart. 24, folia 6, 7, spis. zn. B-2220-12/4-46-I/2)

Ministerstvo vnitra.

Č. B-2220-28/11-46-I/2.

Druhý dodatek ze dne 28. listopadu 1946

ke Směrnicím ministerstva vnitra

ze dne 26. listopadu 1945

k provedení dekretu presidenta republiky č. 138/1945 Sb. o trestání některých provinění proti národní cti.

Směrnice ministerstva vnitra ze dne 26. listopadu 1945 k provedení dekretu presidenta republiky o trestání některých provinění proti národní cti /výnos ministerstva vnitra č. B-2220-23/11-45-I/2/ ve znění prvního dodatku ze dne 7. května 1946 č. B-2220-12/4-46-I/2 se na podkladě § 1, odst. 3 dekretu č. 138/1945 Sb. doplňují a pozměňují takto:

I.

/1/ Věta první odstavce 9 Směrnic se pozměňuje a zní takto:

„Trestní pravomoc, příslušející okresnímu národnímu výboru, vykonává jeho jménem jedna nebo několik pětičlenných trestních komisí nalézacích /dále jen komisí/, které volí ve své plenární schůzi okresní národní výbor přihlížeje k tomu, aby v nich byly zastoupeny všechny politické strany, vyvíjející činnost na území okresního národního výboru /dále jen strany/.“

/2/ Do odstavce 9 Směrnic vkládají se za první větu tato další ustanovení:

a/ Při přikazování mandátů v trestní komisi nalézací jednotlivým stranám se nejprve přidělí každé straně po jednom členu komise a zbývající mandáty, které zůstaly takto ještě neobsazeny, přidělí se postupně těm stranám, kterým by připadl podle zásady poměrného zastoupení největší počet členů komise.

b/ Při volbě členů komisi přihlíží okresní národní výbor k tomu, aby alespoň jeden z členů každé komise byl znalý práva /dosáhl doktorátu práv/ nebo složil všechny předepsané státní zkoušky /a aby mezi členy komise byly pokud možno osoby, které se osvědčily v boji proti nacismu / na př. osvobození politických vězňové/.

c/ Za každého člena komise zvolí okresní národní výbor náhradníka podle týchž zásad, podle nichž se volí členové. Náhradník nastupuje na uprázdněné místo člena komise. Je-li člen komise zaneprázdněn, zastupuje ho při projednávání celého případu náhradník.

d/ Komise je způsobilá k usnášení za přítomnosti všech svých členů /náhradníků/, nedostaví-li se všichni členové komise /náhradníci/ odročí se jednání na nejbližší příští pracovní den, kdy je komise způsobilá jednati i za přítomnosti nadpoloviční většiny členů. Rozhoduje nadpoloviční většina hlasů přítomných, předseda komise hlasuje.

- II. -

Okresní národní výbory jsou povinny učiniti v rámci své působnosti všechna opatření k tomu, aby trestní řízení bylo co nejvíce urychleno. Tohoto výsledku nutno dosáhnouti zásadně bez zvláštních finančních výdajů a to zejména zvýšením výkonnosti trestních komisí nalézacích, které jsou již zřízeny, přidělením většího počtu pomocných sil k přípravným úkonům a to sil z těch oberů, kde mohou býti přechodně postrádány a pod., kdyby se to ukázalo nutným buďtež zřízeny další komise na dobu nezbytné potřeby.

III.

Tento dodatek ke Směrnicím jest pro národní výbory závazný.

Ministr vnitra

N o s e k v. r.

Druhý dodatek z 28. listopadu 1946 ke směrnicím ministra vnitra z 26. listopadu 1945 k provedení dekretu prezidenta republiky č. 138/1945 Sb. o trestání některých provinění proti národní cti. (SOA v Praze, TNK Benešov, kart. 24, folio 8, spis. zn. B-2220-28/11-46-I/2)

Ministerstvo vnitra.

Č. B-2220-18/12-46-I/2.

V Praze dne 29. ledna 1947.

Zemskému národnímu výboru v Praze a v Brně
Exposituře zemského národního výboru moravsko-
slezského v Ostravě
Ústředním národním výborům statutárních měst
Okresním národním výborům
Okresním správním komisím.

P ř í m o

Předmět: Směrnice k provedení dekretu o trestání některých provinění
proti národní cti. Vysvětlivky.

Přílohy:

Druhý dodatek ze dne 28. listopadu 1946 ke Směrnicím ministra
vnitra k provedení dekretu presidenta republiky č. 138/1945 Sb. o
trestání některých provinění proti národní cti ustanovuje ve své
první části, že při volbě členů komisí přihlíží okresní národní
výbor k tomu, aby alespoň jeden z členů každé komise byl znalý práva
/dosáhl doktorátu práv nebo složil všechny předepsané státní zkoušky/.

Toto ustanovení je kogentním předpisem právě tak jako ustano-
vení o tom, aby v komisí byly zastoupeny všechny politické strany.
Plyne to ze slovního výkladu nového znění odstavce 9 směrnic, zvláště
pak ze srovnání jeho ustanovení

"a/přihlížeje k tomu, aby v nich byly zastoupeny všechny
politické strany" a

"b/přihlíží k tomu, aby alespoň jeden z členů každé komise
byl znalý práva"

Jinak se poznamenává, že podle zákona č. 246/1946 Sb. je občanskou
povinností přijmouti a zastávat funkci člena trestní komise nalézací.
Na porušování těchto povinností jsou stanoveny sankce. Podle tohoto
ustanovení jsou tedy i osoby práva znalé povinny přijmouti a zastávat
zmiňovanou funkci.

Členství osoby práva znalé v trestní nalézací komisí má zejména
ten praktický účel, aby řízení před trestní nalézací komisí probíhalo
ve formách předepsaných právními předpisy, aby protokoly o výsledcích
byly formálně bezvadné, aby v nich bylo zachyceno vždy to podstatné,
čeho je potřeba pro trestní řízení, a aby konečně i trestní nálezy
byly jak v rozhodnutí o vině a o trestu, tak v odůvodnění vypracovány
věcně i formálně bezvadně. To všechno jsou úkoly, které předpokládají
praktické právnícké školení.

Bez ohledu na stav právě vyličený mohou okresní národní výbory
uložití svým právníckým úředníkům, aby pro trestní nalézací komise

vykonávali potřebné konceptní práce a aby byli těmto komisím k službám odbornými radami právníckými a jinou potřebnou pomocí. Mohli by se účastnit jednání komisí, ovšem bez hlasovacího práva, mohli by vésti zápis o jednání, podávat členům komisí právníké posudky, mohli by sepisovat protokoly o výsledcích nebo z pověření komise tyto výsledky provádět, mohli by podle usnesení komise vypracovávat trestní nálezy a pod.

Právníčtí úředníci, kteří se tímto způsobem účastní prací trestních nalézacích komisí se nesmějí vyslovovati o vině a o trestu a o tom, lze-li určitou okolnost pokládati za prokázanou, čili nic, jsou však povinni upozornit trestní nalézací komisi na případné závady, které by mohly být z důvodů věcných nebo formálních úspěšně namítány v odvolacím řízení.

Za ministra:

Souhlasí se schváleným návrhem.
Přednosta výpravy

Dr. Hoffmann v.r.

Touřil

1. II. 1947
v Benešově.

-7. II. 1947

2470

III 22
1

Kato na úřadní.

Žpet bezp. r.

Hou 1. II. 47.

Kivcanl obe TK (Potom zasyp! do rovnobír)

Šimůn
Houš
Šimůn
Šimůn

[Signature]

8. II. 1947

Vysvětlivky z 29. ledna 1947 ke druhému dodatku směrnic Ministerstva vnitra k provedení dekretu o trestání některých provinění proti národní cti. (SOA v Praze, TNK Benešov, kart. 24, folio 39, spis. zn. B-2220-18/12-46-I/2)

6

Ministerstvo vnitra.

Č. B-2220-23/12-46-I/2.

Třetí dodatek ze dne 7.ledna 1947

ke směrnicím ministra vnitra

ze dne 26.listopadu 1945

k provedení dekretu presidenta republiky č. 138/1945 Sb.

o trestání některých provinění proti národní cti.

Směrnice ministra vnitra ze dne 26. listopadu 1945 k provedení dekretu presidenta republiky o trestání některých provinění proti národní cti /výnos ministerstva vnitra č. B-2220-23/11-45-I/2/ ve znění prvního dodatku ze dne 7. května 1946, č. B-2220-12/4-46-I/2 a druhého dodatku ze dne 28. listopadu 1946, č. B-2220-28/11-46-I/2 se na podkladě § 1, odst. 3 dekretu č.138/1945 Sb. doplňují a pozměňují takto:

I.

Odstavec 5 směrnic.

Odstavec 5 směrnic ministra vnitra se doplňuje a zní takto:

" /5/ Trestní řízení podle tohoto dekretu lze zásadně zavést jen proti československému státnímu občanu české, slovenské nebo jiné slovanské národnosti, který se provinil způsobem, uvedeným v § 1, odst. 1 dekretu; pokud jde o trestný čin podle odst.10, písm.a/ těchto směrnic, lze trestní řízení zavést proti osobám českého, slovenského nebo jiného slovanského původu bez ohledu na jejich státní příslušnost, pokud pak jde o trestné činy podle odst. 10, písm.g/ a ch/ a jim podobné i proti osobám, kterékoli národnosti a státní příslušnosti."

II.

Odstavec 10 směrnic.

Odstavec 10, písm.a/ směrnic se pozměňuje a zní takto:

10

" a/ ucházení se o německou nebo maďarskou státní příslušnost, hlášení se k německé nebo maďarské národnosti nebo vědomé podporování odnárodňovacích snah Němců a Maďarů, "

Poznámka ad I a II:

Osoby českého, slovenského nebo jiného slovanského původu lze bez ohledu na jejich státní příslušnost stíhati, jestliže se ucházely o německou nebo maďarskou státní příslušnost, hlásily se k německé nebo maďarské národnosti nebo vědomě podporovaly odnárodňovací snahy Němců a Maďarů, bylo-li trestní řízení zahájeno před uplynutím zákonné promlčecí lhůty.

III.

Odstavec 9 směrnic.

Ustanovení odstavce 9, písm.d/ směrnic ve znění druhého dodatku se pozměňuje a zní takto:

" d/ Komise je způsobilá k usnášení za přítomnosti všech svých členů /náhradníků/; nedostaví-li se všichni členové /náhradníci/, pozve předseda komise ihned náhradníka nedostavivšího se členu komise, aby se k jednání bez průtahu dostavil v přiměřené době, již předseda zároveň určí. Nedostaví-li se tento náhradník v určené době, může komise jednat, je-li přítomna nadpoloviční většina členů. Nebylo-li možno náhradníka pozvat, nutno jednání odročiti na nejbližší příští pracovní den, kdy je komise způsobilá jednat i za přítomnosti nadpoloviční většiny členů.

Komise rozhoduje nadpoloviční většinou hlasů přítomných; předseda komise hlasuje."

IV.

Řízení proti veřejným zaměstnancům.

Odstavec 1 prvního dodatku Směrnic ve věci shora uvedené se doplňuje a zní takto:

"/1/ Okresní národní výbory, u nichž bylo podáno proti veřejnému zaměstnanci trestní oznámení podle dekretu č. 138/1945 Sb., učiní po zahájení řízení oznámení služebnímu úřadu

- 3 -

a vyčkají zpravidla výsledku řízení podle dekretu č. 105/1945 Sb. Nedostanou-li však vyrozumění o výsledku tohoto řízení do 30 dnů ode dne učiněného oznámení, nejpozději do 31. března 1947, provedou řízení podle dekretu č. 138/1945 Sb. Tato lhůta počítá se u oznámení učiněných před vydáním těchto směrnic od 10. ledna 1947."

V.

Tento dodatek ke směrnicím je pro národní výbory závazný.

Třetí dodatek ze 7. ledna 1947 ke směrnicím ministra vnitra z 26. listopadu 1945 k provedení dekretu prezidenta republiky č. 138/1945 Sb., o trestání některých provinění proti národní cti. (SOA v Praze, TNK Benešov, kart. 24, folia 10, 11, spis. zn. B-2220-23/12-46-I/2)

O p i s .

Zemský národní výbor - referát volební.

Všem okresním národním výborům.

Věc: Voličské seznamy - sdělování jmen osob,
u nichž má být poznamenána překážka volebního práva.

Okresní národní výbory mají pořádit do 30.III.1946 seznam osob, na něž bylo do 15.února 1946 podáno trestní oznámení podle velkého dekretu, nebo proti nimž bylo zavedeno trestní řízení podle dekr.138/45 SB., a předložit tyto seznamy odvolací komisi, příslušné podle místa dotčené osoby.

Při pořizování seznamů nutno uvést den, měsíc a rok narození, zaměstnání a poslední bydliště osob, poněvadž ve velkých městech bylo by těžké dotyčnou osobu zjistit a nalézt ve voličských seznamech.

Dále jest u každé osoby uvést stručně skutkovou podstatu a vyznačit, zda trestní nalézací komise vyžaduje učinění poznámky. Je to zvlášť nutné, když trestní komise nepřipojí spis.

Dne 30.III.1946.

Opis oběžníku volebního referátu Zemského národního výboru v Praze z 30. 3. 1946 nařizující vytvoření seznamu osob, u nichž má být ve voličských seznamech poznamenána překážka volebního práva. (SOA v Praze, TNK Benešov, kart. 24, folio 588)

Zemský národní výbor v Praze.

Číslo: TOK-3446-1946

V Praze dne 20. listopadu 1946.

Okresnímu národnímu výboru

v Benešově.

Uzasněno ve schůzi okresního
výboru-komise

dne 6. XII. 1946

K č.: 13016/46 ze dne 15. října 1946

Věc: Promlčení trestných činů podle dekretu prezidenta republiky č. 138/45 Sb. - dotaz.

Příl.:

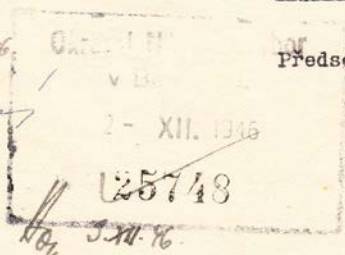
K tamnímu dotazu se sděluje:

U činů, jejichž trestnost byla vzhledem k ustanovení dekretu prezidenta republiky č. 138/45 Sb. příp. zák. č. 123/46 Sb. promlčena, je zavedení trestního řízení podle cit. dekretu vyloučeno.

To ovšem neznamená, že by bylo také nepřipustné bližší vyšetření jednotlivých případů, pokud se to jeví nutným pro účely, sledované jinými zákonnými předpisy.

Na vědomí
Před. Berg. v. 327/46.
Za správnost vyhotovení
správce výpravy:

Rade ONV
na vědomí

Předseda trestní odvolací komise:

v z.

Dr. Hart v. r.

III 21a
535

Bobek
Rojum
Pospíšková

Odpověď trestní odvolací komise Zemského národního výboru v Praze na dotaz ve věci promlčení trestných činů podle prezidentského dekretu č. 138/1945 Sb. (SOA v Praze, TNK Benešov, kart. 24, folio 645, spis. zn. TOK-3446-1946)

17
Ministerstvo vnitra.

Č. B-2220-18/5-46-I/2.

V Praze dne 11.června 1946.

Zemskému národnímu výboru v Praze a v Brně,
Exposituře zemského národního výboru moravskoslezského
v Moravské Ostravě,
Ústřednímu národnímu výboru hlav.města Prahy,
Místním národním výborům ostatních statutárních měst,
Všem okresním národním výborům /správním komisím/,
Zeměměřičskému úřadu v Praze,
Osídlovacímu úřadu v Praze,
Sboru národní bezpečnosti - hlavní velitelství v Praze,
Sboru národní bezpečnosti - zemské velitelství v Praze
a v Brně.

Předmět: Vysvětlivky k zákonu č.123/1946 Sb., kterým se doplňují ustanovení dekretu presidenta republiky č. 138/1945 Sb., o trestání některých provinění proti národní cti.

Přílohy:

I.

Podle dekretu presidenta republiky ze dne 27. října 1945, č. 138 Sb., o trestání některých provinění proti národní cti promlčují se činy trestné podle § 1 v šesti měsících. Promlčecí lhůta počíná se dnem, kdy čin byl spáchán; u činů spáchaných před účinností dekretu pak dnem počátku jeho účinnosti.

U činů spáchaných před účinností dekretu počala tedy promlčecí lhůta běžeti ode dne 26. listopadu 1945, kdy dekret byl vydán, a skončila dne 26. května 1946.

U činů spáchaných po účinnosti dekretu počala promlčecí lhůta šestiměsíční dnem, kdy čin byl spáchán.

Na nutnost včasného zahájení řízení byly příslušné národní výbory upozorněny dodatkem ke směrnicím ministra vnitra č.

B-2220-12/4-46-I/2 ze dne 7. května 1946 /oddíl V./.

Podle zákona č. 123/1946 Sb., kterým se doplňují ustanovení dekretu č. 138/1945 Sb. počíná promlčecí lhůta u činů, o nichž okresní národní výbor nabude vědomosti teprve ze spisů, jež byly 26. května 1946 u soudu /mimořádného lidového soudu/, veřejného žalobce, správního úřadu /orgánu/ a budou mu odstoupeny teprve po tomto dnu, dnem, kdy tyto spisy dojdou příslušnému okresnímu národnímu výboru.

Trestní řízení musí však býti zahájeno před skončením účinnosti retribučního dekretu č. 16/1945 Sb. ve znění zákona č. 22/1946 Sb.; skončí-li tato účinnost před 31. prosincem 1946, nejdéle do tohoto dne.

Jest učiniti potřebné opatření, aby k promlčení trestných činů tímto způsobem zjištěných nedošlo.

II.

Ministerstvo vnitra přihlížejíc k došlým podnětům upozorňuje, že podle dekretu presidenta republiky č.138/1945 Sb. ve znění zákona č. 123/1946 Sb. nutno v neskončených případech stíhati všechny delikty, které je možno podle směrnic postihnouti.

Bylo pozorováno, že některé okresní národní výbory provádějící zmíněný dekret neaplikují všeobecné vymezení skutkových podstat trestných činů ve směrnicích na konkrétní případy. Tak na př. nepovažují za trestné s hlediska tohoto dekretu osoby, které mimo rámec svých úředních povinností učinily udání na své spoluobčany býv. pracovnímu úřadu nebo příslušnému úřadu pro nedodání kontingentu, ač tyto případy by bylo možno postihnouti jako podporu nacismu v jeho válečném snažení podle odst. 10, písm.c/ směrnic. Je přirozeno, že náplň takovýchto všeobecných formulací směrnic může dodat jen praxe.

Naproti tomu upozorňuje ministerstvo vnitra k četným dotazům, že nelze trestati ty osoby, které se ucházely o t.zv. čestný žold, pokud není splněna skutková podstata uvedená v odst. 10, písm. f/ směrnic, t.j. pokud nebyla na př. k vyřízení žádosti hledána protekce u německého úřadu.

III.

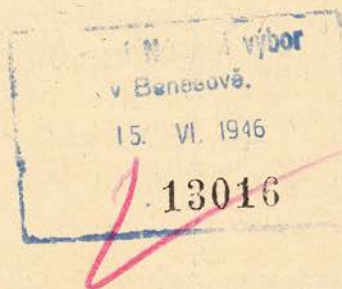
Ministerstvo vnitra ukládá všem orgánům svého resortu, aby věnovaly zvýšenou pozornost urychlenému vyřízení celé agendy, která vyplývá z ustanovení shora jmenovaných tak, aby žádoucí očista mohla býti co nejdříve skončena.

Souhlasí se schváleným návrhem.
Přednosta výpravny

M i n i s t r
N o s e k v. r.

Touhař

Bojps.
by ock

III
Ua
437

Výnos ministra vnitra z 11. června 1946 obsahující vysvětlivky k zákonu č. 123/1946 Sb., kterým se doplňují ustanovení dekretu prezidenta republiky č. 138/1945 Sb. o trestání některých provinění proti národní cti. (SOA v Praze, TNK Benešov, kart.24, folio 28, spis. zn. B-2220-18/5-46-I/2)

23.

Z e m s k ý n á r o d n í v ý b o r v P r a z e .
Referát vnitra a zemské bezpečnosti.

Číslo: 224 dův/47 ZOB.

V Praze dne 7. ledna 1947.

O b ě ž n í k 18.

D ů v ě r n ě í

Trestní odvolací komisi ZNV, Zemskému odboru bezpečnosti I., Zemskému odboru bezpečnosti II., Všem bezpečnostním referentům ONV země České, Bezpečnostním referentům statutárních měst Liberce a Plzně, Bezpečnostnímu referentovi ÚNV v Praze, Trestním nalézacím komisím ONV země České a Referátům národní bezpečnosti u ONV země České.

Věc: Orgánové Zemského odboru bezpečnosti - oprávnění nahlížeti do spisů.

Charakter služby orgánů Zemského národního výboru - Zemského odboru bezpečnosti /I. a II./ vyžaduje z důležitých služebních zájmů, aby byly v průběhu šetření, které je jimi vedeno, oprávněny nahlédnouti do spisů vyřizovaných, nebo uložených na bezpečnostních referátech ONV, nebo u Trestních nalézacích komisí ONV.

Poněvadž v několika ojedinělých případech se stalo, že referáty národní bezpečnosti odmítaly připustit nahlédnutí do spisů, sloužících k úřední potřebě, nebo se dotazovaly u Zemského národního výboru, jak se zachovati vůči požadavku orgánů ZOB dožadujících se informací přímo ze spisů, Zemský národní výbor - referát vnitra vyzývá p. bezpečnostní referenty, referáty národní bezpečnosti a Trestní nalézací komise ONV země České, aby v budoucnu, prokázali-li se orgán ZOB /I. a II./ řádným služebním průkazem a požádá o nahlédnutí do spisů, nebyly mu činěny žádné překážky a požadované spisy mu byly předloženy.

Orgán ZOB jest oprávněn do spisů nahlédnouti, učiniti si z něho poznámky, či potřebné výpisy, není však v žádném případě oprávněn spis z úřední místnosti ONV odnášeti, byť na přechodnou dobu a to ani na potvrzení.

Předseda zemského národního výboru:

Za správnost vyhotovení
vedoucí výpravny:

L. Kopřiva v.r.

J. Kovář

Trestním komisím nalézacím ONV

na účinně

Houč 14.7.1947

I.

II.

*P. Klouček
10
načítáno*

27

Oběžník referátu vnitra a zemské bezpečnosti Zemského národního výboru v Praze č. 18 ze 7. ledna 1947 informující o oprávnění orgánů Zemského odboru bezpečnosti nahlížet do spisů u bezpečnostních referátů a trestních nalézacích komisí okresních národních výborů. (SOA v Praze, TNK Benešov, kart. 24, folio 87, spis. zn. 224 dův/47 ZOB)

Z e m s k ý n á r o d n í v ý b o r v P r a z e .
Číslo: TOK-5078 z r. 1947. V Praze dne 25. února 1947. 24

O b ě ž n í k 216.

Všem okresním národním výborům a jejich expositurám v zemi České,
ústřednímu národnímu výboru hlavního města Prahy,
ústředním národním výborům statutárních měst Plzně a Liberce.

Věc: Řízení podle dekretu prezidenta republiky č.138/45 Sb. o
trestání některých provinění proti národní cti. Pokyny.

Se zřetelem na nutnost vytvořiti potřebné předpoklady
ke splnění dvouletého ~~plánu~~ budovatelského plánu a k ustanovením
zákona čis. 246/1946 Sb., kterým se mění ustanovení dekretu prezidenta republiky o
trestání některých provinění proti národní cti vydávají se tyto závazné pokyny:

1./ Upozorňuje se na ustanovení čl.III.zák.č.246/46 Sb.,
podle něhož v trestním řízení, zahájeném okresním národním výbo-
rem pro čin trestný podle § 1 dekretu čis. 138/45 Sb. a v den
4.května 1947 v první stolici neskončeném, pokračuje k návrhu
veřejného žalobce okresní soud. Poněvadž veřejný zájem vyžaduje,
aby tyto věci byly především projednány tím orgánem, který byl k
tomu účelu zvláště zřízen a s ohledem na to, aby jimi nebyly přetě-
žovány okresní soudy, jež je budou musit vyřizovat vedle své ner-
mální agendy, ukládá se trestním nalézacím komisím, aby řízení ve
všech případech bez průtahů projednaly.

Doporučuje se projednati v prvé řadě zejména případy,
v nichž jde o provinění většího rozsahu nebo které rázem provině-
ní, postavením obviněného nebo z jiných důvodů působí rozkladně
mezi obyvatelstvem a jejichž spravedlivé potrestání může přispěti
ke konsolidaci poměrů v kraji, nutné ke zdárnému provádění dvou-
letého budovatelského plánu.

2./ Upozorňuje se na odpovědnost členů trestních nalézacích
komisí, vůči plenu ONV a na jejich povinnosti dle čl.II,zákona č.
246/46 Sb. Okresní národní výbory se vyzývají, aby ve všech případech
zjištěného zanedbávání povinností nebo liknavosti členů trestní ko-
mise vyvodili z takového jednání důsledky a nedbalé a liknavé členy
nahradili členy energickými a důslednými ve vykonávání povinností.

Členové trestních nalézacích komisí nechtě si uvědomí,
že řádným a důsledným plněním svých povinností a zejména snahou po
urychleném vyřízení všech projednávaných případů přispějí nemalou
měrou ke zdárnému provádění dvouletého budovatelského plánu.

Předseda zemského národního výboru:

Za správnost vyhotovení
vedoucí výpravy:

L. Kůpřiva v. r.

[Handwritten signature]
Opis pro trestní komise
nalézací vyhotoveny.

8.III.1947.

Z p ě t B e z p .

Okresní Národní výbor
v Benešově.

- 7. III. 1947

4249

11. III. 1947

[Handwritten signature]
III 22
 7

Oběžník Zemského národního výboru v Praze č. 216 z 25. února 1947 obsahující pokyny upravující řízení podle dekretu prezidenta republiky č. 138/1945 Sb. o trestání některých provinění proti národní cti. (SOA v Praze, TNK Benešov, kart. 24, folio 88, spis. zn. TOK-5078 z r. 1947)

Ministerstvo vnitra.

Č. B-2220-8/4-1948-I/2.

Směrnice ministra vnitra

ze dne 12. dubna 1948

k provedení zákona ze dne 25. března 1948, č.34 Sb.,
o revisi trestního řízení v některých případech pro-
vinění proti národní cti.

Podle ustanovení § 5 zákona č.34/1948 Sb., o revisi trestního řízení v některých případech provinění proti národní cti, a podle § 1, odst.2 vládního nařízení ze dne 5. května 1945, č.4 Sb., o volbě a pravomoci národních výborů, ve znění vládního nařízení ze dne 7. srpna 1945, č.44 Sb. vydávám tyto směrnice:

§ 1.

Okresní národní výbory mohou provést revisi trestního řízení podle § 1 zákona č.34/1948 Sb., bylo-li trestní řízení pro přešupek podle § 1 dekretu presidenta republiky č.138/1945 Sb., prováděné národními výbory podle předpisů platných přede dnem účinnosti tohoto zákona, pravomocně skončeno, t.j. skončilo-li se odsouzením obviněného, bylo-li zastaveno /byl-li obviněný osvobozen/ nebo bylo-li upuštěno od trestního stíhání /potrestání/ obviněného- /§ 1 zákona č.34/1948 Sb./-, jakož i tehdy, byl-li obviněný v řízení provedeném podle čl.III zákona č.246/1946 Sb. soudem osvobozen nebo bylo - li řízení před soudem zastaveno- /§ 2, věta druhá zákona č.34/1948 Sb/-.

§ 2.

/1/ Okresní národní výbory mohou dále zahájiti a provésti trestní řízení o přešupcích podle § 1 dekretu č.138/1945 Sb., spáchaných na území Československé republiky, v těch případech, kdy trestní řízení nebylo dosud vůbec zahájeno, jestliže spisy dávající podnět k trestnímu řízení /na př. udání, přihláška k německé národnosti a pod./ byly u soudu, veřejného žalobce nebo u správního úřadu /orgánu/ nejpozději dne 31. prosince 1947.

/2/ O stíhání přešupků podle § 1 dekretu č.138/1945 Sb., jež byly spáchaný v cizině, platí ustanovení předchozího odstavce obdobně; spisy dávající podnět k trestnímu řízení musí býti v tomto případě u soudu, veřejného žalobce nebo u správního úřadu /orgánu/

nejpozději dne 30. června 1948.

§ 3.

Místní příslušnost okresních národních výborů k provedení trestního řízení se určuje takto:

a/ v případech uvedených v § 1 směrnic je příslušným okresní národní výbor, který provedl trestní řízení nebo který vydal trestní nález nebo který odstoupil spisy podle čl. III zákona č. 246/1946 Sb. okresnímu soudu.

b/ V případech uvedených v § 2, odst. 1 směrnic jest příslušný okresní národní výbor podle místa spáchaného činu, a nezavedl-li tento okresní národní výbor řízení, okresní národní výbor, který nejprve nabyl vědomosti o spáchaném činu.

c/ V případech uvedených v § 2, odst. 2 směrnic jest příslušným k provedení trestního řízení okresní národní výbor podle místa nynějšího bydliště obviněného; nemá-li obviněný v tuzemsku bydliště, určuje se příslušnost okresního národního výboru místem nynějšího pobytu obviněného v tuzemsku, jinak domovskou obcí a konečně posledním bydlištěm nebo pobytem obviněného v tuzemsku před odchodem do ciziny. Nelze-li způsobem uvedeným v předchozí větě určit příslušnost okresního národního výboru, určí ministerstvo vnitra, který okresní národní výbor řízení provede.

§ 4.

/1/ O tom, že se zahajuje revise trestního řízení podle § 1 směrnic nebo že se zahajuje trestní řízení podle § 2 směrnic rozhodne v neveřejném jednání jménem příslušného okresního národního výboru zvláštní revisní komise. Tuto komisi skládající se z předsedy a ze dvou dalších členů volí rada okresního národního výboru.

/2/ Podle potřeby může být u téhož okresního národního výboru zřízeno několik revisních komisí.

/3/ Členové revisní komise /včetně předsedy této komise/ nemusí být členy okresního národního výboru.

§ 5.

/1/ Zahájení revise trestního řízení podle § 1 směrnic, resp. zahájení trestního řízení podle § 2 směrnic není na překážku šestiměsíční promlčecí lhůta uvedená v dekretu č. 138/1945 Sb.

/2/ Rozhodnutí podle § 4 /vzor příloha A/ musí být straně doručeno nejpozději dne 31. července 1948. Řízení se považuje za zahájené dnem doručení rozhodnutí straně.

/3/ Doručení může být též provedeno vyvěšením rozhodnutí /vzor příloha A/ na úřední desce okresního národního výboru, který rozhodnutí vydal, a to nejpozději dne 31. července 1948; řízení se považuje v tomto případě za zahájené dnem vyvěšení rozhodnutí. Rozhodnutí budiž vyvěšeno alespoň po 8 dnů; den vyvěšení a den sejmutí budiž na rozhodnutí poznamenán. Po sejmutí s úřední desky budiž rozhodnutí vloženo do spisu.

§ 6.

/1/ Okresní národní výbory mohou provést revizi trestního řízení i ve prospěch obviněného v těch případech, kdy došlo k jeho pravomocnému odsouzení okresním národním výborem a kdy jsou závažné důvody pro revizi ve prospěch obviněného.

/2/ Revize trestního řízení ve prospěch obviněného může být zahájena pouze se souhlasem ministerstva vnitra nebo na jeho příkaz.

/3/ Ustanovení § 5, odst.2 a 3 platí tu obdobně.

§ 7.

Při svém rozhodování o zahájení revize trestního řízení podle § 1 směrnic nebo o zahájení trestního řízení podle § 2 směrnic musí okresní národní výbory dbáti též konkrétních pokynů nadřízeného zemského národního výboru a ministerstva vnitra.

§ 8.

Rozhodnutí revisní komise o zahájení revize trestního řízení podle § 1 směrnic nebo o zahájení trestního řízení podle § 2 směrnic sdělí okresní národní výbor příslušnému zemskému národnímu výboru a ministerstvu vnitra. Jednací spisy se dodají trestní komisi nalézací k dalšímu řízení.

§ 9.

/1/ Další řízení provádí jménem okresního národního výboru tříčlenná trestní komise nalézací /dále jen nalézací komise/.

/2/ Nalézací komise pokračuje mimo to také v trestním řízení ve všech případech, které byly příslušným okresním národním výborem odstoupeny podle čl.III, odst.1 zákona č.246/1946 Sb. okresnímu soudu, u něhož nebylo trestní řízení přede dnem účinnosti zákona č.34/1948 Sb., to jest přede dnem 2. dubna 1948, pravomocně skončeno. Promlčení přestupku nepřekáží tomu, aby v tomto řízení bylo pokračováno. Na nalézací komisi přechází konečně i veškerá další působnost okresního národního výboru ve věcech přestupků podle dekretu č.138/1945 Sb.

/3/ Předsedu a další dva členy nalézací komise volí ve své plenární schůzi okresní národní výbor, jenž také určí, který z členů komise bude jí předsedati v nepřítomnosti předsedy; zároveň zvolí plenární schůze okresního národního výboru tři náhradníky členů nalézací komise. Je-li člen nalézací komise zaneprázdněn, zastupuje ho náhradník, kterého povolá předsedající.

/4/ Jestliže by plenární schůze okresního národního výboru nemohla nalézací komisi bez průtahu zvoliti, zvolí ji rada okresního národního výboru.

/5/ Podle potřeby může být zvoleno u téhož okresního národního výboru několik nalézacích komisí.

/6/ Při volbě členů nalézacích komisí přihlíží okresní národní výbor k tomu, aby pokud možno alespoň jeden z členů každé nalézací komise byl znalý práva /dosáhl doktorátu práv nebo složil všechny předepsané státní zkoušky/ a aby mezi členy této komise byly pokud možno osoby, které se osvědčily v boji proti nacismu /členové Svazu národní revoluce, členové Svazu osvobozených politických vězňů/.

/7/ Členové nalézací komise /včetně předsedy této komise/ nemusí být členy okresního národního výboru.

§ 10.

/1/ Nalézací komise jest způsobilá se usnášeti za přítomnosti všech svých členů /příp. náhradníků/; nedostaví-li se členové /náhradníci/ v plném počtu, povolá předsedající ihned náhradníka /§ 9, odst.3/ a určí zároveň místo i dobu jednání s ohledem na okolnosti případu.

/2/ Nalézací komise rozhoduje vždy nadpoloviční většinou hlasů přítomných; předsedající komise hlasuje.

§ 11.

V případech, které byly před 5. květnem 1947 postoupeny okresnímu národnímu výboru veřejným žalobcem nebo soudem /mimořádným lidovým soudem, národním soudem/ proto, že nebyl shledán důvod pro stíhání pro trestný čin podle dekretu presidenta republiky ze dne 19. června 1945, č.16 Sb., o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech, a které mohou být nyní revidovány, zahájí revisní komise revisní řízení podle § 4, odst.1 a § 5 směrnic a současně si vyžádá vyjádření příslušného veřejného žalobce, zda nebude zahájena revise řízení podle zákona ze dne 25. března 1948, č.33 Sb., jímž se obnovuje účinnost retribučního dekretu a nařízení o lidovém soudnictví a mění některá jeho

ustanovení. Další řízení provede nalézací komise teprve po té, když sdělí veřejný žalobce, že nebude přikročeno k revisi podle posléze citovaného zákona.

§ 12.

/1/ Před vydáním trestního nálezu projedná nalézací komise věc v neveřejném ústním líčení, pokud se neusnese věc vyřídití ve veřejném líčení.

/2/ Obviněný musí býti k jednání vedenému u nalézací komise obeslán. V případě, že není známo bydliště obviněného, může býti obviněný obeslán k řízení ediktem, který se vyvěsí na úřední desce okresního národního výboru, jenž obsílku vydal. Edikt budiž vyvěšen po 8 dnů; den vyvěšení a den sejmutí budiž na ediktu poznamenán a edikt pak vložen do spisů.

/3/ Prováděti nové průvodní řízení o skutkových okolnostech zjištěných již v dřívějším průvodním řízení není třeba. Obviněný však musí býti znovu vyslechnut, projednávají-li se v řízení nové okolnosti nebo důkazy, nebo trpělo-li původní řízení neúplností. Obviněnému budiž dána vždy příležitost vyjádřiti se k výsledku nového průvodního řízení. Byl-li obviněný k jednání řádně obeslán a nedostavil-li se bez náležité omluvy, může býti trestní nález vydán i bez výslechu obviněného.

/4/ Trestní nález /vzor příloha B/ musí býti vydán obviněnému písemně, musí býti řádně odůvodněn a opatřen poučením o opravném prostředku.

§ 13.

Bude-li v řízení podle § 1 směrníc trest dříve již uložený zvýšen, musí býti do výměry trestu započten trest už vykonaný /trest na svobodě - včetně náhradního trestu vězení - i pokuta/, jakož i soudní /vyšetřovací/ vazba nebo zajišťovací vazba.

§ 14.

Odvolání proti trestnímu nálezu lze podati písemně do tří dnů u okresního národního výboru, který výměr vydal.

§ 15.

/1/ O odvolání proti trestnímu nálezu rozhoduje zemský národní výbor svou trestní odvolací komisí.

/2/ Trestní odvolací komise se skládá ze tří členů /náhradníků/; volí ji plenární schůze zemského národního výboru.

/3/ Alespoň jeden z členů trestní odvolací komise musí býti práva znalý /dosažení doktorátu práv nebo vykonání všech předepsaných státních zkoušek/. Ustanovení § 9, odst.3 až 5 jakož i odst.7 platí obdobně i pro volbu trestní odvolací komise.

/4/ Trestní komisi odvolací přísluší též rozhodovati o dosud nevyřízených odvoláních proti trestním nálezům, vydaným okresními národními výbory, podle dekretu č.138/1945 Sb. před účinností zákona č.34/1948 Sb.

/5/ Jednání trestní odvolací komise jest neveřejné.

§ 16.

Pokud se v těchto směrnících jinak nestanoví nebo pokud z nich nic jiného nevyplývá, platí pro jednání před nalézacími komisemi, jakož i před trestními komisemi odvolacími, přiměřeně ustanovení směrníc ministra vnitra ze dne 26. listopadu 1945^{x/} k provedení dekretu č.138/1945 Sb., o trestání některých provinění proti národní cti ve znění příslušných dodatků.

§ 17.

Tyto směrnice jsou pro národní výbory závazné.

§ 18.

Kde se v těchto směrnících mluví o okresních národních výborech, rozumí se jimi i ústřední národní výbory statutárních měst.

x/

Úplné znění viz Věstník ministerstva vnitra, roč.1947, str. 15 a násl.

Vzor.

Příloha A k § 5, odst. 2 směrnic ministra vnitra
ze dne 12. dubna 1948, č. B-2220-8/4-1948-1/2.

I. Okresní národní výbor v

č.j.

Panu

.....

v

Okresní národní výbor v zahajuje

a/ podle § 1 zákona č. 34/1948 Sb., o revizi trestního řízení v některých případech provinění proti národní cti, revizi trestního řízení proti Vám vedeného a přede dnem účinnosti tohoto zákona pravomocně skončeného

trestním nálezem okresního národního výboru - rozhodnutím zemského národního výboru - v ze dne, č.....

zastavením trestního řízení

upuštěním od trestního stíhání /potrestání/

b/ podle § 2, věty druhé zákona č. 34/1948 Sb., o revizi trestního řízení v některých případech provinění proti národní cti, revizi trestního řízení proti Vám vedeného a přede dnem účinnosti tohoto zákona pravomocně skončeného okresním soudem krajským soudem - v, a to osvobozujícím rozsudkem ze dne, č. zastavením řízení.

Protí tomuto rozhodnutí není podle ustanovení § 1, odst. 2 zákona č. 34/1948 Sb. přípustný samostatný opravný prostředek.

/Datum, razítko, podpis/.

Poznámka: Opis tohoto rozhodnutí budiž zaslán:

a/ příslušnému zemskému národnímu výboru

b/ ministerstvu vnitra.

Jednací spisy se dodají nalézací komisi k dalšímu řízení.

Nehodící se škrtněte.

II. Okresní národní výbor v

Č.j.

Panu

.....

v

Okresní národní výbor v zahajuje proti Vám podle § 3 zákona č./1948 Sb., o revizi trestního řízení v některých případech provinění proti národní cti, trestní řízení pro přešupek § 1 dekretu č. 138/1945 Sb., spáchaný tím, že

.....

/Datum, razítko, podpis/.

Poznámka:

Opis tohoto rozhodnutí budiž zaslán:

- a/ příslušnému zemskému národnímu výboru
- b/ ministerstvu vnitra.

Jednací spisy se dodají nalézací komisi k dalšímu řízení.

Směrnice ministra vnitra z 12. dubna 1948 k provedení zákona č. 34/1948 Sb. z 25. března 1948 o revizi trestního řízení v některých případech provinění proti národní cti. (SOA v Praze, TNK Benešov, kart. 24, folia 230–233, spis. zn. B-2220-8/4-1948-I/2)

MINISTERSTVO VNITRA
třída krále Jiřího VI., č. 69, Praha VII, tel. 777-41.

Č. B-2220-15/4-1948-I/2.

V Praze dne 16. dubna 1948.

Zemský národní výbor Praha a Brno,
expositura moravskoslezského zemského
národního výboru Ostrava,
všechny okresní národní výbory v zemi
České a Moravskoslezské,
ústřední národní výbory všech statutárních
měst.

P ř í m o

Pokyny a vysvětlivky ke směrnicím ministra vnitra ze dne 12. dubna 1948, k provedení zákona ze dne 25. března 1948, č. 34 Sb., o revisi trestního řízení v některých případech provinění proti národní cti.

Příl.: 0.

Ke směrnicím ministra vnitra ze dne 12. dubna 1948, č. B-2220-9/4-1948-I/2 k provedení zákona č. 34/1948 Sb., o revisi trestního řízení v některých případech provinění proti národní cti, uveřejněným v Úředním listě republiky Československé ze dne 15. dubna 1948, oddíl I., běž. č. 566, vydává ministerstvo vnitra tyto pokyny a vysvětlivky:

I. Pokyny.

a/ K § 4: Směrnice neobsahují ustanovení resp. pokynů o tom, jakými hledisky se řídí revisní komise při svém rozhodování o zahájení řízení podle zák. č. 34/1948 Sb. Budiž postupováno takto:

Jde-li o zahájení revisního řízení /§ 1 Směrnic/, přezkoumají revisní komise zejména ty případy, kdy zastavení řízení /osvobození obviněného/ nebo jeho potrestání neúměrně nízkým trestem bylo způsobeno pravděpodobně politickou intervencí nebo vyvolalo pobouření nebo projevy nesouhlasu ve veřejnosti, nebo kdy došlo k zastavení řízení pro rovnost hlasů při rozhodování trestní komise nalézací o vině obviněného nebo kdy další okolnosti /na př. pozdější chování obviněného/ odůvodňují revisi řízení.

Jde-li o zahájení řízení podle § 2 Směrnic, přihlédnou revisní komise zejména k těm případům, které podle své povahy nebo podle okolností spáchaného činu zvláště hrubě urážejí národní cítění

českého nebo slovenského lidu /na př. hlášení se k německé nebo maďarské národnosti/.

b/ K § 5: Podle ustanovení § 5 Směrnic lze zahájit řízení buď způsobem uvedeným v odstavci 2 nebo v odstavci 3. V případech, kdy o zahájení řízení rozhodne revisní komise v druhé polovině července 1948, nebo kdy nebude možno doručit rozhodnutí komise o zahájení řízení obviněnému /na př. proto, že místo pobytu obviněného není známo, nebo že se obviněný doručení vyhýbá/, dlužno zahájit řízení způsobem uvedeným v § 5, odst.3 Směrnic. *č. 46*

c/ K § 12: Jednání trestních komisí nalézacích jest podle ustanovení odstavce 1 neveřejné. Trestní komise nalézací se však může usnésti, aby řízení bylo prohlášeno za veřejné. Ministerstvo vnitra doporučuje, aby trestní komise nalézací prováděly řízení pokud možno v jednání veřejném.

II. Vysvětlivky:

1/ K § 1: Okresní národní výbory mohou provést revisi trestního řízení pro přestupek podle § 1 dekretu č. 138/1945 Sb. také v těch případech, kdy proti konečnému rozhodnutí vydanému zemským národním výborem přede dnem účinnosti zákona č. 34/1948 Sb., t.j. doručenému přede dnem 2. dubna 1948, byla podána stížnost k nejvyššímu správnímu soudu; v těchto případech vyrozumí příslušný okresní národní výbor nejvyšší správní soud o zahájení revise řízení a podle potřeby si vyžádá od nejvyššího správního soudu spisy.

2/ K § 2: Okresní národní výbory mohou zahájit a provést řízení podle § 3 zákona č. 34/1948 Sb., ať už byly přestupky podle § 1 dekretu č. 138/1945 Sb. spáchány na území Československé republiky nebo v cizině, bez ohledu na to, zda příslušný okresní národní výbor o těchto činech věděl, či nikoliv. Rozhodující je, aby spisy, dávající podnět k trestnímu řízení /na př. udání, přihláška k německé národnosti a pod./, byly, jde-li o činy spáchané na území Československé republiky, u soudu, veřejného žalobce nebo u správního úřadu /orgánu/ nejpozději dne 31. prosince 1947, jde-li o činy spáchané v cizině, u uvedených orgánů nejpozději dne 30. června 1948. Správním úřadem /orgánem/ se rozumí též československý zastupitelský úřad v cizině.

3/ V příloze B Směrnic jest připojen vzorec trestního nálezu,

a to jednak pro případy, kdy bude v revisním řízení trest zvýšen, jednak pro ty výjimečné případy, kdy původní trestní nález zůstane nezměněn. Ministerstvo vnitra poznamenává, že vzorec, uvedený sub II příl. B bude použit pouze v ojedinělých případech, kdy trestní komise nalézací uzná, že zvýšení trestu oproti trestu již vyslovenému v původním řízení není třeba.

Za správnost vyhotovení:

Touřilová

Za ministra:
Dr. Hoffmann v.r.

Bolek

Právní úřad
23. IV. 1948
6252

Dnes.
23. IV. 1948

22

1

Pokyny a vysvětlivky Ministerstva vnitra ze 16. dubna 1948 ke směrnicím ministra vnitra z 12. dubna 1948 k provedení zákona č. 34/1948 Sb. z 25. března 1948 o revizi trestního řízení v některých případech provinění proti národní cti. (SOA v Praze, TNK Benešov, kart. 24, folia 234-235, spis. zn. B-2220-15/4-1948-I/2)

Ministerstvo vnitra.

Č. B-2220-7/7-1948-I/2.

V Praze dne 14.července 1948.

Zemské, okresní /ústřední/ národní výbory.

P ř í m o

Provinění proti národní cti. Opatření k urychlenému ukončení řízení.
Příl.: 0.

Vyhláškou ministra vnitra ze dne 12.dubna 1948 /Ú.l.I, č.566/ byly vydány Směrnice k provedení zák.č. 34/1948 Sb. o revisi trestního řízení v některých případech provinění proti národní cti. V prováděcích pokynech k těmto Směrnicím /výnos ministerstva vnitra ze dne 16.dubna 1948, č. B-2220-15/4-1948-I/2/ byly stanoveny zásady pro výběr případů, ve kterých má být provedena revize, resp. zahájeno řízení.

Vládním usnesením ze dne 18.června 1948 o amnestii ve správních věcech trestních /Ú.l.I, č. 1180/ nebylo na tomto stavu věci nic změněno /viz oddíl B, odst. 11 prováděcích pokynů k amnestii - výnos ministerstva vnitra ze dne 24.června 1948, č. B-2223-23/6-1948-I/2/. Nicméně je třeba, mají-li se souběžně se splněním dvouletého hospodářského plánu vyřídit do 28.října 1948 ve veřejné správě všechny nedodělky, aby revize trestního řízení, resp. zahájení trestního řízení podle shora uvedeného výnosu se omezilo jen na případy závažné, tedy - s ohledem na amnestii, o níž je vpředu zmínka, - především na ony, kde lze podle povahy věci již předem počítat s tím, že trest bude s největší pravděpodobností překročovat hranici uvedenou v čl. II, odst. 1 vládního usnesení o amnestii ve správních věcech trestních. Revize trestního řízení ve věcech provinění proti národní cti nebudíž prováděna tam, kde v důsledku čl. I, odst. 3 citovaného vládního usnesení o amnestii k výkonu trestu pravomocně uloženého již nedojde.

Obdobný postup budíž zachován i v případech, kde působnost ve věcech malého retribučního dekretu byla ustanovením § 2 zák.č.34/1948 Sb. vrácena od soudu zpět okresním /ústředním/ národním výborům.

Za správnost vyhotovení:

M i n i s t r
N o s e k v. r.

okresní národní výbor
Benešová.
17. VII. 1948
10445
Příl. _____

Bobek
Nutné!

Výnos ministra vnitra ze 14. července 1948 stanovující opatření k urychlenému ukončení řízení ve věcech provinění proti národní cti. (SOA v Praze, TNK Benešov, kart. 24, folio 237, spis. zn. B-2220-7/7-1948-I/2)

Ministerstvo vnitra.

Č. B-2220-13/10-1948-I/2.

V Praze dne 15. října 1948.

Zemský národní výbor Praha a Brno,
expositura zemského národního výboru
moravskoslezského Ostrava,
všechny okresní národní výbory,
ústřední národní výbory statutárních měst,

P ř í m o

Provinění proti národní cti. Opatření k urychlenému ukončení řízení.
Příl.: 0.

K odstranění pochybností o výkladu druhého odstavce výnosu ministerstva vnitra ze dne 14. července 1948, č.B-2220-7/7-1948-I/2, kde se stanoví, že revise trest. řízení při provinění proti nár.cti nemá být prováděna tam, kde v důsledku amnestie k výkonu trestu již nedojde, sděluje ministerstvo vnitra, že nejde o zákaz provádění takového řízení, nýbrž o doporučení, aby revise řízení případů rozhodnutých, nebo provedení řízení ve věcech provinění proti národní cti dosud vůbec nezshájeného, se omezilo zásadně na případy závažné, tedy především na ony, kde se dá očekávat, že bude uložena pokuta vyšší než 100.000 Kčs nebo na ty, kde samotné následky odsouzení bez ohledu na výši trestu, jsou zvláště významné. Zda jde o takový závažný případ, posoudí národní výbor.

Za správnost vyhotovení:

Stouček

Za ministra:

A d a m e c v. r.

Bolek

240

Výnos ministra vnitra z 15. října 1948 upřesňující předchozí výnos ze 14. července 1948 stanovující opatření k urychlenému ukončení řízení ve věcech provinění proti národní cti. (SOA v Praze, TNK Benešov, kart. 24, folio 240, spis. zn. B-2220-13/10-1948-I/2)

ÚŘEDNÍ LIST REPUBLIKY ČESKOSLOVENSKÉ

**I. DÍL
NAŘIZOVACÍ**

REDAKCE A ADMINISTRACE PRAHA III, KARMELITSKÁ 6

Telefony: 415-26, 415-65, prodejny jednotlivých výtisků 414-41, 415-15. - Vychází podle potřeby.

Částka 115.

V Praze dne 20. června 1948.

Cena Kčs 2.—

OBSAH:

(1178.—1182.) 1178. Rozhodnutí prezidenta republiky o amnestii v oboru občanského trestního soudnictví.

1179. Rozhodnutí prezidenta republiky o amnestii v oboru vojenského soudnictví.

1180. Vyhláška ministerstva vnitra o amnestii ve správních věcech trestních.

1181. Vyhláška ministra průmyslu o začlenění konfiskovaného podniku Ferd. Zedlitz se sídlem ve Stráži nad Nisou do „Českých vlnařských závodů, národního podniku“.

1182. Vyhláška ministra průmyslu o začlenění konfiskovaných podniků Fr. Dumke se sídlem v Čejeticích a Josef Fiedler se sídlem v Čejeticích do „Závodů na hračky a dřevěné zboží, národního podniku“.

1178.

Rozhodnutí prezidenta republiky

ze dne 19. června 1948.

Užívaje práva daného mi ústavou, udílím v oboru občanského trestního soudnictví tuto

amnestii:

Čl. I.

(1) Promíjím tresty na penězích (hlavní i vedlejší) a náhradní tresty na svobodě, které byly nebo budou občanskými trestními soudy pravomocně uloženy za činy spáchané přede dnem tohoto rozhodnutí.

(2) Promíjím z dočasných trestů na svobodě, které byly nebo budou občanskými trestními soudy pravomocně uloženy za činy spáchané přede dnem tohoto rozhodnutí, část rovnající se jednomu roku; není-li uložen trest delší jednoho roku, promíjím jej celý.

(3) Byli-li trest uvedeny v předchozích odstavcích uloženy podmíněně, promíjím jej s účinky § 1, odst. 2 zákona o podmíněném odsouzení (zákon č. 562/1919 Sb.).

(4) Ustanovení předchozích odstavců se užije i tehdy, je-li zde více trestů uložených téže osobě, dosud nevykonaných. Dodatkový trest, uložený podle § 265 trestního řádu č. 119/1873 ř. z., pokládá se spolu s trestem, k němuž je v poměru trestu dodatkového za jeden trest. Totéž platí o trestech uložených rozsudky sloužícími za podklad vyměření úhrnného trestu podle § 517 trestního řádu zák. čl. XXXIII/1896.

Čl. II.

Nařizuji, aby trestní řízení pro činy, které se stíhají před občanskými trestními soudy veřejnou žalobou a byly spáchany přede dnem tohoto rozhodnutí, nebylo zaváděno, a bylo-li zavedeno, aby bylo zastaveno, stanoví-li zákon na čin, o němž jde, jako hlavní trest trest peněžitý nebo trest na svobodě nepřevyšující jeden rok.

Čl. III.

(1) Ustanovení čl. I. a II. nelze užít:

- a) na zločiny podle zákona na ochranu republiky (zákon č. 50/1923 Sb.),
- b) na činy trestné podle retribučního dekretu a nařízení o lidovém soudnictví (dekret č. 16/1945 Sb., nařízení Slovenské národní rady č. 33/1945 Sb. n. SNR),
- c) na činy trestné podle zákona o stíhání černého obchodu a podobných pletich (zákon č. 15/1947 Sb.) a trestné činy spáchané v souvislosti s nimi.

(2) Pro posouzení, jde-li o zločin ve smyslu odstavce 1, písm. a), rozhoduje označení trestného činu v zákoně.

(3) Byl-li trest uložen pro některý čin (některé činy) uvedený v odstavci 1 a pro jiný s ním se sbíhající trestný čin, lze trest snížit jen o část převyšující nejnižší hranici zákonné trestní sazby na čin (nejtěžší čin) uvedený v odstavci 1, nejvýše však o jeden rok.

Čl. IV.

(1) Podá-li osoba, která byla přede dnem tohoto rozhodnutí pravomocně odsouzena pro čin trestný podle zákona na ochranu republiky nebo proti které bylo přede dnem tohoto rozhodnutí u občanského soudu trestního nebo úřadu veřejné žaloby zahájeno trestní řízení pro takový trestný čin a není účastna dobrodružní amnestie podle čl. I. a II., žádost za prominutí nebo zmírnění trestu nebo za zastavení trestního řízení, nesmí být žádost soudem nebo úřadem veřejné žaloby zamítnuta, nýbrž musí být s urychlením předložena se spisy ministerstvu spravedlnosti. Shledá-li ministr spravedlnosti, že jde o čin spáchaný z nerozváženosti nebo z nezralosti nebo že vinník jednal pod nátlakem nebo na ponuknutí jiných anebo jeví-li se z jiných důvodů trest neúměrný vině pachatelově, předloží mu žádost se svým návrhem k rozhodnutí.

(2) Podá-li osoba, která byla přede dnem tohoto rozhodnutí odsouzena pro čin trestný podle retribučního dekretu nebo podle nařízení o lidovém soudnictví, žádost za prominutí nebo zmírnění trestu milostí, užije se ustanovení odstavce 1 obdobně.

Čl. V.

Ustanovení čl. I., II. a IV. se užije i na osoby, které uprchly z území republiky, jestliže se na území republiky vrátily nebo se do tří měsíců ode dne tohoto rozhodnutí vrátí.

Čl. VI.

Ustanovení tohoto rozhodnutí se nevztahují na osoby německé národnosti.

Dr. Čepička v. r.

Gottwald v. r.

1179.

Rozhodnutí prezidenta republiky

ze dne 19. června 1948.

Užívaje práva daného mi ústavou, udílím jako vrchní velitel branné moci v oboru vojenského soudnictví tuto

amnestii:

Čl. I.

(1) Promíjím tresty na penězích (hlavní i vedlejší) a náhradní tresty na svobodě, které byly nebo budou vojenskými soudy pravomocně uloženy za činy spáchané přede dnem tohoto rozhodnutí.

(2) Promíjím z dočasných trestů na svobodě, které byly nebo budou vojenskými soudy pravomocně uloženy za činy spáchané přede dnem tohoto rozhodnutí, část rovnající se jednomu roku; není-li uložen trest delší jednoho roku, promíjím jej celý.

(3) Byl-li trest uvedený v předchozích odstavcích uložen podmíněně, promíjím jej s účinky § 14, odst. 2 zákona o podmíněném odsouzení (zákon č. 562/1919 Sb.).

(4) Ustanovení předchozích odstavců užije se i tehdy, je-li zde více trestů uložených téže osobě, dosud nevykonaných. Dodatkový trest, uložený podle § 311 v. tr. ř., pokládá se spolu s trestem, k němuž je v poměru trestu dodatkového, za jeden trest.

Čl. II.

Nařizuji, aby trestní řízení pro činy, které se stíhají před vojenskými soudy veřejnou žalobou a byly spáchané přede dnem tohoto rozhodnutí, nebylo zaváděno, a bylo-li zavedeno, aby bylo zastaveno, stanoví-li zákon na čin, o němž jde, jako hlavní trest trest peněžitý nebo trest na svobodě nepřevyšující jeden rok, nebo jde-li o činy trestné podle branného zákona.

Čl. III.

(1) Ustanovení čl. I. a II. nelze užiti:

a) na zločiny podle zákona na ochranu republiky (zákon č. 50/1923 Sb.),

b) na činy trestné podle retribučního dekretu a nařízení o lidovém soudnictví (dekret č. 16/1945 Sb., nařízení Slovenské národní rady č. 33/1945 Sb. n. SNR),

c) na činy trestné podle zákona o stíhání černého obchodu a podobných pletích (zákon č. 15/1947 Sb.) a trestné činy spáchané v souvislosti s nimi.

(2) Pro posouzení, jde-li o zločin ve smyslu odstavce 1, písm. a), rozhoduje označení trestného činu v zákoně.

(3) Byl-li trest uložen pro některý čin (některé činy) uvedený v odstavci 1 a pro jiný s ním se sbíhající čin trestný, lze trest snížit jen o část převyšující nejnižší hranici zákonné trestní sazby na čin (nejtěžší čin) uvedený v odstavci 1, nejvýše však o jeden rok.

Čl. IV.

(1) Podá-li osoba, která byla přede dnem tohoto rozhodnutí pravomočně odsouzena pro čin trestný podle zákona na ochranu republiky nebo podle II. dílu vojenského trestního zákona nebo proti které bylo přede dnem tohoto rozhodnutí u vojenského soudu nebo vojenského úřadu prokurátorského zahájeno trestní řízení pro takový trestný čin a není účastna dobrodinní amnestie podle čl. I. a II. žádost za prominutí nebo zmírnění trestu nebo za zastavení trestního řízení, nesmí být žádost soudem nebo úřadem veřejné žaloby zamítnuta, nýbrž musí být s urychlením předložena se spisy ministerstvu národní obrany. Shledá-li ministr národní obrany, že jde o čin spáchaný z nerozváženosti nebo z nezralosti nebo že vinník jednal pod nátlakem nebo na ponuknutí jiných, anebo jeví-li se z jiných důvodů trest neúměrný vině pachatelově, předloží jí žádost se svým návrhem k rozhodnutí.

(2) Podá-li osoba, která byla přede dnem tohoto rozhodnutí odsouzena pro čin trestný podle retribučního dekretu nebo podle nařízení o lidovém soudnictví, žádost za prominutí nebo zmírnění trestu milostí, užije se ustanovení odstavce 1 obdobně.

Čl. V.

Ustanovení čl. I., II. a IV. se užije i na osoby, které uprchly z území republiky (zběhy), jestliže se na území republiky vrátily nebo se vrátí do tří měsíců ode dne tohoto rozhodnutí.

Čl. VI.

Ustanovení tohoto rozhodnutí se nevztahují na osoby německé národnosti.

Arm. gen. Svoboda v. r.

Gottwald v. r.

1180.

VYHLÁŠKA ministra vnitra

ze dne 19. června 1948,

o amnestii ve správních věcech trestních.

V příloze vyhláshuji usnesení vlády republiky Československé ze dne 18. června 1948, o amnestii ve správních věcech trestních.

Ministr vnitra:
Nosek v. r.

Příloha k vyhlášce ministra vnitra ze dne 19. června 1948, č. 1180 Ú. I. I.

Vládní usnesení

ze dne 18. června 1948

o amnestii ve správních věcech trestních.

U příležitosti volby presidenta republiky, provedené Národním shromážděním dne 14. června 1948, usnesla se vláda republiky Československé, užívajíc práva daného jí ústavou, ve schůzi konané dne 18. června 1948 takto:

Čl. I.

(1) S výjimkou správních přestupků podle dekretu presidenta republiky ze dne 27. října 1945, č. 138 Sb., o trestání některých provinění proti národní cti, ve znění předpisů jej doplňujících nebo pozměňujících, jakož i správních přestupků podle zákona ze dne 13. února 1947, č. 15. Sb., o stíhání černého obchodu a podobných pletích, nezavede se trestní řízení správní pro správní přestupky spáchané v době od 6. května 1945 do 14.

června 1948, a bylo-li takové řízení zavedeno a dosud pravomocně neskončeno, zastaví se, nebyl-li na správní přestupek již uložen v I. stolici trest na svobodě delší jednoho roku a pokuta ve výši nad 100.000 Kčs, nebo některý z těchto trestů.

(2) Promíjejí se tresty na svobodě, náhradní tresty na svobodě, pokuty a ostatní tresty, jež byly pravomocně uloženy pro přestupky uvedené v odstavci 1, nebyly-li dosud vykonány, pokud nepřekročí hranici v odstavci 1 uvedenou. Byl-li trest částečně vykonán, promíjí se pouze dosud nevykonaný zbytek trestu.

(3) Správní tresty, které byly pravomocně uloženy pro přestupky podle dekretu č. 138 (1945 Sb.), ve znění předpisů jej doplňujících nebo pozměňujících, avšak dosud nebyly vykonány, anebo které teprve budou uloženy, se nevykonávají, pokud nepřekročí hranici v odstavci 1 uvedenou.

Čl. II.

Ustanovení čl. I se vztahují i na československé státní občany, kteří překročivše ilegálně hranice Československé republiky se dosud zdržují v cizině, vrátí-li se nejpozději do 3 měsíců ode dne tohoto usnesení zpět na území Československé republiky.

Čl. III.

Správními přestupky se v tomto usnesení rozumějí přestupky, k jejich stíhání a trestání jsou příslušny národní výbory (na Slovensku policejní trestní soudy) nebo jakékoli jiné orgány veřejné správy, s výjimkou orgánů správy finanční.

Čl. IV.

Toto usnesení se nevztahuje na osoby německé národnosti.

Čl. V.

Toto usnesení provede ministr vnitra v dohodě se zúčastněnými členy vlády.

1181.

VYHLÁŠKA ministra průmyslu

ze dne 9. června 1948

o začlenění konfiskovaného podniku Ferd. Zedlitz se sídlem ve Stráži nad Nisou do Českých vlnářských závodů, národního podniku.

A. Podle § 12 dekretu presidenta republiky ze dne 24. října 1945, č. 100 Sb., o znárodnění dolů a některých průmyslových podniků, ve znění čl. II zákona ze dne 28. dubna 1948, č. 114 Sb., o znárodnění některých dalších průmyslových a jiných podniků a závodů a o úpravě některých poměrů znárodněných a národních podniků, začleňují ke dni 1. ledna 1947 v dohodě s ministrem financí majetkovou podstatu konfiskovaného podniku Ferd. Zedlitz se sídlem ve Stráži nad Nisou, o níž činí osídlovací úřad v Praze opatření vyhláškou běž. č. 533 ze dne 13. května 1948, uveřejněnou v č. 2 roč. III. „Osídlování, věstníku osídlovacího úřadu a Fondu národní obnovy v Praze“ do Českých vlnářských závodů, národního podniku.

Rozsah začleněné majetkové podstaty bude určen podle ustanovení § 12, odst. 6 dekretu č. 100/1945 Sb., ve znění čl. II zák. č. 114/1948 Sb.

B. Čistá hodnota majetkové podstaty uvedené shora v odstavci A, kterou České vlnářské závody, národní podnik přejímají ke dni 1. ledna 1947, tvoří také jejich kmenové jmění podle odstavce H vyhlášky ministra průmyslu ze dne 7. března 1946, č. 1103 Ú. I. a č. 1037 Ú. v.

Ministr:
Fierlinger v. r.

1182.

VYHLÁŠKA ministra průmyslu

ze dne 8. června 1948

o začlenění konfiskovaných podniků Fr. Dumke se sídlem v Čejeticích a Josef Fiedler se sídlem v Čejeticích do Závodů na hračky a dřevěné zboží, národního podniku.

A. Podle § 12 dekretu presidenta republiky ze dne 24. října 1945, č. 100 Sb., o znárodnění dolů a některých průmyslových podniků, ve znění čl. II zákona ze dne 28. dubna 1948, č. 114 Sb., o znárodnění některých dalších průmyslových a jiných podniků a závodů a o úpravě některých poměrů znárodněných a národních podniků, začleňují ke dni 1. ledna 1947 v dohodě s ministrem financí majetkové podstaty konfiskovaných podniků:

1. Fr. Dumke se sídlem v Čejeticích č. 134, okres Mladá Boleslav.

2. Josef Fiedler se sídlem v Čejeticích č. 135, okres Mladá Boleslav, o nichž činí osídlovací úřad v Praze opatření vyhláškou běž. č. 521 ze dne 10. května 1948, uveřejněnou v č. 2, roč. III. „Osídlování, věstníku osídlovacího úřadu a Fondu národní obnovy v Praze“ do Závodů na hračky a dřevěné zboží, národního podniku.

Rozsah začleněné majetkové podstaty bude určen podle ustanovení § 12, odst. 6 dekretu č. 100/1945 Sb., ve znění čl. II zák. č. 114/1948 Sb.

B. Čistá hodnota majetkových podstat uvedených shora v odstavci A, které Závody na hračky a dřevěné zboží, národní podnik přejímají ke dni 1. ledna 1947, tvoří také jejich kmenové jmění podle odstavce H vyhlášky ministra průmyslu ze dne 7. března 1946, č. 1201 Ú. I. a č. 1139 Ú. v.

Ministr:
Fierlinger v. r.

Vydavatel: Ministerstvo vnitra v Praze. — Odpovědný zástupce listu Karel Hellebrand. — Tiskne: Státní tiskárna v Praze III., Karmelitská 6. — Novin. sazba povolena ředit. pošt a tel. č. 128.500/VII-1936. — Dohledací pošt. úřad Praha 25.

Rozhodnutí prezidenta republiky o vyhlášení amnestie v oboru vojenského soudnictví z 19. června 1948 a vládní usnesení z 18. 6. 1948 o amnestii ve správních věcech trestních vyhlášené vyhláškou ministra vnitra z následujícího dne. (SOA v Praze, TNK Benešov, kart. 24, folia 300–301, Úřední list republiky československé. I. díl nařizovací, částka 115)

Z e m s k ý n á r o d n í v ý b o r v P r a z e .

V o l b y !

V Praze dne 4.května 1948.

Všem okresním národním výborům, ústřednímu národnímu výboru hlavního města Prahy, ústředním národním výborům statutárních měst Plzně a Liberce.

Věc: Volby 1948 a provinění podle retribučních dekretů.
Šetření.

Před minulými volbami zaslal zemský národní výbor všem okresním národním výborům výpisy z dotazníků k zjištění německé národní příslušnosti /tehdy mylně označené jako výpisy se žádostí o přiznání německé státní příslušnosti za okupace, aby podle nich mohly ve voličských seznamech vyznačiti překážky volebního práva.

Poněvadž tyto výpisy nebudou u národních výborů po ruce a poněvadž se zjistily další případy, zašle zemský národní výbor postupně výpisy v pravo nahore označené evidenčním číslem znovu.

Podle těchto výpisů budiž zjištěno:

- 1/ zda o státním občanství těchto osob již bylo konečně rozhodnuto a jak,
- 2/ zda bylo proti nim zavedeno trestní řízení podle retribučních dekretů a s jakým výsledkem,
- 3/ zjistí-li se, že trestní řízení nebylo zavedeno, ač k tomu byly důvody, aneb, že jsou dány předpoklady obnovení tohoto řízení, budiž trestní řízení zahájeno.

ve všech případech, kde budou zjištěny zákonité důvody, budiž ve voličských záznamech poznačena překážka volebního práva.

Aby byl pro tuto akci získán spolehlivý podklad, prohlédl zemský národní výbor znovu všechny spisy po německých úřadech, pokud byly zachovány. Bylo nalezeno mnoho spisů, z nichž se zjistilo, že jednotlivým osobám byla přiznána německá státní příslušnost aneb že o ni žádaly, aniž by byl nalezen dotazník k zjištění německé národní příslušnosti. V těchto případech byly vyhotoveny krátké záznamy, obsahující údaje, pokud se daly ze spisů zjistiti. Pobyt těchto osob nutno zjistiti, zdržují-li se v ČSR, buďtež vyzvány, aby své československé státní občanství, jsou-li české neb jiné slovanské národnosti, předložením platného dokladu prokázaly, aneb aby ihned podaly žádost o osvědčení o národní spolehlivosti podle § 1, odst.4 úst. dekretu č. 33/1945 Sb., resp. o osvědčení o československém státním občanství. Jsou-li tyto osoby národnosti německé aneb maďarské, nelze jim za žádných okolností přiznati volební právo, pokud jim rozhodnutím ministerstva vnitra nebylo československé státní občanství výslovně zachováno aneb vráceno. /§ 2, § 3, § 4. odst.2 dekretu č. 33/45 Sb-/.

Nepodají-li si osoby výše uvedené samy žádosti o zjištění jejich státního občanství podle § 1, odst.4, resp. o osvědčení o čl.státním občanství, zavede úřad místně příslušný o každé z nich samostatně a odděleně řízení, v němž zjistí a rozhodne, zda československé státní občanství podle

§ 1, aneb § 5 dekretu č. 33/45 Sb. neztratily.

Ztratily-li je, vydá o tom výměr. Před tím musí býti strana vyslechnuta a musí jí býti dána možnost, aby se k výsledku řízení vyjádřila.

Řízení podle dekretu je ovládáno zásadou oficiality; jest proto povinností úřadu, aby materiální pravdu sám zjistil.

Se záznamy ze spisů RAV /Reichsauftragsverwaltung/ budiž stejně naloženo jako s výpisy z dotazníků.

Pokud se týká retribučního řízení, budiž postupováno podle příslušných předpisů. Zjistí-li se nyní u zemského národního výboru prováděné revisi, že v dotazníku je uvedeno, že dotyčná osoba byla členem některé závadné organizace, aneb je-li tato okolnost patrná z jiných spisů, aneb, že se o členství v některé z těchto organizací ucházela a pod., je na tuto okolnost upozorněno na výpisech a záznamech příslušnou poznámkou, aneb připsáním značek SS, SA, SaP, NSDAP, NSKK, SHF. Z těchto záznamů jest tedy patrné, které případy jsou závažnější povahy.

Zjistí-li však zemský národní výbor, že jde o případ velmi závažný, to jest, najdou-li se zprávy nebo doklady o tom, že dotyčná osoba byla příslušníkem SA aneb SA nebo Sudenteutsches Freikorps, že byla udavačem, konfidentem, provokatérem, že zastávala za okupace u Němců zvláště význačné místo, bude úřad na dotyčnou osobu upozorněn zvláštním přípisem. Tyto případy nutno bezpodmínečně ihned projednati s největší péčí, resp, ihned odstoupiti místně příslušnému úřadu, zjistí-li se, že místní neb věcná příslušnost okresního národního výboru, jemuž výnos je zaslán, není dána.

Upozornuje se na to, že v největším počtu případů, které byly zem. nár. výborem projednány podle dekretu č. 33/45 Sb. jsou ku spisům připojeny úplné výpisy z dotazníků k zjištění národní příslušnosti. V nich najde úřad další podrobnosti pro své řízení. V případě potřeby lze tyto úplné výpisy ještě od odd. I-3b/S ZNV vyžádati.

Zaslané výpisy a záznamy musí býti zemskému národnímu výboru vráceny se zprávou, jak bylo rozhodnuto o státní příslušnosti každé jednotlivé osoby a zda a s jakým výsledkem byla stíhána podle retribučních dekretů.

K tomuto účelu budou tamnímu úřadu v dostatečném počtu zaslány potřebné tiskopisy, v nichž se pouze podtrhnutím v úvahu přicházejícího textu a uvedením příslušných dat vyznačí výsledek šetření.

Tiskopis bude míti tento text.

" Okresní - ústřední - národní výbor v

K č.Ev.

Jménoroz., nar.dne

1 příloha.

Zemskému národnímu výboru v P r a z e .

- I. 1./ Byl odsunut, zemřel, vystěhoval se.
- 2./ Osvědčení podle § 1, odst. 4 dekr. č. 33/45 Sb. vystaveno a ministerstvem vnitra schváleno, ministerstvu předloženo, je v odvolacím řízení
- 3./ Státní občanství podle § 2 ministerstvem vnitra zachováno
- 4./ Státní občanství podle § 3, § 4 odst. 2 min. vnitra vráceno
- 5./ Státní občanství podle § 1, § 5, výměrem prohlášeno za pozbyté
- 6./ Vydáno osvědčení o čsl. státním občanství
- 7./ Státní občanství nebylo dosud projednáno. Řízení bylo pod číslem ze dne zahájeno. Zpráva o výsledku řízení bude podána.
- II. 1./ Řízení podle retribučních dekretů zavedeno nabylo
- 2./ Rozsudkem mimořádného lidového soudu /Krajského soudu/ v ze dne značka odsouzen k trestu, osvobozen, trestní řízení zastaveno.
- 3./ Nálezem okresní trestní nalézací komise-okresního soudu v ze dne č. potrestán trestem osvobozen, trestní řízení zastaveno.
Nález je - není právoplatný, je v projednání u odvolací stolice, byl odvolací stolicí potvrzen, zrušen, změněn.
- III. Bylo trestní řízení podle vyhlášky min. vnitra č. 566, ze dne 12. 4. 1948 znovu zahájeno? Kdy?
Trestní řízení nebylo zahájeno, bylo zastaveno z těchto důvodů:
Nynější bydliště strany /přesná adresa/: "

Důvody, z kterých trestní řízení nebylo zahájeno, resp. z kterých bylo zastaveno, resp. z kterých nebylo obnoveno, buďtež uvedeny stručně, avšak jasně.

Ke každému zaslanému dotazníku a záznamu budiž připojena jedna zpráva na tomto tiskopise, na němž se nahoře uvede evidenční číslo z výpisu resp. záznamu.

Nemá-li výpis aneb záznam nedopatřením žádné číslo, odpadne i evidenční číslo na zprávě. Dále se uvede jméno dotyčné osoby /i dívčí jméno/ a data narození.

Na zadní straně výpisů a záznamů nebudiž nic psáno. Zprávy buďtež předkládány postupně, jakmile budou všechna pro zprávu nutná data zjištěna.

Bude-li některý výpis nebo záznam z důvodů příslušnosti postoupen jinému úřadu, budiž předložena krátká zpráva na čtvrtce /ne na listě/. Nahoře se uvede opět evidenční číslo a jméno dotyčné osoby, nahoře v pravém rohu velké S/ z důvodů manipuláčních/. Zpráva budiž krátká: "Spis odstoupen okresnímu národnímu výboru v".

V případech závažných, na které byl tamní úřad upozorněn zvláštním přípisem, budiž po ukončení řízení podána zvláštní zpráva o tom, co bylo ve věci zařízeno a s jakým výsledkem. I tu nutno o každé osobě podat zprávu odděleně a zaslati ji na odd. I-3b/S zemského národního výboru.

Upozorňuje se důrazně, že všechny zákonem, směrnici aneb výnosy určené lhůty musí býti bezpodmínečně přesně dodrženy.

V každé zprávě, kterou v těchto věcech podáte, uveďte nahoře vyznačené evidenční číslo.

Odstoupí-li místní národní výbor aneb sbor národní bezpečnosti spis z pověření okresního národního výboru jinému okresnímu národnímu výboru z důvodů příslušnosti, předloží tuto zprávu zemskému národnímu výboru tento odstupující orgán.

R e f e r e n t :

Hršel v.r.

Za správnost vyhotovení
vedoucí výpravny:

V. J. Prohászka

Oběžník Zemského národního výboru v Praze nařizující vytvoření seznamu osob, u nichž má být ve voličských seznamech poznamenána překážka volebního práva. (SOA v Praze, TNK Benešov, kart. 24, folia 685, 686)

PROCESY S AGENTY GESTAPA, KTEŘÍ PŮSOBILI PROTI KOMUNISTICKÉMU ODBOJI, U MIMOŘÁDNÉHO LIDOVÉHO SOUDU V BRNĚ V LETECH 1945–1948

I. Brněnská řídicí úřadovna gestapa a její referát II A (IV 1a)

Předkládaná edice dokumentů je věnována soudním procesům se spolupracovníky referátu II A (později IV 1a) brněnské řídicí úřadovny nacistické tajné státní policie (*Geheime Staatspolizei* – gestapo), jež proběhly po skončení druhé světové války před Mimořádným lidovým soudem v Brně.

První příslušníci gestapa se dostali do Brna společně s jednotkami wehrmachtu již 15. března 1939. Jednalo se o 70–80 členů vídeňské řídicí úřadovny pod velením kriminálního komisaře Ewalda Taudta, kteří společně s třiceti příslušníky gestapa ze Stuttgartu tvořili tzv. operační oddíl VI Brno (*Einsatzkommando VI Brünn*) v čele s SS-Sturmbannführerem vládním radou Walterem Blombergem.¹ Nedlouho po příjezdu do města se také rozeběhla první zatýkácká akce s krycím názvem Mříže (*Gitter*) zacílená především na německé i rakouské emigranty, komunisty a sociální demokraty. Podklady k výběru zatčených byly získány z kartotéky bývalé Státní policie, kterou gestapo zajistilo krátce po okupaci.²

Prvotním provizorním sídlem nacistické tajné státní policie se stala budova brněnského policejního ředitelství, kterou však vedoucí úředníci brzy shledali jako nedostačující. V dubnu 1939 byla proto zabrána budova Zemské školní rady na Mozartově ulici č. 3, kam se gestapo během tří týdnů přestěhovalo. Avšak ani tato budova svou kapacitou nedostačovala, takže došlo k pronájmu třetího patra sousedícího dvorního traktu banky Union. Toto poschodí bylo probouráním spojeno s budovou na Mozartově ulici a vzniklo zde dalších dvanáct kancelářských místností. V takto upraveném komplexu pak orgány gestapa působily do prosince 1940, kdy se přesunuly do nově adaptované budovy Právnické fakulty Masarykovy univerzity na Veveří č. 70.³ Zde gestapo sídlilo až do svého konečného odchodu z Brna v dubnu 1945. Formálně byla brněnská centrála označována nejprve jako služebna (*Staatspolizeistelle*), avšak k 1. srpnu 1939 došlo na základě výnosu říšského vedoucího SS Heinricha Himmlera k jejímu povýšení na řídicí úřadovnu (*Staatspolizeileitstelle*). Těto úřadovně pak byly podřízeny všechny venkovské služebny gestapa na Moravě v protektorátních hranicích.⁴

Základním zdrojem pro personální obsazení jednotlivých funkcí na brněnské řídicí úřadovně se stali zmínění příslušníci gestapa z Vídně a Stuttgartu.⁵ V případě mnoha z nich šlo o bývalé rakouské policisty, kteří byli po anšlusu převzati tajnou státní policií a později získali mnoho vedoucích funkcí jak na řídicí úřadovně, tak i venkovských služebnách. Níže postavená místa, zejména v dozorčí a tlumočnické službě i v dopravě, obsazovali především brněnští a jihlavští Němci. Tito lidé vesměs kvalitně ovládali český jazyk, takže bývali s úspěchem nasazováni jako agenti provokatéři do odbojových organizací. Špičkové vedoucí

¹ SLÁDEK, Oldřich: *Zločinná role gestapa. Nacistická bezpečnostní policie v českých zemích 1938–1945*. Praha, Naše vojsko 1986, s. 61–63.

² Moravský zemský archiv Brno (MZA), fond C 141, Mimořádný lidový soud v Brně, kart. 281, inv. č. 3240, spis Lsp 417/47, fol. 13, zápis výslechu bývalého kriminálního rady gestapa Otty Koslowského na Oblastní úřadovně StB v Brně z 1. dubna 1947.

³ Blíže k tomu viz *Nacistický bezpečnostní aparát na Moravě v letech 1939–1945*. In: Sborník Matice moravské, r. LXXXIV, 1965, s. 232–257.

⁴ MZA, fond B 251, Říšský protektor v Čechách a na Moravě, služebna pro zemi Moravu v Brně, kart. 4, sg. 1041, inv. č. 73, fol. 1–3, hlášení řídicí úřadovny gestapa v Brně Úřadu říšského protektora v Praze o rozmístění služeben na Moravě z 30. července 1940.

⁵ Seznam všech zjištěných pracovníků brněnské řídicí úřadovny gestapa viz Archiv bezpečnostních složek Praha (ABS), fond 52, Výpovědi zaměstnanců gestapa a SD, sg. 52-84-2, složka Seznam příslušníků gestapa v kraji brněnském.

funkce však byly vyhrazeny říšským Němcům, mezi něž patřilo všech pět vedoucích brněnského gestapa.⁶ Prvním z nich byl zmíněný vládní rada Walter Blomberg, jenž stál v čele služebny do července 1939. Po něm převzal 1. srpna téhož roku funkci SS-Sturmbannführer vládní rada Günther Hermann a zároveň s jeho nástupem do funkce byla služebna povýšena na řídicí úřadovnu. Po Hermannově odchodu v květnu 1941 převzal velitelskou funkci vládní rada SS-Obersturmbannführer Wilhelm Nölle, který v Brně zůstal až do května 1944, kdy byl přeložen do jihofrancouzského Marseille. Následoval SS-Obersturmbannführer vládní rada Ernst Rennau, jenž však vedl úřadovnu pouze do prosince 1944 a poté byl přeložen na Říšský hlavní bezpečnostní úřad (*Reichssicherheitshauptamt* – RSHA) v Berlíně. Od 15. prosince 1944 převzal brněnskou řídicí úřadovnu SS-Obersturmbannführer vládní a kriminální rada Max Rausch, a to již v nově zřízené funkci komandéra bezpečnostní policie na Moravě. Tento důstojník velel nacistickým policejním složkám až do května 1945.⁷

Brněnská řídicí úřadovna byla organizačně rozdělena do tří oddělení, z nichž první řídilo osobní, technické a hospodářské záležitosti. Nejdůležitějším se stalo oddělení druhé, zvané výkonné, které sestávalo celkem ze třinácti referátů. Třetí oddělení se zabývalo obranným zpravodajstvím. Odbojovou činnost sledovaly referáty druhého oddělení, z nichž personálně byl nejsilnější referát II BM, který vyšetřoval občanské odbojové organizace a členil se na tři podreferáty.⁸ Značný význam měl dále referát zabývající se komunisty, marxisty a obecně levicovým hnutím odporu. Ten nesl od března 1939 do dubna 1944 označení II A, poté v souvislosti s vnitřní reorganizací všech úřadoven a služeben gestapa od května 1944 až do konce války označení IV 1a.⁹ Jeho příslušníci sami označovali svůj referát jako levicová opozice (*Linksopposition*). Referát sídlil společně s ostatními nejprve v budově na Mozartově ulici, avšak po zabrání Kounicových studentských kolejí 17. listopadu 1939 a jejich přeměně v policejní věznici gestapa obsadili v lednu 1940 členové referátu II A místnosti ve zvýšeném přízemí bloku B. Zde zůstali až do 17. prosince téhož roku, kdy se přesunuli do nově adaptovaného prostor v budově Právnické fakulty Masarykovy univerzity.¹⁰

Počáteční činnost referátu II A spočívala v tom, že jeho příslušníci prověřovali anonymní i jiná udání na osoby, které byly v období první Československé republiky členy KSČ. Přitom bylo několik prvních komunistů zatčeno. Tyto zatýkácké akce umožnila zejména skutečnost, že brněnské policejní ředitelství poskytlo gestapu seznamy komunistických funkcionářů. Kromě toho bývalý policejní inspektor Josef Černý předal nacistickým bezpečnostním složkám rovněž několik soupisů komunistických a sociálnědemokratických funkcionářů a také rakouských i německých uprchlíků do Československa. Na základě dodaných seznamů byla gestapem založena kartotéka a poznámkou, co je o uvedené osobě známo.¹¹ V tomto období zastával funkci vedoucího referátu kriminální komisař Otto Kittel, jehož však již v červnu 1939 vystřídal kriminální komisař (od roku 1940 kriminální rada) Otto Koslowski.¹²

⁶ ČERNÝ, Vladimír: *Procesy s příslušníky nacistického bezpečnostního aparátu v Brně a jejich osudy v letech 1945–1956*. In: ARBURG, Adrian von – DVOŘÁK, Tomáš – KOVAŘÍK, David a kol.: *Německy mluvící obyvatelstvo v Československu po roce 1945*. Brno, Matice moravská 2010, s. 407–411.

⁷ SLÁDEK, *Ve znamení smrtihlava*, c. d., s. 407.

⁸ Moravské zemské muzeum v Brně, historické oddělení (MZM, HO), fond Sbírký, inv. č. S 8059, konečná zpráva Oblastní úřadovny StB v Brně o vyšetřování činnosti referátu II BM (IV 1b) brněnské řídicí úřadovny gestapa datovaná 21. listopadu 1946.

⁹ MZM, HO, fond Sbírký, inv. č. S 8068, konečná zpráva Oblastní úřadovny StB v Brně o vyšetřování činnosti referátu II A (IV 1a) brněnské řídicí úřadovny gestapa datovaná 26. října 1946.

¹⁰ VAŠEK, František: *Kounicovy studentské koleje v Brně, Golgota Moravy*. In: *Forum Brunense*, r. 1995/96, s. 98.

¹¹ MZM, HO, fond Sbírký, inv. č. S 8068, konečná zpráva Oblastní úřadovny StB v Brně o vyšetřování činnosti referátu II A, s. 3.

¹² ADAMEC, Václav: *Otto Koslowski. Případová studie k dějinám nacistického bezpečnostního aparátu na Moravě*. Nепublikovaná bakalářská diplomová práce obhájená na Historickém ústavu Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, Brno 2010, s. 32.

Právě Koslowského nástup do funkce je spojen s prvními případy použití tzv. zostřených výslechů. Jednalo se o formu získání doznání za pomoci fyzického násilí vůči zatčeným. Nejprve spočívalo v bití vyslychaných osob rákoskou či holí, později však byly používány i mnohem brutálnější formy.

Koslowski vedl referát do poloviny roku 1940, kdy byl jmenován kriminálním radou a stal se šéfem celého exekutivního oddělení brněnské řídicí úřadovny. Po něm převzal vedení referátu kriminální inspektor Alexander Schober, který byl v podzimních měsících 1941 odvelen na RSHA do Berlína. Funkci vedoucího následně vykonával kriminální komisař Richard Heidan, jehož po odchodu na služebnu gestapa v Olomouci v říjnu 1942 nahradil kriminální komisař Heinrich Gottschling. Ten byl v dubnu 1943 převelen do Prahy a posledním vedoucím referátu se stal kriminální komisař Anton Mondorf, který stál v jeho čele až do konce války.¹³

Pod vedením těchto důstojníků se referát stal vysoce výkonnou institucí, která prováděla šetření a zatýkání levicově orientovaných příslušníků domácího hnutí odporu po celé Moravě v protektorátních hranicích a aktivity jejích členů (zejména kriminálního rady Koslowského) zasahovaly i na území Slovenska, Maďarska a Bulharska. Československým bezpečnostním orgánům se podařilo krátce po osvobození Brna zajistit kartotéku referátu, kterou pak během vyšetřování zatčených příslušníků gestapa bohatě využívala zdejší oblastní úřadovna StB. Kartotéka obsahovala celkem 9703 evidenčních lístků osob, které byly příslušníky referátu zpracovány za celé období nacistické okupace. Z tohoto počtu bylo:

193 osob popraveno v letech 1941–1942 na základě rozsudku stanného soudu přímo v Brně (exekuce probíhaly v areálu policejní věznice gestapa v Kounicových kolejích);

1829 bylo posláno do koncentračních táborů;

2305 předáno tzv. Lidovému soudnímu dvoru (*Volksgerechtshof*);

3049 osob bylo po vyšetření propuštěno;

48 bylo u soudu osvobozeno, ale 14 z nich následně předáno do koncentračního tábora;

1401 osob, u nichž není známo, proč byly vyšetřovány;

265 bylo předáno jiným referátům gestapa pro nepříslušnost k levicovému referátu;

930 osob bylo vedeno jako konfidenti;

202 osobám se podařilo uprchnout a byly hledány;

41 osob spáchalo ve vazbě sebevraždu;

45 osob zemřelo ve vazbě následkem týrání;

220 osob bylo vedeno jako podezřelé z ilegální komunistické činnosti a

52 osob bylo vedeno pod krycími jmény.¹⁴

Tento seznam ukazuje, nakolik byla činnost referátu rozsáhlá. Navíc, podle výpovědi kriminálního tajemníka Leopolda Eibla¹⁵ a sekretářky pracující u referátu II A Ireny Schaubové,¹⁶ nebyla kartotéka úplná, takže celkový počet osob zatčených či jinak zpracovávaných jeho příslušníky nelze zjistit.

Co se týká konfidentů, ti byli rozděleni do tří skupin. Jednak šlo o konfidenty čestné (*Ehrenkonfidenten*), dále konfidenty placené a spolupracovníky, kteří byli k této práci donuceni. V tomto případě šlo většinou o osoby zatčené gestapem kvůli protistátní činnosti a poté propuštěné za tím účelem, aby bezplatně podávaly různé zprávy. Kromě těchto tří kategorií konfidentů existovali ještě zpravodajové (*Auskunftspersonen*). Sem spadali lidé, kteří již byli

¹³ MZM, HO, fond Sbirky, inv. č. S 8068, konečná zpráva Oblastní úřadovny StB v Brně o vyšetřování činnosti referátu II A, s. 4.

¹⁴ Tamtéž, s. 49.

¹⁵ MZA, fond C 141, Mimořádný lidový soud v Brně, kart. 239, inv. č. 2795, spis Lsp 1912/46, fol. 7–52, zápis výslechu Leopolda Eibla na ředitelství Národní bezpečnosti v Brně datovaný 10. října 1945; dále fol. 53–62, pokračování zápisu výslechu Leopolda Eibla datovaný 17. listopadu 1945.

¹⁶ MZA, fond C 141, Mimořádný lidový soud v Brně, kart. 237, inv. č. 2790, spis Lsp 1907/46, fol. 2–23, zápis výslechu Ireny Schaubové na Oblastní úřadovně StB v Brně datovaný 1. října 1946.

odsouzení k trestu na svobodě a po propuštění se museli rozhodnout buď pro spolupráci s gestapem nebo pro transport do koncentračního tábora.

Kolik konfidentů působilo u protilevicového referátu II A, není přesně známo, ale jmenovitě bylo kromě zpravodajů po válce zjištěno 22 osob.¹⁷ Většina z nich se rekrutovala ze zatčených odbojových pracovníků. Pokud se konfident osvědčil, začal kolem sebe vytvářet tzv. „volavčí síť“, do níž se postupně zapojili skuteční příslušníci rezistenčních organizací. Jejich prostřednictvím se konfidenti snažili získat co nejvíce informací o konkrétní odbojové skupině a pokud gestapo považovalo množství shromážděných poznatků za dostačující, rozhodlo se zahájit zatýkání. Brněnské gestapo organizovalo také tisk falešných letáků a ilegálních tiskovin, které pak konfidenti rozšiřovali mezi členy odbojových organizací, aby tím zvýšili svou důvěryhodnost. Z levicových tiskovin tak například vzniklo několik falešných čísel časopisu „Moravská rovnost“. Konfidenti působili u všech významných referátů brněnské řídicí úřadovny a k proslulým patřili například Viktor Ryšánek a Karel Paprskář, kteří byli zapojováni zejména do akcí v rámci referátu II BM a později zpravodajského referátu IV N. Ke schůzkám konfidentů s pracovníky gestapa sloužila od roku 1942 firma Erlan, sídlící na Jánské ulici č. 7. Jejím oficiálním majitelem byl Erwin Bulan, který patřil k osobním přátelům kriminálního rady Ewalda Taudta.¹⁸

Bezesporu nejznámějším konfidentem působícím v rámci referátu II A se stal František Šmíd. Jeho případ započal v říjnu 1939, kdy bylo v období výročí vzniku samostatného Československa nalezeno v brněnských ulicích větší množství letáků. Na řídicí úřadovně se pak 31. října objevila osmnáctiletá dělnice Anna Žáčková s udáním, že letáky rozšiřuje její přítel František Šmíd narozený 5. října 1913 v Rosenbergu (nyní Růžový, součást obce Chrlíce jižně od Brna). Vyšetřováním případu byl pověřen kriminální rada Koslowski, který Šmída v jeho bydlišti zatkl. Po několika zostřených výsleších prozradil Šmíd rozsáhlé informace o činnosti odbojové organizace Obrana národa a svém působení jakožto spojky levicové ilegální organizace Národní hnutí pracujících mládeže.¹⁹ Gestapo se rozhodlo Šmída využít a roku 1940 zinscenovalo jeho fingovaný útěk. Nepodařilo se mu ovšem získat důvěru odbojářů, ještě téhož roku byl znovu zatčen a za svou odbojovou činnost odsouzen ke dvanácti letům káznice, které si měl odpykat v neblaze proslulé káznici ve Waldheimu. Zdejší kruté podmínky jej nakonec přiměly k sepsání dopisu Koslowskému, v němž požadoval propuštění a výměnou nabízel vykonávat konfidentskou činnost. Koslowski této žádosti vyhověl a osobně pro Šmída do Waldheimu přijel (viz dokument č. 11). Poté začal Šmíd od ledna 1943 pracovat pro brněnské gestapo jako konfident s krycím označením B-105. Za své služby byl placen a využíval jej nejen referát II A, ale i jiné referáty brněnské řídicí úřadovny gestapa. Jeho činnost však nakonec příslušníci odboje odhalili a 7. února 1945 byl ve Valašském Meziříčí zlikvidován sván organizací Michala Malíka.²⁰ Do té doby však již měl na svědomí zatčení stovek příslušníků domácí rezistence.

Celkově lze konstatovat, že vytvořený aparát brněnského gestapa byl odborně na výši a na svou dobu technicky kvalitně vybavený, což se odrazilo i na činnosti protilevicového referátu. Kromě teroru a brutality byly využívány dovedné metody zjišťování, odhalování a vyšetřování odbojové činnosti. Gestapo znalo také rafinované zpravodajské metody nevyjít

¹⁷ MZM, HO, fond Sbírký, inv. č. S 8068, konečná zpráva Oblastní úřadovny StB v Brně o vyšetřování činnosti referátu II A, s. 47–48.

¹⁸ BŘEČKA, Jan: *Přehled konfidentské činnosti Viktora Ryšánka v letech 1940–1945*. Nепublikovaná magisterská diplomová práce obhájená na Historickém ústavu Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, Brno 1990, s. 27.

¹⁹ MZM, HO, fond Sbírký, inv. č. S 8068, konečná zpráva Oblastní úřadovny StB v Brně o vyšetřování činnosti referátu II A, příloha č. 3, s. 9–10.

²⁰ Podrobně k tomu viz KOPEČKOVÁ, Veronika: *Odbojová skupina Michala Malíka ve Valašském Meziříčí v letech 1944–1945*. Nепublikovaná bakalářská diplomová práce obhájená na Historickém ústavu Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, Brno 2010, s. 19–31.

maje provokace, široké využívání konfidentů a používání technických prostředků jako byla kontrola poštovních zásilek, odposlechy telefonních hovorů a podobně. Gestapo již přišlo na území Čech a Moravy kvalitně připraveno a vyškoleno dlouhodobou činností v Německu a jeho úspěšnému působení značně napomáhala skutečnost, že česká policejní ředitelství předala německým úředníkům mnohé nedotčené kartotéky, které usnadňovaly celkovou orientaci v nových podmínkách protektorátní reality. Všechny uvedené skutečnosti se tak staly příčinou mnoha úspěšných zásahů proti ilegální KSČ i dalším levicovým odbojovým skupinám působícím v protektorátu.

II. Poválečný vývoj a Mimořádný lidový soud v Brně

Brněnská řídicí úřadovna gestapa ukončila svou činnost v době, kdy se již jednotky Rudé armády probíjávaly k městu. Velitel bezpečnostní policie na Moravě Max Rausch nařídil 25. dubna 1945 ústup svého štábu s částí příslušníků gestapa směrem na Letovice a později na Jihlavu. V prostoru Českomoravské vrchoviny se gestapo zapojilo do posledních akcí proti partyzánům a účastníkům Květnového povstání, načež následoval ústup směrem na Písek a Strakonice, kde se většině členů brněnské řídicí úřadovny podařilo dostat do amerického zajetí. Menší část však padla do rukou sovětských zpravodajských orgánů již na území Československa a byla soustředována v zajateckých táborech, kde také probíhaly první výslechy. Někteří členové gestapa byli sovětskou stranou vydáni již roku 1945, ale jiní až mnohem později. K vyhledávání příslušníků nacistického bezpečnostního aparátu pak byla v červnu 1945 vytvořena Komise pro stíhání válečných zločinců při Svazu osvobozených politických vězňů. Oficiálně zahájila svou činnost 25. října 1945 ve Wiesbadenu a za úkol měla odhalovat ve spolupráci se spojeneckými úřady válečné zločince v americkém, britském a francouzském okupačním pásmu a vyřizovat formality nutné k jejich vydání. Celkem bylo v důsledku práce Komise zajištěno a dopraveno do Československa okolo 400 osob včetně některých bývalých pracovníků brněnského gestapa.²¹

Příslušníci nacistického bezpečnostního aparátu a konfidenti gestapa byli v Brně souzeni Mimořádným lidovým soudem. Ten působil v rámci tzv. retribučního soudnictví²² od května 1945 do května 1947 a ve druhé fázi od dubna do prosince 1948. Za dobu své existence projednával kauzy 3000 osob. Pozoruhodný je také tím, že byl vůbec prvním z 24 soudů tohoto typu v českých zemích, který zahájil svou činnost. K historicky prvnímu retribučnímu procesu nejen v Brně, ale v českých zemích obecně totiž došlo již 8. června 1945. V té době ještě nebyl oficiálně vyhlášen tzv. velký retribuční dekret č. 16/1945 Sb. ze dne 19. června 1945 o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech.²³ Tribunál tedy musel při vynášení rozsudku použít starší dekret č. 6/1945 Úředního věstníku československého z 1. února 1945.²⁴ Souzeni byli tehdy tři obžalovaní, z nichž dva odcházeli od soudu s trestem smrti, který byl ještě téhož dne veřejně vykonán. Soud pak fungoval až do 4. května 1947, kdy ukončily činnost všechny retribuční soudy v českých zemích

²¹ DVOŘÁKOVÁ, Jiřina: *Státní bezpečnost v letech 1945–1953. Organizační vývoj zpravodajských a státně bezpečnostních složek*. Sešity Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, č. 16, Praha 2007, s. 60–65.

²² Obecně k problematice retribučního soudnictví viz zejména BORÁK, Mečislav: *Spravedlnost podle dekretu. Retribuční soudnictví v ČSR a Mimořádný lidový soud v Ostravě 1945–1948*. Šenov u Ostravy, Tilia 1998; JARKOVSKÁ, Lucie: *Odplata, či spravedlnost? Mimořádné lidové soudy 1945–1948 na Královéhradecku*. Praha, Prostor, 2008; FROMMER, Benjamin: *Národní očista. Retribuce v poválečném Československu*. Praha, Academia 2010.

²³ Text dekretu č. 16/1945 Sb. viz např. JECH, Karel – KAPLAN, Karel (eds.): *Dekrety prezidenta republiky 1940–1945. Dokumenty*. 2. vydání. Brno, Doplněk 2002, s. 237–249.

²⁴ Text dekretu č. 6/1945 viz tamtéž, s. 168–178.

na základě zákona č. 245/1946 Sb. po předchozím dvojnásobném prodloužení. Za toto období provedl hlavní přelíčení proti 2543 osobám, z nichž osmdesát bylo odsouzeno k smrti a popraveno, šedesát osob dostalo trest doživotního těžkého žaláře a 1515 bylo odsouzeno k trestům na svobodě v celkové výši 13 298 let. Dále ve 36 případech byli obžalovaní sice uznáni vinnými, ale podle § 16, odst. 2 velkého retribučního dekretu došlo k upuštění od potrestání a 480 osob bylo osvobozeno. Krajskému soudu v Brně bylo postoupeno řízení proti 372 obžalovaným a 24 případů zůstalo nevyřízeno.²⁵

Po komunistickém uchopení moci v únoru 1948 však došlo k obnově retribučních soudů na celém území Československa zákonem č. 33/1948 Sb. z 25. března s platností od 2. dubna téhož roku. Soudy fungovaly do 31. prosince 1948, kdy retribuční soudnictví v Československu definitivně skončilo. V Brně bylo během této druhé fáze projednáváno 457 případů. U některých se jednalo o osoby, jež byly do Československa vydány americkými či sovětskými úřady v období od dubna do konce prosince 1948, takže již nemohly být souzeny v první fázi činnosti mimořádného lidového soudu. Během této druhé fáze však lze zřetelně vypořádat následky změn politického klimatu po únorových událostech. Některé procesy zcela jasně vykazují charakter třídního soudnictví se vším, co k tomu patří. V praxi se to projevilo například tak, že lidé, kteří se nějak angažovali proti komunistickému odboji, byli v praxi postihováni tvrdšími tresty než ostatní obžalovaní. Rozsudky tak v mnoha případech působí pochybněji, než tomu bylo do května 1947.

Mimořádný lidový soud v Brně projednával případy téměř 150 příslušníků nacistického bezpečnostního aparátu²⁶ a mnoha konfidentů i udavačů. Mezi souzenými byla i řada příslušníků referátu II A včetně jeho dvou bývalých vedoucích. Již 15. ledna 1947 byl odsouzen k smrti a popraven kriminální komisař Anton Mondorf²⁷ a 3. května téhož roku vynesl tribunál rozsudek smrti nad kriminálním radou Koslowským.²⁸

Tato edice dokumentů je věnována případům tří osob obviněných z konfidentské činnosti pro referát II A, které jsou odlišné jak mírou závažnosti provinění, tak i udělenými tresty. Prvním z nich byl Ing. Vilém Vožda, který se narodil 22. ledna 1911 ve Vídni. Za okupace pracoval jako úředník u firmy Biochema v Modřicích jižně od Brna, kde se zapojil do odbojového hnutí mezi místními komunisty. Jeho spolupracovníci jej po válce hodnotili jako lehkomyšlného člověka a v jedné z výpovědí byl například charakterizován takto: „*Obviněného Voždu znám jako člověka neopatrného, přílišného mluvku a lehkomyšlného, který například veřejně vykřikoval u brány před továrnou o ilegálních letácích a tyto rozdával, takže i Němci se o tom mohli dozvědět*“.²⁹ Odbojové aktivity v továrně však byly prozrazeny a 1. září 1942 byl Vožda zatčen.

Zatýkáni pokračovali i v dalších dnech a postihlo větší množství osob. Během výsledků souhlasil Vožda se spoluprací s gestapem, které chtělo využít jeho kontaktů. Mezi nejhledanější osoby tehdy patřil někdejší vedoucí městského výboru KSČ v Brně Stanislav Živný, jenž přespával ilegálně v chatě Štěpánky Markové u brněnské přehrady. V červenci 1942 se k němu přidal další ilegální pracovník Rudolf Holý, který pracoval jako poštovní úředník.³⁰

²⁵ MZA, fond C 130, Veřejný žalobce u Mimořádného lidového soudu Brno, fol. 52–53, zpráva vedoucího veřejného žalobce u MLS Brno JUDr. Emila Čermáka č. Pres. 216/47 ze 13. května 1947 obsahující výkaz činnosti soudu za období červen 1945 – květen 1947.

²⁶ Jejich seznam viz ČERNÝ, V.: *Procesy s příslušníky nacistického bezpečnostního aparátu v Brně*, c. d., s. 424–435.

²⁷ MZA, fond C 141, Mimořádný lidový soud v Brně, kart. 237, inv. č. 2789, spis Lsp 1906/46, fol. 299, protokol o popravě Antona Mondorfa z 15. ledna 1947.

²⁸ MZA, fond C 141, Mimořádný lidový soud v Brně, kart. 281, inv. č. 3240, spis Lsp 417/47, fol. 246, protokol o popravě Otty Koslowského z 3. května 1947.

²⁹ MZA, fond C 141, Mimořádný lidový soud v Brně, kart. 166, inv. č. 1710, spis Lsp 674/46, fol. 31, zápis výslechu Karla Valenty u Krajského soudu trestního v Brně z 10. prosince 1945.

³⁰ MZM, HO, fond Sbírký, inv. č. S 11 934, strojopis *Činnost první ilegální skupiny KSČ v Brně-Bystrci*.

Právě Holý seznámil Živného s Voždou a ten oběma slíbil pomoc při plánovaném odchodu za hranice. Další komunistický odbojář Josef Hlavička pak sjednal jejich první setkání v lese nedaleko brněnské čtvrti Bystrc. Vožda však poskytl gestapu informace o Živného úkrytu i spolupracovnících. Jeho úkolem pak mělo být vylákat komunistické odbojáře na fingovanou schůzku, během níž je gestapo chtělo zatknout. Schůzka byla naplánována na 5. září 1942 u restaurace v místě zvaném Rokle na březích brněnské přehrady. Když sem Živný s Holým přicházeli, spustili na ně příslušníci brněnské řídicí úřadovny Ernst Florian a Anton Rotter palbu (dokument č. 3). Zatčen byl však pouze Holý, protože Živnému se podařilo po krátké přestřelce utéci. Jeho cesta vedla do Bystrce k Hlavičkům, kde měl uschováno šatstvo a další osobní předměty. Gestapo ale bylo dostatečně informováno a Aloise Hlavičku zatklo. V bystrckých ulicích pak došlo k další přestřelce, během níž utrpěl střelné poranění Ernst Florian, avšak těžce zasažen a následně zatčen byl také Živný, jehož následně převezli do Kounicových kolejí. Popraven byl ve věznici ve Vratislavi (*Breslau*) 6. srpna 1943.³¹

Vožda měl poté nadále pracovat v roli konfidenta brněnského gestapa, ale zřejmě již nic významného neprozradil, takže byl roku 1943 znovu zatčen a Lidovým soudním dvorem v Berlíně odsouzen k trestu doživotní káznice. Ten si odpykával v Bayreuthu-St. Georgen pod vězeňským číslem 325/43. Zde jej také v květnu 1945 osvobodili příslušníci americké armády.³² Poté působil jako člen československé vojenské správy v Chebu, kde byl dokonce oprávněn nosit zbraň.³³ Dne 14. května 1945 jej místní úřady ustanovily správcem německé firmy Emil Schmidt a spol. v obci Slapany (*Schloppenhof*). Příslušníci národního výboru ve Střelcích však sepsali na Voždu udání, v jehož důsledku byl 5. srpna 1945 zatčen a dodán do vazby Krajského soudu v Chebu.³⁴ Odtud byl v říjnu 1945 dopraven do Brna a zde vyšetřován. Ve svých výpovědích uváděl, že jeho služby pro gestapo nebyly významné a nikomu neuškodil. Poukazoval také na své odsouzení k doživotní káznici roku 1943. Hlavní přelíčení s Voždou proběhlo před Mimořádným lidovým soudem v Brně 25. června 1946 od 8.50 do 13.30 hodin za předsednictví JUDr. Bainara. Žalobcem byl JUDr. František Krajíček.³⁵ Poměrně mírný rozsudek zněl na čtyři roky těžkého žaláře zostřeného jedním tvrdým ložem měsíčně, čtvrtina Voždova majetku propadla státu a ztratil občanskou čest na čtyři roky (dokument č. 4). Vězněn byl nejprve ve věznici Krajského soudu trestního v Brně, odkud byl 15. srpna 1946 poslán na Mírov. Dále putoval 19. dubna 1949 do trestního ústavu v Plzni a zde si 5. srpna téhož roku se započítáním vazby celý trest odpykal.³⁶ Jeho osudy po propuštění se autorovi této studie zjistit nepodařilo.

Mnohem citelnější trest postihl za spolupráci s referátem II A brněnské řídicí úřadovny gestapa Vladislava Babáka, narozeného 16. prosince 1921 v Brně. Ten zastával významnou funkci v mládežnické odbojové organizaci Komunistický svaz mladé generace, jež vznikala postupně od března 1940. Složena byla výhradně ze stoupenců KSČ, které byl také KSMG přímo podřízen.³⁷ Silné členské zastoupení měl Svaz zejména ve městech a vesnicích západně od Brna. Jedním z neaktivnějších funkcionářů byl Jaroslav Ondroušek z Říčan, který za na-

³¹ KUBÍČEK, Ladislav: *Dnešek připravili oni. O některých funkcionářích KSČ na Brněnsku, kteří padli v boji proti nacismu*. Brno, Krajské nakladatelství 1963, s. 199–200.

³² MZA, fond C 141, Mimořádný lidový soud v Brně, kart. 166, inv. č. 1710, spis Lsp 674/46, fol. 6, potvrzení o věznění V. Voždy v bayreuthské káznici vydané americkou armádou.

³³ Tamtéž, fol. 9, potvrzení praporu čs. Národní stráže v Chebu pro V. Voždu o povolení nosit zbraň, nedatováno.

³⁴ Tamtéž, fol. 17–18, zpráva o zatčení č. 25/45 vypracovaná příslušníky SNB v Chebu 8. srpna 1945.

³⁵ Tamtéž, fol. 81–85, zápis průběhu hlavního líčení s Vilémem Voždou před MLS v Brně z 25. června 1946.

³⁶ Tamtéž, fol 108, zpráva velitelství trestního ústavu pro muže v Plzni Okresnímu soudu v Brně o vypršení trestu V. Voždy z 5. srpna 1949.

³⁷ Podrobně k tomu viz ČERNÝ, Vladimír: *Levicové mládežnické organizace na Moravě v protinacistickém odboji*. In: *Bolševismus, komunismus a radikální socialismus v Československu*. Sv. VIII. Eds. Jiří Kocian – Jaroslav Pažout – Jakub Rákosník. Praha, Dokořán – ÚSD AV ČR v.v.i. 2012, v tisku.

cistické okupace studoval v Brně na gymnáziu. Založil také autonomní skupinu s názvem Komunistická internacionála mladých a podílel se na tisku a rozšiřování letáků. V řadách této skupiny působil i zemský funkcionář KSMG Vladislav Babák, jehož znali spolupracovníci pod krycím jménem „Pavel“. Odbojáři však příliš nedodržovali zásady konspirace a tato neopatrnost umožnila gestapu proniknout do struktury celé organizace. Na základě výpovědi zatčeného Josefa Solaře byl na příkaz kriminálního rady Koslowského Babák zadržen v Linci, kde tehdy pracoval v rámci totálního nasazení. Dne 26. srpna 1941 jej členové gestapa dopravili do Brna a zde byl vyslýchán. Gestapo již mělo v rukou řadu důkazů o jeho činnosti a Babák proto začal podrobně vypovídat o svých kontaktech na další odbojové pracovníky včetně moravského zemského vedoucího KSMG Karla Mazoura.³⁸

Během vyšetřování Babák uvedl i mládežnického funkcionáře z Říčan, jehož jméno však neznal. Později se ukázalo, že šlo o Jaroslava Ondrouška. Gestapo se pokoušelo Babákovým prostřednictvím na Ondrouška napojit a v doprovodu kriminálního asistenta Otto Kitzela i dalších příslušníků tajné státní policie odjel Babák do Říčan. Zde skutečně Ondrouška kontaktoval, aniž by dal najevo, že je jeho činnost kontrolována. Podrobnosti uvedla ve své poválečné výpovědi matka Jaroslava Ondrouška Žofie (dokument č. 5). Ondroušek přestal po nějaké době Babákovi důvěřovat a spolupráce byla přerušena, ale gestapo již mělo v té době v rukou dostatek důkazů, takže 25. září 1941 byl Babák za odměnu propuštěn z vazby a 8. října došlo k Ondrouškovu zatčení. Babáka pak gestapo vedlo v evidenci konfidentů brněnské řídicí úřadovny pod označením B-18, ale od poloviny roku 1942 již žádné významnější služby nacistické tajné státní policii neprokázal.³⁹ Zatčený Jaroslav Ondroušek byl však po ukončení vyšetřování postaven před Lidový soudní dvůr ve Vratislavi a 16. listopadu 1942 odsouzen k smrti. Jeho poprava byla vykonána v sekyrárně zdejší věznice 27. května 1943.⁴⁰

Po válce byl Vladislav Babák zatčen a vyšetřován Oblastní úřadovnou StB v Brně, přičemž výsledky vyšetřování sumarizuje dokument č. 6. Dvoudenní hlavní přelíčení se konalo před Mimořádným lidovým soudem v Brně 14. a 15. listopadu 1946 za předsednictví JUDr. Legáta. Žalobu zastupoval JUDr. Josef Hrbáček. Za zločiny, z nichž byl Ondroušek obviněn, ukládal velký retribuční dekret trest smrti. Tribunál však přihlédl k Babákově odbojové činnosti v posledním období okupace, kdy se stal členem partyzánského pluku Ludvíka Svobody v Chrudimi a za svou činnost byl dokonce vyznamenán Československým válečným křížem 1939. Proto soud použil § 16 tohoto dekretu umožňující za určitých okolností zmírnění trestu. Babák byl tedy odsouzen k patnácti letům těžkého žaláře zostřeného jedním tvrdým ložem čtvrtletně, ztrátě občanské cti na patnáct let a propadnutí majetku ve prospěch státu (dokument č. 8). Poté následovalo věznění ve Valdicích, Chrudimi a Ostrově u Karlových Varů, kde jej zastihla zpráva, že mu prezident Antonín Zápotocký 16. března 1954 prominul zbytek trestu. Dne 26. března byl pak propuštěn.⁴¹ Na svobodě pracoval nějakou dobu jako natěrač v Horních Počernicích a jeho další osud je neznámý.

Nejzávažnější z popisovaných kauz byl bezesporu případ Otakara Chalupy. Narodil se 29. ledna 1913 v Brně a v době nacistické okupace pracoval jako úředník Úrazové pojišťovny. Počátkem roku 1940 se zapojil do komunistické odbojové činnosti a především měl podíl na distribuci a rozmnožování ilegálních tiskovin. Postupně získal kontakty na členy zemského vedení KSČ na Moravě a patřil k předním spolupracovníkům brněnského levicového intelektuála, středoškolského profesora Rostislava Třískaly. Gestapo však tuto činnost monitorovalo

³⁸ MZA, fond C 141, Mimořádný lidový soud v Brně, kart. 210, inv. č. 2256, spis Lsp 1331/46, fol. 15–22, protokol sepsaný 9. září 1946 na Oblastní úřadovně StB v Brně s Friedrichem Dorschem.

³⁹ Tamtéž, fol. 48, protokol sepsaný 21. září 1946 na Oblastní úřadovně StB v Brně s Antonem Mondorfem.

⁴⁰ Tamtéž, fol. 39, výpis z osobní karty Jaroslava Ondrouška pocházející ze zmíněné zajištěné kartotéky referátu II A brněnské řídicí úřadovny gestapa, který byl pořízen Oblastní úřadovnou StB v Brně 23. září 1946.

⁴¹ Tamtéž, fol. 173, zpráva vězeňského ústavu Ostrov u Karlových Varů Okresní prokuratury v Brně o propuštění Vladislava Babáka z 26. března 1954.

a v lednu 1943 byl Chalupa zatčen vrchním kriminálním asistentem Josefem Kochem. Jeho odbojové aktivity prozradil konfident František Šmíd. Chalupovy výsledky vedl sám kriminální komisař Gottschling a podle jeho poválečné výpovědi zatčený odbojář bez většího nátlaku poskytl gestapu mnoho informací a souhlasil se spoluprací v úloze konfidenta.⁴² V této úloze vystupoval Chalupa velmi aktivně a důstojníci brněnského gestapa jej brzy začali pokládat za jednoho ze svých nejvýznamnějších spolupracovníků z řad českého obyvatelstva. Mimo jiné také aktivně přispěl k zatčení významného komunistického funkcionáře Josefa Rerycha 18. května 1943, dále se podílel na likvidaci komunistického hnutí v Bučovicích a okolí v letních měsících téhož roku a přispěl k odhalení členů odbojové organizace „Za svobodu“, která aktivně vyvíjela činnost v oblasti tehdejšího okresu Boskovice. Jeho aktivity zasahovaly i do řad nekomunistického odboje, když se pokoušel odhalit činnost organizace Rada tří.⁴³

Od října 1943 se Chalupova činnost zaměřila především na organizaci s názvem Odboj. Vedl ji Viktor Schildberger z Brna společně s Rudolfem Stříteckým a Jaroslavem Weinsteinem. Původně se jednalo o tři samostatné skupiny vedené těmito osobami, později se spojily v jednu velkou organizaci. Na základě činnosti Chalupy i několika dalších konfidentů provedl protilevicový referát brněnského gestapa od dubna 1944 do konce tohoto roku sérii akcí, během nichž bylo zatčeno více než 200 osob. Přeživší členové této organizace také po válce sepsali dopis, v němž žádali Chalupovo přísné potrestání (dokument č. 7). Jeden ze členů vedení Viktor Schildberger po zatčení souhlasil se spoluprací a působil jako konfident pod označením B-151.⁴⁴ Chalupa se však již v průběhu toho roku stal pro brněnské gestapo nepotřebným, jelikož jeho identita jakožto konfidenta byla mezi odbojáři na jižní Moravě prozrazena. Na podzim 1944 byl proto přeložen ke služebně gestapa do Tábora, kde pokračoval v práci pro nacisty až do roku 1945. O jeho významu svědčí skutečnost, že gestapo mu poskytovalo pravidelný měsíční příjem, který ve své poválečné výpovědi uváděl ve výši 1500–2000 korun měsíčně (rozsudek však uvádí částku 2500). Navíc mu ještě byly hrazeny cestovní výdaje (dokument č. 1).

K Chalupově zatčení došlo po válce v Humpolci 14. června 1945. Odtud byl převezen do Brna a zde došlo k důkladnému prošetření jeho činnosti. Soudní proces před Mimořádným lidovým soudem v Brně byl zahájen 16. prosince 1946 za předsednictví JUDr. Tišnovského. Žalobu zastupoval JUDr. František Krajíček. Před soudem vystoupila řada svědků a proces skončil 19. prosince vynesením rozsudku smrti (dokument č. 9). Vykonal jej téhož dne popravicí Rudolf Pleskač na dvoře věznice Krajského soudu trestního v Brně nacházející se na ulici Cejl č. 71 (dokument č. 10).

⁴² ZIKOVÁ, Renáta: *Konfident brněnského gestapa Otakar Chalupa B-22 a jeho činnost*. Nepublikovaná bakalářská diplomová práce obhájená na Historickém ústavu Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, Brno 2009, s. 13–14.

⁴³ Tamtéž, s. 15–24.

⁴⁴ MZM, HO, fond Písemnosti, inv. č. S 8068, Konečná zpráva oblastní úřadovny StB v Brně o vyšetřování činnosti referátu II A, s. 31–32.

Edice dokumentů

Vybraných jedenáct dokumentů je uloženo ve fondech Moravského zemského archivu v Brně a Archivu bezpečnostních složek v Praze. Všechny dokumenty jsou publikovány poprvé. Při přípravě edice byla respektována platná pravidla pro přepis historických textů.⁴⁵ Dokumenty jsou řazeny chronologicky. Dále jsou opatřeny pořadovými čísly, záhlavními registry s údaji o době a místě jejich vzniku, stručným shrnutím obsahu a textovými i věcnými poznámkami. Součástí editovaného dokumentu je též informace o jejich uložení, formě dochování a způsobu vyhotovení, která je psána kurzívou pod textem dokumentu.

Přepis dokumentů byl proveden podle současné pravopisné normy. Bez označení byly opraveny překlipy a nesprávná interpunkce. Všechny typy závorek užívaných v originále byly jednotně přepsány jako běžné kulaté závorky (). Na stylistické či gramatické chyby bylo upozorněno označením [sic]. Pro editorské zásahy do textu bylo použito hranatých závorek [].

⁴⁵ Viz *Zásady vydávání novověkých historických pramenů z období od počátku 16. století do současnosti*. Příprava vědeckých edic dokumentů ze 16.–20. století pro potřeby historiografie. Praha, Archivní správa Ministerstva vnitra ČR 2002.

1.

1945, 20. června, Humpolec. – Protokol z prvního výslechu Otakara Chalupy po zatčení týkající se zejména jeho činnosti jako konfidenta služebny gestapa v Táboře.

Protokol

sepsaný dne 20. června 1945 s: Otakar Chalupa, narozený dne 29.1.1913 v Brně, syn Františka a Marie, rozené Parmové, příslušný do Brna, posledně bytem Brno, Pellicova č. 17, rozloučený, úředník úrazové pojišťovny, římský katolík, národnosti české, 2 děti, nemajetný, udánlivě zachovalý.

Přítomni: vrchní strážmistr Antonín Zelinka, okresní štabní strážmistr František Cvetler a člen Národního výboru Emil Hrala z Humpolce.

Předmětem výslechu jest jeho činnost jako agent[a] gestapa v Táboře.

Otakar Chalupa udává: Jako člen ilegální komunistické strany v Brně jsem byl dne 8. ledna 1943 zatčen brněnským gestapem. Tehdy byla vlastně na celé Moravě likvidována ilegální činnost komunistické strany a takřka všichni příslušníci byli pozatýkáni. Po mém zatčení jsem byl několikrát gestapem v Brně vyslýchán a byla mně dokázána činnost agitačně propagační, organizační, spojovací atd. Před 5. 2. 1943, když gestapo mělo proti mně zjištěny veškeré důkazy, bylo mně při výslechu členem gestapa Gottschlingem¹ prohlášeno, že za prokázané delikty budu rozhodně popraven a proto, že mi dávají na vybranou, chci-li se dočkat vykonání trestu smrti a nebo bych chtěl pracovat jako agent pro německou tajnou státní policii. Poněvadž jsem byl zbabělcem a obával jsem se rozsudku smrti, svolil jsem k tomu, že budu raději pracovat pro gestapo. Když jsem se rozhodl pro gestapo pracovat, byl jsem dne 5. února 1943 gestapem v Brně propuštěn na svobodu a byl jsem pověřen provedením několika úkolů na Moravě.

Při provádění těchto úkolů byl jsem však neustále zaměstnán jako úředník úrazové pojišťovny a tudíž tyto úkoly jsem prováděl ve volném čase a vyžadovalo-li provedení úkolu delší doby, vyžádal jsem si dovolenou. Úkoly, které mně byly svěřeny, jsem provedl a hlášení o nich jsem předložil členu gestapa Gottschlingovi a když tento byl přemístěn, předkládal jsem je jeho nástupci Mondorfovi.

V měsíci září 1943 jsem onemocněl částečně na plicní chorobu a prostřednictvím gestapa bylo zařízeno, že choroba byla uznána za těžší a proto jsem byl uveden do stavu nemocných a tím vlastně uvolněn pro úkoly, které mi byly gestapem svěřovány. Jako nemocný jsem zůstal až do 1. 1. 1945, tj. do doby, kdy jsem byl penzionován.

Dne 20. října 1944 dostal jsem příkaz k odjezdu do Tábora a tam jsem se hlásil u služebny gestapa. Gottschling byl tehdy v Horní Cerekvi, okres Pelhřimov, a proto u služebny gestapa v Táboře jsem dostal příkaz, abych za ním odjel do Horní Cerekve, což jsem také ještě téhož dne učinil. Během jízdy do Horní Cerekve přisedl v Pelhřimově do vlaku člen gestapa z Tábora Gottschling a ve vlaku mně sdělil, že v okolí Horní Cerekve existuje partyzánský tábor pod vedením jednoho kapitána a několika účastníků. Dále mně Gottschling sdělil, že v tomto táboře je přítomen také jeden člen, který o sobě tvrdí, že je členem anglické tajné služby špionážní a tudíž měl jsem za úkol mezi jiným zjistit, zakládá-li se jeho tvrzení na pravdě. Při příchodu do tohoto tábora měl jsem vystupovat jako funkcionář Národního výboru. Vystoupili jsme na zastávce Hříběcí, okres Pelhřimov, kde nás očekávali členové gestapa František Drevo² a Karel Kirchner³. Mezi jinou rozmluvou prohlásili otevřeně, že partyzánský tábor je falešný, že byl jimi zřízen a že velká většina tam se nacházejících osob jsou buď provokatéři, a nebo členové gestapa. Když jsme přišli ke krytu v lese u Hříběcí, vešel jsem jako první do tohoto krytu a uvnitř byli přítomni dva lidé, z nichž jeden se jmenoval František Policar z Horní Cerekve a vystupoval v roli kapitána a druhý Emanuel Lovčí z Tábora, který byl rovněž agentem gestapa.

Po malé chvíli přijel ke krytu na motocyklu Bohuslav Nacházel z Budíkova, krycí jméno Luft, s nímž současně přijel Krejčí František ze Želiva. Krejčí vešel ihned do krytu a Nacházel vešel do krytu až později, kde se zdržel asi půl hodiny a pak kryt opustil. Dále se do krytu dostavil Bohuslav Bušta z Dolní Cerekve, krycí jméno Zwirn, a ze Světlé nad Sázavou občan Houser a jistý Augusta. Členové gestapa, tj. Gottschling, Kirchner, Drevo, zůstali venku a mimo nich i gestapáci Hudler, Müller a neznámý řidič, pravděpodobně Farka, kteří byli již dříve u krytu přítomni, zůstali rovněž venku kolem krytu.

Osazenstvo krytu vzájemně vědělo o přítomnosti gestapa, které tam vykonávalo tak řečeno strážní službu, nevěděl to však přítomný Krejčí ze Želiva, Houser a Augusta ze Světlé nad Sázavou.

První mluvil Policar, který v krytu figuroval jako kapitán a tím také jako vedoucí organizování partyzánských oddílů, přičemž navázal na vojensko-politickou situaci a opatření zbraní. Nabádal také přítomné, aby tvořili skupinky odporu proti Německu. Jako druhý mluvil František Krejčí, který tvrdil, že je členem Secrete Service⁴ a požadoval po kapitánovi Policarovi částku asi 80 000 K a sice, že provede zapojení na okres benešovský a sedlčanský a mimo toho pro případný převrat, že by bylo zapotřebí podchytit za pomoci peněz liblickou vysílačku, k čemuž má lidi a jiné možnosti. Krejčí činil na mne dojem, že vývody o Secrete Service jsou pouhou smyšlenkou a jeho hlavním úmyslem bylo, aby od přítomného kapitána, tj. Policara vylákal požadovanou peněžní částku. Sám jsem se pak rozhovořil na příkaz Gottschlinga o tvoření a organizaci Národních výborů a sice podle směrnic, které byly již předtím vyhlášeny pro zdejší okupované území londýnským rozhlasem. Houser a Augusta mluvili povšechně o tom, že v jejich kraji není dosud nic organizováno a Augusta prohlásil, že by měl možnost opatřit nějaké peníze, které by snad mohly být poskytnuty Krejčím.

V krytu jsme zůstali asi do 3. hodiny ranní, já s Houserem a Augustou jsme se odebrali do Horní Cerekve na nádraží, Bušta, Policar a Lovčí zůstali s gestapáky [sic] v Horní Cerekvi v hotelu u Policara a Krejčí zůstal v krytu, kde přespal. Nacházel odejel na motocyklu již dříve, a to pravděpodobně když opustil kryt, jak již shora uvedeno.

Vím, že na tuto schůzi měl se ještě dostavit Vojtěch Kavřík s partyzány ze želivské přehrady. Proč se tito nedostavili, není mně známo. Tuto schůzi mělo navštívit ještě více lidí, jejichž jména by měl znát František Policar a Bohuslav Bušta.

K vysvětlení, jak došlo k získání skutečně ilegálně pracujících osob české národnosti, uvádím následující: Bohuslav Nacházel, který pracoval na letišti v Havlíčkově Brodě, byl již dříve agentem gestapa v Táboře. S Nacházelem na letišti v Havlíčkově Brodě pracoval František Krejčí, který i tam se vydával za člena Secrete Service. Nacházel oznámil gestapu Krejčího a proto gestapo nechalo vybudovat kryt u Hříběcí, kam Nacházel měl přivést Krejčího a tím Krejčímu dokumentovat, že je skutečným partyzánem, za kterého se před Krejčím vydával. Nacházel obelhaného Krejčího představil Policarovi jako kapitánovi partyzánů a Policar vydal Krejčímu další instrukce, jak má vejít ve spojení s osobami již ilegálně pracujícími, respektive jakým způsobem má získávat do tohoto hnutí členy nové. Rovněž gestapáci Drevo a Kirchner, kteří Krejčímu byli představeni jako partyzáni, vydali Krejčímu pro toto organizování také instrukce.

V této době pracoval na letišti v Havlíčkově Brodě Vojtěch Kavřík z Humpolce. Je pravděpodobné, že Nacházel a Krejčí vešli ve styk s Vojtěchem Kavříkem, který měl údajně partyzánský oddíl na želivské přehradě, lépe řečeno, že měl na tento oddíl spojení. Asi v polovině října 1944 byla proto smluvna schůzka v hotelu Tachovský v Humpolci, na kterou se dostavil Nacházel, Krejčí, Kavřík, Bušta, Policar, Drevo, Kirchner a sám velitel gestapa Gottschling, který Drevo a Kirchnera doprovázel, čekal asi 2 hodiny do ukončení schůzky na nádraží v Humpolci.

Na této schůzce Kavřík všechny zúčastněné informoval, kam je může zapojit, a také jim sdělil, že u želivské přehrady je partyzánský oddíl. Dále sdělil adresu Karla Chmela

ze Želiva, kterého již Krejčí o tom dříve vyrozuměl a pak také sdělil, že má možnost zapojení na určité osoby v Humpolci a okolí. Dále Kavřík se nabídl, že všechny na schůzi zúčastněně zavede k partyzánskému oddílu k želivské přehradě. Poněvadž gestapák Drevo z určitých obav o vlastní život návštěvu u partyzánů na Želivce odmítl, bylo toto sděleno vedoucímu gestapa Gottschlingovi, který se odebral někam do města na nocleh, a ostatní mimo Vojtěcha Kavříka zůstali pod vymyšlenými jmény spát v hotelu u nádraží tachovského. Že Krejčí a Nacházel mluvili o této záležitosti již dříve, vysvítá z toho, že byl přítomen i velitel gestapa Gottschling a je pravděpodobné, že pravým úmyslem všech bylo navštívit partyzánský oddíl u želivské přehradě a tak dostat spojení s dosud neznámými jim ilegálními pracovníky, eventuálně objevit [je]jich úkryt.

Krátce nato jsem dostal od velitele gestapa Gottschlinga příkaz, že musím s Kavříkem vejít ve styk. Odejel jsem z Havlíčkova Brodu na motocyklu za řízení gestapáka Františka Drevo do Humpolce. Motocykl jsme nechali stát za městem a s Drevem jsme se odebrali do Kavříkova bytu. Drevo, který se s Kavříkem znal již dříve, mne představil jako funkcionáře Národního výboru a během asi 20 minutové rozmluvy slíbil Kavřík, že mne zavede k partyzánskému oddílu u želivské přehradě.

V neděli neznámého mně dne, v 7 hodin ráno byla umluvena schůzka s Kavříkem. Na tuto schůzku byl mně gestapem přidělen Bohuslav Bušta z Dolní Cerekce. Všichni tři odešli jsme pak k želivské přehradě, kde nás Kavřík zavedl k jedné chatě, kde leželi 3 mladíci. Jednoho z nich Kavřík vyvolal ven a při rozhovoru jsem zjistil, že se nejedná o partyzány, nýbrž o mladíky, kteří uprchli z Říše. O nějakou ilegální činnost nejevili naprosto žádného zájmu. Poněvadž jsem měl za úkol zjistit také pobyt zloděje a násilníka Vojtěcha Maška z Humpolce, tázal jsem se mezi jiným, zda jeho pobyt jim není znám. Odpověď byla záporná.

Před rozejitím smluvil jsem si s Kavříkem příští schůzku a na gestapo v Táboře jsem podal společně s Baštou hlášení, že na přehradě jsme byli, v daném případě se nejedná o partyzány, nýbrž o osoby, které uprchli [sic] z Říše a které nemají naprosto žádného zájmu na tom, aby se stali ilegálními pracovníky. O Maškovi byla rovněž podána zpráva negativní. Koncem měsíce října 1944 došlo ke smluvené schůzce, na kterou jsem se dostavil já a Bohuslav Bušta. Společně jsme pak odešli do Želiva, kde nás Kavřík zavedl k jistému Karlu Chmelovi. Je pravděpodobné, že jsme se představili pod jménem Ruda a Franta a nato nám ihned Chmel vyprávěl, že má v obci ozbrojených více lidí, že má uschované na svém bývalém působišti (asi v Pohledu) ruční granáty. Dále Chmel prohlásil, že má spojení s jistým Jelenem z Prahy, který má být členem anglické tajné služby. Dále na moji otázku, kde získal zbraně, odpověděl Chmel, že prostřednictvím jistého Lišky z Prahy, který má zapojení na jistého disponenta ve Vlašimi. O schůzce s Chmelem jsme podali hlášení v tom smyslu, že nám sdělil Chmel určité zprávy, ovšem že jsme nabyli dojmu, že nebudou pravdivé.

Podotýkám, že před uskutečnění[m] této schůzky jsme měli s dřikem schůzku u Hřibčcí, okres Pelhřimov, na silnici poblíž shora uvedeného krytu. Na této schůzce jsem byl přítomen já, Bušta, Drevo, Kavřík a Křikava ze Senožat. Zde Křikava, kterého jsem tehdy poprvé poznal, ukazoval gestapáku Drevovi nějakou pistoli. Drevo se tehdy vyptával Křikavi [sic], má-li nějaké zbraně, jaké má zbraně a mnoho-li. Já jsem stál s Kavříkem vzdálen několik kroků a zde jsme právě umluvili shora uvedenou schůzku s Chmelem v Želivě a mimo jiného jsem vyplatil Kavříkovi asi 2000 K, ježto žádal nějaké peníze na pronajmutí chaty. Hlášení o této schůzce podával na gestapo gestapák Drevo.

Po skončení schůzky uvedené v předcházejícím odstavci, jsem odešel já, Bušta a Kavřík do obce Senožaty, kde nás Kavřík zavedl do bytu Jana Křikavi [sic]. V bytě u Křikavi [sic] bylo přítomno několik osob. Já jsem promluvil o činnosti Národních výborů a Bušta mezitím, pokud se pamatují, prohlížel nějakou vzduchovku. Mezi přítomnými byli také dva mladíci, kterým jsem řekl, aby si vybudovali společně s Kavříkem nějaký kryt pro partyzány, neb budou-li přítomni v obci, vydávají tím v nebezpečí ty osoby, které je přecho-

vávají. V Senožatech jsme pak přenocovali u příbuzného Vojtěcha Kavříka, jehož jméno mně není známo. Příštího rána jsme všichni společně s Křikavou odešli k lesnímu Kašparovi poblíž obce Vojslavice, okres Humpolec. Zde Křikava zůstal stranou. Kavřík, já a Bušta jsme mluvili s Kašparem, který nám vyprávěl, že před několika týdny vypravil dva zajatce a dále nám vyprávěl, že ho tam navštívil bývalý štábní kapitán Rychetník, který se ilegálně zdržuje v okolí Humpolce. Pokud vím, nejednalo se o štábního kapitána, nýbrž o řídícího učitele Rychetníka z Uherského Hradiště. O schůzce s Křikavou a lesním Kašparem byla podána zpráva gestapu v Táboře. Na toto hlášení obdržel jsem ihned s Buštou příkaz, abychom zjistili, kde se Rychetník zdržuje.

V měsíci listopadu 1944 navštívil jsem s Buštou opětně Karla Chmela v Želivě a při této příležitosti jsem mu vytknul, že zprávy jím dodávané neodpovídají pravdě. V té době Chmel prováděl opravy rádiových přístrojů a mezi jiným jsem se ho tázal, zda by bylo možné zhotovit co nejmenší přenosné rádio. Chmel mi na to odpověděl, že takové obdržím u obchodníka rádiovými přístroji Žákovského v Humpolci, kam mohu směle jít, ježto se Žákovským již dříve o mně mluvil a Žákovskému přislíbil, že jej navštívím. Odešli jsme proto s Buštou do obce Vilémova, okres Humpolec, kde Žákovský bydlí a pozvali jsme je na schůzku k občanu Zelenkovi v Plačkově. Zelenku jsem již dříve znal, ježto jsem k němu byl zaveden Kavříkem.

Prostřednictvím Zelenky byl na tuto schůzku pozván také farář českomoravské církve Surý z Humpolce. Na této schůzce jsme opětně mluvili o organizaci a činnosti Národních výborů a farář Surý mimo toho slíbil, že příští týden pozve Rychetníka, aby přišel do obchodu Žákovského v Humpolci, kde se sejdeme. Žákovský mně na této schůzce dal asi 10 000 K na podporu hnutí národních výborů. Z této schůzky jsme podali zprávu gestapu v Táboře o tom, že pro příští týden máme prostřednictvím faráře Surého zajištěnou schůzku s Rychetníkem.

Na tuto schůzku k Žákovskému do Humpolce dostavil se pouze Bohuslav Bušta. Co bylo na této schůzce projednáváno, není mně známo. Asi za týden následovala u Žákovského opětně schůzka, kde byl přítomen Bohuslav Bušta, Antonín Vošmík z Prahy, krycí jméno „Tonda“, Žákovský, Kavřík a Surý. Pozvaný Rychetník se této schůzky rovněž zúčastnil. Vošmík jmenoval Rychetníka okresním vedoucím, prohlásil, že Ruda, to jsem já, nemá do tohoto co mluvit a slíbil, že pro každého člena Národního výboru opatří falešnou občanskou legitimaci a vyzval přítomné, aby opatřili podobenky své a svých spolupracovníků. Asi za 14 dní sešel jsem se v Humpolci před obchodem Žákovského s Rychetníkem, kde jsem mu sdělil, že Kašpar o něm prohlásil, že se nevěnuje ilegální činnosti, nýbrž že se stará pouze o potraviny, jezdí po lidech a shání husy apod. Rychetník mi odpověděl, že se tyto údaje nezakládají na pravdě, že se organizační činnosti věnuje a že lidi má. Při tomto rozhovoru byl přítomen rovněž Bušta.

Pokud je mi známo, přijel Vošmík později do Humpolce a u Žákovského nechal vzkaz, aby se Rychetník dostavil opětně na schůzku. Asi dne 18. prosince 1944 k této schůzce došlo a byl jsem na ní přítomen já, Vošmík a Rychetník. Schůzka byla konána dopoledne v bytě Žákovského ve Vilémově. Vošmík pozval Rychetníka, aby večer přijel do Havlíčkova Brodu, kde mu představí některého vedoucího od ústředí národních výborů z Prahy. Rychetník skutečně do Havlíčkova Brodu odejel, tam na nádraží byl očekáván Vošmíkem a šli společně do města. Na mostě přes železniční trať byl Rychetník zatčen gestapem. Je samozřejmé, že zde byla Vošmíkem provedena úloha, která byla již předtím stanovena u gestapa.

Rychetník byl po zatčení v Havlíčkově Brodě členy gestapa dopraven na služebnu do Tábora. Později jsem se dověděl od velitele gestapa Gottschlinga, že Rychetník při výslechu jmenoval asi 62 osoby, se kterými měl spojení, eventuelně kterými byl přechováván (poznámka četnictva: zde přiznáním Rychetníka došlo nejpravděpodobněji dne 22.1.1945 k zatčení rodiny Rychetníka z Trubáby, obchodníka Maláta s manželkou a synem

z Humpolce, školního inspektora v. v. Klašky, faráře církve českomoravské Surého a soukromníka Františka Trnky s manželkou z Humpolce a mnoho jiných osob z okolí Humpolce. Je samozřejmé, že zde uvedené osoby při výslechu u gestapa v Táboře označily své spolupracovníky, respektive osoby, s nimiž snad o politických věcech rozmlouvaly a tím došlo zajisté dne 20.2.1945 k dalšímu velkému zatýkání v Humpolci a okolí. Dne 9.4.1945 došlo rovněž k dalšímu většímu zatýkání v Humpolci a okolí a toto lze přičíst rozhodně k příznání osob zatčených dne 20.2.1945).

Asi v první polovině měsíce prosince 1944 navštívil Bohuslav Bušta holiče Antonína Dobrovolného v Humpolci, na kterého dostal doporučení a adresu od Františka Žákovského. Asi za týden navštívil jsem Dobrovolného společně s Buštou, ježto Dobrovolný podle informací, které jsme obdrželi, měl vědět, kdo je to „Karel“ z Humpolce. Tehdy jsme s Dobrovolným jednali v hostinci na Kuchařově v Humpolci. Rozmluva trvala celkem asi 10 minut. Dobrovolný mně tehdy nevyzradil, kdo je to Karel z Humpolce a rychlé ukončení naší schůzky bylo zapříčiněno náhodnou návštěvou v hostinci Bohuslava Nacházela z Budíkova. Zpráva o této schůzce byla gestapu v Táboře podána pravděpodobně Bohuslavem Buštou.

Konečně je mi znám také případ, jak došlo k odhalení přechovávání střeliva a střelného prachu u obce Slavnič, okres Humpolec. S Bohuslavem Nacházelem pracovali na letišti v Havlíčkově Brodě dva synové holiče Pecha z Herálce. Tito se svěřili Nacházeli, že jejich otec má vysílací stanici, se kterou chodí za hajným Svobodou v Temníku u Větrného Jeníkova. Dále mu sdělili, že jejich otec je členem nějaké organizace a v Herálci že za Pechem chodí několik lidí. Nacházel na základě získaných informací jako agent gestapa navštívil několikrát Pecha v Herálci a pokud je mi známo, projednal s Pechem to, že když k němu někoho odešle, bude heslem pro tuto neznámou osobu otisk mince. Tato neznámá osoba legitimovala se tudíž papírem, na kterém byl obrácenou tužkou zachycen obrys a kontury mince.

Jak Nacházel pracoval a využil nevědomosti Pecha, uvádím následující případ: V Havlíčkově Brodě byl v měsíci prosinci 1944 zatčen gestapem jistý číšník jménem Grabovský z Polné. Grabovský byl dopraven na policejní úřad v Havlíčkově Brodě, odkud se mu podařilo uprchnout. Grabovský po svém útěku odešel za Nacházelem, který jej vzal na motocyklu a odvezl do Herálce k holiči Pechovi, kde Grabovský přenocoval. Příštího rána Nacházel pro Grabovského přijel s motorkou a vezl jej směrem k Havlíčkovu Brodu. Na cestě byl však Grabovský členy gestapa zatčen, což s těmito měl pravděpodobně Nacházel vyjednáno.

Nato jsem dostal od gestapa příkaz, abych zašel k Pechovi a zjistil, o jakou organizaci se [v] daném [sic] případě jedná. Pecha jsem navštívil společně s Buštou a vím, že tehdy nám Pech řekl, že za ním dojíždí jistý „Karel“ z Humpolce, jehož jméno nezná a který má spojení s nějakou organizací na Moravě. O této schůzce s Pechem bylo podáno ihned hlášení služebně gestapa v Táboře. Později Pecha navštívil asi dvakrát Bohuslav Bušta. O čem Pech s Buštou jednali, není mi známo. Pech sám také nám přiznal, že byl jedenkrát na Moravě, ovšem nevěděl u koho, ale bylo to v Bystřici pod Pernštýnem.

Na základě těchto zjištění bylo pak provedeno zatčení Pecha, hajného Vojtěcha Svobody z Temníku u Větrného Jeníkova a [je]jich výslechem rozhodně byl pak odhalen a zjištěn neznámý „Karel“ z Humpolce. Jednalo se v daném případě o Karla Schmögera, kontrolního úředníka z Okresního úřadu v Humpolci, který byl rovněž později zatčen gestapem.

Vojtěchovi Kavříkovi z Humpolce jsem dal mimo již shora uvedených 2000 K ještě 5000 K, a to na jeho žádost. Kavřík žádal o tyto peníze na vybudování partyzánského krytu. Tuto částku jsem Kavříkovi vyplatil z peněz, které jsem obdržel od Františka Žákovského. Za své služby konané pro gestapo jsem pobíral měsíčně 1500 až 2000 K měsíčně.

Konečně podotýkám, že gestapo mělo nějakou osobu v Humpolci, která je o zdejším hnutí informovala. Pamatuji se, že gestapák Karel Kirchner mně svého času řekl, abych

do Humpolce již nejezdil, ježto v Humpolci mají svého člověka, který jim již podal zprávu o činnosti Žákovského a jiných osob.

V poslední době jsem v bytě gestapáka Dreva v Táboře mluvil s Miroslavem Volfem z Humpolce. Volf tehdy prohlásil, že byl propuštěn od četnictva a podotkl, že nyní bude pracovat pro gestapo a že tím dokáže, že pro policejní službu je schopný.

U gestapa v Táboře jsem byl veden jako agent pod značkou B-22.

Pokud se pamatuji, pracovali [sic] mimo mne v Humpolci a okolí jako agenti gestapa tyto osoby: Bohuslav Bušta, krycí jméno „Zwirn“, jinak vystupoval pod jménem Franta, Antonín Vošmík z Prahy, vystupoval pod jménem „Tonda“ a bývalý četnický strážmistr Miroslav Volf z Humpolce. Jedné schůzky v Humpolci v hotelu Tachovský, jak již shora uvedeno, zúčastnil se také František Policar, který vystupoval pod jménem Kapitán.

Poněvadž moje činnost byla velmi rozsáhlá, je možné, že jsem ještě některé detaily v protokolu neuvedl a proto když si během vazby ještě na některé podrobnosti vzpomenu, udám je dodatečně.

Chalupa Otakar^a

MZA, fond C 141, Mimořádný lidový soud v Brně, kart. 209, inv. č. 2242, spis Lsp 1315/46, fol. 261–263. – Originál, strojopis.

^a Podpis je vlastnoruční.

¹ Heinrich Gottschling (1909–1947) působil nejprve na řídicí úřadovně gestapa v Brně a v období od října 1942 do dubna 1943 zde v hodnosti kriminálního komisaře zastával funkci vedoucího protilevicového referátu II A. Poté byl přeložen do Prahy a od března 1944 do května 1945 působil jako vedoucí služebny gestapa v Táboře. K 1. lednu 1945 získal hodnost kriminálního rady. Mimořádný lidový soud v Kutné Hoře jej 13. dubna 1947 odsoudil k trestu smrti a téhož dne byl Gottschling popraven.

² Franz Drevo (1920–?) byl kriminálním asistentem gestapa. Od listopadu 1939 do května 1945 působil na služebně v Táboře.

³ Karl Kirchner (1913–?) byl kriminálním asistentem gestapa. Na služebně v Táboře působil od června 1940 do května 1945.

³ Secret Intelligence Service je britská tajná služba neoficiálně známá také jako MI6. Založena byla roku 1909 a jejím úkolem je provádět zahraniční špionáž.

2.

1945, 11. prosince, Brno. – Protokol o výpovědi Viléma Voždy na Oblastní úřadovně StB v Brně, obsahující informaci o jeho osudech v době nacistické okupace a Voždovu verzi spolupráce s gestapem.

Protokol

sepsaný dne 11. 12. 1945 u oblastní úřadovny StB v Brně – oddělení StB II/1a s

Vilémem Voždou

narozený dne 22. 1. 1911 ve Vídni, příslušný do Popůvek, okres Přerov, ženatý, české národnosti, československý státní občan, syn Viléma a Josefy, rozené Všetečkové, římský katolík, navštěvoval střední školu a má absolutorium vysoké školy technické (české), svobodník v záloze dělostřeleckého pluku 7 v Olomouci, nemajetný, údajně zachovalý, stará se o manželku Emmu, rozenou Švrčkovou a 2 děti ve stáří 5 a 2 ½ roku, posledně bytem ve Vršovicích č. 369.

Jmenovaný po obeznámení oč jde, napomenut, aby mluvil pravdu, vypověděl:

Po vychození školy nastoupil jsem dne 1. října 1936 prezenční službu u dělostřeleckého pluku 7 v Olomouci, kde jsem sloužil až do 15. listopadu 1938. Během vojenské služby docílil jsem hodnost svobodníka. Dne 1. března 1939 nastoupil jsem místo technického úředníka u firmy Biochema v Modřicích. U této firmy byl jsem zaměstnán až do 1. září 1942, kdy jsem byl zatčen pro protiněmeckou politickou činnost gestapem.

Po mém zatčení byl jsem informativně vyslýchán gestapákem Dorschem¹, který mi sdělil, že jsem byl zajištěn pro ilegální činnost komunistickou v podniku a v místě mého bydliště ve Střelicích. Při tomto výslechu jsem vše zpočátku popřel, avšak později jsem se pod tíhou důkazů přiznal částečně ke své činnosti v podniku. Sám jsem byl zatčen současně s úředníky podniku Novotným a Valentou. Zda-li byl ve stejné době zatčen někdo jiný z podniku, nebylo mně známo. Jelikož mi vyšetřující gestapák jmenoval jména a to: Havlíček, Filgas, Koláček, Konopáč a Kolář, přiznal jsem dodatečně, že jsem těmto dával nepravidelně výtisky různých ilegálních časopisů a letáků. Na dotaz, od koho jsem obdržel ilegální časopisy a letáky, odpověděl jsem, že je mám od jistého Rudolfa Holého [sic], poštovního tajemníka z Brna. S Holým, se kterým jsem byl ve styku, jsem naposledy mluvil v ilegality na kníničské přehradě.

Dále mi bylo známo, že u kníničské přehrady mimo Holého [sic] se ještě zdržuje Stanislav Živný a nějaký Kasal. Mimo Holého [sic] jsem jména Živný a Kasal neprozradil a ani jsem nebyl tázán. Nevím, za jakých okolností se stalo, že jsem během výslechu vyšetřujícímu gestapáku sdělil, že se Holý zdržuje ilegálně někde u kníničské přehrady, přesto, že mi jeho pobyt byl přesně známý.

Ještě téhož dne večer byl jsem zavolán k výslechu, a to v Kounicových kolejích ke mně neznámému gestapákovi, který mně žádal, abych mu vyzradil, kde se Holý zdržuje. Když jsem se nepřiznal, vyhrožoval mně zavražděním jak rodiny Holého, tak i mé. Mimo těchto výhrůžek byl jsem vyslýchajícím gestapákem bit do hlavy, do žaludku a pak do celého těla. Když se tyto výhrůžky a bití opakovalo, přiznal jsem mu, že Holý se zdržuje u kníničské přehrady a svolil jsem, že pojedou s ním ke kníničské přehradě a v případě, že jej uvidím, ukážu mu tohoto. Na to jsem byl z vězení propuštěn jako spolupracovník gestapa V-Mann. Druhého dne ráno asi kolem 7 hodin přijeli 2 gestapáci osobním autem do Střelic a vzali mě s sebou ku kníničské přehradě. U kníničské přehrady nechali gestapáci stát auto a my jsme šli všichni společně směrem k lesní restauraci, která se nachází u přehrady. V tomto jsem viděl Holého [sic] ve společnosti Živného a Kasala. Když jsem viděl, že všichni jmenovaní se ještě dosud nachází u přehrady, sdělil jsem gestapákovi, který mně předešlého dne vyslýchal, že se půjdu zeptat k nějakému holičovi jménem Hlavička, jestli by mně nemohl říci, kde se Holý zdržuje. Tímto jsem chtěl získat čas a také Hlavičku upozornit svou přítomností, že jsem zatčen gestapem, aby toto co nejrychleji sdělil jakýmkoliv způsobem Holému [sic], Živnému a Kasalovi, aby tito zavčas utekli. Ve společnosti s vyslýcháným gestapákem odebral jsem se k holiči Hlavičkovi. Gestapák zůstal stát venku a já jsem šel k Hlavičkovi sám. Nepamatuji si již na rozhovor s Hlavičkou, avšak svým chováním jsem mu dal najevo, že se mnou to není v pořádku. Abych získal pokud možno nejvíc času, žádal jsem Hlavičku, aby mi sjednal na odpoledne schůzku s jeho bratrem. Tato schůzka se však již neuskutečnila. Po mém návratu od Hlavičky ptal se mně čekající gestapák, o čem jsem hovořil s Hlavičkou, přičemž jsem mu sdělil, že on neví, kde se Holý zdržuje a požádal jsem ho, aby mně na odpoledne zprostředkoval schůzku s jeho bratrem Josefem Hlavičkou, který bude přesně vědět, kde se Holý zdržuje. Gestapák však na to nedbal a dal mi příkaz, abych šel s ním k přehradě, jestli bychom někde Holého snad neviděli.

Po příchodu k přehradě rozdělili se gestapáci a já jsem se odebral k vodě, kde jsem viděl Holého [sic] ve společnosti Živného. Oba jmenovaní se velmi divili, že jsem na svobodě, poněvadž již předem věděli, že jsem byl zatčen gestapem. Co jsem s nimi rozmlouval, nemo-

hu si již pamatovat, avšak konkrétně jsem jim nesdělil účel své návštěvy. To jsem učinil ze strachu, aby eventuelně gestapo nepodniklo nějaké kroky proti členům jak Holýho [sic] rodiny, tak i mojí. Po krátké rozmluvě jsem se vzdálil s pocitem a názorem, že jak Holý, tak Živný jsou toho domnění, že se nachází v nebezpečí. Odešel jsem velmi pomalu, abych jim dal možnost k útěku. Než jsem našel svého vyšetřujícího gestapáka, sdělil jsem mu, že se Holý nachází u vody ve společnosti jednoho mně neznámého muže, kterého jsem popisoval. Pak si gestapáci rozdělili místa a to tak, že jeden gestapák s řidičem se odebrali k vodě, kde se Holý s mně neznámou osobu nacházel (poznámka: osobu, kterou jsem gestapákovi popisoval, jsem osobně velmi dobře znal a byl to Živný, se kterým jsem se stýkal). Já jsem šel s mým vyslychajícím gestapákem směrem k bystrcké silnici. Za krátkou dobu nato slyšeli jsme střelbu z pistolí, načež se gestapák vrátil bez mé osoby. Sám jsem gestapákům šel naproti a viděl jsem, jak vedou Holýho. Mně sdělil vyslychající gestapák, abych šel domů a přišel v pondělí následujícího týdne na služebnu gestapa. Holýho naložil do auta a odvezli do Kounicových kolejí. Jakým způsobem byl zatčen Živný, není mně známo.

Po mém příchodu na gestapo bylo mi sděleno, že jsem opět zatčen a pak jsem byl několikrát u protokolárního výslechu gestapáka Dorsche. Tento protokolární výslech byl však již jen formální. Během tohoto výslechu byla provedena konfrontace s Filgasem, Koláčkem, Havlíčkem a Konopáčem. Tito zapírali, že ode mne obdrželi nějaké ilegální časopisy. Sám jsem se stal obětí gestapáka Dorsche, který mně předtím sdělil, že tyto uvedené osoby se již k tomu přiznali [sic], že jsem jim dal ilegální časopisy, načež jsem mu sdělil, že jest to pravdou. Při konfrontaci jsem svoji výpověď již nemohl odvolat a tímto podobným způsobem, jak jsem byl vyslychán, jsem pak jmenované osoby usvědčil, že jsem jim skutečně ilegální časopisy dal. S poštovním tajemníkem Holým jsem konfrontován nebyl.

Po tomto výslechu byl jsem opět volán ke gestapákovi, který mně předtím propustil a žádal mne, abych s ním jel do Moravské Ostravy. Jeli jsme spolu s osobním autem na uvedené místo do Moravské Ostravy na služebnu gestapa. Tam jsem byl konfrontován asi se třemi osobami, které jsem já neznal a oni neznali [sic] mne.

Po návratu z Moravské Ostravy byl jsem s podmínkou, že budu jako konfident spolupracovat s gestapem, propuštěn na volnou nohu. Asi za 14 dní po svém propuštění jsem obdržel korespondenční lístek, ve kterém jsem byl zván na schůzku do kavárny „Kapitol“ v Brně. Do této kavárny jsem se dle příkazu gestapa dostavil, kde již mně jménem neznámý vyslychající gestapák čekal. Obdržel jsem příkaz, abych se zapojil [sic] na nějakou osobu bydlící v Zastávce u Brna a zjistil, zda-li pracuje v ilegálním hnutí. V tomto případě se jednalo o starého komunistického činovníka. Na jméno onoho člověka si již dnes nepamatuji. Znam však místo pobytu. S touto osobou jsem navázal spojení a navštívil jsem tuto asi 3 až 4 krát. Za nějakou dobu jsem měl opět s oným [sic] gestapákem schůzku v kavárně „Kapitol“, kde jsem mu sdělil negativní výsledek. Pokud je mi osobně známo, nebyl onen člověk zatčen. Obdržel jsem tehdy asi K 100 pro cestovní výlohy. Při druhé schůzce s uvedeným gestapákem mně představil v kavárně Kapitol jinýmu [sic] členu gestapa, jehož jméno neznám, který mi sdělil, že budu spolupracovat s ním a výsledky mu přijdu vždy hlásit do jeho bytu v Brně, Kozí ulice. Číslo bytu si již nepamatuji. Tento druhý mně neznámý gestapák mi dal za úkol, abych odjel do Lipníka nad Bečvou, abych zjistil u tamnějšího občana české národnosti, zda-li má nějaké ilegální spojení s Moravskou Ostravou a jestli přechovává nějakého německého vojenského zběha. Za tím účelem jsem obdržel asi Kč² 400 na cestovní výlohy. V Lipníku jsem skutečně byl dvakrát a výsledek byl rovněž negativní. Na jméno onoho člověka z Lipníka si již nepamatuji. Jeho bydliště bych však mohl označit. Jiné úkoly jsem pak již neobdržel a v květnu roku 1943 byl jsem opět zatčen a to z toho důvodu, že má spolupráce byla stále negativní.

Po tomto zatčení byl jsem předán k lidovému soudu do Berlína. U lidového soudu v Berlíně byl jsem jen volán jako svědek proti Živnému, kde jsem stále tvrdil, že ho neznám

a že [jsem] se s ním nikdy nestýkal. Přesto, že Živný tvrdil, že mně zná a že se se mnou stýkal. Po tomto svědeckém výslechu byl jsem převezen k lidovému soudu do Vratislavi. U tohoto soudu bylo konáno přelíčení proti mé osobě, kde jsem se obhajoval tím, že jsem byl jako konfident gestapa, abych nebyl odsouzen k trestu smrti. Návrh na trest smrti jsem měl, avšak byl jsem odsouzen doživotně do káznice. Proč jsem nebyl odsouzen k trestu smrti, není mně známo.

Po odsouzení byl jsem převezen do trestnice v Bayreuthu, kde jsem byl vězněn až do 5. 5. 1945. Asi 150 vězňů české národnosti bylo vybráno americkou armádou, se kterou jsme odjeli do Chebu. V Chebu jsme přebírali administrativní úřady a prováděli repatriaci vězňů. Místní Národní výbor v Chebu mě v tehdejší době ustanovil národním správcem německého podniku „Emil Schmidt a spol.“ přádelna, barvírna a pila, kde jsem působil až do 5. srpna tohoto roku, kdy jsem byl zatčen četnictvem na udání z Moravy. V Chebu jsem byl vězněn u krajského trestního soudu až do konce srpna, kdy jsem byl předán do věznice donucovací pracovní a dne 3. října 1945 jsem byl předán do policejní věznice na policejní ředitelství Brno, Orlí ulice, kde se až dosud nacházím.

Na svoji obhajobu uvádím, že jsem nebyl v pravém slova smyslu konfident gestapa, poněvadž jsem jim žádné pozitivní zprávy v žádném směru nedodal. Chci podotknout, že jsem byl v ilegálním spojení s více než 50-ti osob, kteří nebyli moji osobu gestapem zatčeni [sic], a to jak v závodě, kde jsem byl zaměstnán a ve Střelicích v místě mého bydliště. Více nemohu k tomuto případu uvést. Skončeno, přečteno a podepsáno.

Vyslýchající: Lysáček

Vyslýcháný: Vožda Vilém^a

MZA, fond C 141, Mimořádný lidový soud v Brně, kart. 166, inv. č. 1710, spis Lsp 674/46, fol. 36–38. – Originál, strojepis.

^a Podpisy vyslýchajícího a vyslýcháného jsou vlastnoruční.

¹ Friedrich Dorsch (1911–1947) byl kriminálním tajemníkem brněnského gestapa působícím u referátu II A. Během nacistické okupace se podílel na mnoha operacích proti komunistickému odboji. Mimořádný lidový soud v Brně jej 25. ledna 1947 odsoudil k trestu smrti a téhož dne byl Dorsch popraven.

² Správná zkratka je K.

3.

1945, 18. prosince, Brno – Protokol výslechu zadrženého bývalého kriminálního asistenta brněnské řídicí úřadovny gestapa Antona Rottera na Oblastní úřadovně StB v Brně o činnosti Viléma Voždy při zásazích proti příslušníkům komunistického odboje v Brně v roce 1942.

Protokol

sepsaný dne 18. 12. 1945 u oblastní úřadovny StB v Brně, oddělení StB II/1 s Antonínem Rottrem¹, bývalým kriminálním zaměstnancem, narozeným dne 7. 12. 1909 v Brně, ženatým, věřící[m] v Boha, nemajetným, údajně zachovalým, posledně bytem v Brně, Výstavní č. 4. Jmenovaný po obeznámení oč jde napomenut, aby mluvil pravdu, vypověděl:

Asi na podzim roku 1942 přišel jednoho dne za mnou do kanceláře kriminální asistent Florian² a sdělil mi, že pro mne následujícího dne ráno přijede a že někam pojedeme. Druhého dne ráno před 7. hodinou přijel za mnou kriminální asistent Florian s řidičem Körnerem³ a odjeli jsme společně do Střelic, poblíž nádraží, kde na nás čekal jistý ing. Vožda. S tímto jsme pak společně odjeli do Bystrce, kde jsme zůstali stát. Vožda, který byl získán pro nás

jako konfident, odebral se za jistým Hlavičkou, holičem z Bystrce, se kterým byl ilegálně činný a dotazoval se ho, kde se zdržuje Holý, poštovní úředník. Hlavička v domnění, že Vožda potřebuje v ilegální věci mluvit s Holým, sdělil mu, kde se tento zdržuje. Po tomto zjištění odjeli jsme všichni společně k přehradě, kde jsme nechali stát náš služební vůz a odebrali jsme se všichni k chatě, kde se měl Holý zdržovat. U této chaty a v okolí jsme se zdrželi asi 4 až 5 hodin. Nikoho jsme však neviděli. Během této doby Vožda sám hledal Holého [sic] kolem vody, avšak toto hledání zůstalo bezvýsledné. Asi mezi 15. a 16. hodinou vrátil se k nám Vožda a sdělil, že u vody se nachází Holý v přítomnosti dvou jiných jemu neznámých mužů. Vožda nás upozornil, že má strach a v případě, že provedeme zákrok, abychom ho provedli náhlým způsobem se zbraní v rukou a to z toho důvodu, že mu jeden z uvedených mužů vyhrožoval zastřelením a je toho mínění, že jsou ozbrojeni. My jsme však čekali na vhodnou příležitost a domluvili jsme se, že Florian s Voždou půjdou na svah směrem k silnici a já s Körnerem zůstaneme schováni uprostřed svahu. Před tímto jsme se odebrali k vodě a zjistili jsme, že již odešli. V místě, kde jsme měli domluveno, že se máme srazit, viděl jsem Holého [sic] ve společnosti jednoho mně neznámého muže. Florian s Voždou nezůstali však v té době na místě, kam měli jít, nýbrž šli opět k chatě. Mezitím hledal řidič Körner, nemohl mne najít a narazil na Holého a neznámého muže. Přitom se vydával, že je od policie a žádal, aby se oba legitimovali. Namísto legitimování vytáhl neznámý muž pistoli a naměřil [sic] proti Körnerovi. Körner utekl a křičel o pomoc. V tom jsem se přiblížil s pistolí v rukou a křičel jsem „stůj“. Oba dva se po mém volání rozprchli. Holý na jednu stranu a neznámý muž na opačnou stranu směrem k lesu. Po obou jsem vypálil asi 9 ran, avšak nikoho z nich jsem nezasáhl. Běžel jsem po Holým a asi ve vzdálenosti 200 m jsem ho dohnal a zatkl. Zakrátko nato přišel ke mně řidič Körner, kriminální asistent Florian a Vožda. Holého [sic] jsme odvezli do Kounicových kolejí.

Téhož dne asi kolem 18 hodin vrátili jsme se opět s Florianem a řidičem Körnerem do Bystrce za účelem zatčení Aloise Hlavičky, holičského mistra v Bystrci. Florian šel provést domovní prohlídku k jmenovanému do bytu, já jsem se odebral do bytu a řidič Körner šel k vozu, který stál asi 200 m od bytu Hlavičky. Přitom se náhle dostavil do bytu Hlavičky Körner a oznámil, že se v Bystrci nachází odpoledne zběhnuvší Stanislav Živný.⁴ Všichni 3 jsme se odebrali ihned ke kostelu a schovali jsme se za roh příční ulice. Krátce na to přišel Živný, přičemž Florian volal „stůj“ a v tomto okamžiku padly výstřely jak ze strany Živného, tak i z naší strany. Živný se pokusil o útěk, byl střelbou zasažen zezadu do žaludečního kraje a druhou ranou byl lehce zraněn na pravém stehně, přičemž se Živný svalil na zem. Při rozmluvě se Živným zjistil Florian, že jest zasažen do kotníku pravé nohy. Po tomto jsme, totiž jen já, se odebral a zatkl jsem Aloise Hlavičky, přičemž Florian a Körner zůstali u Živného. Po mém příchodu odešel zraněný Florian se zatčeným Hlavičkou na místní četnickou stanici za účelem lékařského ošetření a zavolal záchran[n]ou stanici. Po příchodu Florianově zpět přijela záchran[n]á stanice z Brna a Florian odejel se Živným se záchran[n]ou stanicí do Brna do Kounicových kolejí a já s Körnerem jsme policejním autem odvezli Hlavičky rovněž do Kounicových kolejí. Pokud si pamatuji, byl Živný předán k lidovému soudu do Berlína a odsouzen k trestu smrti.

Mimo tohoto případu jest mi ještě známo, že Vožda pracoval jako konfident v několika případech. Pokud jest mi osobně známo, byl Vožda vyslán asi dvakrát do Lipníka nad Bečvou, kde zjistil muže, který přechovává vojenského zběha. Muž, na jehož jméno si nepamatuji, z Lipníka nad Bečvou, byl pak zatčen. Dále jest mi známo, že Vožda byl [s] kriminálním komisařem Gottschlingem několikrát v Hranicích. Zda-li tam bylo nějaké zatčení, není mně známo. Mimo uvedených případů spolupracoval Vožda s gestapem ještě delší dobu a ve spojení byl s kriminálním zaměstnancem Prudkym.⁵

Jak dalece byla Voždova činnost ve spojení s Prudkym není mi známo. Pamatuji si ještě na případ, kdy byl Vožda jako konfident pověřen, aby vypátral činnost bývalého komu-

nistického funkcionáře v Zastávce u Brna. Zda-li pak podal v této věci pozitivní neb[o] negativní výsledek není mi rovněž známo.

Pokud jsem o Voždově činnosti věděl, udal jsem vše pravdivě. Jinak nemám, co bych ještě sdělil. Skončeno, přečteno a podepsáno.

Vyslýchající:
Lysáček

Vyslýchaný:
Rotter Anton^a

MZA, fond C 141, Mimořádný lidový soud Brno, kart. 166, inv. č. 1710, spis Lsp 674/46, fol. 42–43. Originál, strojopis.

^a Podpisy vyslychajícího a vyslychaného jsou vlastnoruční.

¹ Anton Rotter (1909–1946) působil jako kriminální asistent u referátu II A brněnské řídicí úřadovny gestapa. Mezi vězni byl obáván pro svou mimořádnou brutalitu a během poválečného vyšetřování mu byl prokázán podíl na usmrcení mnoha osob. Mimořádný lidový soud v Brně jej 19. prosince 1946 odsoudil k trestu smrti a téhož dne byl Rotter veřejně popraven na dvoře věznice Krajského soudu trestního, Cejl č. 71.

² Ernst Florian působil u referátu II A brněnského gestapa a dosáhl hodnosti vrchního kriminálního asistenta.

³ Adolf Körner-Kopřiva (1905–?) pracoval jako vedoucí autodílny brněnského gestapa a řidič. Mimořádný lidový soud v Brně jej 6. prosince 1946 odsoudil k šesti letům těžkého žaláře. Dne 27. ledna 1951 byl Körner podmíněně propuštěn a jeho další osud není znám.

⁴ Stanislav Živný (1912–1943) byl od roku 1932 členem komunistické strany a politicky se angažoval v oblasti Brněnska. Po okupaci českých zemí v březnu 1939 zastával funkci vedoucího ilegálního městského výboru KSČ v Brně a již v září 1939 padl poprvé do rukou gestapa. Dne 10. března 1941 se mu však podařilo uprchnout a ukrýval se až do 5. září 1942, kdy byl opět zatčen. Nacistický Lidový soudní dvůr ve Vratislavi jej 24. ledna 1943 odsoudil k smrti a 6. srpna téhož roku byl Živný popraven. In memoriam byl po válce vyznamenán Československým válečným křížem 1939 a jeho jméno nese jedna z ulic v brněnské městské části Bystřice.

⁵ Franz Prudky (1901–1949) působil jako tlumočnický a kriminální zaměstnanec na brněnské řídicí úřadovně gestapa. Mimořádný lidový soud v Brně jej 2. června 1948 odsoudil k trestu smrti a po zamítnutí žádosti o milost byl Prudky 11. února 1949 popraven.

4.

1946, 25. června, Brno. – Rozsudek Mimořádného lidového soudu v Brně nad Vilémem Voždou, odsuzující ho ke čtyřem rokům těžkého žaláře.

Jménem republiky.

Mimořádný lidový soud v Brně uznal po veřejném hlavním přelíčení dne 25. června 1946 takto právem:

Obžalovaný Vilém Vožda, narozený 22. 1. 1911 ve Vídni, příslušný do Popůvek, soudní okres Přerov, bytem naposledy ve Šlapanech č. 5, soudní okres Cheb, toho času ve vazbě,

jest vinen,

že v době zvýšeného ohrožení republiky v Brně a jinde na Moravě, jako důvěrník gestapa v součinnosti s orgány gestapa v Brně ve službách a v zájmu Německa spoluzavinil ztrátu svobody obyvatel republiky Františka Havlíčka, Rudolfa Holého, Aloise Hlavičky, Josefa Hlavičky, Štěpánky Musilové, jejich dcer Bohumily, Štěpánky a Marie Musilových, dále jedné nezjištěné osoby v Lipníku a dále způsobil udání[m] smrti obyvatele [sic] republiky Stanislava Živného,

čímž spáchal

zločin udavačství podle § 7, odstavec 1, 3 zákona č. 16/45 Sb. a

odsuzuje se

podle § 7/3 retribučního dekretu za použití § 16 odstavec 2 retribučního zákona k trestu do těžkého žaláře na 4 (čtyři) roky
zostřeného tvrdým ložem měsíčně a dle § 389 trestního řádu k náhradě nákladů trestního řízení.

Podle § 14 retribučního dekretu se vyslovuje, že obžalovaný ztrácí občanskou čest na dobu 4 roků, že jedna čtvrtina jeho jmění propadá ve prospěch státu a že celý trest si odpyká v nucených pracovních táborech.

Podle § 55a trestního zákona započítává se obžalovanému do trestu vazba od 5. srpna 1945 12 hodin do 25. června 1946 v 13 hodin.

Naproti tomu obžalovaný osvobozuje se dle § 259/2 trestního řádu od obžaloby, že:

- 1) v době zvýšeného ohrožení republiky v Brně způsobil udáním smrti obyvatele [sic] republiky Jakuba Konopáče a Bohumila Koláře,
- 2) že v téže době v Brně a jinde na Moravě svou konfidentskou činností ve prospěch německé státní policie podporoval nacismus, čímž spáchatí měl: ad 2) zločin podle § 3/1 retribučního dekretu.

Důvody:

Na základě částečného doznání obžalovaného, trestním oznámením a výpovědí svědků Františka Klímy, Františka Havlíčka, Bedřicha Dorsche, Rudolfa Holého, Aloise Hlavičky, Josefa Hlavičky, Štěpánky Musilové, Josefa Kasala, Alfonse Pigase, Jana Kolářka, Josefa Kavalíře, Marie Barvinkové, Karla Valenty, Františka Konečného, Antonína Rottera, Antonína Mondorfa, Štěpánky Markové, Jindřicha Gottschlingera [sic] a ostatních výsledků průvodního řízení vzal soud za prokázaný následující skutkový děj:

Obžalovaný, který byl zaměstnán v továrně Biochema v Modřicích u Brna, byl zapojen do podzemního hnutí, které pracovalo v době protektorátu pro osvobození Československé republiky. Jeho činnost byla rozsáhlá a spočívala hlavně v rozšiřování ilegálního tisku, které obstarával zejména mezi zaměstnanci Biochemy. Toto hnutí bylo nějakým způsobem, nikoliv však obžalovaným, prozrazeno, takže došlo k rozsáhlému zatýkání členů, a to napřed v pobočném závodě Biochemy v Neratovicích v Čechách a pak také mezi členy v závodě Biochemy v Brně. Poté teprve došlo k zatčení obžalovaného dne 3. 9. 1942 současně s Novotným a Valentou a pak teprve asi za dobu 3 týdnů k dalšímu zatčení Filgase, Havlíčka, Konopáče, Koláře a Hersche.

Během výslechu na gestapu pod nátlakem bití a výhrůžek vyvražděním rodiny vlastní a rodiny Holého, vyzradil pak obžalovaný další osoby zúčastněné na odbojovém hnutí. Nemohlo být bezpečně zjištěno, zda to byl obžalovaný sám, který vyzradil další členy hnutí, a to Holého, Živného a Kasala a jejich místo pobytu, či zda-li gestapo jména těchto osob již znalo a pátralo pouze po jejich úkrytu. Zjištěno bylo tolik, že byl to obžalovaný, který se vydal se členy gestapa k přehradě u Kníniček, kdež došlo za jeho pomoci k zatčení Holého. Živný tenkrát utekl a nebyl polapen. Obžalovaný však před zatčením Holého promluvil jak s Holým, tak i se Živným, ze strachu před výhrůžkami gestapem před tím jemu pronesenými neupozornil oba výslovně na to, proč za nimi přišel, avšak mluvil s nimi takovým způsobem, že oba z toho vyrozuměli, že něco není v pořádku.

Obžalovaný pak během vyšetřování na gestapu, když byl v tom směru vyšetřován a vyslýchán, usvědčil Františka Havlíčka, Aloise Hlavičku a Josefa Hlavičku, pokud šlo o jejich spojení s Holým, Živným a Kasalem u přehrady, dále Štěpánku Musilovou a její dceru Bohumilu, Marii a Štěpánku a to tak, že vyzradiv úkryt Holého potažmo přispěl k jeho dopadení. Holý pak zase při svém výslechu vyzradil jména uvedených žen. Všechny tyto osoby byly pak německými úřady po delší dobu vězněny.

Vožda byl pak na svobodu propuštěn s tím, že bude pro gestapo pracovat. Obdržel zejména příkaz zapojit se na nějakého člověka v Zastávce u Brna za účelem vyzrazení jeho ilegální činnosti. V tomto směru výsledek činnosti obžalovaného byl negativní. Pak odebral se

z příkazu gestapa do Lipníka nad Bečvou opět za účelem zjištění ilegální činnosti nějakého člověka. Také v tom směru byl výsledek jeho činnosti negativní. Vzhledem k tomu, že obžalovaný nevykonával gestapu žádných platných služeb, byl v květnu 1943 opět zatčen a lidovým soudem ve Vratislavi odsouzen k trestu smrti. Tento trest však nebyl vykonán vzhledem k tomu, že obžalovaný svého času přispěl k zatčení Holého a byl obžalovaný předán do věznice v Bayreuthu, kdež byl vězněn až do 5. 5. 1945.

Veškerá tato zjištění položil soud za základ svého rozhodnutí, pokud jde o vinu obžalovaného ve směru zločinů dle § 7/1, 3 retribučního dekretu. Výslovně budiž ještě na tomto místě zdůrazněno, že to nebyl obžalovaný, který vyrazil celou skupinu podzemního hnutí, že byl sám mezi zatčenými a že teprve při výslechu na gestapu podlehl gestapáckému způsobu vyšetřování a vyrazil více, než snad při větší osobní statečnosti v nejkrajnějším případě vyrazit mohl. Nemohl soud proto použít ustanovení § 2g trestního zákona o neodolatelném donucení. Při výměře trestu bylo však přihlíženo k rozsáhlé podzemní činnosti obžalovaného před jeho zatčením, o němž byla výše řeč, k čemuž nutno dodat ještě to, že obžalovaný vykonával další platnou službu tím, že jak bylo zjištěno svědectvím Rudolfa Holého, účinně pomáhal opatřit tajnou vysílačku. Je zde tedy patrný úmysl obžalovaného prospět českému národu a ČSR osvobozeneckém boji, což soudu umožnilo vydatné použití ustanovení § 16/2 retribučního dekretu, takže trest byl mu zaměněn na 4 roky těžkého žaláře.

Ve vylíčeném jednání obžalovaného je splněna skutková podstata zločinu podle § 7/1, 3 retribučního dekretu po stránce subjektivní a objektivní.

Trest byl vyměřen dle § 7/3 retribučního dekretu za použití § 16/2 retribučního dekretu, přičemž polehčovalo částečné doznání a zachovalost, nepřitěžovalo nic.

Pokud jde o tu část obžaloby, která klade obžalovanému za vinu, že zavinil smrt Jakuba Konopáče a Bohumila Koláře, musel být obžalovaný osvobozen, protože nebyla zjištěna příčinná souvislost mezi smrtí uvedených občanů a činností obžalovaného. Taktéž byl osvobozen, pokud jde o rozšířenou obžalobu o konfidentské činnosti obžalovaného, neboť jak již bylo výše uvedeno, obžalovaný žádnou konfidentskou činnost nevyvíjel. Proto byl také později zatčen, odsouzen k smrti, rozsudek smrti však vzhledem k výše uvedeným službám, které svého času gestapu prokázal, nebyl však vykonán. Ostatní místa rozsudku spočívají na citovaných místech zákonných.

Mimořádný lidový soud v Brně, dne 25. června 1946.

MZA, fond C 141, Mimořádný lidový soud v Brně, kart. 166, inv. č. 1710, spis Lsp 674/46, fol. 87. – Originál, strojopis.

5.

1946, 24. září, Brno. – Protokol výslechu matky popraveného komunistického funkcionáře Jaroslava Ondrouška Žofie Ondrouškové na Oblastní úřadovně StB v Brně, týkající se podílu konfidenta Jaroslava Babáka známého jako „Pavel“ na Ondrouškově smrti.

Protokol

sepsaný dne 24. září 1946 u zdejší úřadovny s předvolanou Ondrouškovou Žofií, rozenou Absolínovou, v domácnosti, narozenou 10. 4. 1902 v Rosicích, okres Brno, příslušnou do Řičan, okres Brno, národnosti české; rodiče: Josefa, rozená Svačinová a Julius, vdanou, římskou katoličkou, údajně zachovalou, bytem Řičany 250.

Jmenovaná jsa obeznámena s věcí a po napomenutí k pravdě vypovídá:

Ihned v roce 1939 započal můj syn Jaroslav Ondroušek (krycí jméno Ivan) s ilegální činností. Přitom se stýkal s Karlem Mazourem. Z jara 1941 přišel k nám poprvé do bytu jeden

mladík, o němž mi syn řekl, že se jmenuje „Pavel“. Tento se tehdy u nás zdržel asi půl hodiny, kdy pojedl. Po jeho odchodu mi syn o něm dále řekl, že to je velký ilegální pracovník a že má pod sebou více okresů na Moravě, kde má hodně spojení. Po této návštěvě přišel k nám „Pavel“ po kratší době asi ještě jednou, nemohu si přesně vzpomenout. Můj syn chodil tehdy do reálného gymnázia v Brně a dne 8. října 1941 se však ze školy nevrátil. Předpokládali jsme, že syn uprchl před zákrokem gestapa. Asi 12. října 1941 byl nám do bytu hozen lístek, na němž stálo: „Nebojte se o syna, je v bezpečí!“. Asi za další 3 nebo 4 dny dostavil se k nám „Pavel“, který nás upozornil, abychom se o Jaroslava nebáli a poslali mu boty a teplé prádlo. Požadované, jakož i nějaké potraviny jsem „Pavlovi“ dala, i K 50, které původně nechtěl vzít, pak ale přece přijal pro Jaroslava. Asi po týdně dostavil se k nám do bytu „Pavel“ opět. Vytýkala jsem mu, proč nepřivedl [s] sebou Jaroslava. Nato „Pavel“ podotkl, že můj syn je venku ještě s jedním. Vyšel z bytu a za chvíli se vrátil se synem a jedním neznámým asi 20ti [sic] letým mladíkem světlých vlasů. Můj syn skoro vůbec nemluvil, byl jako zakřiknutý. Navrhla jsem synovi, že by jej můj bratr mohl převést přes hranice, avšak syn odmítl s podotknutím, že jest již pozdě. „Pavel“ při této návštěvě se ptal po Mazourově (činil tak při každé návštěvě) pod jeho krycím jménem „Emil“, přičemž tvrdil, že „Emil“ se nachází ve společnosti nějakého Rusa, který mi přinesl peníze. Odpověděla jsem „Pavlovi“, že jsem Mazoura viděla před několika dny v Rosicích. „Pavel“ nato odvětil: „Ten darebák! Peníze má u sebe a nedá nám je“. Dala jsem pak všem třem jídlo, načež odjeli autobusem do Brna, což mi bylo nápadné, když se předtím tak skrývali a najednou jeli autobusem, aniž by měli obavy. Za necelý týden viděla jsem „Pavla“ jak šel sám z nádraží v Rosicích a já jej oslovila. Ulekl, se, když jsem se jej ptala, co zde dělá a odpověděl mi, že jde k Buriánovi do Rosic. Poté jsem „Pavla“ již neviděla. Koncem roku 1941 obdržela naše rodina dopisnici od mého syna Jaroslava z Kounicových kolejí v Brně, kde byl vězněn. Při jedné návštěvě v Kounicových kolejích mi [řekl] gestapák Schmidt¹, že můžeme děkovat „Pavlovi“, že nebyli zatčeni rodiče zajištěných mladíků. Vzhledem k tomu, že bratr Emila Mazoura, Mazour z německých Knínic tvrdil, že knínickou organizaci má na svědomí „Pavel“, napsala jsem synovi do Breslau dopis, v němž jsem se ho ptala, komu něco dluží, zda „Emilovi“ nebo „Pavlovi“. Syn odpověděl, že nikomu nic nedluží a co mu dluží „Pavel“, že mu odpustil. V poznámkách, učiněných na dopisech, jež jsem synovi psala do Breslau, syn Jaroslav označoval „Pavla“ za osobu stojící v cizích službách. O Mazourově jsem se dověděla od četnického strážmistra Petra z Říčan, že za eskortování gestapáky skočil pod vlak a byl usmrcen. Podle mého mínění zavinił zatčení a smrt mého syna Jaroslava Ondrouška zmíněný „Pavel“, o němž jsem se později dozvěděla, že je to Vladislav Babák z Brna – Králova Pole. Více k případu nemám co k podotknutí. Skončeno, přečteno, schváleno a podepsáno.

Cm. Lysáček

Vyslychaná: Ondroušková Žofie^a

MZA, fond C 141, Mimořádný lidový soud v Brně, kart. 210, inv. č. 2256, spis Lsp 1331/46, fol. 46. – Originál, strojopis.

^a Podpisy vyslychajícího a vyslychané jsou vlastnoruční.

¹ Karl Schmidt (1914–1947) byl kriminálním zaměstnancem brněnské řídicí úřadovny gestapa, který působil u referátu II A. Mimořádný lidový soud v Brně jej 29. ledna 1947 odsoudil k trestu smrti a téhož dne byl Schmidt popraven.

6.

1946, 27. září, Brno. – Závěrečná zpráva Oblastní úřadovny StB v Brně o vyšetřování činnosti konfidenta Vladislava Babáka.

Věc: Vladislav Babák – spolupráce s gestapem.

Závěrečná zpráva.

1.) Obviněný: Babák Vladislav, soukromý úředník, narozený 16. 12. 1921 v Brně, tamtéž příslušný, národnosti české, rodiče: Vladislav a Josefa, rozená Eberová, svobodný, římský katolík, údajně zachovalý, vyznamenaný válečným křížem 1939, posledně bytem Aš, Americká 5, toho času ve vazbě Krajského soudu trestního v Brně.

2.) Udání: Šetřením zdejšího úřadu bylo zjištěno, že Vladislav Babák byl za okupace konfidentem brněnského gestapa, neboť na základě udání různých postižených osob měl zavinit jejich zatčení gestapem.

3.) Šetření a výsledek: Již v roce 1938 započal Babák s ilegální komunistickou činností. Pokračoval v ní také za okupace a jeho jméno vyšlo najevo, když byl gestapem dne 31. 3. 1941 zatčen Solař, který při výslechu jmenoval Babáka jako jednoho z funkcionářů ilegální organizace. Vzhledem k tomu, že gestapo mělo domněnku, že Babák má spojení na vedoucího této organizace Karla Mazoura, navštívil gestapák Florian Babáka, kterému předstíral, že je taktéž ilegálním pracovníkem a pod touto záminkou požadoval na něm napojení na Mazoura. Babák byl však již předem varován před jedním gestapákem vystupujícím jako ilegální komunistický pracovník a podrobným popisem, takže ve Florianovi ihned poznal onoho provokatéra. Jakmile to gestapák Florian vycítil, legitimoval se Babákovi jako úředník gestapa, načež mu Babák přislíbil, že mu spojení na Mazoura zařídí. To bylo někdy v polovině dubna 1941. Babák byl pak ještě navštíven konfidentem gestapa Poledníčkem, který na něm chtěl napojení na Mazoura. Ježto Babák v něm konfidenta vycítil, Poledníčka odbyl, takže tento odešel s nepořízenou. Začátkem května 1941 přihlásil se Babák na Pracovním úřadě v Brně a byl totálně nasazen do Lince. Když gestapo zjistilo, že Babák se vzdálil z Brna, vydalo na Babáka zatýkácí oběžník a Babák byl nato gestapem v Linci zatčen a dne 26. 8. 1941 dodán do vazby gestapa v Brně. Při svém vyslýchání vyrazil jako další ilegální pracovníky jistého Švábenského a jednoho jmenovitě mu neznámého občana z Říčan, v němž gestapo později zjistilo studujícího Ondrouška. Za svého věznění na gestapu uvolil se Babák, že gestapu zařídí – nyní již skutečně – napojení na Mazoura. Gestapák Dorsch Babákovu nabídku předložil svému představenému kriminálnímu radovi Koslowskimu, jenž rozhodl, že Babák bude – prozatím ještě jako vězeň gestapa – v doprovodu gestapáka nasazen na Ondrouška, aby prostřednictvím tohoto případně navázal spojení na Mazoura. V doprovodu gestapáků jel pak Babák do Říčan a s Ondrouškem navázal spojení, aniž by nějakým způsobem dal Ondrouškovi najevo, že celá věc je hra gestapa. Ačkoliv Ondrouška vyhledal celkem ještě asi třikrát, nepodařilo se mu přes tohoto spojení na Mazoura navázat. Dne 25. 9. 1941 byl Babák z vazby gestapa propuštěn, když se zavázal, že gestapu dopomůže k získání napojení na Mazoura. Ježto koncem září 1941 bylo vyhlášeno stanné právo a Babákovi se nepodařilo prostřednictvím Ondrouška spojení na Mazoura navázat, byl dne 8. října 1941 Ondroušek gestapem zatčen. Při výslechu Ondroušek uvedl, že spojení na Mazoura pravděpodobně navázal jeho ilegální spolupracovník Burián z Rosic. Z toho důvodu obdržel Babák rozkaz, aby zmíněného Buriána vyhledal, u něj se odvolával na Ondrouška a hleděl takto získat spojení na Mazoura. Za tím účelem musel Ondroušek Babákovi pro Buriána napsat doporučující dopis. Kolem 12. října 1941 vyhledal Babák Buriána v jeho bytě v Rosicích, předal mu doporučující dopis Ondrouška a žádal na něm napojení na Mazoura. Ježto Burián Babákovi nedůvěřoval, odmítl jej. Babák poznamenal, že přijde opět za týden a odešel. Burián jej nechal stopovat a zjistil, že Babák se sešel s 2 muži na nádraží v Rosicích, z čehož pojal podezření, že se jedná o členy

gestapa, zvláště když si zjistil, že Ondroušek byl již zatčen. Asi po 3 dnech vyhledal Babák Buriána poznovu, avšak nezastihl jej doma. I další jeho návštěva skončila se stejným výsledkem. Proto byl dne 28. října 1941 Burián gestapem zatčen. Mezitím, asi kolem 15. října 1941, navštívil Babák rodinu Ondrouškovu, kterou upozornil, aby se o syna nebáli a žádal pro tohoto nějaké boty, prádlo a potraviny, což také obdržel. Od matky Ondrouška obdržel mimoto ještě K 50, aby je dal jejímu synovi. Asi po týdnu dostavil se Babák v doprovodu Ondrouška a jednoho gestapáka do bytu Ondroušků v Říčanech, aby se tím vzbudilo zdání, že Ondroušek zatčen není. Podle všeho učinilo tak gestapo proto, aby Babák jako konfident mohl u Buriána nenápadně pracovat. Matka Ondrouška všechny tři ovšem pohostila a při této návštěvě – byla samozřejmě v domnění, že její syn žije v ilegalitě – synovi navrhla, že by ho její bratr mohl přepravit přes hranice, což Ondroušek odmítl s podotknutím, že jest již pozdě. Při všech svých návštěvách u Ondrouška a Buriána vystupoval Babák pod svým krycím jménem z ilegální organizace „Pavel“. Ondroušek byl dne 24. 5. 1943 popraven, Burián vězněn celkem 3 ½ roku. Kolem 15. října 1941 nastoupil Babák jako úředník u firmy Bauunion v Brně a byl pak přidělen na pracoviště této firmy v Kuřimi. Babák pak vyhledal jistou Běhounkovou, bývalou členku jeho organizace, začal jí navštěvovat, z čehož se vyvinula známost. Tuto Babák 1. února 1942 přerušil, ježto Běhounková byla o mnoho starší. Někdy v březnu 1942 byl Babák v Kuřimi vyhledán gestapákem Modlem¹. Ježto gestapo mělo podezření, že Běhounková může udržovat spojení na Mazoura, žádal gestapák Modl na Babákovi, aby mu napsal doporučující dopis na Běhounkovou, poněvadž s ní musí mluvit o jejím vztahu k jistému Kavalířovi. Babák po delším zdráhání požadovaný dopis skutečně napsal a dal jej gestapákovi Modlovi. Tento se na základě tohoto doporučujícího dopisu s Běhounkovou spojil, vydával se za ilegálního pracovníka a proto také od Běhounkové obdržel všechny informace, které na ní požadoval. Běhounková byla zatčena gestapem 27. 8. 1942 a později odsouzena na 9 let do káznice. Josef Kavalíř byl zatčen 4. 9. 1942 a odsouzen na 3 roky do káznice. Dne 1. července 1942 odejel Babák na práci do říše, byl však v červenci 1943 brněnským Pracovním úřadem povolán zpět a totálně nasazen u firmy Flugmotorenwerke Ostmark v Líšni. Jelikož pro gestapo nijak nepracoval, byl předvolán a vedoucím Mondorfem upozorněn na svůj dobrovolně převzatý závazek spolupráce. Babák nato přislíbil, že učiní, co bude v jeho silách, přesto však gestapu nedodal již žádné zprávy. Na podzim 1944 onemocněl Babák tuberkulosou, byl nějakou dobu v nemocničním ošetřování a pak dodán do ústavu pro tbc v Košumberku. Zde pracoval ilegálně a byl po osvobození také vyznamenán.

4.) Důkazy: Jest nesporné, že Babák při svém vyslýchání na gestapu vyzradil jako další ilegální pracovníky Švábenského, který byl gestapem zatčen 21. 8. 1942, odsouzen na 5 let do káznice, kde zemřel, a Ondrouška, jenž byl gestapem zatčen 8. 10. 1941 a dne 27. 5. 1943 popraven. Jest dále nesporné, že nejdříve ještě jako vězeň gestapa, později však již jako propuštěný – byv získán za konfidenta – několikrát navštívil Ondrouška, chtěl od tohoto získat napojení na Mazoura, aniž jej přitom upozornil, že je vlastně konfidentem. Jako konfident měl Babák krycí značku „B 18“. Když výsledkem Ondrouška vyšlo najevo, že Burián z Rosic může mít spojení na Mazoura, vyhledal Babák – již jako konfident – byl předtím se závazkem spolupráce s gestapem z vazby propuštěn – tohoto Buriána a několikrát se pokoušel jeho prostřednictvím navázat spojení na ilegálního funkcionáře Mazoura, což se mu však pro ostražitosť Buriána nepodařilo. Burián byl proto gestapem zatčen a vězněn 3 ½ roku. Jest dále nesporné, že na jaře 1942 dal gestapákovi Modlovi doporučující dopis na ilegální pracovníci Běhounkovou, takže tato – považujíc Modla podle doporučujícího dopisu Babáka za ilegálního pracovníka – prozradila tomuto svoji ilegální činnost, na základě čehož byla také gestapem zatčena a odsouzena na 9 let do káznice. Kavalíř, o něhož v případě Běhounkové měl gestapák Modl obzvláštní zájem, byl později taktéž zatčen a odsouzen na 3 roky do káznice. Vše to jest jednak potvrzeno výpovědí gestapáka Dorsche, částečně pak i přiznáním Babáka, jakož [i] výpověďmi svědků Buriána, Běhounkové atd. Nutno podotknout, že Babák po svém pro-

puštění dne 25. 9. 1941, ačkoliv již na svobodě, nevaroval ani Ondrouška, ani Buriána, ani tak neučinil v případě Běhounkové, kterou mohl závčas varovat před návštěvou gestapáka Modla s jeho doporučujícím dopisem. Babák neučinil ani pokus, aby se útekem vyhnul spolupráci s gestapem. Zvláště závažnou je však tak skutečnost, že zatčení Ondrouška, Buriána a Běhounkové mělo vzápětí [za následek] zatčení mnoha jiných ilegálních pracovníků, z nichž část byla buď popravena, neb[o] ve vězení zemřela, nebo se vrátila s podlomeným zdravím. Po případu s Běhounkovou Babák pro gestapo nepřinesl již žádnou zprávu, což potvrzují gestapáci Dorsch a Mondorf. Gestapáci Koslowski, Kittel, Schober, Duba, Renner a Modl nemohli k případu být vyslechnuti, ježto nejsou zajištěni. Původní protokol Babáka a gestapáka Dorsche, jakož i druhých svědků, nacházejí se ve spise Mimořádného lidového soudu v Brně Lsv III/218/45.

5.) Přílohy: Svazek.

Hošek^a
kriminální inspektor

MZA, fond C 141, Mimořádný lidový soud v Brně, kart. 210, inv. č. 2256, spis Lsp 1331/46, fol. 6–8. – Originál, strojopis.

^a Podpis je vlastnoruční.

¹ Franz Modl (1912–?) působil v hodnosti kriminálního asistenta u referátu II A brněnské řídicí úřadovny gestapa. Po válce nebyl v Československu souzen a jeho osud není znám.

7.

[1946, před 30. říjnem^a, Brno]. – Žádost příslušníků rezistenční organizace „Odboj“ o výslech v prošetřovaném případě konfidenta Otakara Chalupy a o potrestání tohoto konfidenta.

Lidovému soudu v Brně.

K blížícímu se procesu s konfidentem gestapa Oto Chalupou žádají podepsaní zaměstnanci poštovního úřadu Brno 2, kteří byli příslušníci ilegální organizace KSČ Odboj, by také byli vyslechnuti všichni členi tehdejšího výboru této ilegální organizace:

Ústřední organizační vedoucí Strátecký Rudolf, poštovní podúředník, Brno, Zborovská 2

Čadílek Valentin, poštovní podúředník, Brno, Merhautova

Chaloupka Inocenc, kovodělník, Slavkov u Brna

Pokladník odboje Weinstein Jaroslav, Brno, Údolní 16, strojevůdce, Šildberger Viktor, soukromý úředník, Brno-Jundrov, Vrchlického 40, který byl asi v září 1944 propuštěn na svobodu a byl politickým vedoucím odboje. Jmenovaný nechť předloží k nahlédnutí zprávu, kterou o činnosti vypracoval a zaslal na Ministerstvo národní obrany v Praze. Tuto zprávu předčítal na členské schůzi v dubnu v Lužánkách. Tato zpráva je velice obsáhlá a je z ní patrné, že bylo zatčeno 158 členů a z nichž se asi 39 nevrátilo, mezi nimi našich asi 11 poštovních zaměstnanců.

Podepsaní žádají toto z důvodu, by památka zemřelých členů, kteří položili své životy za vlast buď v koncentračních táborech, nebo na pochodu smrti, nebyla nekalým způsobem hanobena a odbojová činnost jejich nebyla také tímto konfidentem zlehčována.

My všichni, kteří jsme se vrátili i ti, jejichž památka je pro nás svatá, šli do boje proti okupantům z čisté lásky k vlasti a národu bez osobního prospěchu.

Proto doufáme, že lidový soud uzná náš oprávněný požadavek a v zájmu spravedlnosti vše řádně vyšetří a případně viníky řádně a spravedlivě potrestá. Na vyzvání jsme ochotni mnohé dosvědčit.

Vrašř Josef, Brno, Vinohrady 39

Milión Josef, Brno, Starobrněnská 7

Svoboda Ludvík, Brno – Líšeň, Legionářů 8

Matys Josef, Brno, Zachova 8

Minks Jan, Brno, Tučkova 2

Neubauer Josef, Brno, Tučkova 21^b

MZA, fond C 141, Mimořádný lidový soud v Brně, kart. 209, inv. č. 2242, spis Lsp 1315/46, fol. 403. – Originál, strojepis.

^a Data byla stanovena na základě prezentačního razítka Mimořádného lidového soudu v Brně, na němž bylo uvedeno datum 30. 10. 1946.

^b Jména a adresy psány rukou.

8.

1946, 15. listopadu, Brno. – Rozsudek Mimořádného lidového soudu v Brně nad Vladislavem Babákem, odsuzující ho k patnácti letům těžkého žaláře.

Jménem republiky.

Mimořádný lidový soud v Brně uznal při hlavním přelíčení 15. 11. 1946 takto právem:

Obžalovaný Ladislav^a Babák,

narozený 16. 12. 1921, soukromý úředník, posledně bytem v Aši, Americká č. 5, toho času ve vazbě MLS v Brně,

jest vinen,

že v době zvýšeného ohrožení republiky v roce 1941 a 1942 v Brně ve službách a v zájmu Německa, pomáhaje gestapu při pátrání po členech podzemního hnutí:

a) zavinil ztrátu svobody obyvatel republiky Marie Barvínkové-Běhounkové, Drahomíra Buriana, Josefa Kavalíře,

b) způsobil smrt Jaroslava Ondrouška,

čímž spáchal

zločin proti osobám ad a) podle § 7/1, ad b) podle § 7/3 retribučního zákona.

Za to se odsuzuje dle § 7/3 retribučního zákona se zřetelem k § 34 trestního zákona a s použitím § 16 retribučního zákona k trestu těžkého žaláře v trvání 15 (patnácti) let zotřenému tvrdým ložem čtvrtletně a dle § 389 trestního řádu k náhradě útrat trestního řízení.

Dle § 14 litery a-c retribučního zákona se vyslovuje, že obžalovaný ztrácí občanskou čest na 15 let, že celý trest si odpyká v nucených pracovních oddílech a že jeho majetek propadá ve prospěch státu.

Dle § 55a trestního zákona započítává se obžalovanému do trestu zajišťovací a vyšetřovací vazba ode dne 3. 11. 1945, 12 hodin do 19. 4. 1946, 11 hodin a od 27. 9. 1946, 12 hodin do 15. 11. 1946, 15 hodin.

Naproti tomu osvobozuje se obžalovaný dle § 259, odstavec 2 trestního řádu od obžaloby:

a) že v době zvýšeného ohrožení republiky v roce 1941 v Brně ve službách a v zájmu Německa zavinil smrt N. Švábenského,

- b) že v téže době tamtéž svou činností konfidenta gestapa zejména pomocí při pátrání po vůdci ilegálního hnutí Karlu Mazourovi podporoval nacismus, čímž by se dopustil
- ad a) zločinu proti osobám dle § 7/3 retribučního zákona,
ad b) zločinu proti státu dle § 3/1 retribučního zákona.

Důvody:

Výpověďmi svědků Marie Barvinkové-Běhounkové, Žofie Ondrouškové, Miroslava Ondrouška, Drahomíra Buriana, Bedřicha Dorše [sic], Ing. Karla Hausera, Marie Blochové, Oldřicha Vojty, Leopolda Pavelky, Hedviky Dufkové, Jana Mazoura, Oldřicha Příbyla, Jiřího Kratochvíla, Jany Kratochvílové, opisy dopisů popraveného Jaroslava Ondrouška, obsahem trestního oznámení a částečným skutkovým doznáním obžalovaného má soud tento skutkový děj za prokázán:

Obžalovaný Ladislav Babák započal již v roce 1938 s ilegální komunistickou činností, v níž pokračoval také za okupace, a jeho jméno dostalo se ve známost gestapa, když dne 31. 3. 1941 byl zatčen Josef Solař, který při výslechu jmenoval Babáka, jako jednoho z funkcionářů ilegální organizace. Vzhledem k tomu, že gestapu se jednalo o dopadení vůdce této organizace Karla Mazoura, navštívil gestapák Florian obžalovaného, kterému předstíral, že je taktéž ilegálním pracovníkem a pod touto záminkou požadoval na něm napojení na Karla Mazoura. Babák však poznal ve Florianovi gestapáka a provokatéra a tu Florian se legitimoval jako úředník gestapa a žádal zprostředkování spojení na Mazoura. Obžalovaný na oko toto přislíbil a byl pak navštíven znovu konfidentem gestapa Poledníčkem, který rovněž chtěl na obžalovaném, aby zprostředkoval spojení na Mazoura, avšak bez úspěchu. Začátkem května 1941 přihlásil se Babák na pracovním úřadě v Brně a byl totálně nasazen do Lince. Když gestapo zjistilo, že Babák se vzdálil z Brna, pátralo po něm a dne 26. 8. 1941 byl Babák zatčen gestapem v Linci a převezen do Brna. Za svého věznění na gestapu uvolil se Babák na naléhání gestapáka Dorsche, že zprostředkuje spojení na Karla Mazoura. Za tím účelem byl nasazen v doprovodu gestapáka na Jaroslava Ondrouška, aby prostřednictvím tohoto případně navázal spojení na Mazoura. V doprovodu gestapáků jel pak Babák do Řičan a s Ondrouškem navázal spojení, aniž by nějakým způsobem dal Ondrouškovi najevo, že celá věc je aranžována gestapem. Představoval se pod jménem ilegálního pracovníka Pavel. Ačkoliv Ondrouška vyhledal celkem ještě asi 3x, nepodařilo se mu přesto spojení na Mazoura navázat. Obžalovaný byl pak dne 25. 9. 1941 z vazby gestapa propuštěn, když se zavázal, že gestapu dopomůže k získání napojení na Mazoura. Navštívil pak, jsa na svobodě rodiče Ondrouškovy, tvrdil jim, že Ondroušek je v bezpečí, že se nemusí o něho obávat a přijal od nich pro Ondrouška šatstvo a jídlo. Mezitím zatčený Jaroslav Ondroušek byl přinucen vyrazit, že spojení na Mazoura by mohl zprostředkovat Josef Burian z Rosic. Za tím účelem uvolil se Ondroušek napsat pro Buriana doporučující dopis, který Babák z návodu gestapa doručil Josefu Buriánovi v jeho bytě v Rosicích a žádal na něm spojení na Mazoura. Ježto Burián Babákovi nedůvěřoval, odmítl jej. Babák poznamenal, že přijde opět za týden. Burian jej stopoval a zjistil, že Babák se sešel s dvěma gestapáky na nádraží v Rosicích a z posůňku, kterým Babák tajně dával znamení gestapákům, aby nemluvili, ježto Burian je přítomen, poznal Burian s určitostí, že obžalovaný je konfidentem gestapa. Zvláště když zjistil, že Ondroušek byl již zatčen. Asi po 3 dnech vyhledal Babák Buriana poznovu, avšak nezastihl jej doma. I další jeho návštěva byla bezvýsledná. Burian byl pak 28. 10. 1941 gestapem zatčen a vězněn. Mezitím, jak již výše řečeno, navštívil Babák rodinu Ondrouškovu a obdržel od matky Ondrouška boty, prádlo, potraviny a obnos 50 K, aby je předal synovi Jaroslavovi. Asi za týden dostavil se Babák v doprovodu gestapáka a též Jaroslava Ondrouška do bytu Ondroušků v Řičanech, aby se tím vzbudilo zdání, že Ondroušek zatčen není. Jaroslav Ondroušek byl nucen zatajit před rodiči pravý stav věcí, ježto byl kontrolován přítomností jednoho gestapáka. Podle všeho učinilo tak gestapo proto, aby Babák jako konfident mohl

u Buriana nenápadně pracovat. Matka Ondrouška všechny tři ovšem pohostila a byla samozřejmě v dom[n]ění, že její syn žije v ilegality a mluvila otevřeně před přítomným gestapákem, jehož považovala za ilegálního pracovníka a navrhla synovi Jaroslavovi, že by ho její bratr mohl přepravit přes hranice. Jaroslav Ondroušek to ovšem musel odmítnout s podotknutím, že je již pozdě. Při všech svých návštěvách u Ondrouška a Buriana vystupoval Babák pod svým krycím jménem z ilegální organizace „Pavel“. Ondroušek byl dne 27. 5. 1943 popraven, Burian vězněn celkem 3 [a] půl roku.

Kolem 15. 10. 1941 nastoupil Babák jako úředník u firmy Bauunion v Brně a byl pak přidělen na pracoviště této firmy v Kuřimě. Mezitím Babák navázal známost s Marií Běhounkovou, kterouto známost přerušil začátkem února 1942. Někdy v březnu 1942 vyhledal Babáka v Kuřimi gestapák Modl a vyzval jej, aby mu napsal doporučující dopis na Běhounkovou, aby jejím prostřednictvím bylo získáno spojení na Karla Mazoura. Babák po jistém zdráhání požadovaný dopis skutečně napsal a dal jej gestapáku Modlovi. Obsah dopisu byl asi tento: „Milá Marie, vyjdi doručiteli tohoto dopisu vstříc. Pavel“. S tímto dopisem odebral se gestapák Modl k Běhounkové a vydává se za ilegálního pracovníka, obdržel od Běhounkové různé informace, zejména o ilegální skupině zaměstnanců firmy Biochema. Mimo jiné prozradila Běhounková Josefa Kavalíře, který byl zatčen 4. 9. 1942 a odsouzen na 3 roky do káznice. Běhounková byla zatčena 27. 8. 1942 a odsouzena na 9 let do káznice. Dne 1. 7. 1942 odejel Babák na práci do Říše, byl však povolán zpět pracovním úřadem v Brně a totálně nasazen u firmy Flugmotorenwerke Ostmark v Líšni. Jelikož pro gestapo nijak nepracoval, byl povolán na gestapo a upozorněn na svůj závazek spolupráce. Babák přislíbil, že učiní, co bude v jeho silách, přesto však nedodal gestapu již žádné informace a nijak s gestapem v té době již nespolečně pracoval. Na podzim v roce 1944 onemocněl obžalovaný tuberkulózou a po nemocničním ošetření v Brně byl dodán do sanatoria ve Velichovkách a do ústavu pro TBC v Košumberku. Zde pracoval ilegálně navázav spojení s partyzány, kterým podle výpovědí svědků Oldřicha Šandlera a Vasila Kiše dodával potraviny a zbraně. Za tuto činnost byl po osvobození vyznamenán Válečným křížem 1939 a partyzánskou medailí od ministerstva národní obrany.

Obžalovaný v podstatě připouští shora vyličené skutečnosti, popírá však, že by jeho jednání zavinilo ztrátu svobody Marie Běhounkové, Drahomíra Buriana, Josefa Kavalíře a smrt Jaroslava Ondrouška, tvrdí, že gestapo o těchto osobách vědělo bez jeho přičinění a hájí se také tím, že sám byl gestapu vyzrazen Josefem Solařem, který byl zatčen předtím. Ohledně Marie Běhounkové připouští, že napsal onen doporučující dopis pro gestapáka Modla a připouští též, že Běhounkovou nevaroval. Tvrdí, že Běhounková mohla poznat, že se jedná o dopis vynucený. Dále tvrdí, že Drahomíra Buriana prozradil vlastně Ondroušek a že on – obžalovaný – pouze mu doručil na příkaz gestapa onen dopis. Ohledně Kavalíře uvádí, že tohoto vůbec neznal a že tento byl zatčen na základě zrady Viléma Voždy z Biochemy. Ohledně Jaroslava Ondrouška se hájí, že neměl možnost varovat ani Ondrouška, ani jeho rodiče, ježto byl stále sledován gestapáky a tu popírá, že by navštívil rodiče Ondrouškovy v době, kdy už nebyl vězněn gestapem. Jeho generální obhajoba spočívá pak v tom, že ke spolupráci s gestapem byl donucen nátlakem a že bylo hroženo stíháním příslušníků jeho rodiny.

Soud uváživ všechny prokázané skutečnosti a obžalovaným uváděné okolnosti dospěl k závěru, že jednání obžalovaného bylo v součinnosti s gestapem v příčinné souvislosti se ztrátou svobody Marie Běhounkové, Drahomíra Buriana, Karla Kavalíře a že též zavinil v součinnosti s gestapáky zatčení, věznění a smrt Jaroslava Ondrouška. Retribuční dekret v § 7 nepředpokládá takzvaný přímý zločinný úmysl ve smyslu obecného trestního zákona, nýbrž podle § 7 retribučního zákona stačí k trestnosti takzvané zavinění, kterýžto výraz toto zákonné ustanovení přímo cituje v odstavci prvním a dále užívá v odstavci třetím slova způsobil, což znamená podobně jako zavinil, tj. zapříčinil smrt. Zda obžalovaný jednal v zájmu

Německa, což jest dalším předpokladem skutkové podstaty § 7 retribučního zákona, jest zkoumat z hlediska objektivního, to znamená, že stačí, když čin pachatele ve svém výsledku byl v zájmu nebo ku prospěchu nepřítele. Tu jest jasné, že pátrání po příslušnících odboje proti Německu a jejich zneškodnění bylo samozřejmě v zájmu nepřítele, totiž gestapa a tím Německa. Jestliže obžalovaný napomáhal vyličeným způsobem gestapu, jednal nesporně v zájmu nepřítele a nezáleží na tom, co bylo vlastní pohnutkou obžalovanému, že tak jednal, například obavy o osud jeho rodiny, jak obžalovaný se hájí.

Ohledně kauzální souvislosti mezi jednáním obžalovaného a zatčením a stíháním shora uvedených osob, jest uvést ještě toto: V případě smrti Jaroslava Ondrouška: Obžalovaný svou účastí na schůzkách s Ondrouškem aranžovaných gestapem přispěl k tomu, že Ondroušek a jeho rodiče vyrazili před příslušníky gestapa, že Ondroušek je ilegálním pracovníkem, což samozřejmě bylo dostatečným důvodem, aby gestapo Ondrouška zatkl a uvěznilo, když už nebylo účelné nechat jej na svobodě k účelům nastrojených schůzek s obžalovaným k vypátrání Karla Mazoura. Přispěl tudíž obžalovaný v součinnosti s gestapem k odhalení a usvědčení Jaroslava Ondrouška jako účastníka odboje proti Německu a tím spoluzavinil jeho smrt.

V případě Marie Běhounkové-Barvínkové: tím, že obžalovaný uvolil se napsat pro gestapáka Modla doporučující dopis adresovaný Běhounkové a podepsaný jeho ilegálním jménem „Pavel“ způsobil, že Běhounková neprohlédnuvši úskok, vyrazila gestapáku Modlovi důležité informace jak o sobě, tak o dalších spolupracovních ilegální skupiny zaměstnanců Biochemy.

Mezi nimi prozradila i Josefa Kavalíře, který byl pak zatčen, stejně tak jako sama Běhounková a oba delší dobu věznění.

V případě Drahomíra Buriana spočívá zavinění obžalovaného v tom, že doručil dopis napsaný z návodu gestapa Jaroslavem Ondrouškem Burianovi a naléhal naň, aby mu zprostředkoval spojení na Karla Mazoura. Přitom žádným způsobem se nepokusil varovat nebo upozornit Karla Buriana o pravém stavu věcí a dokonce, když Burian, pojav podezření, stopoval obžalovaného do hostince v Rosicích, dával potají znamení prstem na ústech přicházejícím gestapákům, aby nemluvili a neprozradili se před Burianem, kterého obžalovaný zahlédl v hostinci. I když tedy Burian odmítl zprostředkovat spojení na Mazoura, přesto byl příčinným obžalovaného uveden do takové situace, že gestapo považovalo za vhodné nebo nutné Buriana zatknout a uvěznit, což se stalo 28. 10. 1941. Tím jest příčinná souvislost mezi jednáním obžalovaného a nastavším výsledkem prokázána a jednání obžalovaného zakládá skutkovou podstatu zločinu proti osobám dle § 7 retribučního zákona.

Zbývá zabývat se obhajobou obžalovaného, že jednal pod nátlakem gestapa. Tu jest výpovědí Bedřicha Dorsche a též doznáním obžalovaného zjištěno, že obžalovaný nebyl gestapem týrán, mučen ani bit a že naopak požíval oproti jiným vězňům gestapa určitých výhod (cigarety, přesnídávky atd.). Kromě toho jest mít na zřeteli, že obžalovaný předsevzal určité úkony napomáhající gestapu při pátrání po ilegálních pracovnících v době, kdy nebyl přímo uvězněn a měl tedy zajisté možnost útekem nebo skrýváním se vyhnout se [sic] vlivu gestapa. Jestliže obžalovaný tvrdí, že měl obavy o příslušníky své rodiny, kterým prý gestapo hrozilo stíhání[m], jednalo by se pouze o pohružku, která vedla obžalovaného, že se rozhodl jednat tak, jak jednal a dát přednost zájmům osobním (rodinným) před zájmy národními, tj. vyššími. Ostatně shora vyličená podrobnost v hostinci v Rosicích, kde obžalovaný, jak potvrzuje svědek Burian, dával gestapákům tajné znamení, dostatečně opodstatňuje závěr, že obžalovaný i z vlastní iniciativy se přičiňoval, aby nebyl zmařen cíl a úmysl gestapáků. Je tedy vidět, že nátlak na obžalovaného ze strany gestapa nebyl takového rázu, že by zakládal takzvané neodolatelné donucení a tím beztrestnost ve smyslu § 2g trestního zákona.

Zbývá ještě zmínit se o věrohodnosti svědka Bedřicha Dorsche jako Němce a příslušníka bývalého gestapa, z čehož by bylo možno soudit na zásadní nevěrohodnost tako-

věto osoby jako svědka. Jest však uvážiti v daném případě, že obsáhlá výpověď Bedřicha Dorsche není jediným důkazem, o němž se opírá odsuzující výrok, nýbrž tato výpověď je v podstatě vlastně potvrzována zodpovídáním se obžalovaného a kontrolována dále výpověďmi celé řady svědků české národnosti. Považuje tudíž soud v tomto případě výpověď Bedřicha Dorsche za pravdivou.

Z uvedených důvodů byl obžalovaný uznán vinným jak shora uvedeno. Trest byl vyměřen dle § 7/3 retribučního zákona. Polehčoval částečné doznání po stránce skutkové a dosavadní beztrestnost, přitěžovalo více fakt.

Vzhledem na to, že obžalovaný koncem roku 1944 vyvinul jistou a prokázanou činnost v odboji proti Německu, jak potvrdili svědci Vasil Kiš a Oldřich Šandlera, za což byl vyznamenán Válečným křížem 1939 a partyzánskou medailí, možno říci, že obžalovaný tímto svým činem zmenšil zlo způsobené okupanty a z tohoto důvodu soud použil mimořádného zmírňovacího práva ve smyslu § 16, odstavec 2 retribučního zákona a odsoudil obžalovaného na místo k trestu smrti k trestu na svobodě.

Započtení vazby zajišťovací a vyšetřovací do trestu opírá se o ustanovení § 55 trestního zákona.

Naproti tomu nevzal soud za prokázáno, že obžalovaný zavinil též smrt N. Švábenského svou spoluprací s gestapem. V tomto směru obžalovaný rozhodně popřel, že by gestapu Švábenského prozradil, nebo vůbec nějaké informace o něm podal. Výpověď Bedřicha Dorsche v tomto bodě je zcela neurčitá, neboť svědek uvádí, že obžalovaný snad mohl jmenovat Švábenského, což je výpověď neurčitá a nelze na takovéto výpovědi přesvědčivě usoudit, že obžalovaný skutečně Švábenského vyrazil, když není žádných jiných okolností, které by tento závěr opodstatňovaly.

Byl proto obžalovaný v tomto bodu obžaloby zproštěn.

Při hlavním přelíčení rozšířená obžaloba klade dále obžalovanému za vinu, že svou činností konfidenta gestapa podporoval nacismus. Soud nedospěl k závěru, že obžalovaný svou činností dopustil se zločinu podpory nacismu. Po stránce subjektivní předpokládá zločin podpory nacismu zajisté vůli pachatele podporovat nacismus a dále smýšlení a přesvědčení pronacistické. Takovéto smýšlení a přesvědčení by se projevilo navenek například peněžitými dary ve prospěch nacistických organizací, nebo jinou zřejmě chtěnou podporou nacismu. Takovýto úmysl, respektive smýšlení pronacistické podkládat obžalovanému podle názoru soudu nelze. Z tohoto důvodu osvobodil soud obžalovaného ze zločinu podpory nacismu, nevzal skutkovou podstatu § 3/1 retribučního zákona po stránce subjektivní za prokázáno.

Ostatní rozhodnutí rozsudku jsou odůvodněna citovanými místy zákona v nálezu blíže uvedenými.

Mimořádný lidový soud v Brně
dne 15. listopadu 1946.

Dr. Legát
Dr. Jaroš^b

MZA, fond C 141, Mimořádný lidový soud v Brně, kart. 210, inv. č. 2256, spis Lsp 1331/46, fol. 145–147. – Originál, strojopis.

^a V rozsudku je chybně uvedeno křestní jméno Ladislav místo správného Vladislav.

^b Podpisy jsou vlastnoruční.

9.

1946, 19. prosince, Brno. – Rozsudek Mimořádného lidového soudu v Brně odsuzující Otakara Chalupu k trestu smrti.

Jménem republiky.

Mimořádný lidový soud v Brně nalezl po hlavním přelíčení, konaném ve dnech 16. až 19. prosince 1946 takto právem:

Obžalovaný Otakar Chalupa
narozený 29. 1. 1913, úředník, bytem Brno Žabovřesky, Pod tabulkou č. 70, toho času ve vazbě,

jest vinen,

že v Brně i jinde v době okupace od začátku roku 1943, tedy v době zvýšeného ohrožení republiky:

1) tím, že vyzradil německé tajné státní policii, tedy cizí moci, členy protiněmeckých tajných organizací, jejich složení a činnost, tedy skutečnosti a opatření, která měla zůstat utajena pro obranu republiky, takové skutečnosti a opatření vyzvídal, aby je německé tajné policii vyzradil, a za tím účelem se také se členy německé tajné policie spojil, vešed [sic] s nimi v přímý styk, dopustil se zločinu vojenské zraedy dle § 6 č. 2 zákona na ochranu republiky,

2) jako konfident německé tajné policie podporoval nacistické hnutí v úmyslu, aby rozvrátil mravní, národní a státní vědomí československého lidu,

3) v součinnosti se členy německé tajné policie a jinými konfidenty ve službách a v zájmu Německa svou činností jako konfident gestapa a svými výpověďmi u tohoto orgánu spoluzavinil ztrátu svobody většího počtu obyvatel republiky a také smrt většího počtu těchto osob,

4) ve službách a v zájmu nepřitele a také využívaje situace způsobené nepřátelskou okupací udal členy protiněmecké tajné organizace komplexu [sic] Krejčíř, Třískala, Ševčík, členy Moravské akce vedené Rejrichem vydávajícím tehdy Moravskou Rovnost, členy protiněmecké ilegální organizace na Bučovsku, na Boskovicku, četnické strážmistry Doležala a Ciglína z Velké Bíteše, členy protiněmecké organizace Odboj rozšířené na Moravě, členy ilegální organizace na Tišnovsku a členy skupiny Josefa Lákosila, Jana Lákala a Jaroslava Studeného ve Vranovicích a Tulešicích, členy protiněmecké skupiny [v] Ivančicích a Alexovicích, členy protiněmeckých organizací na Tábořsku, Humpolecku, Kutné Hoře, Havlíčkově Brodě pro jejich protiněmeckou činnost, kterážto udání měla za přímý i nepřímý následek ztrátu svobody několika set československých občanů a smrt několika desítek lidí,

5) zneužil tísně způsobené národní a politickou perzekucí předstíráním, že potřebuje peněz na podporu protiněmecké činnosti, vylákal na Dr. Šimánkovi 62 000 Kč¹, na Vladimíru Slezákovi 11 500 Kčs¹, na Františku Žákovském 41 000 Kč¹ a 2 rádiopřístroje v úmyslu, aby se obohatil na jejich úkor,

čímž spáchal zločiny:

ad 1, 2) proti státu podle § 1/2 a § 3/1 retribučního zákona,

ad 3) proti osobám dle § 7/1 a § 7/3 retribučního zákona,

ad 4) udavačství podle § 11/2 a 11/3 retribučního zákona,

ad 5) proti majetku podle § 10 retribučního zákona

a odsuzuje se

za to dle § 11/3 retribučního zákona se zřetelem k § 34 trestního zákona k trestu smrti.

Podle § 389 trestního řádu jest obžalovaný povinen nahradit náklady trestního řízení.

Dle § 14 litery a-c se vyslovuje, že obžalovaný ztrácí občanskou čest navždy a že celé jeho jmění propadá ve prospěch státu.

Důvody.

Na základě trestního oznámení, zodpovídání se obžalovaného a svědeckých výpovědí Jana Brabence, Josefa Stavinohy, Rudolfa Redra, Josefa Götze, Miloše Kučeru [sic], Jana Bláhy, Hudce Jana, Hedviky Králové, Zbyňka Krále, Jaroslava Sedláka, Vladimíra Slezáka, Andělína Velčovského, Karla Drštičky, Josefa Lákosila, Rudolfa Stříteckého, Jaroslava Kašpara, Františka Žákovského, Jana Křikavy, Jindřicha Gottschlinga, Antonína Mondorfa, Leopolda Eibla, Emila Seitze, Jana Goldy, Otakara Pospíšila, Jana Šafaříka, Bedřišky Brázdové, Františka Götze, Karla Tichého, Antonína Smíškovského, Dr. Vratislava Fáry, zjistil soud tento skutkový děj:

Po okupaci v roce 1939 pracoval obžalovaný v ilegální komunistické straně, která se tehdy ustavila v bývalém Protektorátě. Obžalovaný navázal spojení s různými ilegálními pracovníky, zejména s Krejčířem, profesorem Třískalou, Ševčíkem, Rejrichem, s poručíkem Stavinohou a dalšími. Obžalovaný byl pomocníkem profesora Třískaly, který byl vedoucím po stránce agitační a propagační ilegální komunistické strany v Brně. Obžalovaný z doby této své činnosti znal činnost a funkce ostatních členů této organizace. Koncem roku 1942 došlo k zatčení celého komplexu [sic] osob ilegálně činných ve skupině Krejčíř, Třískala a Ševčík a v lednu 1943 byl také zatčen sám obžalovaný. Tento po svém zatčení, když byl vyslýchán na brněnském gestapu, nabídl se při jednom z výslechů ke konfidentské činnosti ve prospěch gestapa, a to zcela dobrovolně, jak má soud zjištěno z výpovědi tehdejšího vedoucího brněnského gestapa Jindřicha Gottschlinga. Obžalovaný byl poté, když jeho nabídka ke spolupráci s gestapem byla přijata, z vazby propuštěn začátkem února 1943 a od té doby datuje se jeho konfidentská činnost ve prospěch jednak brněnského gestapa, později pak ve prospěch gestapa v Táboře. Obžalovaný po svém propuštění z vazby byl pozván do bytu gestapáka Prudkého, kde byl tímto za účasti Gottschlinga instruován o své konfidentské práci. Gestapo v té době mělo zájem na zajištění ostatních osob, které byly ve spojení s ilegální komunistickou organizací, v níž pracovali zatčení Krejčíř, Třískala a Ševčík, zejména jednalo se mu o vypátrání pobytu vedoucího Moravské akce Rejricha z Nížkovic, který nebyl dosud dopaden a jehož pobyt nemohlo gestapo zjistit. Poněvadž obžalovaný Chalupa z dřívější své činnosti znal se s Josefem Stavinohou z Křenovic, navštívil tohoto a předstíraje mu, že se mu podařilo uniknout zatčení gestapem, žádal tohoto, aby mu umožnil dosáhnout spojení s Rejrichem. Stavinoha, znaje obžalovaného z dřívější jeho poctivé ilegální práce, umožnil mu skutečně schůzku s Rejrichem, o níž obžalovaný podal zprávu gestapu, které rozhodlo, že Rejrich bude zatčen a obžalovanému bylo uloženo, aby sjednal s Rejrichem schůzku na silnici u Brněnských Ivanovic, kde k zatčení Rejricha mělo dojít. Obžalovaný, ač věděl, jaké gestapo má s Rejrichem úmysly, zjednal si s tímto na místě gestapem určené schůzku, při níž skutečně k zatčení Rejrichově došlo a obžalovanému byl gestapem umožněn útěk, aby Rejrich nepoznal, že obžalovaný pracuje pro gestapo. Rejrich po převezení na gestapo byl podroben zosťřenému výslechu, na jehož následky 2. dne po zatčení zemřel. V souvislosti s pátráním po pobytu Rejricha hleděl obžalovaný navázat také spojení na cestmistra Jaroslava Sedláka ve Velké Bíteši, kam také několikrát zajel. Svědek Jaroslav Sedlák dal si však v Brně svými známými prověřit totožnost obžalovaného, a když se mu o něm dostalo zpráv, že obžalovaný je podezřelý ze spolupráce s gestapem, nevešel s ním ve styk, a když obžalovaný přijel opětně do Bíteše, chtěje navázat se Sedlákem styk, upozornil tento na obžalovaného příslušníky četnické stanice ve Velké Bíteši a to strážmistry Doležele a Ciglina, kteří obžalovaného zatkli a při jeho osobní prohlídce našli u něho ilegální tiskopisy a pistoli. Když uvedení četníci strážmistři chtěli obžalovaného předat německým úřadům, tvrdil jim obžalovaný, že jest ilegálním pracovníkem a prosil je, aby ho propustili, ježto jinak by mu za jeho činnost hrozila smrt. Uvedení četníci dali se prosbami obžalovaného pohnout k tomu, že ho propustili, avšak obžalovaný po příjezdu do Brna oznámil celý případ hned na gestapu se všemi podrobnostmi, které se odehrály při jeho zatčení ve Velké Bíteši, v důsledku čehož byli Doležal i Ciglin a

později i pak Sedlák zatčení gestapem. Četnickí strážmířtři Doležal a Ciglin byli pak pro domnělé nadřzování osobě řiři nepřátelské odsouzení německým soudem ve Vratislavi k trestu smrti a také popraveni, kdežto Sedlák po delším vězňení byl propuřtěn.

Obžalovaný z příkazu gestapa hleděl získat vědomost o případném spojení zbytků ilegální organizace vedené profesorem Třiřskalou a Krejčírém a podobnou organizací v Čechách. Dostal příkaz, aby navázal styk se zaměstnancem státních drah v Praze Janem Brabencem, za nímž obžalovaný skutečně do Prahy zajel, vydával se mu za ilegálního pracovníka, smluvil s ním a s vedoucím pražské ilegální organizace schůzku v Žebráku-Práskolesích, o níž pak gestapu podal zevrubnou zprávu.

Po zatčení Rejrichově a po té, když tento, ač zostřeně vyslychán, ničeho ze své činnosti ani o svých spolupracovnících nevyzradil, byl obžalovaný poukázán od gestapa, aby hleděl dostat se do styku se zástupcem Rejrichovým, Rudou Rédrem. Z tohoto důvodu navřtivil obžalovaný opěť Stavinohu, kterého žádal, aby ho zapojil na Moravské Slovácko, kde Rejrich hlavně působil, a to hlavně na Bučovsko. Spojení s Rédrem nepodařilo se obžalovanému navázat, avřak dosáhl spojení na ilegální organizaci na Bučovsku, kde veřel ve styk s Frantiřkem Götzem, kterému rovněž vydával se za ilegálního pracovníka, a ze zpráv, které od něho získal a které oznámil gestapu, dořlo ze strany gestapa k velké zatýkácí akci, během níž bylo zatčeno na Bučovsku více jak 200 osob, z nichž některé byly po kratři době, případně delři z vazby propuřtěny, jiné dodány do koncentračních táborů, jiné pak a to asi v počtu 18 osob byly odsouzeny k trestu smrti a popraveny.

V roce 1943 bylo gestapo upozorněno na činnost ilegální skupiny, která pracovala na Boskovsku, jednak tím, že byla provedena krádeř třaskavin ve větřim množství u firmy Prisslinger a jednak výbuchem, který byl přivoděn v dětském domově v Letovicích, bývalém to hotelu Lamplota. Gestapo mělo podezřetí na jistého Frantiřka Křiže z Boskovic, který uprchl z práce v Německu a po němž bezpeční ní německé úřady pátraly. Na vyhledání Frantiřka Křiže bylo nasazeno více konfidentů gestapa, a to Ludvík Střelec, Jaroslav Ryřánek, Frantiřek Šmíd a také obžalovaný. Společným postupem těchto konfidentů podařilo se jim navázat spojení na Křižovu skupinu, která během doby se rozrostla a měla ve svém středu 9 ruských běženců. Skupina tato byla podporována místním obyvatelstvem a jelikož tato skupina snažila se navázat spojení s jinou ilegální skupinou, tu obžalovaný spolu s ostatními konfidenty vloudil se do této organizace a předstíraje některým členům, že je převede do bezpečí nebo na Slovensko, získal si také jich důvěru, které zneužil k tomu, že osoby, které měly být převedeny do takzvaného bezpečí, odvezl buď sám a nebo s jinými konfidenty do chaty u Ochoze, která byla majetkem gestapáka Prudkého, kde na tyto osoby čekali již členové gestapa a tam je zatkli. Jak zjiřtěno má soud svědeckou výpověď Zbyňka Krále a Jana Bláhy, zúčastnil se těchto akcí i obžalovaný a tímto způsobem bylo do rukou gestapa vydáno více osob, které pak gestapem byly drženy ve vazbě. Vyřetřováním těchto osob získalo pak gestapo informace o dalších osobách, které na této organizaci byly zúčastněny a tak dořlo k zatčení dalších 52 osob, z nichž 12 bylo zvlářtním německým soudem odsouzeno k trestu smrti a popraveno, mezi nimiž byl i Frantiřek Křiž. Konfidentům, mezi nimi obžalovanému, bylo za úspěřné ukončení této akce vyplaceno na odměně celkem 30 000 Kč¹.

Během činnosti obžalovaného pro brněnské gestapo zvědělo toto, že v Brně a v jeho okolí je ustavena odbojová organizace zvaná „Odboj“. Obžalovaný dostal od gestapa za úkol, aby vypátral, jaké cíle tato organizace sleduje, jak je organizována a jak tato organizace je silná. Tato organizace byla vedena Rudolfem Stříteckým, Weinsteinem a Šildbergrem z Brna. Členem této organizace byl také Inocenc Chaloupka ze Slavkova, s nímž podařilo se obžalovanému navázat spojení předstíráním, že sám je funkcionářem rozsáhlé ilegální skupiny. Obžalovanému podařilo se tímto způsobem vloudit do vedení této organizace a získat vědomosti o celé organizaci, o čemž pak podal gestapu zevrubnou zprávu. V důsledku toho dořlo pak ze

strany gestapa k zatýkání jednotlivých členů organizace, přičemž bylo zatčeno asi 180 osob, které byly jednak dodány do koncentračního tábora, kde z nich asi 40 zemřelo.

Obžalovaný dále dostal od gestapa příkaz vyzvědět podrobnosti o činnosti ilegálních pracovníků činných v Tišnově a v jeho okolí. Z příkazu gestapa obrátil se obžalovaný na bývalého redaktora Cibulku, který mu pak umožnil spojení na Wágnera a Vlčka z Tišnova. Posléze jmenovaný prozradil Chalupovi vše, co věděl o ilegálním hnutí na Tišnovsku a gestapo pak po zjištění všech důležitých okolností přikročilo k zatčení Vlčka, který u gestapa opakoval vše to, co již dříve byl sdělil obžalovanému a v důsledku toho pak došlo v říjnu 1944 ze strany gestapa k zatýkací akci v Tišnově, při níž bylo zatčeno asi 18 osob a v listopadu pak dalších 22 osob. Některé z těchto osob byly odsouzeny k trestu smrti a popraveny, jiné pak dodány do koncentračního tábora, kde některé zemřely. Přesný počet zjištěn nebyl.

Současně s touto akcí navázal obžalovaný spojení na malou brněnskou skupinu úředníků z brněnské Zbrojovky, a to Josefa Lákosila, Jana Lákala a Jaroslava Studeného. K tomuto spojení došlo prostřednictvím Studeného, který znal obžalovaného ještě z dřívější jeho poctivé ilegální činnosti. Ze spojení na tuto skupinu dostal se pak Chalupa ve styk se skupinou Látalovou ve Vranovicích a na další skupinu Vladimíra Slezáka v Tulešicích a okolí. V posléze jmenované skupině byl také hajný Karel Drštička, který byl stíhán gestapem už od roku 1942, od kteréžto doby žil v ilegalitě. Když obžalovaný zvěděl o Drštičkově, tu ve spojení s konfidentem Jaroslavem Ryšánkem nabídl se Slezákovi, že Drštičku převede do bezpečí. Po delším jednání se Slezákem a Drštičkou došlo pak k tomu, že Drštička byl obžalovaným s Ryšánkem přiveden na nádraží v Ivančicích, kde na něho již však čekali členové brněnského gestapa, byvše předem informováni obžalovaným o této akci a Drštičku zatkli, který pak byl vězněn až do konce války. Obžalovaný získal od Drštičky vědomost také o tom, u kterých osob po celou dobu svého pobytu v ilegalitě se skrýval a po zatčení Drštičkově došlo pak k zatčení dalších 32 osob, z nichž 13 podlehló útrapám od vězení a koncentračního tábora.

Na jaře 1944 byl obžalovaný z příkazu gestapa prověřoval případ jistého Bureše z Alexovic, o němž podal gestapu pak zprávy, že Bureš skutečně v Ivančicích má organizovanou skupinu asi 10 lidí, která pracuje proti říši a na základě těchto zpráv obžalovaného byl pak Bureš gestapem zatčen a při útěku zatýkajícím orgánem gestapa zastřelen. Obžalovaný, když navázal styk s Vladimírem Slezákem, vylákal na tomto částku 11 500 K a různé poživatiny, předstíraje mu, že peněz potřebuje na podporu ilegálního hnutí a pracovníků v něm zapojených.

Na podzim 1944 byla konfidentská činnost obžalovaného na Moravě prozrazena a poněvadž jeho služeb brněnská služebna gestapa v důsledku toho nemohla již používat, byl obžalovaný na žádost Gottschlinga, který mezitím byl přidělen na služebnu gestapa v Táboře, přidělen k této služebně. Obžalovaný u této služebny pracoval dále jako konfident gestapa za pomoci gestapáků Kirchnera, Drewa, Müllera a konfidentů gestapa Buchty, Nacházela, Wolfa a Lívance. U tábořského gestapa pracoval pak obžalovaný skoro až do konce války. Činnost obžalovaného v této době záležela v tom, že obžalovanému ze strany gestapa byly označeny osoby podezřelé z protiněmecké činnosti a úkolem obžalovaného bylo, aby buď sám a nebo ve spojení se shora zmíněnými konfidenty si ověřil, zda podezření gestapa proti těmto osobám je správné. Obžalovaný v této době vydával se za organizátora národních výborů a jednotlivým osobám, s nimiž přišel do styku, předstíral, že je poslán z Prahy a že jeho úkolem je organizovat národní výbory a také aktivní odboj proti okupantům. Jak má soud za zjištěno z výpovědi Jindřicha Gottschlinga, obžalovaný během svého působení u tábořského gestapa byl jedním z nejagilnějších konfidentů a jeho přičiněním, jakož i za pomoci ostatních konfidentů gestapa, podařilo se tábořskému gestapu zneškodnit organizace Richetský, Šurý a Žákovský, když v lednu a únoru 1945 došlo k rozsáhlému zatýkání členů těchto organizací na

Táborsku, Humpolecku, Kutné Hoře i Havlíčkově Brodě pro protiněmeckou činnost, přičemž bylo zatčeno podle výpovědi Gottschlinga asi 200 osob. Podle výsledků šetření některé z těchto zatčených osob po dodání do koncentračního tábora zemřely, avšak přesný jejich počet nebylo lze zjistit.

Obžalovaný za svoji činnost u gestapa dostával pevný plat 2500 K měsíčně a kromě toho byly mu hrazeny výdaje cestovní, které obžalovaný vynaložil při jízdách za osobami, které z příkazu gestapa měl pověřit. Obžalovaný o všech svých poznatcích, které získal ze styků s osobami, jež gestapem jako podezřelé z protiněmecké činnosti byly mu označeny, gestapu hlásil buďto ústně nebo písemně a na základě těchto jeho zpráv docházelo pak ze strany gestapa k zatýkacím akcím.

Během své činnosti u táborského gestapa dostal se obžalovaný také do styku s Františkem Žákovským, na němž vylákal částku 41 000 K a 2 rádiopřístroje, předstíraje mu, že peněz potřebuje pro podporu ilegálního hnutí a Žákovský maje za to, že jde o skutečného ilegálního pracovníka, peníze i rádiopřístroje mu vydal, když obžalovaný před tím vydání obligaci znějící na 41 000 K, podle níž tuto částku měla po předložení zmíněného obligace [sic] vyplátit československá vláda po znovuzřízení naší samostatnosti. Kromě toho stejným způsobem vylákal obžalovaný částku 62 000 K na Dr. Šimánkovi, jen s tím rozdílem, že tomuto takovou obligaci nevydal.

Obžalovaný během své činnosti u brněnského gestapa měl číslo „B 22“ a na Moravě vystupoval pod jménem Franta a Černý, v Čechách pak pod krycím jménem „Ruda“.

Obžalovaný shora uvedený skutkový děj v podstatě doznává. Hájí se však tím, že ke spolupráci s gestapem se nenabídl dobrovolně, nýbrž že spolupráci gestapu přislíbil proto, poněvadž mu bylo řečeno po zatčení, že za činnost, kterou vyvíjel, bude odsouzen k trestu smrti. Ve snaze zachránit si život, že proto nabídku spolupráce přijal. Jinak pak obžalovaný hájí se v podstatě tak, že zprávy, které gestapu podával, byly negativní a pro gestapo celkem bez významu, poněvadž toto o osobách, na něž byl nasazen, již vědělo, takže z jeho činnosti žádná újma nevzešla. Obžalovaný doznává, že zmíněné peněžité částky na osobách shora uvedených skutečně vylákal, předstíraje jim, že je ilegálním pracovníkem.

Obhajoba obžalovaného je však vyvrácena výpověďmi bývalých členů gestapa, a to Gottschlinga, Mondorfa, Eibla, Seitze a Jana Goldy, kteří vesměs označují obžalovaného jako jednoho z nejzdatnějších konfidentů a o němž souhlasně uvádí, že jenom na základě jeho zpráv a nebo ve spojení se zprávami jiných konfidentů bylo gestapu umožněno zakročit ve shora uvedených případech. Tvzení obžalovaného, že jeho zprávy byly celkem negativní a neškodné, je ostatně v rozporu s jeho vlastním doznáním, když přiznává sám, že za svou práci pro gestapo byl odměňován částkou 2500 K měsíčně. Kdyby skutečně jeho zprávy byly tak nezávadné, jak on tvrdí, tu by jistě gestapo za tuto jeho „činnost“ mu nevyplácelo tak značnou měsíční odměnu. Ostatně i z výpovědí svědků shora uvedených vychází najevo, že obžalovaný, vydávaje se za ilegálního pracovníka, snažil se vyzískat vědomosti o protiněmecké činnosti osob, a nebo skupin, na něž dostal spojení, a že pak krátce na to docházelo k zatýkání osob, které s obžalovaným přišly do styku a nebo které byly mu jako osoby v odboji činně označeny.

Shora zjištěným jednáním obžalovaného dány jsou skutkové podstaty zločinů v rozsudkovém výroku uvedených, a to jak po stránce objektivní, tak i subjektivní. Obžalovaný totiž, že dobrovolně a za odměnu spolupracoval téměř po dobu 2 let s gestapem, tedy s organizací zločineckou, mezi českými odbojovými pracovníky, jimž sám vydával se za ilegálního pracovníka a na nichž vyzvídal jejich činnost, a své poznatky gestapu sděloval, nepochybně podporoval nacismus ve snaze rozvrátit tak státní vědomí a mravní odolnost československého lidu. Třebaže ilegální organizace nebyly organizacemi vojensky formovanými, přece jenom v době okupace nutno na ně pohlížet jako na skupiny odporu proti německým okupantům, takže obžalovaný, když získané vědomosti o organizaci těchto ilegálních skupin,

o jejich síle a jejich cílech sděloval gestapu, nutno po názoru soudu jeho činnost posuzovat jako vojenskou zradu podle § 6 č. 2 zákona na ochranu republiky. Z činnosti obžalovaného pro gestapo vzešly však také následky toho druhu, že bylo buď jeho přímým zaviněním a jeho spoluzaviněním s jinými členy gestapa zatčeno a vězněno větší počet českých občanů, jichž přesný počet nedal se ani zjistit a kromě toho že větší počet osob buď jeho přímým a nebo aspoň nepřímým zaviněním přišlo o život. Přímé udavačství dalo se obžalovanému prokázat jen v případech četnických strážmistrů Doležala a Ciglina a v případě Rejrichově, kteréžto osoby přímo gestapu do rukou vydal a jenom na základě jeho udání tyto osoby přišly o život. Přesný počet ostatních obětí nedal se u obžalovaného ani přesně zjistit, činí však jistě několik desítek lidí. Ve zjištěné činnosti obžalovaného, kdy tento předstíraje, že je ilegálním pracovníkem, vylákal na Dr. Šimánkovi a Františku Žákovském a Vladimíru Slezákovi shora uvedené peněžní částky i předměty, nutno spatřovat skutkovou podstatu zločinu dle § 10 retribučního zákona.

Trest byl obžalovanému vyměřen dle § 11/3 retribučního zákona, přičemž soud uznal na nejvyšší výměru trestu s ohledem na rozsáhlou a českému národu tak nebezpečnou činnost, jak obžalovaný ve službách gestapa vyvinul.

Ostatní místa rozsudku odůvodněna jsou citovanými místy zákona, v nálezů blíže uvedenými.

Mimořádný lidový soud v Brně, dne 19. prosince 1946.

Dr. Klemeš

Dr. Tišnovský^a

MZA Brno, fond C 141 Mimořádný lidový soud Brno, kart. 209, inv. č. 2242, spis Lsp 1315/46, fol. 436–438. – Originál, strojopis.

^a Podpisy jsou vlastnoruční.

¹ Správná zkratka je K.

10.

1946, 19. listopadu, Brno. – Protokol o průběhu poprav Otakara Chalupy.

Protokol o popravě

sepsaný dne 19. prosince 1946 v 15.45 hodin na nádvoří Krajského soud trestního (věznice) v Brně.

Přítomní:

Předseda: soudní rada dr. Tišnovský

Přisedící: Hubert Pleva

Ing. Ondřej Bukovanský

Jan Duchañ

Josef Račoch

Zapisovatel: ppr. dr. Klemeš

Veřejný žalobce: státní zástupce dr. Krajíček

Úřední lékař: MUDr. Vilém Schöbl

Duchovní správce: mnich řádu kapucínů

Popravčí: Pleskač

V 15.45 hodin dává předseda poučení odsouzenému Otakaru Chalupovi a konstatuje, že žádost o milost podána nebyla. Poslední přání (účast kněze a rozmluva s manželkou) bylo splněno. Dále žádá odsouzený, aby jeho mrtvola byla předána příbuzným. Na to přikročeno

k výkonu rozsudku v 16 hodin. V 16.15 konstatuje úřední lékař Dr. Schöbl, že nastala smrt odsouzeného.

Skončeno a podepsáno v 16.15 hodin.^a

MZA Brno, fond C 141, Mimořádný lidový soud v Brně, kart. 209, inv. č. 2242, spis Lsp 1315/46, fol. 439. – Originál, rukopis.

^a Pod textem se nacházejí vlastnoruční podpisy všech zúčastněných a shora jmenovaných osob.

11.

1947, 13. března, Brno. – Protokol o výsledku bývalého kriminálního rady gestapa Otty Koslowského na Oblastní úřadovně StB v Brně, týkajícího se činnosti konfidenta Františka Šmída a rozbití odbojové organizace Michala Malíka ve Valašském Meziříčí v březnu 1945.

Protokol

sepsaný dne 13. března 1947 v úřadovně Státní bezpečnosti v Brně, Mozartova čp. 3 s bývalým členem gestapa Ottou Koslowskim z bývalé gestapácké úřadovny v Brně, toho času zajištěn ve vazbě Ředitelství Národní bezpečnosti v Brně-Veverčí čp. 30, narozen 17. 4. 1900 Riesenburg, Německo, syn zemřelého Hermanna a zemřelé Marie, rozené Dahn, ženatý, evangelík, národnosti německé, předtím zachovalý.

Předmětem

výslechu je objasnit své osobní poměry a vydat svědectví proti konfidentům Františku Šmídovi, Václavu Březíkovi a Aloisi Malinovi a objasnit případ zatčení odbojové skupiny Michala Malíka¹ a spol., 36 osob z Valašského Meziříčí, kteří byli dne 7. 3. 1945 členy ZbV-Kdo 31² ve Valašském Meziříčí zatčeni, dne 31. 3. 1945 dopraveni do Brna a odesláni k umučení do Mauthausenu ke zplynování.

Byl vyzván, aby mluvil pravdu – udal:

Šmíd František: dne 31. 10. 1939 zatkl jsem já Františka Šmída v Chrlicích u Brna pro komunistickou činnost, rozšiřování komunistických letáků, které rozšiřoval ve Zbrojovce v Brně. Při jeho výslechu toho samého dne nabídl se mně Šmíd, že má původ německý a že mně, tj. pro gestapo bude vykonávat služby a současně mně vyzradil a udal vedoucí členy „Obrany národa“ a to: štábního kapitána Jelínka³, profesora Konečného⁴, učitele Blažka⁵ a sebe. Jelínek, Konečný a Blažek byli na to zatčeni. Asi začátkem roku 1940 jsem Šmída z vazby propustil. Z akce „Obrana národa“ společně s Jelínkem bylo pak v Brně a okolí zatčeno mnoho osob. Tyto osoby byly odevzdány Lidovému soudu v Berlíně. Tato akce se pak rozšířila na celou Moravu a do Čech. V důsledku tohoto udání byl ve spisech uveden i Šmíd. Proto asi na podzim roku 1940 požadoval Lidový soud v Berlíně i zatčení Šmída, který byl zatčen a odevzdán tomuto soudu, kde byl Šmíd jako spoluobviněný uvězněn.

Šmíd byl ve vazbě pak ve Waldheimu.⁶ Asi v listopadu 1942 dostal jsem od Šmída z vazby na mou adresu dopis, že mně chce něco důležitého sdělit v akci „Obrana národa“. Zajel jsem dne 20. 11. 1942 za Šmídem a tento mně nabídl služby konfidentské. Šmída jsem ihned z vazby prostřednictvím vedoucího vrchního státního návladního z Berlína vyprostil a vezl jsem jej do Brna. Od této doby stal se Šmíd stálým konfidentem úřadoven gestapa na Moravě, Leitstelle Brno. Šmíd pracoval jako konfident v různých odvětvích, jako „Obrana národa“, komunistické akce, partyzánské akce a jiné. V důsledku jeho konfidentství bylo zatčeno asi 2500 osob, z nichž sice všechny neudal, ale výsledkem zatčených se tato čísla zatčených doplnila. Šmíd byl placeným konfidentem, měl asi 3000 K měsíčního platu a hrazeny

mu byly všechny jiné výlohy, jako železniční a jiné spojené s jeho službou. Šmída měl pod mocí kriminální asistent Emil Seitz⁷ z úřadovny gestapa v Brně.

Asi koncem měsíce ledna 1945 jsem posledně se Šmídem mluvil. Od února 1945 stal se Šmíd nezvěstným a domníval jsem se, že byl někde členy odboje zastřelen. Věděl jsem sice, že Šmíd se stýkal s Malinou v Choryni, ale já jsem se Maliny netázal na Šmída. Jestliže se snad Emil Seitz dotazoval Maliny na Šmída, není mně známo. O tom, že Šmíd byl ve Valašském Meziříčí v únoru 1945 členy odboje zastřelen, zvěděl jsem až dne 6. 3. 1945 z telefonického rozhovoru od gestapa ze Zlína, pravděpodobně od Zieglera⁸ a že Václav Březík byl též zúčastněný na vraždě Šmída. Proto jsem ihned dne 6. 3. 1945 odeslal kriminálního komisaře Antonína Mondorfa s autem do Zlína, aby vyšetřil jak, za jakých okolností, kde a kým byl Šmíd zastřelen. Po návratu Mondorfa do Brna informoval mě tento přesně o osudu Šmídově, ale nepamatuji si nyní, kdo vlastně Šmída zastřelil, avšak pamatuji si určitě, že Březík byl při vraždě Šmída přítomen a že i Březík na Šmída vystřelil jednu ránu z pistole.

K zatčení Michala Malíka a spol. jsem já rozkaz nedal a nevím podnes, na čí popud byla tato skupina zatčena. Popud k zatčení Malíka a spol. vyšel pravděpodobně z úřadovny⁹ gestapa Zlín, případně od úřadovny ZbV-Kommando 31 ve Valašském Meziříčí, aneb sám Mondorf dal rozkaz k zatčení této skupiny. Pokud si pamatuji, sdělil mně Mondorf po svém návratu ze Zlína a Valašského Meziříčí do Brna, že ZbV-Kommando 31 ve Valašském Meziříčí zatýká členy, kteří Šmída zastřelili. Je pravda, že jsem Mondorfovi nařídil, aby zatkl i Aloise Malinu v Choryni a přivezl je do Brna, což se též tehdy stalo. Pamatuji si též, že asi koncem měsíce března 1945 přišel ke mně do kanceláře v Brně velitel ZbV-Kommando 31 z Valašského Meziříčí kapitán Engler, ale jestli se mně tázal na Malinu, zda-li je tento konfident gestapa, si nepamatuji, ale je to snad možné. Ovšem jestli se mně tázal kapitán Engler, má-li Malinu v udání na Malíka škrtnout, toto si nepamatuji. Malíka a spol. jsem vůbec neviděl. Rovněž tak jsem neviděl zpracované udání na Malíka a spol. Jelikož se jednalo o partyzánskou odbojovou činnost, je možné, že toto udání dostal k přehlédnutí kriminální rada Hugo Römer, který v důsledku stávajících tehdejších nařízení odeslal pak Malíka a spol. do koncentračního tábora Mauthausenu aneb do Flossenbürgu. Proč z tohoto transportu Malíka a spol. zůstal v Brně František Gajdošík, není mně osobně nic známo.

Březík Václav,¹⁰ spolupracovník Šmída: Je mně též známo, že Březík byl asi v červenci 1944 vzat do služeb gestapa jako konfident a přidělen byl kriminálnímu asistentovi Emilu Seitzovi. Protože však žádné služby pro gestapo neprokázal, byl pak propuštěn. Nějaký čas později jsem zvěděl od Šmída, že týž si vzal k sobě jako pomocníka Václava Březíka a viděl jsem je asi dvakrát v místnosti před mojí kanceláří, když přišel ke mně do kanceláře Šmíd. Jaké případy Březík Šmídovi oznámil, není mně známo, protože určitá udání mně vždy předal Šmíd, aniž by byl řekl, že je zjistil prostřednictvím Březíka, anebo jiných spolupracovníků.

Asi koncem února 1945 byl jsem telefonicky kriminálním komisařem Cordesem¹¹ ze služebny Ostrava zpraven, že Březík byl v Ostravě zatčen. Jednalo se o důvěrné sdělení ve věci partyzánského štábu majora Murzina.¹² Pamatuji si, že Cordes mně telefonicky sdělil, že Březík se v Ostravě odvolával na mne, že je konfident brněnského gestapa. Protože jsem věděl, že Březík může něco bližšího udat o pohřešovaném konfidentu Šmídovi, nařídil jsem služebně v Ostravě, aby mně Březíka ihned dopravili do Brna, což se též druhého dne – asi 1. 3. 1945 – stalo. Připouštím možnost, že když byl Březík Cordesem mně předveden do mé kanceláře, že jsem se Březíka tázal na Šmída, co se se Šmídem stalo. Pamatuji si však určitě, že Březík mně řekl, že o Šmídovi nic neví. Je též pravděpodobné, že mně Březík i řekl, kde a kdy posledně se Šmídem mně udal. Nato jsem odevzdal Březíka kriminálnímu komisaři Antonínu Mondorfovi k dalšímu šetření ohledně pohřešovaného Šmída, ale rozhodně Březík nic neprozradil, protože kdyby se tak bylo stalo, byl by mně Mondorf ihned o tomto spravil a byl bych já zajisté ihned i osobně zajel případ do Valašského Meziříčí vyšetřit.

Dne 6. 3. 1945 dopoledne byl jsem telefonicky zpraven kriminálním radou Ziglerem ze služebny Zlín, že konfident Šmíd byl ve Valašském Meziříčí zastřelen a že i Březík byl při činu zastřelení Šmída přítomen jako spolupachatel. Proto jsem ihned dne 6. 3. 1945 odpoledne odeslal kriminálního komisaře Mondorfa s jedním druhým úředníkem, snad Goldou do Zlína, aby věc vyšetřil, a současně jsem dal rozkaz Mondorfovi, aby zatkl současně i Aloise Malinu, který měl spojení se Šmídem a bydlel v okolí Valašského Meziříčí za předpokladu, že Malina může o Šmídovi – jako jeho společníku – udat bližší podrobnosti o Šmídově smrti. Kdy Březík byl zpět ze Zlína dodán do Brna, není mně známo a též není mně známo, který úředník gestapa Březíka ve věci Šmída vyšetřoval, ale pravděpodobně kriminální komisař Mondorf. Proč nebyl Březík odeslán do koncentračního tábora s Malíkem a spol. do Mauthausenu, není mně známo, ale tuto okolnost by mohl objasnit kriminální rada Römer, který měl Malíka a spol. v kompetenci.

Malina Alois¹³ z Choryně: O Malinovi jsem zvěděl asi v polovině roku 1944 osobně od konfidenta Šmída, který mně řekl, že s Malinou navázal spojení a že Malina má nějakou ilegální organizaci ve Velkém Meziříčí. Šmíd řekl, že Malina neví o tom, že on Šmíd je konfidentem gestapa. Víím též, že Šmíd prostřednictvím Maliny navázal spojení na parašutistickou skupinu kapitána Bartoše v okolí Bystřice pod Hostýnem asi koncem roku 1944.¹⁴ Které osoby byly zatčeny gestapem v důsledku udání – správně řečeno zprostředkování – Malinou Šmídovi, není mně známo. Malinu jsem v úřadovně gestapa v Brně (do jeho zatčení v březnu 1945) neviděl a viděl jsem jej poprvé v zimě 1944 v Bzenci, kde jsem byl též já tam přítomen při pozorování odbojové skupiny „Orlov“ generála Koutňáka.¹⁵ Schůzku tuto s generálem Koutňákem zprostředkoval Šmíd prostřednictvím Maliny. Generál Koutňák se však na tuto schůzku nedostavil. Později – datum si nepamatuji, dne 2. 2. 1945 – byl generál Koutňák kriminálním asistentem Emilem Seitzem z úřadovny gestapa v Brně v nějaké chatě v lese v Bzenci zatčen. Protože generál Koutňák byl zatčen na vyzrazení Šmída prostřednictvím Maliny, musel po zatčení generála Koutňáka Malina určitě seznat a zvědět, že Šmíd je konfident gestapa. Jestli věděl Malina již předtím, že Šmíd je konfidentem gestapa, není mně známo. Z řeči Šmída bylo mně též známo, že Malina se Šmídem měli již koncem roku 1944 a nebo začátkem roku 1945 též schůzku s generálem Koutňákem a podplukovníkem Kašíkem ve Vyškově.

Jak jsem již uvedl u Březíka, dal jsem dne 6. 3. 1945 rozkaz kriminálnímu komisaři Mondorfovi před jeho odjezdem za Březíkem do Zlína, aby současně zatkl i Aloise Malinu v Choryni, jelikož Malina by mohl objasnit o Šmídovi, kdy, kde a kým byl zastřelen. Téhož dne jsem nařídil Mondorfovi, aby Malinu přivezl do Brna. Připouštím, že jsem tehdy Malinu ve věci Šmída v Brně vyslyšel, ale na podrobnosti si nepamatuji. Malinu jsem neodeslal s Malíkem a spol. do koncentračního tábora v Mauthausenu proto, poněvadž tento byl spolupracovníkem konfidenta Šmída, jemuž prokázal mnohé služby pro gestapo.

K Malinovi dále dodávám: Jestli se Malina do Zlína po jeho zatčení dne 7. 3. 1945 při dotazu člena ZbV-Kommanda 31 ve Valašském Meziříčí Köhlera tomuto ohradil, že nepracuje proti gestapu, nýbrž pro gestapo a že v tomto ohledu se může informovat u kriminálního rady Koslowského, tedy u mne, pak tímto prohlášením přímo přiznal, že pracoval pro gestapo.

Skončeno, schváleno, přetlumočeno a podepsáno.

Brno dne 13. března 1947.

vyslýchající:

vrchní strážmistr Smutek

svědci:

praporčík Mžik

strážmistr Hrazdír^a

vyslýchaný:

Otto Koslowski

^a Připojeny vlastnoruční podpisy.

¹ Michal Malík (1905–1945) založil v létě 1944 odbojovou skupinu ve Valašském Meziříčí. Po příchodu 1. čs. partyzánského oddílu Jana Žižky z Trocnova ze Slovenska na Moravu s ním Malíkova organizace navázala spojení a její členové pak pro partyzány získávali zbraně ze zbrojovky v Jablůnce u Vsetína. Kromě toho Malíkova skupina spolupracovala i s organizací vytvořenou kolem desantu Clay v čele s Antonínem Bartošem. V prosinci 1944 se však na odbojáře napojil konfident František Šmíd, který se mimo jiné stýkal i s Aloisem Malinou z Choryně. Členové Malíkovy organizace také Šmída 7. února 1945 ve Valašském Meziříčí zastřelili. Gestapo však získalo o organizaci poznatky a v době od 7. do 16. března došlo k zatčení asi 50 osob, z nichž 36 bylo po kratším věznění v budově Okresního soudu ve Valašském Meziříčí odvezeno do Kounicových kolejí a ženy do věznice na Cejlu č. 71 v Brně. Dne 7. dubna 1945 následoval transport ve skupině více než 200 vězňů z Brna do Mauthausenu, kde byli všichni po příjezdu zlikvidováni včetně samotného Malíka.

² ZbV-Kdo 31 (zkratka od Zur besonderen Verwendung Kommando – oddíl ke zvláštnímu použití) byla speciální jednotka určená k boji proti partyzánům. Jejím velitelem byl SS-Hauptsturmführer kriminální komisař Hans Schrader. ZbV-Kdo 31 působilo od prosince 1944 do začátku května 1945 v oblasti severovýchodní Moravy a štáb sídlil v Rožnově pod Radhoštěm.

³ Čestmír Jelínek (1902–1942), štábní kapitán čs. armády a za okupace člen moravského zemského vedení odbojové organizace Obrana národa. Zatčen byl v listopadu 1939 a popraven 19. srpna 1942 ve věznici v Berlíně-Plötzensee. Po válce byl in memoriam povýšen na podplukovníka.

⁴ Prof. PhDr. Robert Konečný (1906–1981), psycholog a profesor Masarykovy univerzity v Brně, účastník odboje v civilní složce Obrany národa. V letech 1939–1945 byl vězněn.

⁵ Oldřich Blažek (1903–1942), učitel a příslušník komunistického odboje. Popraven 16. listopadu 1942 v Berlíně-Plötzensee.

⁶ Ve Waldheimu se nacházela mužská i ženská káznice, ve které nacisté v průběhu druhé světové války věznili přes 2000 osob české národnosti. Panovaly zde mimořádně tvrdé podmínky, které větší množství vězňů nepřežilo.

⁷ Emil Seitz (1915–1946) působil v hodnosti kriminálního asistenta u referátu II A brněnské řídicí úřadovny gestapa. Neblaze proslul mimořádně krutým zacházením s vyšetřovanými osobami a vězni. Mimořádný lidový soud v Brně jej 21. prosince 1946 odsoudil k trestu smrti a téhož dne byl Seitz veřejně popraven na dvoře věznice Krajského soudu trestního v Brně, Cejl 71.

⁸ Hans Ziegler působil od ledna 1940 do května 1945 ve funkci vedoucího zlínské služebny gestapa. Nejprve v hodnosti kriminálního komisaře a od 19. prosince 1942 kriminálního rady.

⁹ Zde se jedná o omyl. Ve Zlíně se nenacházela úřadovna (Staatspolizeileitstelle), nýbrž pouze služebna (Staatspolizeistelle) gestapa. Jediná řídicí úřadovna nacistické tajné policie na území Moravy fungovala v Brně.

¹⁰ Václav Březík (1920–?) pracoval jako typograf v Brně. Roku 1944 navázal kontakt s Františkem Šmídem, kterého považoval za odbojového pracovníka. V lednu 1945 však zjistil, že někteří příslušníci odboje jsou záhy po navázání spojení se Šmídem zatčeni, takže s ním přerušil styky a spolupracoval pak s Malíkovou skupinou. Koncem února 1945 byl zatčen ostravským gestapem a podle některých svědectví u výsledku snad prozradil jisté informace, jež gestapu napomohly odhalit Šmídovu smrt. Po válce se to však Březíkovi nepodařilo prokázat a Mimořádným lidovým soudem v Brně byl osvobozen.

¹¹ Carl Cordes (1916–1947), kriminální komisař gestapa a SS-Obersturmführer. Od dubna 1943 do dubna 1945 stál v čele služebny gestapa v Moravské Ostravě. Ostravský mimořádný lidový soud jej odsoudil k trestu smrti a 21. února 1947 byl Cordes popraven.

¹² Dajan Bajanovič Murzin (1921–2012) pocházel z obce Staryje Balykly v Baškírsku a původním povoláním byl učitel. Po vypuknutí války s Německem absolvoval speciální výcvik pro boj v týlu a působil pak jako rozvědkář a agent sovětské vojenské rozvědky GRU. V srpnu 1944 se stal politickým komisařem desantu Jan Žižka, který byl pod velením poručíka Jána Ušiaka vysazen ve dvou skupinách na přelomu srpna a září 1944 na Slovensku. Skupina se rozrostla o místní spolupracovníky a koncem září 1944 přešla na Moravu, kde se stala zárodkem nejvýznamnější partyzánské organizace působící na území protektorátu – 1. čs. partyzánského oddílu (později brigády) Jana Žižky z Trocnova. Po smrti por. Ušiaka v německém obklíčení 3. listopadu 1944 se stal Murzin druhým velitelem této organizace a zůstal jím až do května 1945. Po skončení války se vrátil do rodného Baškirska a pracoval na státním zastupitelství. Zemřel v únoru 2012 ve městě Ufa.

¹³ Alois Malina (1913–?) pracoval za okupace jako číšník nádražní restaurace ve Valašském Meziříčí. S Malíkovou skupinou přišel do kontaktu v průběhu října a listopadu 1944. Po válce byl obviněn, že pracoval jako konfident a měl podíl na likvidaci této organizace. Proces proběhl před Mimořádným lidovým soudem v Novém Jičíně ve dnech 2. a 3. května 1947, avšak pro nedostatek důkazů byl Malina zproštěn obvinění.

Po únoru 1948 emigroval do západního Německa a později do Kanady. Krajský soud v Novém Jičíně jej pak v nepřítomnosti odsoudil k trestu 15 let těžkého žaláře.

¹⁴ Jednalo se o desant CLAY, který byl vyslán do protektorátu z Velké Británie ve složení Antonín Bartoš, Jiří Štokman a Čestmír Šikola. Desant přistál 13. dubna 1944 nedaleko Holešova a jeho členové postupně získali řadu spolupracovníků, z nichž byly vytvářeny odbojové skupiny v jednotlivých oblastech Moravy. Výsadek patřil k nejúspěšnějším desantům působícím v českých zemích.

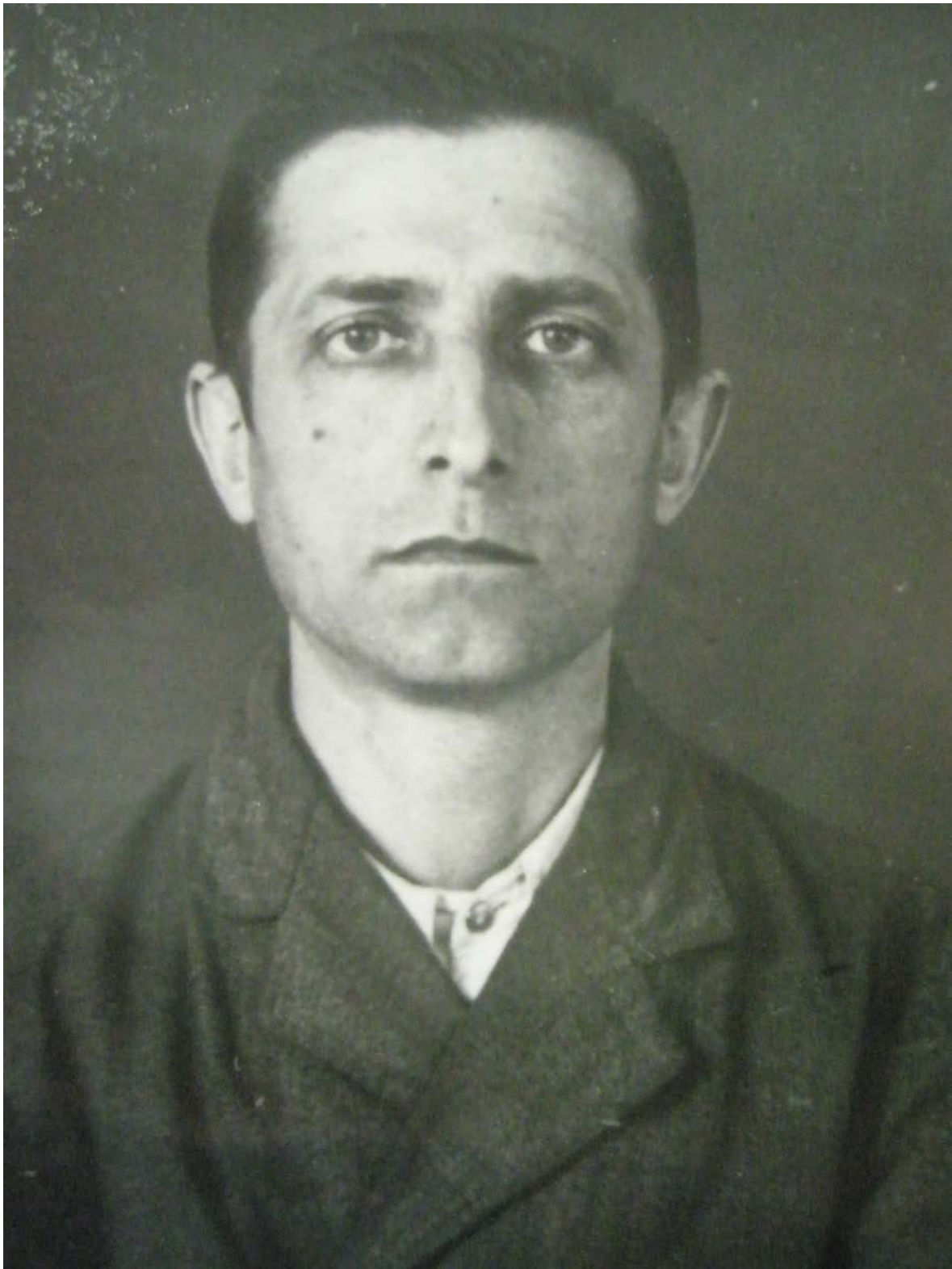
¹⁵ JUDr. Josef Koutňák (1890–1961) působil v období 1. republiky v československé armádě a v únoru 1933 byl povýšen do hodnosti brigádního generála. Za okupace se angažoval v prostoru jihovýchodní Moravy jako velitel odbojové organizace Vela. Počátkem února 1945 byl zatčen gestapem a vězněn v Kounicových kolejích. Po osvobození zastával v letech 1945–1946 funkci velitele Československého tankového sboru a v únoru 1947 byl povýšen na divizního generála.

Vladimír Černý

Obrazová příloha

Kriminální rada Otto Koslowski (1900–1947) stál v letech 1939–1940 v čele protilevicového referátu brněnské řídicí úřadovny a poté zastával funkci vedoucího exekutivního oddělení. Popraven byl 3. května 1947 na základě rozsudku MLS Brno. (*Archiv bezpečnostních složek*)

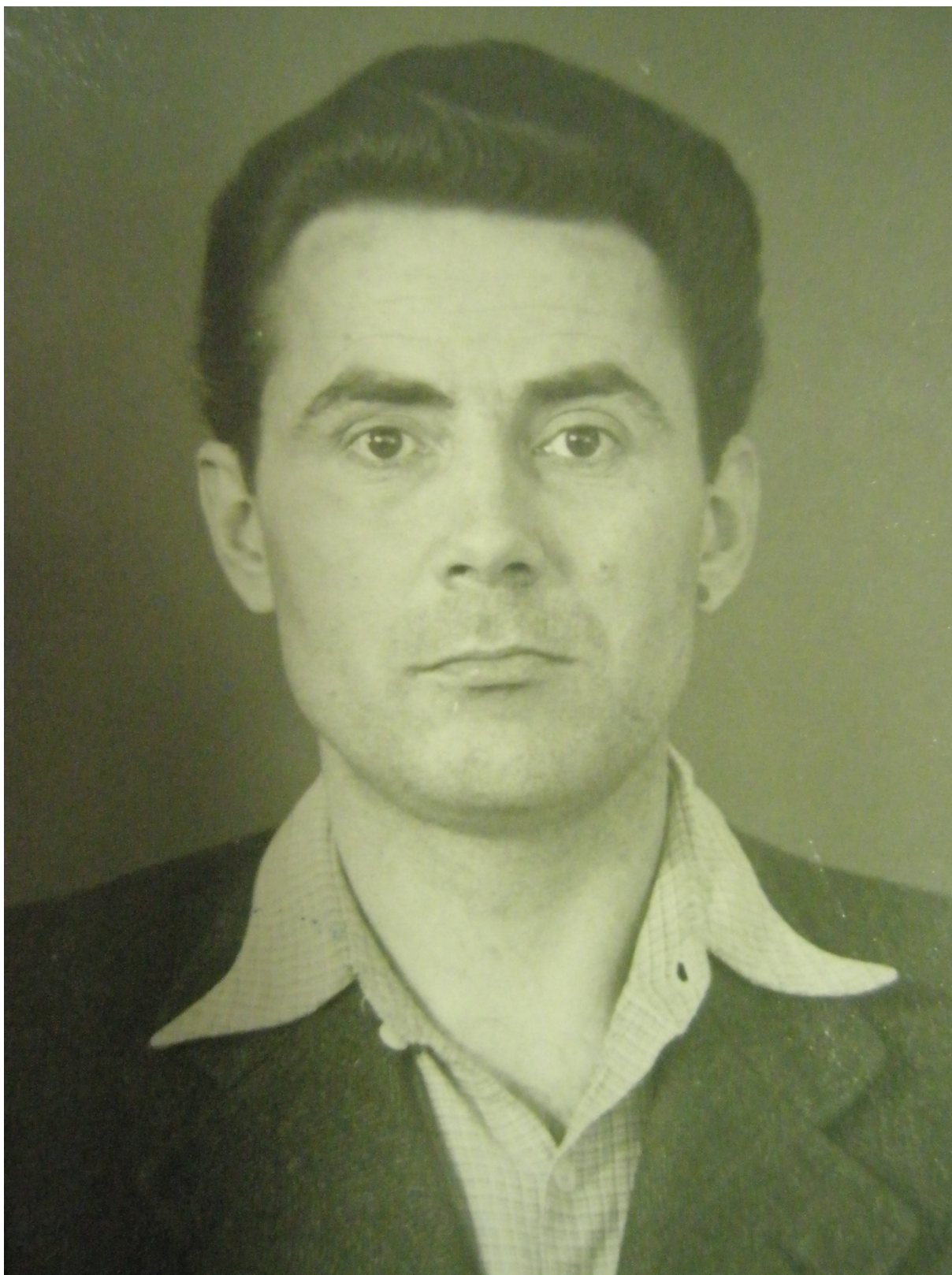
Kriminální rada Heinrich Gottschling (1909–1947) stál v letech 1942–1943 v čele protilevicového referátu brněnské řídicí úřadovny gestapa a později zastával funkci vedoucího služby v Táboře, kde mj. řídil činnost konfidenta Otakara Chalupy. Popraven byl 13. dubna 1947 na základě rozsudku MLS Kutná Hora. (*Archiv bezpečnostních složek*)

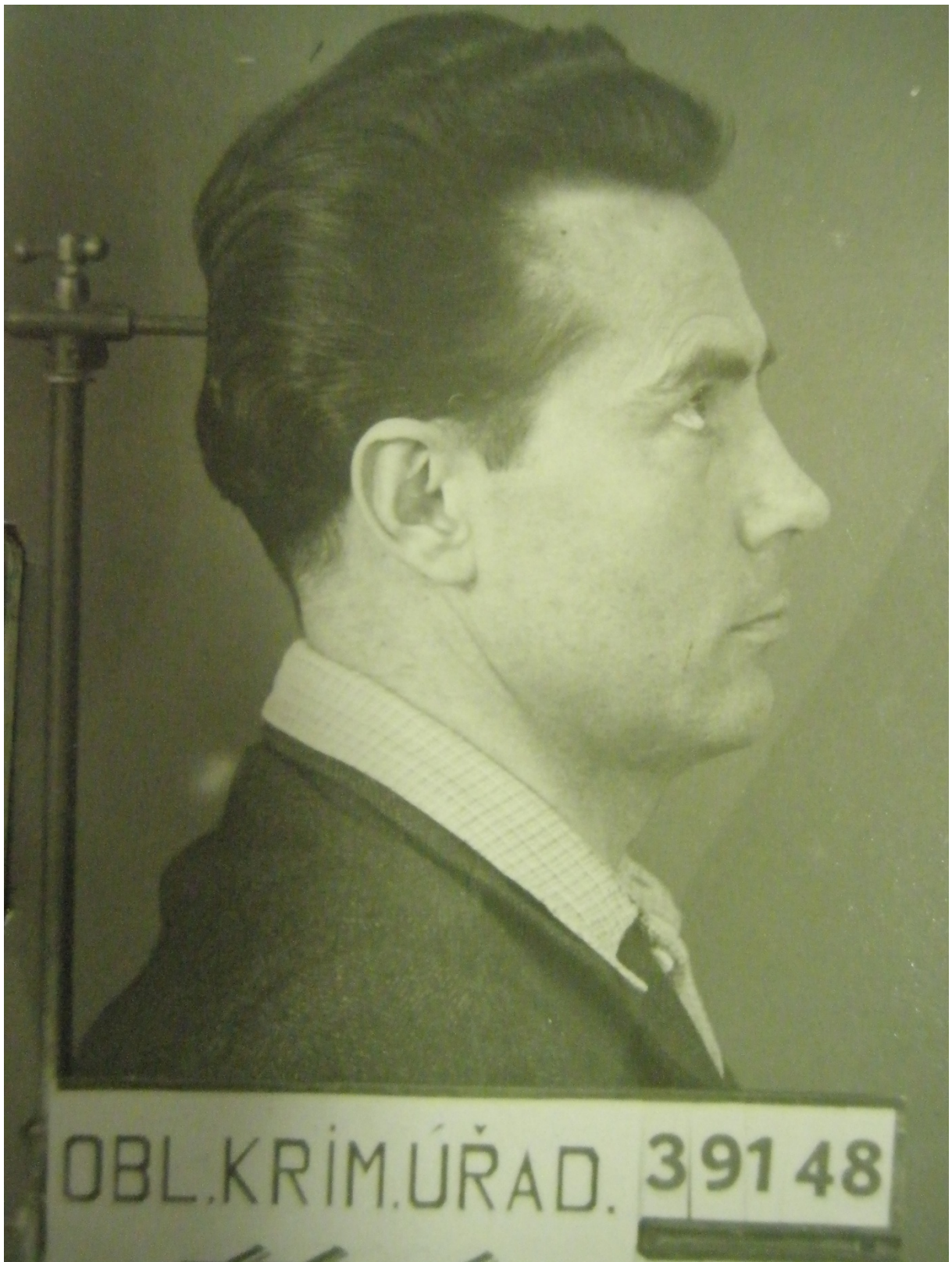
Kriminální komisař Anton Mondorf (1907–1947) byl v letech 1943–1945 posledním vedoucím protilevicového referátu brněnské řídicí úřadovny gestapa. Popraven 15. ledna 1947 na základě rozsudku MLS Brno. (*Archiv bezpečnostních složek*)

František Šmíd (1913–1945) se stal nejaktivnějším konfidentem brněnského gestapa. V únoru 1945 jej ve Valašském Meziříčí zlikvidovali příslušníci odbojové organizace Michala Malíka. (*Archiv bezpečnostních složek*)

Konfident brněnského a táboorského gestapa Otakar Chalupa (1913–1946) byl popraven 19. prosince 1946 na základě rozsudku MLS Brno. (*Archiv bezpečnostních složek*)

Policejní fotografie Otakara Chalupy pořízená po jeho zatčení československými bezpečnostními orgány. (*Archiv bezpečnostních složek*)

POSTOJ JIHOMORAVSKÉ KRAJSKÉ ORGANIZACE KSČ KE SNAHÁM O OBNOVU ZEMSKÉHO ZŘÍZENÍ V ROCE 1968

Polednový vývoj roku 1968, populárně nazývaný Pražské jaro, který zásadně ovlivnil vývoj Československa, se dá analyzovat z nepřeberného množství hledisek – od sociologického pohledu na společenské procesy přes mikrohistorický rozbor každodennosti a myšlení obyčejných lidí až po snahy o vykreslení celkového obrazu doby. Tato studie se zaměřuje na jeden konkrétní problém tehdejšího politického života a na to shrnout názory a postoje, které se ve spojitosti s ním objevovaly.

Tzv. obrodný proces byl výsledkem postupného uvolňování poměrů v Československu v šedesátých letech a jeho konkrétní počátek je kladen do prosincového zasedání ÚV KSČ roku 1967, které se protáhlo až do ledna následujícího roku. V jeho průběhu byla rozdělena funkce prvního tajemníka ÚV KSČ a prezidenta republiky. Prvním tajemníkem se stal Alexander Dubček a do vedení KSČ se dostali další funkcionáři, kteří podporovali reformní kurs v politice strany. Pro tyto procesy se zažilo označení socialismus s lidskou tváří. V dalších měsících došlo ke zrušení cenzury a postupně se začala opět rodit občanská společnost a vznikaly zárodky politické plurality.¹ Nové směřování brzy prostoupilo všechny úrovně strany.²

Ani Jihomoravský krajský výbor KSČ (dále jen Jm KV KSČ),³ na který se tato studie zaměřuje, nemlčel o nových otázkách a problémech, které doba přinesla. Ze zápisů jeho jednání je patrné, že se čelní komunisté z jižní Moravy s novou politikou a obrodou strany ztotožnili, demokratizaci a napravení starých křivd si vzali za svou prioritu. V jejich myšlení se objevovaly obavy z přílišné radikalizace společnosti a studentstva, členové Jm KV KSČ ale zároveň dokázali sebekriticky uznat, že jsou sami zodpovědní za nepochopení své politiky běžnými lidmi a že vážný problém spočívá i v nedostatečné komunikaci strany a veřejnosti. Jm KV KSČ vítal iniciativu veřejnosti, ale zároveň se obával, aby nedošlo k nějakým politickým excesům, z nichž by mohlo hrozit zmaření dvacetileté práce komunistů v Československu. Vytyčil si za úkol obnovit autoritu strany, která zahájila tzv. obrodný proces a měla zůstat v jeho čele.⁴

Nová politika se setkala s velkým ohlasem společnosti a Dubček využíval tlaku veřejnosti jako opory proti kritice tzv. konzervativních členů KSČ, tedy těm, kteří se bránili nastartovaným reformám. Reformní politiku zastavila až invaze vojsk Varšavské smlouvy v srpnu 1968. Po okupaci byl nastaven opačný kurs, který dovedl Československo až k tzv. normalizaci. Jediná z reform, která rok 1968 přežila, byl zákon o federalizaci, který rozdělil stát na Českou a Slovenskou socialistickou republiku. Byl přijat 27. října Národním shromážděním

¹ PECKA, Jindřich a kol. (ed.): *Občanská společnost 1967–1970*. Emancipační hnutí uvnitř Národní fronty 1967–1970. Prameny k dějinám československé krize v letech 1967–1970, sv. 2/1. Praha – Brno, ÚSD AV ČR – Doplněk 1995.

² VONDROVÁ, Jitka a kol. (ed.): *Komunistická strana Československa*. Pokus o reformu (říjen 1967 – květen 1968). Prameny k dějinám československé krize v letech 1967–1970, sv. 9/1. Praha – Brno, ÚSD AV ČR – Doplněk 1995.

³ O Jihomoravském KV KSČ a jeho činnosti v letech 1967–1968 viz blíže SLABOTÍNSKÝ, Radek: Jihomoravský krajský výbor KSČ v Brně v letech 1967–1968. Od nástupu reformních sil k okupaci Československa a počátkům normalizace, in: *Bolševismus, komunismus a radikální socialismus v Československu*. Sv. VIII. Eds. Jiří Kocian – Jaroslav Pažout – Jakub Rákosník. Praha, Dokořán – ÚSD AV ČR v.v.i. 2012, v tisku.

⁴ Moravský zemský archiv v Brně (dále jen MZA), fond G 593 (KSČ – Jihomoravský krajský výbor, Brno), kart. 32, archivní jednotka (dále jen a. j.) č. 4, Zápis z plenárního zasedání Jihomoravského krajského výboru KSČ, které se konalo 6.4.1968.

v Praze, slavnostně podepsán o tři dny později v Bratislavě a v platnost vstoupil 1. ledna následujícího roku.⁵

Přijetí tohoto zákona předcházela dlouhá jednání o jeho podobě. Na Slovensku byl obrodný proces neodmyslitelně spojen se vznikem samosprávy. Slovenská národní rada, ač od roku 1960 zbavena části svých pravomocí, federaci prosazovala a podílela se na její přípravě. V březnu 1968 přispěl slovenský odpor a studentské demonstrace v Bratislavě k abdikaci prezidenta Antonína Novotného.⁶ Nakonec bylo rozhodnuto o konstituování federace podle národnostního principu, přestože byly navrhovány i jiné varianty.

K nerealizovaným možnostem československé federace patří státoprávní uspořádání podle historických zemí. V rámci KSČ se o tuto variantu zasazovalo především právě vedení jihomoravské krajské organizace. Navrhovalo ustavení trojfederace, v níž měla být země Moravskoslezská rovnoprávná s Čechami a Slovenskem a měla se stát stabilizačním prvkem státu.⁷ Většina obyvatel Moravy a Slezska vnímala tehdy toto řešení jako logický krok a nápravu staré křivdy. Od právního zániku země Moravskoslezské uplynulo právě dvacet let.

Dějiny moravské samosprávy sahají až do středověku, do roku 1182, kam se klade vznik Moravského markrabství. Země si udržela svou samosprávu až do dvacátého století – jako nejvýznamnější člen zemí Koruny české hned po Čechách a poté jako součást habsburské monarchie. S výrazně menšími pravomocemi se Morava stala součástí nově vzniklého Československa, které bylo vnitřně členěno dle zemského uspořádání. Plánované zavedení župního zákona, které by rozčlenilo československé území do menších správních celků, se pro odpor veřejnosti nerealizovalo. V roce 1928 bylo k Moravě administrativně připojeno tzv. Rakouské Slezsko, čímž vznikla země Moravskoslezská. Ta byla obnovena i po druhé světové válce, ale již neměla dlouhého trvání. Po nástupu komunistů k moci došlo k reorganizaci a současně také centralizaci státní správy – 1.1.1949 bylo zemské zřízení nahrazeno zřízením krajským.⁸ Nová podoba krajů nerespektovala západní hranice Moravy, nicméně Morava ani po svém právním zániku nezmizela z povědomí lidí.

To se ukázalo právě v roce 1968, kdy se v reakci na demokratizační procesy samovolně objevilo lidové hnutí, volající po obnově zemské samosprávy.⁹ Samosprávu si přály široké kruhy veřejnosti, vyslovila se pro ni moravská inteligence i celé podniky a společenské organizace. Odmítání moravské samosprávy bylo chápáno jako projev zpátečnictví a nedemokratických praktik, proti kterým se tolik brojilo. Postupně se jedním z předních představitelů těchto snah stala Společnost pro Moravu a Slezsko, která se ustavila v květnu 1968 a již v srpnu měla více než 200 000 registrovaných členů.¹⁰ Společnost chtěla působit jako mluvčí obyvatel Moravy a Slezska, obhajovala trojdílné uspořádání státu, stavěla se proti národnostnímu principu federalizace a vyzdvihovala přirozenou propojenost moravského území, dlouhou tradici moravské samosprávy i ekonomické důvody tohoto řešení. I přes početnou členskou základnu nedostala Společnost nikdy oficiální registraci ministerstva vnitra. Jejím mluvčím a ideovým vůdcem byl psycholog Boleslav Bárta, který byl v období normalizace za

⁵ PECKA, Jindřich: Chronologický přehled. In: PECKA, Jindřich – PREČAN, Vilém (eds.): *Proměny Pražského jara*. Sborník studií a dokumentů o nekapitulantských postojích v československé společnosti. Brno, Doplňek 1993, s. 393–394.

⁶ Tamtéž, s. 330–333.

⁷ MZA, fond G 593 (KSČ – Jihomoravský krajský výbor, Brno), kart. 32, a. j. č. 6, Zápis z plenárního zasedání Jihomoravského krajského výboru KSČ, které se konalo 17. 5. 1968, s. 70.

⁸ K proměnám státoprávního postavení Moravy viz více HAVLÍK, Lubomír Emil: *Moravské letopisy, dějiny Moravy v datech*. Brno, Jota 1993; PERNES, Jiří: Příliš nebezpečná Morava? Moravský patriotismus v poválečném Československu (1945–1989). In: *Soudobé dějiny*, r. 17, č. 3/2010, s. 392–420.

⁹ PERNES, Jiří: Snahy o obnovení zemského zřízení na Moravě v letech 1968–1970. In: MALÍŘ, Jiří – VLČEK, Radomír (ed.): *Morava a české národní vědomí od středověku po dnešek*. Sborník příspěvků z konference Češi nebo Moravané? K vývoji národního vědomí na Moravě, konané 28. 2. 2001 v Brně. Brno, Matice moravská 2001, s. 173–186.

¹⁰ *Trojdílné uspořádání státu*. Návrh na rovnoprávné postavení Moravy a Slezska. Brno, Index 1968, s. 30.

svou činnost perzekvován a v devadesátých letech opět výrazně vstoupil do moravské politiky.

Zatímco v Praze se veškeré snahy o moravskou samosprávu setkávaly s nepochopením, na jižní Moravě v otázce zemského uspořádání politické kruhy nemlčely.

V důsledku pozdějších událostí a neúspěchu velkých snů o demokratickém socialismu byly snahy o obnovení samosprávy Moravy a Slezska poněkud zastíněny a vymizely z paměti na úkor dalších demokratických reforem. Zápisy z jednání předsednictva a plenárních zasedání KV KSČ Jihomoravského kraje ale dokládají, že kromě otázek demokratizace a nového směřování komunistické strany, patřily snahy o samosprávu pro Moravu a Slezsko mezi nejdiskutovanější a nejožehavější témata. V tomto období byla otázka samosprávy neodmyslitelně spjata s nápravou starých křivd a deformací i mezi reformními komunisty. Někteří členové strany váhali, jak se k promoravskému lidovému hnutí postavit, brzy však v jihomoravské krajské organizaci KSČ převládl kurs, který je podporoval. Již na plenárním zasedání Jm KV KSČ 21. února zaznělo: „*Kdybychom měli ty své územní celky, přirozené, jako je třeba ta naše oblast, která oplývá mlékem a strdím a průmyslem a kulturou, že by měla přeci jenom být nějak samosprávně řízena, abychom měli aktiva i pasiva ze svého počínání, abychom přebytky dávali do rozpočtu státu, ale také abychom věděli, komu co dáváme a za co, aby ta hra byla prostě rovná; aby pravidla hry byla spravedlivá.*“¹¹

Nikdy nemůžeme zjistit, co si kdo z diskutujících doopravdy myslel a zda se jednotliví řečníci zasazovali o zemské zřízení skutečně upřímně, nebo se snažili posílit si tímto způsobem své pozice či se svěřt na vlně všeobecného nadšení. Ať tak či tak, vedle společenských organizací se jihomoravská organizace KSČ stala výrazným zastáncem moravských požadavků.

Na květnovém plenárním zasedání prohlásil tajemník krajského výboru Alfréd Černý, že komunisté musí zaujmout ke státoprávnímu uspořádání jasné stanovisko, jinak přijdou o přízeň voličů. Zároveň varoval, že by se tohoto argumentu mohli chopit lidovci nebo socialisté a použít ho k oslabení pozice komunistické strany. Dále analyzoval podporu, jíž se obnova zemského zřízení těšila v jednotlivých okresech, přičemž uvedl, že nejsilnější je v blízkosti Brna a naopak okresy, které dříve byly kraji – například Jihlava a tehdejší Gottwaldov – usilují o dvoustupňové řízení.¹²

Na témže zasedání vystoupil předseda krajského výboru Karel Neubert a komentoval jednání s představiteli Severomoravského kraje, kteří se stavěli k zemskému zřízení odmítavě, ale po vyjasnění některých otázek došlo ke vzájemné shodě.¹³ Neubert předložil plenárnímu zasedání tři možné varianty budoucího státoprávního uspořádání. „*Oficiální alternativa, která je zpracována, jedná o symetrické národní federaci dvou rovnoprávných národů s vlastními národními, zákonodárnými a výkonnými orgány. Ovšem tato symetrie je založena na tom, že jde o dva rovnoprávné národy, vše ostatní je asymetrie. Pokud jde o dva návrhy, tak jeden vychází z toho, že by byly dvě národní vlády a mezi nimi zemské zřízení. To znamená, že by řízení bylo třístupňové. Místo krajů by zde bylo zemské zřízení. Třetí způsob je navrhován tak, že by místo dvou národních vlád byla federace územní, že by byl systém vlád Čech, Moravy a Slovenska, které by samozřejmě byly orgány zákonodárnými. To znamená, že by bylo zachováno dvoustupňové řízení.*“¹⁴

Vzápětí dodal, že v dosavadním postupu práce se varianta trojfederace jeví jako nejvhodnější, kdežto federace dvou státních celků nemá ve světě obdobu. „*Taková varianta „[...] přeceňuje národnostní hlediska a přehlíží všechna ostatní. Ve skutečnosti neodstraňuje pře-*

¹¹ V kritice zbytečné byrokratizace strany to uvedl rektor VŠZ Vyskot.

¹² MZA, fond G 593 (KSČ – Jihomoravský krajský výbor, Brno), kart. 32, a. j. č. 6, Zápis z plenárního zasedání Jihomoravského krajského výboru KSČ, které se konalo 17.5.1968, s. 27.

¹³ Tamtéž, s. 69.

¹⁴ Tamtéž, s. 70.

vahu ekonomické i početní síly českých zemí a zajišťuje jim tak ve skutečnosti trvalou převahu.“ Neubert uvedl další ekonomické, demografické a historické důvody a zdůraznil, že Morava a Slezsko tvoří homogenní celek.¹⁵

Při jednáních se objevily obavy z konstituování nové České komunistické strany, která se měla stát partnerem Komunistické strany Slovenska. V důsledku dalších událostí nebyl tento projekt realizován, ale v této době se jevil jako samozřejmý a dohodnutý krok. Na plenárním zasedání zazněly hlasy, zda vznik komunistické strany s působností pouze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku nepředznamenává budoucí podobu federace.¹⁶

Plenární zasedání Jm KV KSČ, konané 17. května 1968, v reakci na řadu rezolucí a dopisů, které dostávalo od organizací strany, národních výborů, závodů i jednotlivců, vydalo veřejné prohlášení, obsahující stanovisko k územnímu členění státu. Na jeho stránkách ujišťovalo veřejnost, že byla ustavena „pracovní skupina poslanců a odborníků z teorie i praxe“, která měla připravit návrh pro příslušnou vládní komisi. Dále jsou v prohlášení představeny tři výše zmíněné alternativy, ze kterých nejvíce preferovalo model trojfederace.

Z některých pasáží prohlášení byla cítit obava, aby téma státoprávního uspořádání nezastínilo ostatní důležité otázky doby. Člen předsednictva KV Lenc uvedl: „KV KSČ vítá upřímnou snahu našich pracujících podílet se aktivně svými připomínkami na konkretizaci jedné z nejzávažnějších zásad akčního programu KSČ, vítá projevy jejich příslušnosti k historickému území Moravy a Slezska.“¹⁷ Hned vzápětí ale apeluje na veřejnost, aby věnovala nemenší pozornost i ostatním částem akčního programu.

Přes poměrně jasnou podporu obnovy zemského zřízení v řadách Jm KV KSČ ani zde nevládla úplná jednomyslnost. V zápisech se objevují námitky, že Morava a Slezsko vůbec neřeší stejné otázky jako Slovensko a KV by se měl více zapojit do budování České komunistické strany. Jiné hlasy se obávaly, že Morava zůstane ve svém snažení osamocena a požívaly k tomu oblíbené přirovnání o krátké pauze mezi českou a slovenskou hymnou, která má být hymnou moravskou. Důležitější by podle nich mělo být vyřešení otázky Brna a Jihomoravského kraje.¹⁸ V jiných názorech se naopak ukazovala obava z vlivu Brna a nepochopení smyslu federalizace, když zaznívaly argumenty, že do Velehradu je z východní Moravy blíže, a ten byl přece dříve důležitější než Brno.¹⁹

Jak se ale později ukázalo, většina členů Jm KV KSČ byla rozhodně pro zemské zřízení. Na schůzi předsednictva, která se uskutečnila 20. června, bylo vydáno oficiální stanovisko k diskutované problematice. Krajský výbor se v něm odvolává na více než 600 rezolucí s požadavky na státoprávní uspořádání, které došly do stranických organizací.²⁰ V prohlášení se Jm KV KSČ stavěl sebevědomě za trojdílnou federaci, na několika stránkách hájil právo země Moravskoslezské být rovnocenným partnerem Čech a Slovenska a odmítal výtky, že jde pouze o lokální iniciativy. „Moravská a slezská pospolitost je nevyvratitelným sociálním, geografickým, etnickým, historickým, ekonomickým i politickým faktem. Realitu tohoto faktu je nutno respektovat při novém uspořádání státu již z důvodu fundamentálního celospolečenského zájmu udržet jednotu a životaschopnost nové státní federace Československa. Považujeme za politicky krátkozraké a morálně pochybené ony názory (vyjadřované porůznu na stránkách

¹⁵ Tamtéž.

¹⁶ Tamtéž, příspěvek Josefa Solaře, s. 122.

¹⁷ Tamtéž, s. 127.

¹⁸ Tamtéž, kart. 32, a. j. č. 4, Zápis z plenárního zasedání Jihomoravského krajského výboru KSČ, které se konalo 6.4.1968, s. 66.

¹⁹ Tamtéž, kart. 32, a. j. č. 6, Zápis z plenárního zasedání Jihomoravského krajského výboru KSČ, které se konalo 17.5.1968, s. 103.

²⁰ Tamtéž, kart. 106, a. j. č. 624, Zápis z mimořádné schůze předsednictva Jihomoravského krajského výboru KSČ, konané dne 20.6.1968, s. 29.

tisku), podle nichž je problém Moravy a Slezska uměle vytvořeným, anebo dokonce jen heslem holého lokálního šovinismu.“²¹

Stejně tak se stanovisko Jm KV KSČ z 20. června 1968 ohrazovalo proti nařčením z nemarxismu: „Je známo, že v minulosti se často používalo obdobných metod apriorního obvinění z nemarxistického přístupu k tomu, aby se ve jménu domnělého marxismu prosazovaly projekty, jejichž absurdnost a škodlivost prokázala věda i praxe.“²²

Dále prohlášení v několika bodech požadovalo, aby výbory a komise, které již nové státoprávní uspořádání řešily, vyslechly a seriózně projednaly stanoviska moravských stranických, ale i společenských organizací. V prohlášení bylo vyjádřeno očekávání, že nedojde ke zneužití moci veřejnými a stranickými činiteli, aby si vynutili tu či onu variantu. Návrhy na státoprávní uspořádání měly být předloženy v několika alternativách, se kterými měla být seznámena veřejnost a měla nad nimi proběhnout celostátní a celostranická diskuse. Text doporučoval, aby bylo před přijetím nové ústavy provedeno lidové referendum. Na závěr tvrdí, že demokratizace a federalizace jsou dvěma stranami téže mince a otázka postavení Moravy a Slezska je celospolečenským problémem.

Značná radikalizace a přitvrzení požadavků, které jsou z tohoto červnového stanoviska zřejmé, mohla být způsobena obdobnými tendencemi ve společnosti, která od začátku roku stupňovala své požadavky na demokratizaci, a také mohla být ovlivněna existencí Společností pro Moravu a Slezsko, která již v této době působila a jejíž řady rostly po tisících.

Výše zmíněný text formuloval Josef Solař, který se i v následujících měsících výrazně zasazoval v rámci Jm KV KSČ o zavedení zemského zřízení a byl jmenován vedoucím pracovní skupiny pro státoprávní uspořádání.²³ Docent Solař se v mládí účastnil protinacistického odboje a prošel koncentračními tábory. Byl nositelem Československého válečného kříže 1939, po válce vystudoval sociologii a byl přesvědčeným komunistou, který se ale nezdráhal kritizovat skutečnosti, jež pokládal za špatné. Ač se skepsí, zapojil se i do reformních procesů roku 1968. Za svou účast na nich byl v pozdějších letech perzekvován a rehabilitace se dočkal až v devadesátých letech.²⁴

Problematika Moravy a Slezska nabyla v očích KV takové důležitosti, že na červencovém plenárním zasedání se objevila obvinění předsedy Neuberta, že – přestože na jednáních se hlásil k trojfederaci – jinde prohlásil, že je pro dvojdílné uspořádání státu. Nařčený ihned reagoval vehementní obhajobou a zároveň varováním: „[...] tak to není, jsem, soudruzi, jednoznačně pro trojdílné státoprávní uspořádání a několikrát jsem to řekl, několikrát hlásal a musel jsem to obhajovat za ne právě vhodných klimatických podmínek nakloněných tomuto procesu. Jsem pro trojdílné uspořádání, pro respektování práv zemí Moravské a Slezské, i když se obávám, že naše názory neprosadíme. Mám skutečné obavy, že naše federace bude provedena na národnostním základě, i když tento princip skrývá nebezpečí národnostních rozporů, a že už rezoluce jsou poznačeny nacionálními tendencemi, a že se tím zhorší vztahy mezi našimi národy.“²⁵ Tento úryvek ukazuje, že přes výrazné postoje jihomoravských komunistů tu byla i dobrá představa o názorech celostátního vedení KSČ a obava ze scénáře, který se na podzim skutečně realizoval. Neubert dodává, že by se velmi rád mýlil a pokud se obnova země Moravskoslezské podaří, rád se za svá slova omluví.

²¹ Tamtéž.

²² Tamtéž, s. 30.

²³ Tamtéž, kart. 32, a. j. č. 7 – Zápis z plenárního zasedání Jihomoravského krajského výboru KSČ, které se konalo 2.7.1968, s. 145.

²⁴ CHMEL, Zdeněk: *Galerie brněnských osobností*. Sv. 3. Brno, Ante 2003, s. 137–139.

²⁵ MZA, fond G 593 (KSČ – Jihomoravský krajský výbor, Brno), kart. 32, a. j. č. 7, Zápis z plenárního zasedání Jihomoravského krajského výboru KSČ, které se konalo 2.7.1968, s. 66.

Velká debata ohledně federalizace se rozproudila na krajské konferenci KSČ v Jihomoravském kraji, která se konala 6. a 7. července.²⁶ V jejím průběhu zazněly i hlasy proti rehabilitaci zemského zřízení, například z Jihlavy a Kroměříže, jejichž hlasatelé se obávali, že by toto řešení pouze posílilo pozici Brna a mohlo vést k další fragmentaci státu a společnosti. Podle nich jde jen o strach z centralismu, kdy si každý snaží ukrást část centralismu pro sebe.

Stejně vehementně však zazněly názory pro, například jistý delegát vyjadřoval plnou podporu Dubčekovi a dalším reformním komunistům, ale zároveň se podívoval nad tím, že „[...] oblíbení a schopní soudruzi jako Smrkovský, Husák nebo jiní nemohou pochopit zájmy Moravy“, a tím se dopouštějí stejné chyby jako bývalé vedení, které nerespektovalo realitu a kvůli tomu byly porušeny historické, časem vyzkoušené celky.²⁷ Další účastník konference, jistý Zajíček z Veselí nad Moravou, mluvil o tom, že prosazování národnostní dvojfederace vzbuzuje nacionalismus a šovinismus – pozastavuje se nad urážkami, které ve spojitosti s federalizací slyšel na úkor české země i Slovenska.

Objevily se i radikálnější příspěvky, například František Mrkývka z Kyjova se ptal, kdo dal celostátním komisím právo jednat o Moravě a Slezsku bez přímého vyjádření obyvatel. Podle něj šlo opět o „jednání o nás bez nás“ a s určitým patosem prohlašuje: „*Nechceme se dočkat doby, aby dvě federace, a to Čechů a Slováků, žily z mozolů pracovitého lidu Moravy a Slezska.*“²⁸ V tomto i dalších příspěvcích se objevilo volání po referendu. Na konferenci zazněly i obavy ze jmenování Prozatímní České národní rady (dále jen ČNR), která byla jmenována během 24 hodin, a stížnosti, že Morava a Slezsko nemají adekvátní zastoupení.²⁹ Stejně tak byla vyjadřována nespokojenost se složením orgánů pověřených přípravou federativního uspořádání a diskutující se pozastavovali nad neochotou pražských komunistů vyhovět jejich požadavkům a nad ironií, s níž se k nim stavěli.

Konferenci byl představen i podrobný rozbor výhod trojfederace, který se již dříve projednával na plenárních zasedáních a schůzích předsednictva. Na konferenci též dorazila rezoluce Společnosti pro Moravu a Slezsko, v níž byl mimo jiné vznesen požadavek na vytvoření Rady Moravy a Slezska a na paritní zastoupení Moravanů a Slezanů v ČNR. Pokud by nebyl požadavek splněn, měli moravští a slezští zástupci z ČNR raději odejít. Rezoluce vyjadřovala podporu usnesením Jm KV KSČ.

Na tuto rezoluci reagoval jeden z účastníků konference František Šlapanský; plně ji podpořil a vznesl obvinění, že složení ČNR je řešeno tak narychlo proto, aby se ukončila diskuse a společnosti bylo vnuceno dvojdielné státní uspořádání. Stavěl se též za požadavky již dříve formulované Josefem Solařem, aby se státoprávní otázka včetně Moravy a Slezska stala předmětem jednání XIV. sjezdu KSČ.³⁰ Výsledná rezoluce, schválená jihomoravskou konferencí, do detailů nezachází. Odsuzuje sice mimo jiné předpojatost proti oprávněným požadavkům Moravy a Slezska a žádá nápravu, konkrétní kroky a návrhy však neuvádí.

Pro další vývoj moravské problematiky v politice Jm KV KSČ byla důležitá skutečnost, že na krajské konferenci, konané 6. a 7. července 1968 byl místo Josefa Špačka, „*který nebyl stoupencem zvláštního postavení Moravy*“,³¹ vedoucím tajemníkem Jm KV KSČ zvolen „*reformátor Jaroslav Šabata, mající podporu Společnosti pro Moravu a Slezsko a částečně i*

²⁶ Tamtéž, kart. 7, a. j. č. 597, Zápis z mimořádné krajské konference jihomoravské krajské stranické organizace ze dnů 6.7. a 7.7. 1968.

²⁷ Tamtéž, diskusní příspěvek účastníka konference Seidla, s. 131.

²⁸ Tamtéž, s. 267.

²⁹ Tamtéž, diskusní příspěvek účastníka konference profesora Jana Vynýska, s. 168.

³⁰ Tamtéž, s. 334.

³¹ RYCHLÍK, Jan: *Češi a Slováci ve 20. století. Spolupráce a konflikty 1914–1992*. Praha, Ústav pro studium totalitních režimů – Vyšehrad 2012, s. 486.

obou legálně fungujících nekomunistických stran – socialistické (ČSS) a lidové (ČSL), které také prosazovaly obnovu zemského zřízení“.³²

Výsledky a průběh krajské konference hodnotilo plenární zasedání Jm KV KSČ 26. července 1968. Dospělo k závěru, že je třeba svolat ještě před mimořádným sjezdem KSČ setkání české a moravské části strany, na němž by byl zvolen přípravný výbor pro volbu českých a moravskoslezských stranických orgánů. Na zasedání vystoupil Josef Solař, který podal informaci o jednání se zástupci Severomoravského kraje. Bylo dohodnuto publikování všech možných variant státoprávního uspořádání, aby mohlo být rozhodnutí skutečně demokratické a informované. Severomoravský kraj se vyslovil pro spolupráci při požadování záruk pro Moravu a Slezsko, nicméně preferoval názor, že je třeba urychleně vyřešit postavení Slovenska a otázku Moravy a Slezska na to navázat. Zástupci Jihomoravského kraje argumentovali tím, že pokud nedojde k respektování moravských a slezských zájmů hned při federalizaci, sotva k tomu dojde později.

„V každém případě však, kdyby trialistický návrh, který zastáváme my, neprošel při vládních jednáních, požadovali jsme jako minimum, aby existence Moravy a Slezska byla ústavně uznána a aby byly vytvořeny institucionální záruky, že v budoucím životě našeho státu nebude docházet k dalšímu centralistickému byrokratickému nátlaku a křivdám proti obyvatelstvu a území Moravy a Slezska,“ uvádí dále Solař. „Obyvatelstvo Moravy a Slezska pociťuje obavu, že to, co se po nás z některých jiných stran požaduje, totiž abychom se vůbec zřekli své svébytnosti a jejího institucionálního, organizačního a jiného zajištění, může vést nakonec k vytvoření nových forem byrokratické správy, přičemž by se Morava a Slezsko dostaly do postavení jakéhosi periferijního přívěsku obnoveného centralismu.“³³ Na plenárním zasedání bylo dále dohodnuto další jednání se zástupci KV KSČ Severomoravského kraje o společném postupu při obhajobě moravskoslezské samosprávy. Též bylo předsednictvu uloženo, aby se zasadilo o urychlenou a plnou legalizaci Společnosti pro Moravu a Slezsko.³⁴

Z těchto požadavků se nestihlo naplnit nic, nicméně ani 21. srpen a invaze vojsk Varšavské smlouvy neudělala za voláním po moravské samosprávě definitivní tečku. Na jednání předsednictva Jm KV KSČ 26. září se jako jeden z bodů jednání opět objevilo stanovisko ke státoprávnímu uspořádání. Na nich Josef Solař víceméně opakoval předchozí požadavky, z nichž bylo cítit větší sblížení s postoji Společnosti pro Moravu a Slezsko, na kterou se několikrát odvolává. Kládl větší důraz na propojení zemské samosprávy a samosprávy nižších územních a správních jednotek – obcí, měst a okresů, což mělo zabránit navrácení „panství byrokratického aparátu nad lidem, státem a nad stranou“.³⁵ V očekávání bližícího se přijetí federativního zákona na konci října, který Krajský výbor KSČ v Brně nechtěl Slovákům v tomto termínu upírat, bylo vzneseno doporučení, aby zákon obsahoval pouze všeobecné zásady umožňující, aby budoucí ústava mohla formulovat uváženě a definitivně všechna ustanovení o federalizaci státu.

Znovu se téma federalizace dostalo na pořad plenární schůze 14. října 1968, jen několik dnů před přijetím diskutovaného zákona. Opět na něm promluvil docent Solař, přednesl trpký referát, ze kterého již byla cítit smířenost s neúspěchem všech snah. „Již před 21. srpnem bylo stále zřejmější, že hlediska, která jsme předkládali [...] nejsou přijímána ani jako vodítko ani jako vážná připomínka k metodám diskuse. [...] Záležitosti byly zhoršeny ještě nezdravým spěchem, aby federalizace byla ústavně zakotvena k 28. říjnu. Je to spěch, který vyvolává podezření, že nejde o vážnou a odpovědnou přípravu dalekosáhlých státních změn,

³² Tamtéž.

³³ MZA, fond G 593 (KSČ – Jihomoravský krajský výbor, Brno), kart. 32, a. j. č. 9, Zápis z plenárního zasedání Jihomoravského krajského výboru KSČ, které se konalo 26.7.1968, s. 51–53.

³⁴ Tamtéž, s. 55.

³⁵ Tamtéž, kart. 107, a. j. č. 633, Zápis z 10. schůze předsednictva Jihomoravského krajského výboru KSČ, konané dne 26.9.1968, s. 4.

ale spíše o nátlak, aby byly přijaty maximalistické požadavky, jež sledují cíl dosáhnout co největší partikulární výhody pro určité politické skupiny. Až budou jednou historikové analyzovat naši dobu, nebudou patrně moci obejít tento zřejmý rys nátlaku, jemuž jsou obětovány širší a fundamentálnější zájmy lidu.“³⁶

Dále pokračuje, že v důsledku vstupu cizích vojsk do Československa chápou členové Jm KV KSČ důležitost československé jednoty naléhavěji než dříve, a proto alespoň na čas nebudou vytyčovat žádné nové požadavky ohledně federace. Úsilí o samosprávu Moravy a Slezska se nicméně nevzdávají a i nadále o ni budou usilovat minimálně v rámci české části federace.

Svůj příspěvek přidal i jeden z autorů návrhu na trojfederaci Haluza, který pobouřeně komentoval cestu moravské delegace vedené Boleslavem Bártou jako zástupcem Společnosti pro Moravu a Slezsko do Prahy. Haluza popisoval svou diskusi s předsedou ČNR Čestmírem Císařem. „Vystoupil jsem s oponenturou jeho návrhu, že to, o čem mluví, je pro nás nepřijatelné, že tím ztrácíme iluze. Jenom jsem to řekl, soudruh Císař vyskočil, zrudl, začal křičet, že si myslíme, že v Praze jsou jen samí blbci.“³⁷ Haluza pak hořce dodal, že současná ústava je špatná a že se dá prokázat, jak je špatná. V diskusi ještě zazněl komentář o Společnosti pro Moravu a Slezsko – na jedné straně Jm KV KSČ oceňuje její práci pro moravskou samosprávu, na straně druhé vyjadřuje obavy nad tendencemi v jejích řadách, kdy se mnozí členové hlásí k moravské národnosti,³⁸ což byla zcela nová skutečnost, s níž se členové Jm KV KSČ nedokázali vyrovnat. Nicméně plenární zasedání schválilo požadavek, „aby v rámci České republiky měla Morava a Slezsko, právě tak jako Čechy, samosprávné postavení tak, aby moravské záležitosti, které patří do svébytné specifiky našeho regionu, byly spravovány volenými moravskými orgány, nikoliv expoziturami pražských ministerstev“.³⁹

Několik dní po tomto zasedání byl přijat zákon o federalizaci Československa na národnostním principu a na začátku dalšího roku vstoupil v platnost. Československo zatím ztrácelo postupně své demokratické výdobytky a směřovalo k období normalizace. Poslední ozvěna snah Jm KV KSČ o samosprávu zazněla na schůzi předsednictva 6. června 1969. Tam byly prezentovány výsledky práce komise pro reorganizaci okresů v rámci federalizovaného Československa. Komise prezentovala čtyři návrhy, z nichž jeden předpokládal obnovu Země moravskoslezské. Zde již mnohem opatrněji navrhovala několik alternativ uspořádání, přičemž ale stále plánovala navrácení odtržených území k Moravě a v jednom z bodů se odvolávala na oprávněné požadavky moravského lidu. Důraz kladla na finanční a ekonomickou samostatnost územních jednotek. „V této alternativě se vychází z toho, že při odmítnutí návrhu na trojfederativní uspořádání státu byl míněn vážně slib přihlídnutí k oprávněným požadavkům Moravy a Slezska v rámci dvojfederace, vyjádřený při hlasování v Národním shromáždění při přijetí zákona o federaci v projevech vedoucích představitelů státu a nakonec i ve vládním prohlášení vlády České socialistické republiky.“⁴⁰ Materiály návrh na realizaci takového uspořádání dopodrobna rozpracovávají, přidávají srovnávací a demografické tabulky a na třech mapách ukazují možné varianty okresů Země moravskoslezské.

Předsednictvo však doporučilo k rozpracování variantu, která se zemským zřízením nepočítala, čímž se uzavřela kapitola snah o obnovu Země moravskoslezské v tomto období.

Jakub Pernes

³⁶ Tamtéž, kart. 32, a. j. č. 10, Zápis z plenárního zasedání Jihomoravského krajského výboru KSČ, které se konalo 14.10.1968, s. 105.

³⁷ Tamtéž, s. 112.

³⁸ Tamtéž, s. 113.

³⁹ Cit. dle RYCHLÍK, c. d., s. 487.

⁴⁰ MZA, fond G 593 (KSČ – Jihomoravský krajský výbor, Brno), kart. 109, a. j. č. 711, Zápis z 27. schůze předsednictva Jihomoravského krajského výboru KSČ, konané dne 6. 6. 1969, s. 24.

Obrazová a dokumentární příloha

3

J i h o m o r a v s k ý K V K S Č v B r n ě - o d d . p o l . s y s t é m u

Pro schůzi předsednictva KV KSČ
dne 22. srpna 1968

Číslo výtisku:

Číslo pořadu: 2

Návrh stanoviska k otázkám státoprávního uspořádání

Důvod projednávání předloženého stanoviska:

Předsednictvo jihomoravského KV KSČ projednávalo otázky státoprávního uspořádání dne 20. června t.r. a uveřejnilo své stanovisko v Rovnosti. Ke stejné problematice je zaujato stanovisko také v rezoluci mimořádné krajské konference ze dne 7. července. Dosavadní stanovisko KV KSČ k otázkám státoprávního uspořádání ČSSR je shrnuto v těchto zásadních požadavcích:

1. Aby byl respektován požadavek všestranného demokratického projednání všech předložených návrhů na nové uspořádání státu.
2. Aby se respektoval požadavek, že nové státoprávní uspořádání má nejen uspokojit oprávněné požadavky slovenského národa, ale také oprávněné požadavky respektování postavení Moravy (a Slezska) ve federativním státě (a zakotvit toto postavení v ústavě).
3. Aby se při novém státoprávním uspořádání důsledně prosazovalo hledisko demokratického socialismu tím, že bude zdůrazňována samospráva všech jednotek proti tendencím centralistického byrokratismu a proti tendencím, aby byrokratický aparát přežil do nových státních poměrů.

Důvod nového projednávání otázek státoprávního uspořádání ČSSR vidí PKV KSČ v tom, že je nutné ještě před mimořádným XIV. sjezdem strany sjednotit zásadní hlediska komunistů Jihomoravského kraje a zvláště delegátů XIV. sjezdu z našeho kraje tak, abychom mohli zaujmout věcné stanovisko k sjezdovým materiálům v této otázce a abychom mohli ve všech organizacích KSČ v našem kraji předložit jasné stanovisko předsednictva krajského výboru.

Poznámky k situaci v kraji k otázkám státoprávního uspořádání

Od konce června, kdy se předsednictvo KV státoprávními otázkami a postavením Moravy zabývalo, se postupně ostře vyhrtily postoje a stanoviska, jak to lze prokázat na příspěvcích, uveřejňovaných ve stranickém a ostatním tisku a na vývoji ve stranických orgánech i jiných organizacích. Toto vyhrcoení stanovisek však nevyplývalo z otevřené celonárodní diskuse, nýbrž z řady víceméně neveřejných jednání a z jednotlivých projevů představitelů různých koncepcí federalizace.

2469/kou

Na Moravě a ve Slezsku se masově rozšířilo hnutí, které usiluje o trialistické uspořádání republiky. Společnost pro Moravu a Slezsko, která má nyní čtvrt milionu členů, vydáním svého stanoviska tiskem a svou konferencí, konanou 17. srpna v Olomouci, vystupuje jako činitel, který radikálně obhajuje požadavek trojdílného uspořádání státu a odmítá všechny verze federalizace, které upírají Moravě a Slezsku rovnoprávné postavení.

Na okresních aktivech strany a při setkáních delegátů XIV. sjezdu z našeho kraje se ukázalo, že sice stanovisko PKV KSČ z 20. června je přijímáno jako rozumné a uvážlivé, že však toto stanovisko je málo určité, takže dnes ztěžuje společný postup na sjezdu. Z řad delegátů sjezdu jsou stížnosti, že v tak závažné otázce neexistuje žádná vnitrostranická informace a že komunisté se mají vyslovovat k problému, jehož řešící koncepcí jsou dosud - tři týdny před sjezdem - zdržovány v centru. Řada delegátů prohlašuje, že za takové situace nebudou moci na sjezdu odpovědně diskutovat a hlasovat. Kritizuje se, že dosud nedochází k informativní výměně názorů uvnitř (budoucí) České komunistické strany a že krajský výbor strany v Brně ze své strany prodlévá s formulací svého stanoviska a vyvíjí málo úsilí ke sjednocení jihomoravských (a moravských) stranických organizací a k ovlivnění celé naší veřejnosti, takže je spíše tažen proudem, než aby byl v jeho čele.

Šíří se nespokojenost a obavy z toho, že přílišný spěch některých míst na to, aby zásady federalizace byly 28. října schváleny, povede k nenapravitelnému poškození moravskoslezských společenských a politických zájmů. Někteří usuzují, že dosavadní vnitropolitický kurs v otázkách federalizace - v první fázi kabinetní a komisionální projednávání s vyloučením veřejnosti, a v druhé fázi neodpovědný spěch s rychlým projednáním a schválením, rovněž bez účasti široké veřejnosti - je záměrně namířen k potlačení nedualistických hledisek federalizace.

Vzhledem k této situaci by bylo žádoucí, aby naše krajská organizace strany a především předsednictvo PKV KSČ zaujalo jasné a zásadní stanovisko k připravovaným sjezdovým materiálům o státoprávnímu uspořádání.

Zásadní hlediska předsednictva KV KSČ ke státoprávnímu uspořádání

1. Předsednictvo KV trvá na svém dřívějším stanovisku, že stranická i ostatní veřejnost musí být zavčas, objektivním způsobem, seznamována se všemi předloženými návrhy státoprávního uspořádání ČSSR. Trvá rovněž na stanovisku, že všechny tyto návrhy musí být seriózně projednány jak ve stranických, tak i ve státních vedoucích orgánech.
2. Předsednictvo KV rovněž beze změny trvá na svém stanovisku, že oprávněné zájmy Moravy (a Slezska) musí být respektovány v novém uspořádání státu a musí být zakotveny v nové ústavě.
3. Předsednictvo KV odmítá jednostranné zdůrazňování těch národních i skupinových nároků, které oslabují demokratický socialismus a posilují v nové formě centralistický byrokratismus. Proto nesouhlasíme s návrhy, které oddělují státoprávní

2503/kou

uspořádání od územně správní samosprávy. Podle zásady, že v socialistickém státě musí všechna moc vycházet z lidu, jsme pro to, aby federativní stát byl budován na skutečné samosprávě výrobních a správních jednotek (obcí, měst, okresů), které budou nadány ekonomickou a rozhodovací mocí. Vyšším orgánům státní správy musí být taxativně vymezena jejich rozhodovací kompetence tak, aby ji nemohly zneužít.

4. Hlavním cílem nového státoprávního uspořádání musí být posílení demokratického, humanistického socialismu a úplné vymýcení dřívějšího panství byrokratického aparátu nad lidem, státem a nad stranou. Z toho důvodu je třeba přetnout odvodové kanály, jimiž plynuly v minulosti prostředky a kompetence z měst a regionů do byrokratického centra, a jejichž existence působila, že pravomoci národních výborů byly pouhou fikcí a lidová kontrola jen prázdnou frází. Nové uspořádání státu musí odebrat rozhodovací moc byrokratickému aparátu a nedovolit mu, aby - ať již maskován za české, slovenské, nebo moravské zájmy - pod různými záminkami (například ve formě expozi-tur ministerstev na moravské půdě) mohl přežít obrodný proces.
5. Jsme toho názoru, že nejučinnějším prostředkem jak k respektování regionálních či národních zájmů, tak i k vymýcení moci byrokratického správního aparátu, je důsledné prosazení principů samosprávy, jež musí být konkrétně definovány a musí zahrnovat aspoň tyto požadavky:
 - a) suverenita a vytčení kompetencí republikových orgánů ve vztahu k federální vládě;
 - b) definované daně a odvody musí plynout do prostoru, v němž byly hodnoty vyrobeny a vytvořeny;
 - c) pravomoci vyšších správních jednotek jsou odvozené z delegované pravomoci jednotek nižších;
 - d) územní samospráva je jednotou zastupitelské a odborné zásady tak, že odborný aparát je plně odpovědný volenému orgánu zastupitelskému, nesmí však plnit příkazy, které porušují právní řád.
6. Domníváme se, že forma federalizace, jež bude přijata a zakotvena v ústavě, musí vyplynout z uplatnění zásad samosprávy v naší demokratické socialistické společnosti a nikoliv z kabinetních dohod mezi různými nátlakovými skupinami.
7. Rovněž místo Moravy a Slezska v novém státoprávním a územně správním ústrojí musí vyplynout z respektování zásad samosprávnosti. Domníváme se, že při důsledné realizaci samosprávních zásad bude i spravedlivě a přirozeně vyřešen status Moravy a Slezska. Při tom zdůrazňujeme, že odmítáme myšlenku moravského nebo brněnského byrokratického centralismu. Specificita moravských a slezských zájmů nemůže být řešena zřizováním poboček pražského aparátu na Moravě a ve Slezsku. Nevycházíme ani z dualistického ani trialistického apriorního modelu, ale soudíme, že nejvhodnější model státoprávního uspořádání musí být založen na komplexním demokratickém samosprávním řešení organizace státu.

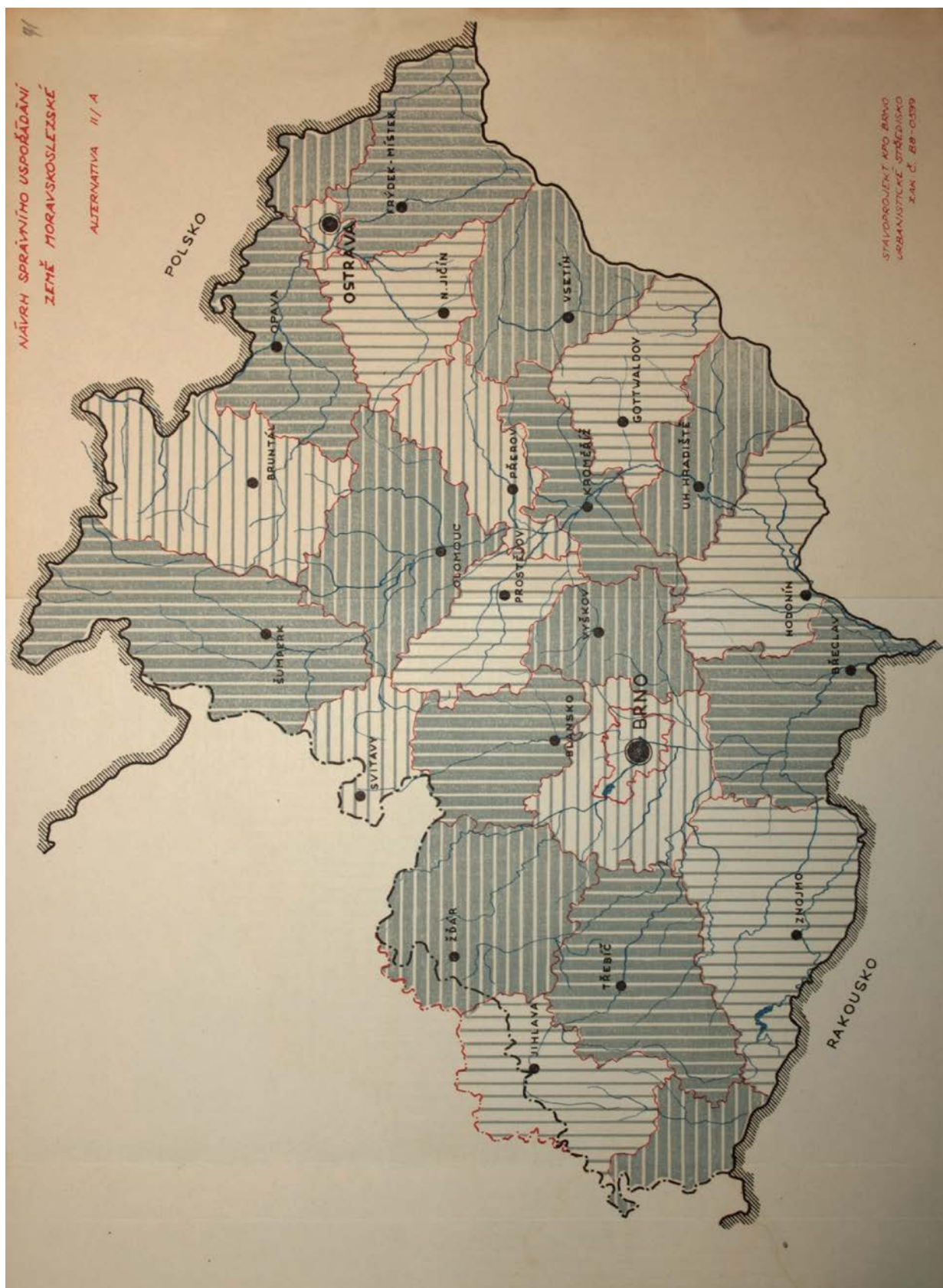
8. Protože usuzujeme, že tak významný krok jakým bezesporu je nové uspořádání státu, nesmí být řešen uspěchaně, a protože nás druhé straně chápeme a podporujeme oprávněné národní nároky Slováků, doporučujeme, aby ústavní zákon, který se připravuje k 28. říjnu t.r., obsahoval pouze všeobecné zásady, jež by umožnily, aby budoucí nová ústava mohla formulovat uvážené a definitivně všechna ustanovení o federalizaci našeho státu. Žádáme, aby ústavní zákon obsahoval nejen oprávněné slovenské požadavky, ale také oprávněné požadavky demokratické samosprávy v Čechách, na Moravě, ve Slezsku a na Slovensku, a zejména aby obsahoval zásady samosprávy.
9. Domníváme se, že v souvislosti s těmito naléhavými otázkami je nutné ještě před XIV. sjezdem uskutečnit informativní schůzi delegátů sjezdu z Čech, Moravy a Slezska, s cílem projednat otázky federalizace státu a její důsledky pro strukturu KSČ.

x x x

Předkládá: s. Josef S o l a ř , člen předsednictva KV KSČ

2505/kou

Návrh stanoviska Jihomoravského krajského výboru KSČ ke státoprávnímu uspořádání. Z důvodu srpnových událostí byl návrh předložen až na schůzi předsednictva 26. září 1968. (MZA, fond G 593 (KSČ – jihomoravský krajský výbor, Brno), kart. 107, a. j. č. 633, Zápis z 10. schůze předsednictva jihomoravského krajského výboru KSČ, konané dne 26. 9. 1968, s. 4.)

Jedna z neschválených variant nového územního uspořádání Moravy a Slezska v rámci České socialistické republiky předložená na schůzi předsednictva konané 6. června 1969. (MZA, fond G 593 (KSCĚ – jihomoravský krajský výbor, Brno), kart. 109, a. j. č. 711, Zápis z 27. schůze předsednictva jihomoravského krajského výboru KSCĚ, konané dne 6. 6. 1969, s. 24.)

15.

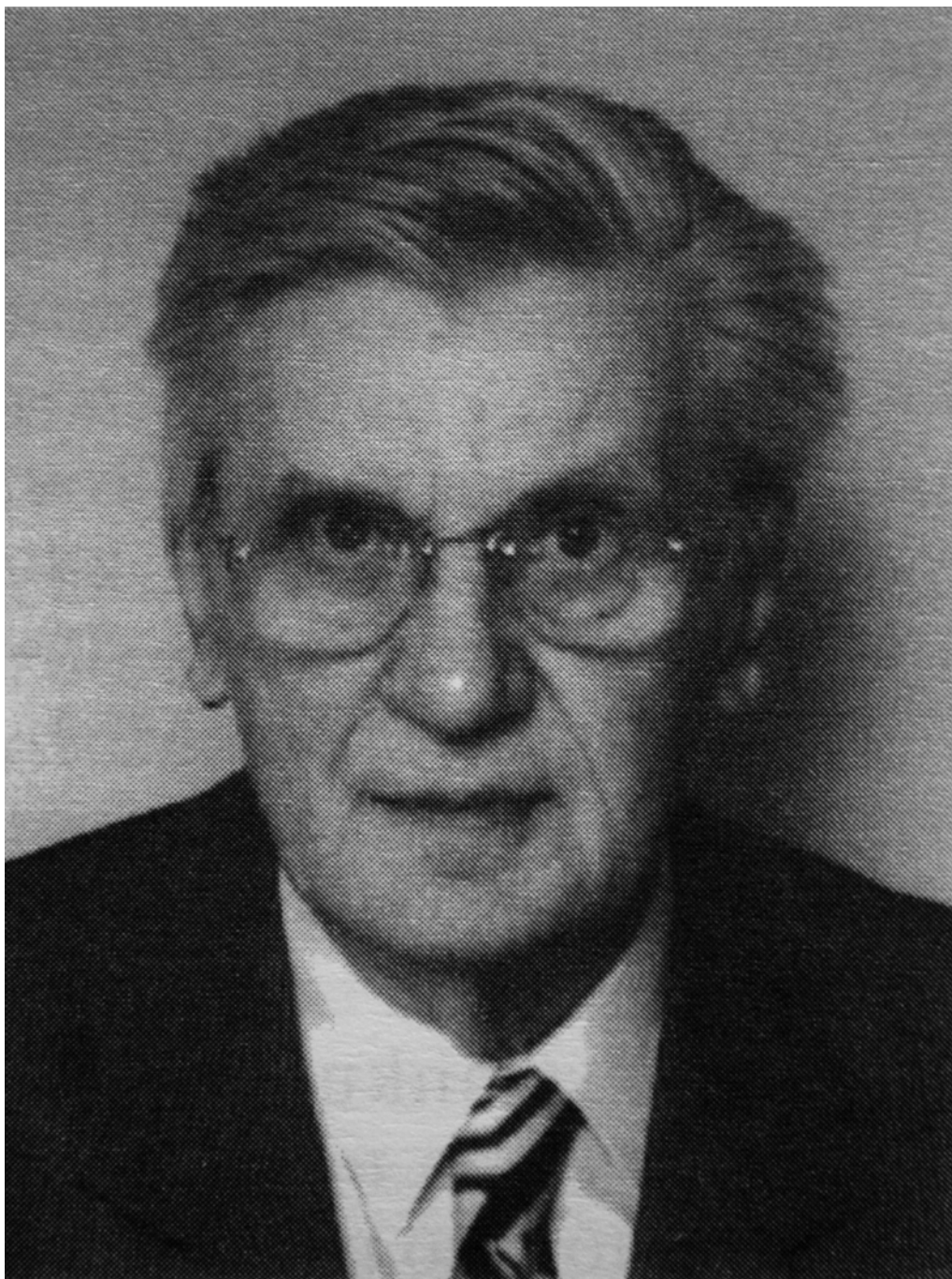
TROJDÍLNÉ USPOŘÁDÁNÍ STÁTU

Návrh na rovnoprávné postavení
Moravy a Slezska

Zvláštní vydání
Srpen 1968
Cena 2 Kčs

INDEX

Veřejná výzva pro trojfederaci vydaná Společností pro Moravu a Slezsko.

Prof. Josef Solař byl zakladatelem Katedry sociologie na Filosofické fakultě Univerzity Jana Evangelisty Purkyně. V roce 1968 byl členem Jihomoravského krajského výboru KSČ a účastnil se reformní politiky, zejména snah o obnovu samosprávy Moravy a Slezska. Za svou činnost byl v následujících letech perzekvován. (*CHMEL, Zdeněk: Galerie brněnských osobností. Sv. 3. Brno, Ante 2003, s. 137–139.*)

Pénium JKNV pro zemi Moravskoslezskou

BRNO (ov). Na věřejším plenárním zasedání Jihomoravského krajského národného výboru měli poslanci řadu připomínek k akčnímu programu.

Poukazovali též na to, že nevěnuje téměř žádnou pozornost postavení žen. Přitom například některá dobře míněná ustanovení zákoníku práce se obracejí proti některým skupinám žen. Tak mezi riziková pracoviště v zemědělství se počítají téměř všechna odvětví vybavená mechanizací, takže na ženy zbývají nejtěžší a nejhůře placené práce. Podle ná-

zoru řady poslanců věnuje akční plán nedostatečnou pozornost také problémům zdravotnictví.

Poslanci se vyjadřovali rovněž ke státoprávnímu zřízení. Považují za chybu zrušení středně velkých okresů, přirozených celků, vzniklých historickým vývojem, jako je například okres Moravský Krumlov. Jak ukázala praxe, nedošlo ani k předpokládanému snížení nákladů na veřejnou správu. Plénium KNV se usneslo vytvořit mj. pracovní skupinu, která vypracuje návrh na nové státoprávní uspořádání. V prohlášení odeslaném Národnému shromáždění a vládě ČSSR, považují za nejvhodnější symetrické trojdílné uspořádání, v němž se chce vřadit ke Slovensku a Čechám do budoucí federace plně rovnoprávným a shodně uspořádaným celkem země Moravskoslezské.

★ Zajímavá výstava polského spotřebního zboží

BRNO (ja). Polská firma Universal Varšava pořádá v brněnském Technickém muzeu (vchod z Josefské ul.) velmi zajímavou výstavu polského spotřebního

Zdravotní péče o malá zvířata

Hlasy pro Moravu

Poslanci KNV v Brně prosazují trojdílné státoprávní uspořádání

BRNO (yk). Druhý den plenárního zasedání Jihomoravského krajského národního výboru byl věnován rozpravě o budoucí podobě federativního uspořádání našeho státu. Poslanci s politováním přijali zprávu, že ani místopředseda vlády dr. G. Husák, ani jiný člen vlády se pro zaneprázdnění nemůže účastnit závazného jednání, jak to tlumočila dálnopisná zpráva z Prahy.

ÚVOD k jednání vytvořil komentář místopředsedy JKNV Zd. Vávry, který vysvětlil postup prací na třech alternativách státoprávního uspořádání, na nichž spolu s poslanci spolupracovala řada odborníků. Rezoluci, přijaté na plenárním zasedání 17. dubna, odpovídá první alternativa, která rozpracovává důsledně model trojdílného uspořádání, v němž by Morava a Slezsko měly rovnoprávné postavení jako Čechy a Slovensko. V několikahodinové diskusi se valná většina poslanců vyslovila pro tento model, hlasy pro třetí alternativu, která počítá s dvoustupňovým řízením centrum — okresy se ztotožnili někteří zástupci Gottwaldovska a Jihlavska.

Obsáhlou zprávu o jednání v pražské státoprávní komisi, která pracuje za vedení dr. G. Husáka, podal poslanec JKNV

J. Absolon. Uvedl, že v přípravách na federaci jsou nejdále Slováci, čeští odborníci jsou teprve na počátku svých úvah. Přitom slovenští zástupci prosazují názor, aby k 28. říjnu došlo ke schválení zákona o federaci a spojují tento požadavek s nutností udržet důvěru slovenského obyvatelstva ve vedoucí stranu. Jihomoravské náměty na trojdílnou federaci působily v celostátní komisi překvapivě, nebyly však odmítnuty.

Nyní záleží na tom, aby se na myšlence trojdílného uspořádání sjednotily všechny moravské okresy, jejich političtí pracovníci, odborná i laická veřejnost.

Tajné hlasování, které proběhlo na závěr jednání, přineslo při 125 vydaných lístcích 114 hlasů pro trojdílnou federaci, 10 hlasů bylo proti, 1 lístek byl neplatný.

Další z Inscenovaných

PRAHA (zč), Městský soud v Praze po

Články ze Svobodného Slova ze dnů 18.4. a 6.6.1968, které informovaly o požadavcích Jihomoravského krajského výboru KSČ na trojdílné uspořádání státu.

Knížní novinky

Jeremy Agnew – Kevin McDermott. *Kominternu. Dějiny mezinárodního komunismu za Leninovy a Stalinovy éry*. Knižnice Dějin a současnosti. Praha, Nakladatelství Lidové noviny 2011, 327 s.

Kniha o dějinách Komunistické internacionály je založena nejen na studiu velkého množství východní i západní odborné literatury, ale také na vlastním výzkumu jejích autorů – britských historiků – v moskevských archivech. Publikace podává přehled dějin mezinárodního komunismu v letech 1919–1943 z perspektivy jeho centrální organizace i jednotlivých národních sekcí. Namísto kategorických soudů se snaží v maximální šíři představit odborné diskuse, které se ke klíčovým otázkám historie Kominterny v historiografii vedou, a nabídnout tak množství podnětů k dalšímu promýšlení historického fenoménu komunismu.

Archie Brown: *Vzestup a pád komunismu*. Brno, Jota 2011, 620 s.

Publikace podává hutný přehled vývoje politického hnutí, jež se tragickým způsobem podílelo na utváření dějin 20. století. Od analýzy zrodu myšlenky komunismu se autor dostává k ruské revoluci a k prvním rokům bolševického zřízení v Sovětském svazu. Kniha obsahuje řadu podrobností i o nástupu komunistických režimů v dalších zemích, a to nejen evropských. Zachycen je jejich další vývoj, přičemž samozřejmě nechybí ani kapitola věnovaná Pražskému jaru. Závěrečná část knihy se podrobně zabývá koncem sovětského systému a následným zhroucením komunistické vlády v mnoha vazalských státech i nezamýšlenými důsledky tohoto vývoje, například sjednocením Německa.

Martin Franc: *Ivan Málek a vědní politika 1952–1989 aneb Jediný opravdový komunista?* Praha, Masarykův ústav AV ČR 2011. 387 s.

Mikrobiolog Ivan Málek patřil mezi nejvýznamnější představitele Československé akademie věd v padesátých a šedesátých letech 20. století a podílel se výrazným způsobem na formulování vědní politiky v Československu. Kniha rozebírá jeho názory na vědní politiku v Československu v letech 1952–1989 a zároveň se zabývá jeho postavením v celém systému řízení vědy. V této souvislosti se monografie dotýká mnoha dobových klíčových otázek vědní politiky, jako např. postavení ČSAV či osvětové Socialistické akademie, nebo dobových názorů např. na problematiku výchovy nových vědeckých pracovníků či vztahu základního a aplikovaného výzkumu.

Jiří Hájek: *Přelet přes území nikoho*. Praha, Epoque, 2011, 196 s.

Kniha přináší vzpomínky pamětníka, který se mj. pohyboval v bezprostřední blízkosti Smrkovského v době, kdy byl na vrcholu moci. Ing. Jiří Hájek (nar. 6. července 1933 v Praze) působil od roku 1964 na ministerstvu zemědělství, lesního a vodního hospodářství a po reorganizaci v roce 1965 na Ústřední správě vodního hospodářství, kde od července 1967 pracoval jako tajemník kolegia ministra-předsedy Josefa Smrkovského. Vyšším státním úředníkem pak zůstal až do r. 1990, kdy svoji aktivní činnost ukončil. Jako člen KSČ od r. 1959 vykonával různé vedoucí funkce na úrovni základní organizace strany a přitom vystudoval postgraduály na fakultě řízení Vysoké školy ekonomické a na Vysoké škole politické ÚV KSČ, na nichž zároveň i přednášel.

Štěpán Hulík: *Kinematografie zapomnění: počátky normalizace ve Filmovém studiu Barrandov (1968–1973)*. Edice Šťastné zítřky; sv. 6. Praha, Academia, 2011, 475 s., [72] s. obr. příl.

V úvodu knihy zachycuje autor krátkou etapu Pražského jara a úspěchy, jichž se domácím filmařům podařilo v této době dosáhnout nejen přímo na poli uměleckém, ale i v širší oblasti společenské. Popisuje, jak konkrétně se vpád okupačních armád a následné změny ve vedení strany a státu podepsaly na filmové výrobě – věnuje se řadě tzv. „trezorových“ filmů, které už ve své době nesměly být uvedeny do kin, stejně jako snímkům rozpracovaným, ale ve své době již nedokončeným, nebo dokonce vůbec nerealizovaným autorským záměrům slavných tvůrců. Zachycuje konec „nové vlny“ i osudy jednotlivých filmařů řazených do tohoto proudu v prvních normalizačních letech, popisuje mechanismus čistek v domácím filmu na počátku sedmdesátých let a vykresluje portréty tvůrců, loajálních novému režimu. Podává také obraz tohoto „nového“, „obrozeného“ československého filmu spolu s konkrétními filmovými tituly charakteristickými pro první etapu normalizační éry.

Jindřich Kabát: *Psychologie komunismu*. Praha: Práh, 2011, 470 s.

Knih Jindřicha Kubáta si klade otázku, jak komunisté dokázali, že drtivá většina obyvatelstva se s diktaturou nějakým způsobem sžila. Používáno bylo mnoho metod, přes drobná, ale i život ohrožující vydírání, skrze neviditelný nátlak, nutnost přizpůsobit se, až po různé formy strachu, které se proměnily v nechtěnou, ale důmyslnou sebecenzuru. Kniha analyzuje život tehdejší společnosti s vědeckou důsledností. Klade si otázku, kam až komunistická diktatura dosáhla, uvažujeme-li o soukromí člověka. Až k rodinným oslavám, způsobu, jak trávil svoji dovolenou a volný čas vůbec; její ideologie zásadně ovlivňovala základní fungování rodiny. Ovlivnila a zmanipulovala každé odvětví společnosti: školství, medicínu, služby, obchod, armádu, péči o nemohoucí...

Karel Kaplan: *Antonín Novotný. Vzestup a pád „lidového“ aparátčika*. Praha, Barrister & Principal 2011, 344 s.

Knih nabízí detailní pohled na éru v pořadí třetího komunistického prezidenta ČSSR Antonína Novotného. Jeho jméno je v historickém povědomí spojováno především s obdobím šedesátých let, kdy docházelo k jistému uvolňování politických poměrů v tehdejší Československu. Autor však připomíná, že Novotný jakožto člen „staré gardy“ komunistických politiků zastával vysoké funkce již v předešlé dekádě a nesl tak přímou odpovědnost za zločiny 50. let. Autor pomocí dosud nezveřejněných archivních materiálů předkládá obraz zkostnatělého aparátčika, beznadějně uvízlého v příručce zjednodušeného marxismu pro rychlovýrobu politických pracovníků, muže s vizáží i jazykem okresního tajemníka, který však – v rámci možností představitele sovětského satelitu – řídil celé komunistické Československo.

Luděk Navara – Josef Albrecht: *Abeceda komunismu*. Brno, Host 2010, 236 s., 1 DVD

Publikaci tvoří na třicet abecedně řazených hesel vztahujících se k období existence komunistického režimu v Československu (např. cenzura, disent, exil, internace, útek), které nejsou vysvětleny standardním způsobem. Hesla jsou uvozena skutečnými příběhy, jež autoři během svého několikaletého bádání sesbírali. Jejich součástí jsou i rozhovory, vzpomínky, citované

archivní materiály apod. Knihu doprovází množství fotografií; pro snadnější orientaci je opatřena rejstříkem.

Dana Nývltová: *Femme fatale české avantgardy. Marie Majerová – česká komunistka ve víru feminismu*. Praha, Akropolis 2011, 449 s.

Marie Majerová (1882–1967) je známá především jako neústupná komunistka z doby po druhé světové válce a jako autorka píšící ve stylu socialistického realismu. Její působení jako ženské aktivistky v meziválečném období bylo doposud buď opomíjeno, nebo zmiňováno jako chvilkové nadšení, které se míjelo s její skutečnou spisovatelskou a politickou linií. Autorka studie zkoumá ambivalenci pozic Marie Majerové v období od počátku 20. století do druhé světové války z různých úhlů. Soustřeďuje se především na vztah dvou hlavních rolí Majerové – komunistky a feministky, a jejího obrazu jako femme fatale a femme nouvelle. Majerová chtěla prosazovat člověka nezávislého na pohlaví nebo genderu, na druhou stranu doslova bojovala za ženská práva a možnost ženy vyjádřit se literárně podle sebe. Zároveň je však individuálním zjevem se specifickým přístupem k literatuře, politice i životu, který je založen na vůli po změně a možnosti ovlivňovat. Studie se soustředí na tvorbu Majerové ve třech základních okruzích: fikci, žurnalistice a také korespondenci. Dana Nývltová analyzuje především její texty o sociálním postavení ženy, hledání ženské literární tradice, podobách mateřství a specificky ženský přístup k psaní.

Jiří Pernes: *Takoví nám vládli. Komunističtí prezidenti Československa a doba, v níž žili*. 2. vydání. Praha, Brána 2010, 328 s.

Obnovené vydání knihy Jiřího Pernese je věnováno životním osudům a politické činnosti Klementa Gottwalda, Antonína Zápotockého, Antonína Novotného, Ludvíka Svobody a Gustáva Husáka, prezidentů dosazených z vůle komunistické strany, kteří se zasloužili o rozbití či potlačování demokracie v Československu a negativně ovlivnili miliony životů. Za jejich vlády se tvář naší země a morálka lidí změnila tak hluboce, že se s důsledky těchto změn potýkáme dodnes. Kniha obsahuje bohatou fotografickou černobílou přílohu.

Michal Pullmann: *Konec experimentu. Přestavba a pád komunistického režimu v Československu*. Praha, Scriptorium 2011, 248 s.

Kniha se zabývá dynamikou přestavby v Československu v letech 1985–1989. Představuje první přehled dějin československé přestavby a analyzuje předpoklady pozdějšího zhroucení diktatury. Podle ústředního argumentu se v přestavbě hroutil nikoliv systém útlaku, ale rozpadala se schopnost aktérů dosahovat na každodenní úrovni konsensu o základních otázkách existujícího uspořádání. Historicko-sémantická metoda je zde použita pro rozkrytí procesu, v němž se rozpadal hypernormalizovaný jazyk 80. let a v němž došlo ke specifické implozi státněsocialistického establishmentu. Práce pramenně vychází z oficiálních přestavbových textů (vládních i stranických), z textů vzniklých v souvislosti s diskusí o přestavbě (publikovaných zejména v Rudém právu, Hospodářských novinách, Tvorbě aj.) i z archivních materiálů vzniklých z činnosti KSČ (předsednictvo ÚV KSČ, národohospodářská komise ÚV KSČ) a KSSS (Gorbačev-Fond).

Slovník komunistické totality. Praha, Nakladatelství Lidové noviny 2010, 304 s., 1 DVD

Slovník komunistické totality je prvním pokusem o zmapování jazyka oficiální komunistické propagandy. Slovník vychází z korpusu Totalita, který je založen na třech sondách (roky 1952, 1969, 1977) do dobového tisku a publikací významně zasažených ideologií. K publikaci je připojeno CD s úplným korpusem Totalita, který je možné pomocí speciálního obslužného programu prohledávat, a pokračovat tak v započatém výzkumu totalitního jazyka ve specifických, dosud nezkoumaných oblastech.

Vítězslav Sommer: *Angažované dějepisectví. Stranická historiografie mezi stalinismem a reformním komunismem (1950–1970).* Edice České dějiny, sv. 2. Praha, Nakladatelství Lidové noviny 2011. 508 s.

Knih se zabývá vývojem stranické historiografie mezi lety 1950–1970 v kontextu proměn československého komunismu. Stranické dějepisectví vzniklo na počátku padesátých let jako zvláštní historiografický projekt fungující v rámci aparátu komunistické strany, jehož úkolem bylo zpracovávat minulost KSČ a dělnického hnutí. Mělo být novou historiografií, která se odřízne od tradic takzvané buržoazní historické vědy a stane se dějepisectvím odpovídajícím nárokům probíhající socialistické revoluce. Vývoj stranické historiografie jakoby kopíroval vývoj československého komunismu. Prošla stalinistickou, poststalinistickou a reformně komunistickou fází, přičemž všechny jsou v publikaci zasvěceně popsány.

Zločiny komunistických režimů: sborník z mezinárodní konference: pohled historiků a právních expertů. Ed. David Svoboda. Praha, Ústav pro studium totalitních režimů 2011. 461 s.

– ze stejnojmenné mezinárodní konference přináší více než čtyřicet příspěvků historiků a právních expertů z celého světa. Autoři se neomezují na popis zločinů spáchaných komunisty v jejich mateřských zemích, ale poukazují i na různé formy a možnosti vyrovnávání se s totalitní minulostí, včetně konkrétních opatření a plánů do budoucna. Sborník vyšel i v anglické verzi.